[illegible]

NAZIONALE
A
EMANUELE

J. Rizzo

AMSTELODAMI,
Apud Ioannem Ianßonium. 1660.

CONCIONES
ET
ORATIONES
EX HISTORICIS LATINIS
EXCERPTÆ.

ARGUMENTA SINGULIS
præfixa ſunt, quæ cauſam cujuſque
& ſummam ex rei geſtæ occaſione
explicant.

Opus recognitum recenſitumque in uſum Scholarum Hollandiæ & Weſt-Friſiæ.

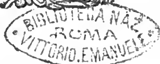
Ex decreto Illuſtriſſ. D. D. Ordinum
ejuſdem Provinciæ.

AMSTELODAMI,
Apud JOANNEM JANSSONIUM.
CIↃ IↃC LIX.

AD LECTOREM.

Quas pridem ex Latinis historicis excerpserant Orationes, Ioachimus Perionius & Henricus Stephanus, iterum tibi damus, Lector, sed recognitas recensitasque. Quasdam enim addidimus, quæ antè perperam omissæ erant; quasdam verò expunximus etiam, ne quid hîc extaret, nisi quod præstantissimum luculentissimumque foret. Enimverò Sallustii, Liviique, & Taciti ac Curtii Orationes in honorem historiarum leguntur. Adeò multum & civilis prudentiæ & facundiæ continent. Quæ autem apud Capitolinum, Lampridiumque & cæteros id genus scriptores occurrunt, eæ & sequioris ævi sunt, & ferè genium non habent. Quare illas omittere satius fuit. Quin & ipsius Livii quasdam expunximus, quæ in postremis libris erant, in quibus ita friget jacetque ille autor & penitus sibi dissimilis est, ut nihil minus quam Livium agnoscas. Quanta ex hoc opere utilitas ad eos redundare possit, qui Reipublicæ regundæ scientiam conjungere cum succincta quadam & efficaci vi dicendi cupiunt, ostendet doctissimi viri Iobi Veratii dissertatio, quam subjunximus. Vale.

JOBUS VERATIUS

Studioso Lectori S.

Mirificè me, ſtudioſe lector, Homericus ille verſiculus delectat, *Μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι, πρηκτῆρά τε ἔργων*: credo item omnes qui quæ vis ſubſit iis verbis, perpendunt. Dicendi enim facultatem cum agendi ſolertia conjungit, & utroque viros ampliſſimos inſtruit: quod nec induſtria ſola, ea maximè quæ in publicis rebus gerendis verſatur, dicendi uſu ſpoliata, ſatis munus ſuum tueri poſſit; Facundia verò quæ ſeſe à rerum adminiſtratione removerit, importuna loquacitas judicetur. Licet enim præſtet ſtultitiæ loquaci elinguis prudentia, tamen prudentia dicendi imperita, magno ornamento vel ſubſidio potius eſt deſtituta. Has dotes graviſſimi authores, & qui hiſtorias ſcripſerunt, in hominibus clariſſimis expreſſerunt, & qui fictarum narrationum involucris viros ab omni laude perfectos informarunt, illis ipſis affinxerunt. Hoc enim volunt illæ Periclis & Niciæ in re vera conciones, hoc Cyri Xenophontici in ficta. Iidem illi qui præter cæteros breviloquentes ſunt habiti, & qui eloquentiam ſatis faſtidiosè contempſerunt Lacedæmonii, tamen ne hac quidem laude carere voluerunt, quod quanto eſſet ad res magnas gerendas adjumento, intelligebant. Ergò *Παῦρα μὲν ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπεὶ οὐ πολύμυθος* Menelaus. Paulò uberior Thucydeus Archidamus, aliique ejuſdem civitatis: ut qua

in

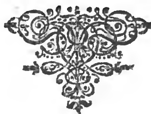
in urbe humaniores literæ propè jacebant, in ea tamen ſuum eloquentiæ eſſe habitum honorem conſtet. Ita Poëta; quum ſummum virum & regendæ multitudinis peritiſſimum deſcriberet, utriuſque rei laudem ei attribuit, rerum geſtarum gloriam, & dicendi peritiam; tum pietate gravem & meritis, &c. Ille regit dictis animos, & temperat iras. Hæc eadem ſibi aſſumit apud Thucydidem Pericles, ὃς οὐδενὸς ἥσσων οἴομαι εἶναι γνῶναί τε τὰ δέοντα, καὶ ἑρμηνεῦσαι ταῦτα. Etenim ut impudentis eſt de iis quæ neſciat verba temere fundere, ita turpe eſt, quæ ſcias, ea planè & aptè explicare non poſſe. Nam illud quidem exploſum pridem eſt, quod contra afferri ſolet, in eo quemque quod nôrit, ſatis eſſe eloquentem. Quid enim ad commodè dicendum exercitatio dicendi conducat, uſus ipſe jampridem comprobavit. Sine præceptionibus autem aut nihil aut parum poſſe exercitationem, omnes intelligunt. Ac cognoſcendi quidem ars eſt multiplex, dicendi verò una. Res enim ipſæ quæ diſertæ orationi ſunt ſubſtratæ, vel militares ferè ſunt, vel civiles. Ac civiles quidem vel è diſciplina conſtituendarum & regendarum civitatum petendæ ſunt, vel ex juriſdicundi ſcientia, quæ & ipſa pars eſt regendæ civitatis: dicendi verò præcepta à Rhetoribus traduntur. Verùm ſi à nudis præceptis ad rerum ipſarum uſum nos referamus, hæc, quæ dixi, omnia in hiſtoria eſſe repoſita videbimus. Sed eam hiſtoriam

ſtoriam accipio quæ eſt orationibns aſperſa, directis potiſſimum. Nam & conſilia, cauſæ, eventus, res geſtæ (quæ omnia hiſtoricus ſtudioſè perſequitur) ad rerum adminiſtrationem pertinent: orationes verò ad dicendi facultatem referuntur. Sed ſi præclara quædam res eſt, poſſe mente & conſilio providere, non minoris profectò eſt ingenii & induſtriæ, rectè proviſa, & conſulta, rectè explicare: ut in utrumque ſummopere eos incumbere oporteat qui ad res magnas gerendas accedunt. Eæ enim ferè in hominum ſocietate verſantur, ubi quum acceſſit ad prudentiam authoritas, & dicendi vis, non eſt dubium quin is qui illis eſt præditus, plurimum faciendo dicendoque conſequatur. Id conſilii hahuerunt hiſtorici, quum quorum ſapientiam in rebus providendis & gerendis deſcripſerant, eorundem facundiam in illis communicandis expreſſerunt. Non quò omnes de quibus aliquid commemorant, utramque virtutem adæquârint, ſed quia quantum diſerta prudentia poſſet, vel homines ab omni humanitatis cultu alieni intellexerunt. Nam & domi & militiæ principes in ſuis civitatibus viri ſæpe ſuis dicendo maximas utilitates attulerunt. Etenim Deus, qui hominum genus, ad Eccleſiam ſuam colligendam, incolume eſſe vellet, eos homines excitavit, qui graviſſimis temporibus ſuis civitatibus ſæpe ſalutem pepererunt. Per hos eſſe ſedatos maximos motus, concitatos ad ſalutem recuperan-

perandam homines deſperatione perculſos, defenſam æquitatem in ſenatu, in concione populi, in judiciis conatus improborum repreſſos, leges peſtiferas abrogatas, utiles verò confirmatas & conſtitutas videmus. Nam quòd eadem hæc ſapientiæ inſtrumenta nefarii homines ad perniciem vel civitatum vel ſingulorum hominum ſæpe converterunt, vitium hominum fuiſſe intelligimus, non rerum: & nos quæ dicimus, de ſapientia diſerta, non de inani garrulitate dicimus. Itaque quis dubitet quin hoc tempore noſtris Rebuſpublicis eædem illæ animi dotes decus & præſidium afferre poſſint, maximè verò liberis? Neque enim hoc loco de cauſidicis & litigioſis dicimus, quorum ars, ſiqua eſt, aliis præceptis eſt munienda: ſed de civitatum moderatoribus. His rerum cognoſcendarum atque dicendarum copiam hiſtoria, conjunctis orationibus, poteſt ſuppeditare. Quo magis miror, adeo negligenter eas artes à noſtris hominibus coli. Nam licet aliud ſit ſæpe Reipublicæ genus, alii mores & diſciplina civitatis: tamen multa ſunt quæ in ſenatu aut in concione populi conſimiliter agitanda ſint: ſeu leges ferendæ ſint, ſeu referendum ſit de pace, de ſocietate, de vectigalibus, de controverſiis, ſeu legationes mittendæ, vel obeundæ ſint Quæ ſi quis aliquando ſuſcepit, qui dicendi eſſet imperitus, is, quantum ſit in infantia ad publicas res bene adminiſtrandas impedimenti, graviſſimus teſtis

esse potest. Neque verò intelligo quamobrem minus hæc iis quoque quibus sacræ conciones habendæ sunt, subsidio non sint. Illarum autem rerum omnium varietatem & copiam suppeditant historicorum orationes, seu conciones sint (id est δημηγορίαι) seu aliæ. Siquidem & res habent, quæ in civilem administrationem cadunt, & omne genus ipsamque dicendi vim summa varietate conditam continent. De rerum varietate nihil me attinet dicere. Dicendi verò vis est generibus quidem comprehensa, sed tamen gradibus & dissimilitudine infinita. In aliis brevitatem videas: in aliis copiam: in aliis vim: in aliis suavitatem: in aliis denique acumen. Dicunt alii pressè, alii de re eadem uberiùs: alii ornatè, rursus alii tenuiùs. Dicunt alii leniter, rursus alii sæpe de eadem re asperius. Ut res penè nulla sit, studiose lector, quin si dicendo tibi explicanda sit, ejus formulam ex his orationibus possis depromere. Quod si nos magnæ artes delectant, cum in rebus parvis explicatæ, tamen in iis notari possunt (ut cum in minutis horologiis ars illa tota comparet) non est dubium quin nos conciunculæ ipsæ capere debeant, quæ artem copiosam in brevissimis orationibus exprimunt. Ac, si est oratoris periti, & qui hoc Oratoris nomine dignus est, posse facultatem dicendi ad rerum naturam accommodare, varièque temperare, tum dilatare res angustas, tum ampliores contrahere; non parum habere artis & utilitatis

litatis has orationes intelligimus, in quibus hæc omnis varietas animadvertitur. Itaque ut orationum copiosè dictarum habemus exempla vel apud Demosthenem, vel apud Ciceronem, ita hujus artificii breviter comprehensi nobis exempla ex his orationibus petenda sunt, quæ ex laudatissimis historicis excerptæ, & in unum corpus sunt redactæ. Et ne quid te legentem moraretur, & ut unde res ipsa, de qua dicitur, profecta esset, intelligeres, argumenta præfigenda curavi. Eæ igitur quantoperè & ad antiquitatis cognitionem & ad dicendi facultatem conducant, postquam accuratè legeris, melius, ut spero, æstimabis. Vale.

TYPOGRAPHUS BENEVOLO LECTORI S.

*V*ENustè Symmachus: *Supervacanei*, inquit, *laboris est commendare conspicua, ut si quis in Sole positis facem præferat, & accessu luminum claritudinem diei adjuvare gestiat*. lib. 3. Epig. 48. *Cui etiam* ὁμόψηφος *est Vlpianus: Magnâ, asserens, commendatione non egeant, quorum utilitas ipsa sese ostendit*. lib. 1. ff. de in integr. rest. Et. in D de I. P. *Monita Cl. horum virorum impræsentiarum secuti, noluimus huncce, quem denuo publicæ luci committimus, librum Orationes ex Latinis iisque Optimis Historicis, puta ex Sallustio, Livio, Tacito & Curtio excerptas continentem, pomposo verborum circuitu* πρὸς τὰ ἔσχατα *extollere multisque sermonum lenociniis, ac fucis animum benevolentiamque cujusdam aucupari, cum opus ipsum se commendet satis, nec vino vendibili (ut vulgò dicitur) opus sit suspensa hedera.*

Ut autem Benevole Lector scias, quid in hac nova nostra Editione præstitum sit, quid immutatum, paucis adaperire allubescit. Secuti sumus optimos quosque textus & Editiones, quibus Viri præfuêre laudatissimi, utpote in Sallustio Thysii, *in Livio* Gronovii, *in Tacito* Berneggeri, *inque Curtio* Freinshemii *Editionem & exemplar. Eas deinde Orationes in Tacito quæ minus rectè erant locatæ, hortatu Doctissimi cujusdam viri in genuinum locum transtulimus, mutanda mutavimus & in luculentam quandam consonantiam redegimus. Utere igitur hoc labore feliciter, si qua operarum incuriâ irrepserunt* σφάλματα, *haud gravatim emenda, porròque nobis fave. Vale.*

ORA-

ORATIONES
Ex Sallustio collectæ.

ORATIO CATILINÆ
Quâ sui de Conjuratione consilii participes cohortatur.

Sallust. Conjur. Catil.

Catilina, ubi eos, quos paulò ante fecerat sui de conjuratione consilii participes, *convenisse videt, tametsi cum singulis multa sæpe egerat, tamen in rem fore credens universos appellare & cohortari, in abditam partem ædium secedit: atque ibi, omnibus arbitris procul amotis, orationem hujuscemodi habuit.*

NI virtus, fidesque vestra satis spectata mihi foret; nequicquam opportuna res cecidisset: spes magna dominationis in manibus frustrà fuisset: neq; per ignaviam, aut vana ingenia, incerta pro certis captarem. Sed, quia multis, & magnis tempestatibus vos cognovi fortes, fidosque mihi; eò animus ausus est maximum, atque pulcherrimum facinus incipere; simul quia vobis eadem, quæ mihi, bona, malaque esse intellexi. Nam, Idem velle, atq; idem nolle, ea demum firma amicitia est. Sed ego, quæ mente agitavi, omnes jam anteà diversi audistis. Cæterùm mihi in dies magis animus accenditur, cum considero, quæ conditio vitę futura sit, nisi nosmetipsos vindicamus in libertatem. nam, postquam Resp. in paucorum potentium jus, atque ditionem concessit, semper illis reges, tetrarchæ vecti-

vectigales esse: populi, nationes, stipendia pendere: cæteri omnes, strenui, boni, nobiles, atque ignobiles, vulgus fuimus sine gratia, sine authoritate, his obnoxii, quibus, si Resp. valeret; formidini essemus. Itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiæ apud illos sunt, aut ubi illi volunt: nobis reliquerunt pericula, repulsas, judicia, egestatem. Quæ quousque tandem patiemini, fortissimi viri? Nonne emori per virtutem præstat, quàm vitam miseram, atque inhonestam, ubi alienæ superbiæ ludibrio fueris, per dedecus amittere? Verumenimverò, prô Deûm atque hominum fidem! victoria in manu nobis est: viget ætas: animus valet. contrà illis, annis, atq; divitiis, omnia consenuerunt. Tantummodò incepto opus est: cætera res expediet. Etenim quis mortalium, cui virile ingenium est, tolerare potest, illis divitias superare, quas profundant in extruendo mari, & montibus coæquandis, nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse? illos binas, aut amplius domos continuare, nobis larem familiarem nusquam ullum esse? cum tabulas, signa, toreumata emunt, vetera negligunt, nova diruunt, alia ædificant: postremò omnibus modis pecuniam trahunt, vexant: tamen summa libidine divitias suas vincere nequeunt. At nobis est domi inopia, foris æs alienum; mala res, spes multò asperior. Denique quid reliqui habemus, præter miseram animam? Quin igitur expergiscimini? En illa, illa, quam sæpe optastis, libertas! præ-

tereà

tereà divitiæ, decus, gloria in oculis sita sunt. Fortuna ea omnia victoribus præmia posuit. Res, tempus, pericula, egestas, belli spolia magnifica, magis quàm oratio mea, vos hortentur. Vel imperatore, vel milite me utemini: neque animus, neque corpus à vobis aberit. Hæc ipsa ut spero vobiscum una Consul agam: nisi fortè me animus fallit, & vos servire magis, quàm imperare, parati estis.

ORATIO ALIA

ejusdem Catilinæ, quâ suos milites adhortatur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Sed Catilina, postquam videt montibus atque copiis hostium sese clausum, in urbe res adversas, neque fugæ neque præsidii ullam spem, optimum factu ratus in tali re fortunam belli tentare, statuit cum Antonio quàm primùm confligere, Itaque concione advocatâ, hujuscemodi orationem habuit.

COMPERTUM ego habeo, milites, verba viris virtutem non addere; neq; ex ignavo strenuum, neque fortem ex timido exercitum oratione Imperatoris fieri. QUANTA cujusque animo audacia naturâ, aut moribus inest, tanta in bello patêre solet. Quem neque gloria, neque pericula excitant, nequicquam hortere: timor animi auribus officit. Sed ego vos, quò pauca monerem, advocavi; simul uti causam consilii mei aperirem. Scitis equidem, milites, socordia, atque ignavia Lentuli, quantam ipsi nobisque cladem attulerit: quoque modo, dum ex urbe præsidia opperior, in Galliam proficisci nequiverim. Nunc verò, quo in loco res nostræ

sint,

ſint, juxtà mecum omnes intelligitis. Exercitus hoſtium duo unus ab urbe, alter à Gallia obſtant. Diutius in his locis eſſe, ſi maximè animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egeſtas prohibet. Quocunque ire placet, ferro iter aperiendum eſt. Quapropter vos moneo, uti forti, atque parato animo ſitis; & quum prælium inibitis, memineritis vos divitias, decus, gloriam, prætereà libertatem, atque patriam in dextris veſtris portare. Si vincimus; omnia nobis tuta erunt: commeatus abundè, municipia, atque coloniæ patebunt: ſin metu ceſſerimus, eadem illa adverſa fient: neque locus neque amicus quiſquam teget, quem arma non texerint. Prætereà, milites, non eadem nobis, & illis neceſſitudo impendet:. nos pro patria, pro libertate, pro vita certamus: illis ſupervacaneum eſt, pro potentia paucorum pugnare. Quò audacius aggredimini, memores priſtinæ virtutis. Licuit vobis cum ſumma turpitudine in exilio ætatem agere: potuiſtis nonnulli Romæ, amiſſis bonis, alienas opes ſpectare. Quia illa fœda, atque intoleranda viris videbantur, hæc ſequi decreviſtis. Si hæc relinquere vultis; audaciâ opus eſt. NEMO, niſi victor, pace bellum mutavit. Nam, in fuga ſalutem ſperare, quum arma, quibus corpus tegitur, ab hoſtibus averteris; ea verò dementia eſt SEMPER in prœlio, iis maximum eſt periculum, qui maximè timent: Audacia pro muro habetur. Quum vos conſidero, milites, & quum facta veſtra æſtimo:

ſtimo : magna me ſpes victoriæ tenet. animus, ætas, virtus veſtra me hortantur : præterea neceſſitudo, quæ etiam timidos fortes facit. Nam, multitudo hoſtium ne nos circumvenire queat, prohibent anguſtiæ loci. Quod ſi virtuti veſtræ fortuna inviderit, cavete, ne inulti animam amittatis; neu capti potius, ſicuti pecora, trucidemini, quàm virorum more pugnantes, cruentam atque luctuoſam victoriam hoſtibus relinquatis.

ORATIO

Legatorum C.Manlii ad Q. Martium Regem.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Neque tamen Catilinæ furor minuebatur, ſed indies plura agitare: arma per Italiam locis opportunis parare: pecuniam ſua aut amicorum fide ſumptam mutuam Feſulas ad Manlium quendam portare, qui poſtea princeps fuit belli faciundi. Aliquantò poſt: *Interea Manlius in Hetruria plebem ſollicitare, egeſtate ſimul ac dolore injuriæ novarum rerum cupidam: quod Syllæ dominatione agros bonaque omnia amiſerat: præterea latr. &c,* Paulo poſt: *In quibus* literis *ſcriptum erat C. Manlium arma cepiſſe cum magna multitudine, ante diem* VI. *Kal. Novembr.* Aliquantò poſt: *Dum hæc Romæ geruntur, C. Manlius ex ſuo numero legatos ad Q. Martium regem mittit, cum mandatîs hujuſcemodi.*

DEos homineſque teſtamur, Imperator, nos arma neque contra patriàm cepiſſe, neque quò periculum aliis faceremus, ſed uti corpora noſtra ab injuria tuta forent : qui miſeri, egentes, violentiâ atque crudelitate fœneratorum, plerique patriâ, ſed omnes famâ atque fortunis expertes ſumus. Neque cuiquam noſtrûm licuit, more majorum, lege uti : neque, amiſſo patrimonio, corpus liberum habere : tanta ſævitia fœneratorum, atque Prætoris fuit.

Sæpe majores vestrum miserti plebis Romanæ, decretis suis inopiæ ejus opitulati sunt: Ac novissimè memoria nostra, propter magnitudinem æris alieni, volentibus omnibus bonis, argentum ære solutum est. Sæpe ipsa plebs, aut dominandi studio permota, aut superbiâ magistratuum armata, à patribus secessit. At nos non imperium, neque divitias petimus; quarum rerum causâ, bella atque certamina omnia inter mortales sunt; sed libertatem, quam nemo bonus, nisi cum anima simul, amittit. Te, atque Senatum obtestamur, ut consulatis miseris civibus, legis præsidium, quod iniquitas Prætoris eripuit, restituatis; neve nobis eam necessitudinem imponatis, ut quæramus, quonam modo, maximè ulti, sanguinem nostrum pereamus.

ORATIO

C. CÆSARIS suam sententiam Senatui exponentis de conjurationis Catilinæ sociis qui in custodiis tenebantur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Tunc D. Iunius Syllanus, primus sententiam rogatus (quod ea tempore Consul designatus erat) de iis qui in custodiis tenebantur, & præterea de L. Cassio, P. Furio, P. Vmbreno, Q. Annio, si deprehensi forent, supplicium sumendum decreverat. Isque postea permotus oratione C. Cæsaris, pedibus in sententiam Tiberii Neronis iturum se dixerat: quod de ea re, præsidiis additis, referendum esse censuerat. Sed Cæsar, ubi ad eum ventum est, rogatus à Consule sententiam, hujuscemodi verba loquutus est.

OMNES homines, P. c. qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse debet. HAUD facilè

lè animus verum providet, ubi illa officiunt; neque quisquam omnium libidini simul & usui paruit. Ubi intenderis ingenium, valet. si libido possidet, ea dominatur; animus nihil valet. Magna mihi copia est memorandi, P. C. qui reges, aut qui populi, irâ, aut misericordiâ impulsi, malè consuluerint: sed ea malo dicere, quæ majores nostri contra libidinem animi sui, rectè atque ordine fecêre. Bello Macedonico, quod cum rege Perse gessimus, Rhodiorum civitas magna, atque magnifica, quæ populi Rom. opibus creverat, infida atque adversa nobis fuit: sed postquam, bello confecto, de Rhodiis consultum est, majores nostri, ne quis divitiarum magis, quàm injuriæ causâ bellum inceptum diceret, impunitos eos dimisêre. Item bellis Punicis omnibus, quum sæpe Carthaginenses & in pace, & per inducias multa nefanda facinora fecissent, nunquam ipsi per occasionem talia fecêre: magis, quod se dignum foret, quàm quod in illos jure fieri posset, quærebant. Hoc item vobis providendum est, P. C. ne plus apud vos valeat P. Lentuli, & cæterorum scelus, quàm vestra dignitas, neu magis iræ vestræ, quàm famæ, consulatis. Nam si digna pœna pro factis eorum reperitur, novum consilium approbo: sin magnitudo sceleris omnium ingenia exsuperat: iis utendum censeo, quæ legibus comparata sunt. Plerique eorum, qui ante me sententias dixerunt, compositè atque magnificè casum Reipub. miserati sunt: quæ belli sævitia

tia esset, quæ victis acciderent, enumeravêre, rapi virgines, pueros: divelli liberos à parentum complexu, matres familiarum pati, quæ victoribus collibuissent; fana, atq; domos exspoliare; cædem, incendia fieri: postremò armis, cadaveribus, cruore atque luctu omnia compleri. Sed, per Deos immortales, quò illa oratio pertinuit? an, ut vos infestos conjurationi faceret? scilicet quem res tanta atque tam atrox, non permovit, eum oratio accenderet. Non ita est: neque cuiquam mortalium injuriæ suæ parvæ videntur: multi etiam eas gravius æquo habuêre. Sed alia aliis licentia est, P. C. Qui demissi in obscuro vitam agunt, si quid iracundiâ deliquêre, pauci sciunt; fama, atque fortuna eorum pares sunt: qui, magno imperio præditi, in excelso ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novêre. Ita in maxima fortuna minima licentia est: neque studere neque odisse, sed minimè irasci decet. Quæ apud alios iracundia dicitur, ea in imperio superbia, atque crudelitas appellatur. Equidem ego sic existimo, P. C. omnes cruciatus minores, quàm facinora illorum, esse. Sed plerique mortales postrema meminêre; & in hominibus impiis, sceleris eorum obliti, de pœna disserunt, si ea paulò sævior fuerit. D. Syllanum, virum fortem atque strenuum, certò scio, quæ dixerit, studio Reipub. dixisse, neque illum in tanta re gratiam, aut inimicitias exercere, eos mores, eamque modestiam viri cognovi. Verum sententia ejus mihi non crudelis, (quid

enim

enim in tales homines crudele fieri poteſt?) ſed aliena à Repub. noſtra videtur. Nam profectò aut metus, aut injuria te ſubegit, Syllane, Conſulem deſignatum, genus pene novum decernere. De timore, ſupervacaneum eſt diſſerere: quum præſenti diligentiâ clariſſimi viri Conſulis, tanta præſidia ſint in armis. De pœna poſſum equidem dicere id, quod res habet, in luctu atque miſeriis mortem ærumnarum requiem, non cruciatum eſſe; eam cuncta mortalium mala diſſolvere; ultrà neque curæ; neque gaudio locum eſſe. ſed, per Deos immortales quamobrem in ſententiam non addidiſti, uti priùs verberibus in eos animadverteretur? An, quia lex Porcia vetat, at aliæ leges item condemnatis civibus non animam eripi, ſed exilium permitti jubent? an quia gravius eſt verberari, quàm necari? Quid autem acerbum, aut nimis grave eſt in homines tanti facinoris convictos? Sin, quia levius eſt; quî convenit in minore negotio legem obſervare, quum eam in majore neglexeris? At enim quis reprehendat, quod in parricidas Reip. decretum erit? tempus, dies, fortuna, cujus libido gentibus moderatur. Illis meritò accidet, quidquid evenerit. Cæterùm vos, P. C. quid in alios ſtatuatis, conſiderate. Omnia mala exempla ex bonis initiis orta ſunt. ſed ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit, novum illud exemplum ab dignis, & idoneis, ad indignos & non idoneos transfertur. Lacedæmonii, devictis Athenienſibus,

bus, triginta viros imposuêre, qui Rempub. tractarent. Hi primò cæpêre pessimum quemque, & omnibus invisum indemnatum necare. Ea populus lætari, & meritò dicere fieri. Pòst, ubi paulatim licentia crevit, juxtà bonos & malos libidinosè interficere, cæteros metu terrere. Ita civitas, servitute oppressa, stultæ lætitiæ graves pœnas dedit. Nostra memoria victor Sylla, quum Damasippum, & alios hujusmodi, qui malo Reipub. creverant, jugulari jussit, quis non factum ejus laudabat? homines scelestos, & factiosos, qui seditionibus Rempub. exagitaverant, meritò necatos ajebant. Sed ea res magnæ initium cladis fuit. Namq; uti quisque domum, aut villam, postremò aut vas, aut vestimentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut is in proscriptorum numero esset. Ita illi, quibus Damasippi mors lætitiæ fuerat, paulò pòst ipsi trahebantur: neque prius finis jugulandi fuit, quam Sulla omnes suos divitiis explevit. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his temporibus vereor. sed in magna civitate multa & varia ingenia sunt, potest alio tempore, alio Consule, cui item exercitus in manu sit, falsum aliquid pro vero credi. ubi hoc exemplo, per Senatus decretum, Consul gladium eduxerit; quis illi finem statuet, aut quis moderabitur? Majores nostri. P. C. neque consilii neque audaciæ unquam eguêre: neque superbia illis obstabat, quo minus instituta aliena, si modo proba erant, imitarentur. Arma atque

atque tela militaria à Samnitibus, insignia magistratuum à Tuscis pleraque sumpserunt: Postremò, quod ubique apud socios, aut hostis idoneum videbatur, cum summo studio domi exequebantut: Imitari, quàm invidere bonis, malebant. Sed eodem illo tempore Græciæ morem imitati, verberibus animadvertebant in cives, de condemnatis summum supplicium sumebant. Postquam Respublica adolevit, & multitudine civium factiones valuêre, circumveniri innocentes, alia hujuscemodi fieri cœpêre. Tunc lex Porcia, aliæque leges paratæ sunt, quibus legibus exilium damnatis permissum est. Hanc ego causam, P. C. quò minus consilium novum capiamus, in primis magnam puto. Profectò virtus, atque sapientia major in Illis fuit, qui ex parvis opibus tantum imperium fecêre, quàm in nobis, qui ea bene parta vix retinemus. Placet igitur eos dimitti, & augeri exercitum Catilinæ? Minimè: sed ita censeo: publicandas eorum pecunias; ipsos in vinculis habendos per municipia, quæ maximè opibus valent: neu quis de his postea ad Senatum referat, neve cum populo agat: qui aliter fecerit, Senatum existumare, eum contra Rempub. & salutem omnium facturum.

ORATIO

M. PORCII CATONIS proximè præcedenti orationi C. Cæsaris respondens.

SALLUST. CONJUR. CAT. IL.

Postquam Cæsar dicendi finem fecit, cæteri verbo, alius alii variè assentiebantur, At M. Porcius Cato rogatus sententiam, hujuscemodi orationem habuit.

LONGE

LONGE mihi alia mens est, P. C. cum res, atque pericula nostra considero, & cum sententias nonnullorum mecum ipse reputo. Illi mihi disseruisse videntur de pœna eorum, qui patriæ, parentibus, aris, atque focis suis bellum paravêre. res autem monet, cavere ab illis magis, quam, quid in illos statuamus, consultare. Nam cætera maleficia tùm persequare, ubi facta sunt: hoc, nisi provideris, ne accidat; ubi evenit, frustra judicia implores. Captâ urbe, nihil fit reliqui victis. Sed per deos immortales, vos ego appello, qui semper domos, villas, signa, tabulas vestras pluris, quam Rempublicam fecistis: si ista, cujuscunque modi sint, quæ amplexamini, retinere, si voluptatibus vestris otium præbere vultis: expergiscimini aliquando, & capessite Rempub. Non nunc agitur de vectigalibus, non de sociorum injuriis: libertas, & anima nostra in dubio est. Sæpenumero, P. C. multa verba in hoc ordine feci: sæpe de luxuria atque avaritia nostrorum civium questus sum; multosque mortales eâ causâ adversos habeo. Qui mihi, atque animo meo nullius unquam delicti gratiam fecissem, haud facilè alterius libidini malefacta condonabam. Sed ea tametsi vos parvi pendebatis; tamen Respub. firma erat: opulentia negligentiam tolerabat. Nunc verò non id agitur, bonisne, an malis moribus vivamus; neque quantum aut quàm magnificum imperium populi Romani sit; sed, hæc cujuscumque modi viden-

videntur, nostra, an, nobiscum unà, hostium futura sint. Hic mihi quisquam mansuetudinem & misericordiam nominat? Jampridem equidem nos vera rerum vocabula amisimus, quia, bona aliena largiri, liberalitas: malarum rerum audacia, fortitudo vocatur: eo Respub. in extremo sita est. Sint sane, quoniam ita se mores habent, liberales ex sociorum fortunis; sint misericordes in furibus ærarii: ne illi sanguinem nostrum largiantur, &, dum paucis scelestis parcunt, bonos omnes perditum eant. Benè & compositè C. Cæsar paulò antè in hoc ordine de vita & morte disseruit: credo, falsa existimans ea, quæ de inferis memorantur, diverso itinere malos à bonis loca tetra, inculta, fœda atque formidolosa habere. Itaque censuit, pecunias eorum publicandas, ipsos per municipia, in custodiis habendos; videlicet, timens ne, si Romæ sint, aut à popularibus conjurationis, aut à multitudine conducta, per vim eripiantur. Quasi verò mali, atque scelesti tantummodo in urbe, & non per totam Italiam sint; aut non ibi plus possit audacia, ubi ad defendendum opes minores sunt. Quare vanum equidem hoc consilium est, si periculum ex illis metuit, sin in tanto omnium metu solus non timet; eò magis refert, me mihi, atque vobis timere. Quare quum de P. Lentulo, cæterisque statuetis, pro certo habetote vos simul de exercitu Catilinæ, & de omnibus conjuratis decernere. Quantò vos attentius ea agetis, tantò

illis animus infirmior erit. si paululum modo vos languere viderint, jam omnes feroces aderunt. Nolite existimare, majores nostros armis Rempub. ex parva magnam fecisse. Si ita res esset, multò pulcherrimam eam nos haberemus. quippe sociorum, atque civium, præterea armorum, atque equorum major copia nobis, quàm illis est. Sed alia fuêre, quæ illos magnos fecêre, quæ nobis nulla sunt, domi industria, foris justum imperium; animus in consulendo liber, neque delicto, neque libidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam atque avaritiam; publicè egestatem, privatim opulentiam: laudamus divitias, sequimur inertiam: inter bonos & malos nullum discrimen est: omnia virtutis præmia ambitio possidet. Neque mirum; ubi vos separatim sibi quisque consilium capitis, ubi domi voluptatibus, hîc pecuniæ, aut gratiæ servitis, eò fit, ut impetus fiat in vacuam Rempub. Sed ego hæc omitto. Conjuravêre cives nobilissimi patriam incendere. Gallorum gentem, infestissimam nomini Romano ad bellum arcessunt: dux hostium cum exercitu supra caput est. vos cunctamini etiam nunc, & dubitatis, quid, intra mœnia deprehensis hostibus, faciatis? Misereamini, censeo. deliquêre homines adolescentuli per ambitionem: atque etiam armatos dimittatis. Næ ista vobis mansuetudo, & misericordia; si illi arma cæperint, in miseriam vertet, Scilicet res ipsa aspera est; sed vos non timetis eam. Immò vero

rò

rò maximè; ſed inertiâ & mollitiâ animi alius alium exſpectantes, cunctamini, videlicet diis immortalibus confiſi, qui hanc Remp. in maxumis ſæpe periculis ſervavêre. Non votis, neque ſuppliciis muliebribus auxilia deorum parantur: vigilando, agendo, bene conſulendo, proſpere omnia cedunt. ubi ſocordiæ te, atque ignaviæ tradideris; nequicquam Deos implores: irati infeſtique ſunt. Apud majores noſtros Aulus Manlius Torquatus bello Gallico filium ſuum, quòd is contra imperium in hoſtem pugnaverat, necari juſſit, atque ille egregius adoleſcens immoderatæ fortitudinis morte pœnas dedit. vos, de crudeliſſimis parricidis quid ſtatuatis, cunctamini? Videlicet vita cætera eorum huic ſceleri obſtat. Verùm parcite dignitati Lentuli, ſi ipſe pudicitiæ, ſi famæ ſuæ, ſi diis, aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoſcite Cethegi adoleſcentiæ niſi iterum jam patriæ bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio, Statilio Cepario loquar? quibus ſi quidquam penſi unquam fuiſſet, non ea conſilia de Rep. habuiſſent. Poſtremò, P. C. mehercle peccato locus eſſet, facilè paterer vos ipſa re corrigi, quoniam verba contemnitis, ſed undique circumventi ſumus: Catilina cum exercitu faucibus urget: alii intra mœnia, atque in ſinu urbis ſunt hoſtes, neque parari, neque conſuli quidquam occultè poteſt, quo magis properandum eſt. Quare ego ita cenſeo; quum nefario conſilio ſceleratorum civium,

B 2 Reſpub.

Respub. in maxima pericula venerit, hique indicio T. Vulturtii, & legatorum Allobrogum convicti, confessique sint, cædem, incendia, aliaque se fœda atque crudelia facinora in cives, patriamque paravisse; de confessis, sicuti de manifestis rerum capitalium, more majorum supplicium sumendum.

ORATIO

MICIPSÆ REGIS ad Jugurtham, quâ eum officii sui admonet, finem vitæ sibi adesse intelligens.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Igitur rex Micipsa, *ubi ea quæ fama acceperat*, Jugurtham bello Numantino in tantam claritudinem pervenisse ut Romanis vehementer charus esset, *ex literis imperatoris ita esse cognovit, tum virtute tum gratia viri permotus flexit animum suum & Iugurtham beneficiis vincere aggressus est, statimque eum adoptavit, & testamento pariter cum filiis hæredem instituit*: quum antea sibi ab eo timens, ideo illum Numidis quos in Hispaniam mittebat præfecisset, quod in eo bello facile occasurum speraret. *Sed ipse paucos post annos morbo atque ætate confectus, quum sibi finem vitæ adesse intelligeret, coram amicis & cognatis, itemque Adherbale & Hiempsale filiis, hujuscemodi verba cum Iugurtha fertur habuisse.*

PARVUM ego te, Jugurtha, amisso patre, sine spe, sine opibus in meum regnum accepi, existimans non minus me tibi, quàm liberis, si genuissem, ob beneficia charum fore. Neque ea res falsum me habuit. nam ut alia magna, & egregia tua facta omittam, novissimè rediens Numantiâ, me regnumque meum gloriâ honoravisti, tuaque virtute nobis Romanos ex amicis amicissimos fecisti: in Hispania nomen familiæ nostræ renovasti: postremò, quod difficillimum inter mortales est, gloria invi-

invidiam vicisti. Nunc, quoniam mihi natura finem vitæ facit, per hanc dextram, per regni fidem moneo, obtestorqne te, ut hos, qui tibi genere propinqui, beneficio meo fratres sunt, caros habeas: neu malis alienos adjungere, quàm sanguine conjunctos retinere. Non exercitus, neque thesauri, præsidia regni sunt, verùm amici. Quos neque armis cogere, neque auro parare queas: officio & fide parantur. Quis autem amicior, quàm frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris? Equidem ego regnum vobis trado firmum, si boni eritis: sin mali, imbecillum. Nam concordiâ res parvæ crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur. Cæterùm ante hos te, Jugurtha, qui ætate, & sapientiâ prior es, ne aliter quid eveniat, providere decet, Nam in omni certamine, qui opulentior est, etiamsi accipit injuriam, tamen, quia plus potest, facere videtur. Vos autem, Adherbal & Hiempsal, colite & observate talem hunc virum: imitamini virtutem, & enitimini, ne ego meliores liberos sumpsisse videar, quàm genuisse.

ORATIO

ADHERBALIS AD SENATUM Roma. quâ se à Jugurtha regno fortunisque omnibus expulsum queritur.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Igitur ubi legati à Jugurtha cum argento & auro multo Romam missi *satis confidunt, die constituto Senatus utrisque datur. Tum Adherbalem hoc modo loquutum accepimus.*

PATRES conscripti, Micipsa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem existimarem meam; cæterùm jus, & imperium ejus penes vos esse: simul eniterer domi militiæque quàm maximo usui esse populo Romano, vos mihi cognatorum, vos in locum affinium ducerem: si ea fecissem, in vestra amicitia exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum. Quæ præcepta patris mei quum agitarem; Iugurtha, homo omnium, quos terra sustinet, sceleratissimus, contempto imperio vestro, Masinissæ me nepotem, utique à stirpe socium atque amicum pop. Rom. regno fortunisque omnibus expulit. Atque ego, P. C. quoniam eò miseriarum venturus eram, vellem, potius ob mea, quàm ob majorum meorum beneficia, posse me à vobis auxilium petere, ac maximè deberi mihi beneficia à pop. Rom. quibus non egerem; secundùm ea, si desideranda erant, uti debitis uterer. Sed quoniam parum tuta per se ipsa probitas est, neque mihi in manu fuit, Iugurtha qualis foret: ad vos confugi, P. C. quibus, quod mihi miserrimum est, cogor prius oneri, quam usui esse. Cæteri reges, aut bello victi in amicitiam à vobis recepti sunt, aut in suis dubiis rebus societatem vestram appetiverunt. Familia nostra cum pop. Rom. bello Carthaginiensi amicitiam instituit, quo tempore magis fides ejus quàm fortuna pendenda erat. Quorum progeniem vos, P. C. nolite pati me nepotem Masinissæ

nissæ frustra à vobis auxilium petere. sed si ad impetrandùm nihil causæ haberem, præter miserandam fortunam; quòd paulò ante rex genere, famâ atque copiis potens, nunc deformatus ærumnis, inops, alienas opes exspecto: tamen erat majestatis populi Romani prohibere injuriam; neque pati, cujusquam regnum per scelus crescere. Verùm ego iis finibus ejectus sum, quos majoribus meis pop. Rom. dedit: unde pater, & avus meus unà vobiscum expulêre Syphacem, & Carthaginienses. Vestra beneficia mihi erepta sunt, P. C. vos in mea injuria despecti estis. Eheu me miserum! Huccine, Micipsa pater, beneficia tua evasêre, uti quem tu parem cum liberis tuis, regnique participem fecisti, is potissimùm stirpis tuæ extinctor sit? Nunquàm ne ergo familia nostra quieta erit? sempèrne in sanguine, ferro, fuga versabimur? Dum Carthaginienses incolumes fuêre, jure omnia sæva patiebamur. hostes ab latere: vos amici procul: spes omnis in armis erat. Postquam illa pestis ex Africa ejecta est, læti pacem agitabamus: quippe, queis hostis nullus erat, nisi forte quem vos jussissetis. Ecce autem ex improviso Iugurtha, intoleranda audacia, scelere, atque superbia sese efferens, fratre meo, atque eodem propinquo suo interfecto, primùm, regnum ejus sceleris sui prædam fecit: post, ubi me iisdem dolis nequit capere, nihil minus, quàm vim aut bellum expectantem, in imperio vestro, (sicuti videtis) extorrem patriâ, domo ino-

inopem, & coopertum miseriis effecit, ut ubivis tutius, quàm in meo regno essem. Ego sic existimabam, P. C. uti prædicantem audiveram patrem meum; qui vestram amicitiam diligenter colerent, eos multum laborem suscipere, cæterùm ex omnibus maxumè tutos esse. Quod in familia nostra fuit, præstitit, ut in omnibus bellis adesset vobis: nos uti per otium tuti simus, in manu vestra est, P. C. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Jugurtham beneficiis suis ratus est nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus, alter ipse ego manus impias vix effugi. Quid agam? aut quò potissimum infelix accedam? generis præsidia omnia extincta sunt: pater uti necesse erat, naturæ concessit: fratri, quem minimè decuit propinquus per scelus vitam eripuit: affines, amicos propinquos cæteros meos, alium alia clades oppressit: capti ab Jugurtha, pars in crucem acti, pars bestiis objecti sunt: pauci, quibus relicta est anima, clausi in tenebris cum mœrore & luctu, morte graviorem vitam exigunt. Si omnia, quæ aut amisi, aut ex necessariis adversa facta sunt, incolumia manerent: tamen, si quid ex improviso mali accidisset, vos implorarem, P. C. quibus pro magnitudine imperii, jus & injurias omnes curæ esse debet. Nunc verò exul patriâ, domo solus, atque omnium honestarum rerum egens, quos accedam aut quos appellem, nationesne, an reges, qui omnes familiæ nostræ ob vestram amicitiam infesti sunt? an quòquam mihi

mihi adire licet, ubi non majorum meorum hoſtilia monimenta plurima ſint? an quiſquam noſtri miſereri poteſt, qui aliquando vobis hoſtis fuit? Poſtremò, Maſiniſſa nos ita inſtituit, P.C. ne quem coleremus, niſi pop. Roman. ne ſocietates, ne fœdera nova acciperemus: abundè magna præſidia nobis in veſtra amicitia fore: ſi huic imperio, fortuna mutaretur, unà occidendum nobis eſſe. Virtute, ac diis volentibus, magni eſtis & opulenti: omnia ſecunda, & obedientia vobis ſunt: quò facilius ſociorum injurias curare licet. Tantùm illud vereor, ne quos privata amicitia Jugurthæ, parum cognita, tranſverſos agat: quos ego audio ſummâ ope niti, ambire, fatigare vos ſingulos, ne quid de abſente, incognitâ cauſâ, ſtatuatis: fingere me verba, & fugam ſimulare, cui licuerit in regno manere. Quod utinam illum, cujus impio facinore in has miſerias projectus ſum, eadem hæc ſimulantem videam: & aliquando aut apud vos, aut apud Deos immortales rerum humanarum cura oriatur: ut ille, qui nunc ſceleribus ſuis ferox atque præclarus eſt, omnibus malis excruciatus, impietatis in parentem noſtrum, fratris mei necis, mearumque miſeriarum graves pœnas reddat. Jamjam frater animo meo chariſſime, quanquam tibi immaturo, &, unde minimè decuit, vita erepta eſt, tamen lætandum magis, quàm dolendum puto caſum tuum. non enim regnum, ſed fugam, exilium, egeſtatem, & has omnes, quæ me premunt,

ærumnas cum anima ſimul amiſiſti: At ego infelix in tanta mala præcipitatus, pulſus ex patrio regno, rerum humanarum ſpectaculum præbeo: incertus quid agam, tuaſne injurias perſequar, ipſe auxilii egens, an regno conſulam, cujus vitæ, neciſque poteſtas ex opibus alienis pendet. Utinam, emori, fortunis meis honeſtus exitus eſſet: ne vivere contemptus viderer, ſi defeſſus malis injuriæ conceſſiſſem. Nunc quoniam neque vivere lubet, neque mori licet ſine dedecore, P. C. oro vos, per liberos, atque parentes veſtros, per majeſtatem populi Romani, ſubvenite miſero mihi, ite obviam injuriæ, nolite pati regnum Numideæ, quod veſtrum eſt, per ſcelus, & ſanguinem familiæ noſtræ tabeſcere.

ORATIO
C. MEMMII AD QUIRITES,
quâ eos ad vindicandum in Jugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in ſocios ejus ſceleris, hortatur.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

At C. Memmius, inter dubitationem & moras Senatus, concionibus populum ad vindicandum hortari: monere ne Remp. ne libertatem ſuam deſererent: multa ſuperba & crudelia facinora nobilitatis oſtendere: prorſus intentus, omni modo plebis animum accendebat. Sed quoniam ea tempeſtate Romæ Memmii facundia clara pollenſque fuit, decere exiſtimavi unam ex tam multis orationem ejus perſcribere. Ac potiſſimùm eam dicam quam in concione poſt reditum Beſtiæ hujuſcemodi verbis diſſeruit.

MULTA me dehortantur à vobis, Quirites, ni ſtudium Reip. omnia ſuperet? opes factionis, veſtra patientia, jus nullum? ac maximè quòd innocentiæ plus periculi, quàm hono-

honoris est. Nam illa quidem piget dicere, his annis quindecim, quàm ludibrio fueritis superbiæ paucorum; quàm fœdè, quamque inulti perierint vestri defensores; uti vobis animus ab ignavia, atque socordia corruptus sit: qui ne nunc quidem, obnoxii inimicis exurgitis, atque etiam nunc timetis eos, quibus vos decet terrori esse. Sed quanquam hæc talia sunt: tamen, obviam ire factiones potentiæ, animus subegit. Certè ego libertatem, quæ mihi à parente meo tradita est, experiar: verùm id frustrà, an ob rem faciam, in vestra manu situm est, Quirites. Neque ego vos hortor, quod sæpe majores vestri fecêre, uti contra injurias armati eatis. nihil vi, nihil secessione opus est: necesse est, suomet ipsi more præcipites eant. Occiso Tib. Graccho, quem regnum sibi parare ajebant, in plebem Romanam quæstiones graves habitæ sunt. Post C. Gracchi, & M. Fulvii cædem, item ordinis vestri multi mortales in carcere necati sunt. Utriusque cladis non lex, verùm libido eorum finem fecit. Sed sanè fuerit regni reparatio, plebi jura sua restituere. quicquid sine sanguine civium ulcisci nequit, jure factum sit. Superioribus annis taciti indignabamini ærarium expilari; reges, & populos liberos paucis nobilibus vectigal pendere; penes eosdem & summam gloriam, & maximas divitias esse: tamen hæc talia facinora impunè suscepisse, parum habuêre: Itaque postremò leges, majestas vestra, divina & humana omnia

hostibus tradita sunt Neque eos, qui ea fecêre, pudet aut pœnitet: sed incedunt per ora vestra magnificè, sacerdotia, & consulatus, pars triumphos suos ostentantes: perinde quasi ea honori, non prædæ, habeant. Servi ære parati injusta imperia dominorum non perferunt: vos, Quirites, imperio nati, æquo animo servitutem toleratis? At qui sunt hi, qui Rempub. occupavêre? homines sceleratissimi, cruentis manibus, immani avaritiâ, nocentissimi, iidemque superbissimi; quibus fides, decus, pietas, postremò honesta atque inhonesta omnia quæstui sunt. Pars eorum, occidisse Tribunos plebis, alii quæstiones injustas, plerique cædem in vos fecisse, pro munimento habent. Itaque quàm quisque pessimè fecit, tàm maximè tutus est: metum à scelere suo ad ignaviam vestram transtulêre: quos omnes eadem cupere, eadem odisse, eadem metuere in unum coëgit. Sed hæc inter bonos amicitia, inter malos factio est. Quòd si vos tam libertatis curam haberetis, quàm illi ad dominationem accensi sunt; profectò neque Respub sicuti nunc, vastaretur, & beneficia vestra penes optimos, non audacissimos, forent. Majores vestri parandi juris, & majestatis constituendæ gratiâ, bis per secessionem armati Aventinum montem occupavêre: vos pro libertate, quam ab illis accepistis, nonne summa ope nitemini? atque eò vehementius, quò majus dedecus est, parta amittere, quàm omninò non paravisse? Dicet

ali-

aliquis, Quid igitur censes? Vindicandum in eos, qui hosti prodidêre Rempub. non manu, neque vi; quod magis, vos fecisse, quàm illis accidisse, indignum est. verùm quæstionibus, & indicio ipsius Jugurthæ, qui si dedititius est; profectò jussis vestris obediens erit: sin ea contemnit. scilicet æstimabitis, qualis illa pax, aut deditio sit, ex qua ad Jugurtham scelerum impunitas, ad paucos potentis maximæ divitiæ, ad Rempubl. damna, atque dedecora pervenerint. Nisi forte nondum etiam vos dominationis eorum satietas tenet: & illa, quàm hæc tempora, magis placent, quum regna, provinciæ, leges, jura, judicia, bella, atque paces; postremò divina & humana omnia penes paucos erant: vos autem, hoc est, pop. Rom. invicti ab hostibus, imperatores omnium gentium, satis habebatis animam retinere. Nam servitutem quidem quis vestrûm audebat recusare? Atque ego tametsi virum flagitiosissimum existimo impunè injuriam accepisse; tamen, vos hominibus sceleratissimis ignoscere, quoniam cives sunt, æquo animo paterer, ni misericordia in perniciem casura esset. Nam & illis, quantum importunitatis habent, parum est impune malè fecisse, nisi deinde faciundi licentia eripiatur? & vobis æterna solicitudo remanebit, quum intelligetis aut serviendum esse, aut per manus libertatem retinendam. Nam fidei quidem, aut concordiæ quæ spes est? Dominari illi volunt, vos liberi esse; facere illi injurias,

vos

vos prohibere: postremò sociis vestris veluti hostibus, hostibus pro sociis utuntur. Potestne in tam diversis mentibus pax, aut amicitia esse? Quarè moneo, hortorque vos, ne tantum scelus impunitum omittatis. Non peculatus ærarii factus est: neque per vim sociis ereptæ pecuniæ: quæ quanquam gravia sunt, tamen consuetudine jam pro nihilo habentur, hosti acerrimo prodita Senatus authoritas, proditum imperium vestrum est: domi militiæque Resp. venalis fuit. Quæ nisi quæsita erunt, nisi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, nisi ut illis, qui ea fecêre, obedientes vivamus? NAM impunè quælibet facere, id est, regem esse. Neque ego vos, Quirites, hortor, uti jam malitis cives vestros perperam, quàm rectè fecisse: sed ne, ignoscendo malis, bonos perditum eatis. Ad hoc, in Repub. multò præstat, beneficii, quàm maleficii, immemorem esse. Bonus tantummodo segnior fit, ubi negligat: at malus improbior. Ad hoc, si injuriæ non sint haud sæpe auxilii egeas.

ORATIO

MARII ad QUIRITES, de se & de ea quam parabat in Africam expeditione.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Nam Marius, postquam, omnibus quæ postulaverat decretis, milites scribere vult, hortandi causa, simul & nobilitatem, ut consueverat, exagitandi concionem populi advocavit: deinde hoc modo disseruit.

SCIO ego, Quirites, plerosque non iisdem artibus imperium à vobis petere, & postquam adepti

adepti sunt, gerere: primò industrios, supplices, modicos esse: deinde per ignaviam & superbiam ætatem agere, sed mihi contrà videtur. Nam quo universa Respub. pluris est quàm Consulatus aut Prætura, eò majore curâ illam administrari, quàm hæc peti debere. Neque me fallit quantum cum vestro beneficio maximo negotii sustineam. Bellum parare, simul & ærario parcere, cogere ad militiam eos, quos nolis offendere; domi, forisque omnia curare, & ea agere inter invidos, occursantes, factiosos, opinione, Quirites, asperius est. Ad hoc, alii si deliquêre, vetus nobilitas, majorum fortia facta, cognatorum & affinium opes, multæ clientelæ, omnia hæc præsidio adsunt: mihi spes omnes in memet sitæ: quas necesse est & virtute & innocentiâ tutari. nam alia infirma sunt. Et illud intelligo, Quirites, omnium ora in me conversa esse, æquos, bonosque favere; quippe benefacta mea Reipub. procedunt: nobilitatem locum invadendi quærere. Quò mihi acrius adnitendum est ut neque vos capiamini, & illi frustra sint. Ita ad hoc ætatis à pueritia fui, ut omnes labores & pericula consueta habeam. Quæ ante vestra beneficia gratuitò faciebam, ea uti, acceptâ mercede deseram, non est consilium, Quirites. Illis difficile est in potestatibus temperare, qui per ambitionem sese probos simulavêre: mihi, qui omnem ætatem in optimis artibus egi, bene facere jam ex consuetudine in naturam vertit. Bellum me gerere cum Jugur-

tha

tha jussistis: quam rem nobilitas ægerrimè tulit. Quæso, reputate cum animis vestris, num id mutari melius sit, siquem ex illo globo nobilitatis ad hoc, aut aliud tale negotium mittatis, hominem veteris prosapiæ, ac multarum imaginum, & nullius stipendii: scilicet ut in tanta re ignarus omnium trepidet, festinet, sumat aliquem ex populo monitorem officii sui. Ita plerunque evenit; ut, quem vos imperare jussistis, is sibi imperatorem alium quærat. At ego scio, Quirites, qui, postquam Consules facti sunt, acta majorum & Græcorum militaria præcepta legere cœperint; homines præposteri nam gerere quàm fieri, tempore posterius, re atque usu prius est. Comparate nunc, Quirites, cum illorum superbia me hominem novum. Quæ illi audire & legere solent, eorum partem vidi, alia egomet gessi. Quæ illi literis, ea ego militando didici. Nunc vos existimate, facta, an dicta pluris sint. Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam: mihi fortuna, illis probra objectantur. Quanquam ego naturam unam & communem omnium existimo, sed fortissimum quemque generosissimum esse. Ac si jam ex patribus Albini, aut Bestiæ quæri posset, mene, an illos ex se gigni maluerint: quid responsuros creditis, nisi sese liberos quam optimos voluisse? Quod si jure despiciunt me, faciant idem majoribus suis; quibus, uti mihi ex virtute nobilitas cœpit. Invident honori meo: ergo invideant labori, innocentiæ, periculis

etiam

etiam meis : quoniam per hæc illum cepi. Verum homines corrupti superbiâ, ita ætatem agunt, quasi honores vestros contemnant: ita hos petunt, quasi honestè vixerint. Næ illi falsi sunt qui diversissimas res pariter expectant, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis. Atque etiam quum apud vos aut in Senatu verba faciunt, pleraque oratione majores suos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores sese putant: quod contrà est. nam, quantò vita illorum præclarior, tantò horum socordia flagitiosior. Et profectò ita se res habet: MAJORUM gloria posteris lumen est, neque bona neque mala eorum in occulto patitur. Hujusce rei ego inopiam patior, Quirites. Verum id, quod multo præclarius est, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte, quàm iniqui sint. Quod ex aliena virtute sibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt: scilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas est: quam certè peperisse melius est, quam acceptam corrupisse. Equidem ego non ignoro, si jam mihi respondere velint, abundè illis facundam & compositam orationem fore. Sed in maximo vestro beneficio, quum omnibus locis me vosque maledictis lacerent, non placuit reticere: ne quis modestiam in conscientiam duceret. Nam me quidem ex animi mei sententia lædere nulla oratio potest: quippe vera, necesse est bene prædicet: falsam vita, moresque mei superant. Sed quoniam vestra consilia accusantur, qui mihi sum-

tha jussistis: quam rem nobilitas ægerrimè tulit. Quæso, reputate cum animis vestris, num id mutari melius sit, siquem ex illo globo nobilitatis ad hoc, aut aliud tale negotium mittatis, hominem veteris prosapiæ, ac multarum imaginum, & nullius stipendii: scilicet ut in tanta re ignarus omnium trepidet, festinet, sumat aliquem ex populo monitorem officii sui. Ita plerunque evenit; ut, quem vos imperare jussistis, is sibi imperatorem alium quærat. At ego scio, Quirites, qui, postquam Consules facti sunt, acta majorum & Græcorum militaria præcepta legere cœperint; homines præposteri nam gerere quàm fieri, tempore posterius, re atque usu prius est. Comparate nunc, Quirites, cum illorum superbia me hominem novum. Quæ illi audire & legere solent, eorum partem vidi, alia egomet gessi. Quæ illi literis, ea ego militando didici. Nunc vos existimate, facta, an dicta pluris sint. Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam: mihi fortuna, illis probra objectantur. Quanquam ego naturam unam & communem omnium existimo, sed fortissimum quemque generosissimum esse. Ac si jam ex patribus Albini, aut Bestiæ quæri posset, mene, an illos ex se gigni maluerint: quid responsuros creditis, nisi sese liberos quam optimos voluisse? Quod si jure despiciunt me, faciant idem majoribus suis; quibus, uti mihi ex virtute nobilitas cœpit. Invident honori meo: ergo invideant labori, innocentiæ, periculis

etiam

etiam meis: quoniam per hæc illum cepi. Verum homines corrupti superbiâ, ita ætatem agunt, quasi honores vestros contemnant: ita hos petunt, quasi honestè vixerint. Næ illi falsi sunt qui diversissimas res pariter expectant, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis. Atque etiam quum apud vos aut in Senatu verba faciunt, pleraque oratione majores suos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores sese putant: quod contrà est. nam, quantò vita illorum præclarior, tantò horum socordia flagitiosior. Et profectò ita se res habet: MAJORUM gloria posteris lumen est, neque bona neque mala eorum in occulto patitur. Hujusce rei ego inopiam patior, Quirites. Verum id, quod multo præclarius est, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte, quàm iniqui sint. Quod ex aliena virtute sibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt: scilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas est: quam certè peperisse melius est, quam acceptam corrupisse. Equidem ego non ignoro, si jam mihi respondere velint, abundè illis facundam & compositam orationem fore. Sed in maximo vestro beneficio, quum omnibus locis me vosque maledictis lacerent, non placuit reticere: ne quis modestiam in conscientiam duceret. Nam me quidem ex animi mei sententia lædere nulla oratio potest: quippe vera, necesse est bene prædicet: falsam vita, moresque mei superant. Sed quoniam vestra consilia accusantur, qui mihi sum-

ſummum honorem, & maximum negotium impoſuiſtis: etiam atque etiam reputate, num id pœnitendum ſit. Non poſſum, fidei cauſâ, imagines neque triumphos, aut Conſulatus majorum meorum oſtentare: at, ſi res poſtulet, haſtas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, prętere acicatrices adverſo corpore. Hæ ſunt meæ imagines, hæc mea nobilitas, non hæreditate relictâ, ut illa illis, ſed quæ ego plurimis meis laboribus & periculis quæſivi. Non ſunt compoſita verba mea. Parum id facio. Ipſa ſe virtus ſatis oſtendit: illis artificio opus eſt, uti turpia facta oratione tegant. Neque literas Græcas didici. Parum placebat eas diſcere, quippe quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. At illa multò optima Reipub. doctus ſum; hoſtes ferire, præſidia agitare, nihil metuere, niſi turpem famam; hyemem & æſtatem juxtà pati, humi requieſcere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare. His ego præceptis milites hortabor: neque illos arctè colam, me opulenter: neque gloriam meam laborem illorum faciam. Hoc eſt utile, hoc civile imperium. Namque quum tu te per mollitiem agas, exercitum ſupplicio cogere, eſt hoc dominum, non imperatorem eſſe. Hæc atque alia majores veſtri faciendo, ſeque remque publ. celebravêre. Queis nobilitas freta, ipſa diſſimilis moribus, nos illorum æmulos contemnit, & omnes honores, non ex merito, ſed quaſi debitos, à vobis repetit. Cæterùm homines ſuperbiſſimi procul errant.

rant. Majores eorum omnia quæ licebat, illis reliquêre, divitias, imagines, memoriam ſui præclaram: virtutem non reliquêre, neque poterant. EA ſola neque datur dono, neque accipitur. Sordidum me & incultis moribus ajunt: quia parum ſcitè convivium exorno, neque histrionem ullum, neque pluris pretii coquum, quàm villicum habeo. quæ mihi libet confiteri, Quirites. Nam & ex parente meo, & ex aliis ſanctis viris ita accepi, MUNDITIAS mulieribus, viris laborem convenire: omnibuſque bonis oportere plus gloriæ quàm divitiarum eſſe: arma, non ſupellectilem, decori eſſe. Quin ergo, quod juvat, quod carum æſtimant, id ſemper faciant: ament, potent: ubi adoleſcentiam habuêre, ibi ſenectutem agant, in conviviis, dediti ventri & turpiſſimæ parti corporis: ſudorem, pulverem & alia talia relinquant nobis, quibus illa epulis jucundiora ſunt. Verum non ita eſt. Nam ubi ſe flagitiis decoravêre turpiſſimi viri, honorum præmia ereptum eunt. Ita injuſtiſſimè luxuria & ignavia, peſſimæ artes, illis qui coluêre eas, nihil officiunt, Reip. innoxiæ cladi ſunt. Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poſcebant, reſpondi: pauca de Repub. loquar. Primò omnium de Numidia bonum habetote animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham tutata ſunt, omnia removiſtis, avaritiam, imperitiam, ſuperbiam. Dein exercitus ibi eſt locorum ſciens, ſed mehercule magis ſtrenuus, quàm felix.

Nam

Nam magna pars ejus avaritiâ aut temeritate ducum attrita eſt. Quamobrem vos, quibus militaris ætas eſt, adnitimini mecum, & capeſſite Rempub. neque quemquam ex calamitate aliorum, aut imperatorum ſuperbia metus ceperit. Egomet in agmine atque in prælio conſultor idem & ſocius periculi vobiſcum adero: meque voſque in omnibus rebus juxtà geram. Et profectò, diis juvantibus, omnia matura ſunt, victoria, præda, laus: quæ ſi dubia, aut procul eſſent, tamen omnes bonos Reipub. ſubvenire decet. Etenim nemo ignaviâ immortalis factus: neque quiſquam parens liberis, ut æterni forent, optavit; magis, ut boni honeſtique vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, ſi timidis virtutem verba adderent. Nam ſtrenuis abundè dictum puto.

ORATIO
SYLLÆ AD BOCCHUM REGEM.
SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Legati à Boccho veniunt, qui regis verbis ab Mario petivere, duos quam falſiſſimos ad eum mitteret: velle de ſuo & de populi Rom. commodo cum iis differere. Ille ſtatim L. Syllam & A. Manlium ire jubet. Qui quanquam acciti ibant, tamen placuit verba apud regem facere: uti ingenium ejus aut adverſum flecterent, aut cupidum pacis vehementius accenderent. Itaque Sylla, cujus facundiæ non ætati à Manlio conceſſum eſt, pauca verba hujuſcemodi loquutus.

REx Bocche, magna lætitia nobis eſt, quum te talem virum dii monuêre; ut aliquando pacem, quam bellum malles, neu te optimum cum peſſimo omnium Jugurtha miſcendo commaculares; ſimul nobis ut demeres acerbam neceſ-

necessitudinem, pariter te errantem, & illum sceleratissimum persequi. Ad hoc pop. Romano, jam à principio inopi, melius visum, amicos, quam servos, quærere, tutiusque rati volentibus quàm coactis imperitare. Tibi verò nulla opportunior amicitia nostra: primùm quòd procul absumus; in quo offensæ minimum, gratia par, ac si propè adessemus: dein, quòd parentes abundè habemus, AMICORUM neque nobis, neque cuiquam omnium satis fuit. Atque hoc utinam à principio tibi placuisset: profectò ex pop. Rom. ad hoc tempus multo plura bona accepisses quàm mala perpessus es. Sed quoniam humanarum rerum fortuna pleraque regit, cui scilicet placuit & vim & gratiam nostram experiri: nunc, quando per illam licet, festina, atque, uti cœpisti, perge. Multa atque opportuna habes: quò facilius errata officiis superes. Postremò hoc in pectus tuum dimitte, nunquam populum Rom. beneficiis victum esse. Nam bello quid valeat, tute scis.

ORATIO

BOCCHI ad SYLLAM, quâ suum erga illum studium exponit, & se bellum populo Rom. facere voluisse negat.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

NUNQUAM ego ratus sum fore, uti rex maximus in hac terra, & omnium, quos novi, opulentissimus, privato homini gratiam deberem. Et mehercule, Sylla, ante te cognitum, multis orantibus, aliis ultrò egomet opem tuli, nullius

nullius indigus. Id immutatum mihi, quod cæteri dolere ſolent,ego lætor:Fuerit mihi pretium eguiſſe aliquando tuæ amicitiæ; quâ apud animum meum nihil charius habeo.Id adeo experiri licet: arma, viros, pecuniam, poſtremò quicquid animo libet, ſume, utere: &, quoad vives, nunquam tibi redditam gratiam putaveris; ſemper apud me integra erit. Denique nihil me ſciente fruſtra voles. Nam, ut ego exiſtimo, Regem armis, quàm munificentiâ, vinci minus flagitioſum. Cæterum de Repub. veſtra, cujus curator huc miſſus es,paucis accipe. Bellum ego pop. Rom. neque feci neque factum unquam volui: fines meos adverſum armatos armis tutatus ſum. Id omitto: quando vobis ita placet, gerite, uti vultis, cum Jugurtha bellnm: ego flumen Mulucham, quod inter me & Micipſam fuit, non egrediar, neque id intrare Jugurtham ſinam. Præterea ſi quid meque vobiſque dignum petieris, haud repulſus abibis.

ORATIO

LEPIDI CONS. ad Popul. Roman.

EX LIBRIS HIST. SALLUST.

CLEMENTIA & probitas veſtra, Quirites, quibus per cæteras gentes maximi, & clari eſtis, plurimum timoris mihi faciunt, adverſus tyrannidem L. Syllæ: ne aut ipſi, quæ nefanda æſtimatis, ea parum credendo de aliis, circumveniamini: præſertim quum illi ſpes omnis in ſcelere atque perfidia ſit, neque ſe aliter tutum putet,

putet, quàm si pejor atque intestabilior metu vestro fuerit, quò captivis libertatis curam miseria eximat: aut, si provideritis, in tutandis periculis magis quam in ulciscendo teneamini. Satellites quidem ejus, homines maximi nominis, non minus optimis majorum exemplis, nequeo satis mirari, dominationis in vos servitium suum mercedem dant: & utrumve per injuriam malunt, quàm optimo jure, liberi agere. Præclara Brutorum atque Æmiliorum & Luctatiorum proles, geniti ad ea, quæ majores virtute pepêrere, subvertenda. Nam quid à Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho defensum est aliud quàm libertas & sua cuique sedes; neu cui, nisi legibus, pareremus? Quæ cuncta sævus iste Romulus, quasi ab externis rapta, tenet, non tot exercituum clade, neque Coss. & aliorum Principum quos fortuna belli consumpserat, satiatus: sed tum crudelior, quum plerosque secundæ res in miserationem ex ira vertunt. Quin solus omnium, post memoriam hominum, supplicia in post futuros composuit: queis prius injuria quàm vita certa esset: pravissimeque per sceleris immanitatem adhuc tutus fuerit, dum vos, metu gravioris servitii, à repetenda libertate terremini. Agendum atque obviam eundum est, Quirites: ne spolia vestra penes illos sint. Non prolatandum, neque votis paranda auxilia. Nisi forte speratis per tædium jam aut pudorem tyrannidis, esse eum per scelus occupata periculosius dimissurum.

rum. At ille eò processit uti nihil gloriosum, nisi tutum, & omnia retinendæ dominationis honesta æstimet. Itaque illa quies, & otium cum libertate, quam multi probi potius quam laborem cum honoribus capessebant, nulla sunt. Hac tempestate serviendum aut imperitandum: habendus metus est aut faciendus, Quirites. Nam quid ultrà? quæve humana superant? aut divina impolluta sunt? Populus Romanus paulo antè gentium moderator, exutus imperio, gloriâ, jure, agitandi inops, despectusque, ne servilia quidem alimenta reliqua habet. Sociorum & Latii magna vis, civitate pro multis & egregiis factis à vobis data, per unum prohibentur: & plebis innoxiæ patrias sedes occupavêre pauci satellites, mercedem scelerum. Leges, judicia, ærarium, provinciæ, reges, penes unum, denique necis civium & vitæ licentiam. Simul humanas hostias vidistis, & sepulchra infecta sanguine civili. Estne juris reliqui aliud quàm solvere injuriam, aut mori per virtutem? Quoniam quidem unum omnibus finem natura vel ferro septis statuit: neque quisquam extremam necessitatem, nihil ausus, nisi muliebri ingenio expectat. Verùm ego seditiosus, uti Sylla ait, qui præmia turbarum quæro: & bellum cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet, quia non aliter salvi, satisque tuti in imperio eritis, nisi Vettius Piceus, scriba Cornelius, aliena bene parta prodegerint: nisi approbaveritis omnes proscriptiones innoxiorum ob divitias; cruciatus

tus virorum illustriũ, vastatam urbem fuga, & cædibus, bona civium miserorum, quasi Cimbricam prædam, vænum aut dono datam. At objectat mihi possessiones ex bonis proscriptorum: quod quidem scelerum illius vel maximum est, non me, neque quemquam omnium satis tutum fuisse, si recte faceremus. Atqui illa, quanta formidine mercatus sum, pretio soluto, jure, dominis tamen restituo: neque pati consilium est, ullam ex civibus prædam esse. Satis illa fuerint, quæ, rabie contracta, toleravimus, manus conserentes inter se Romanos exercitus, & arma ab externis in nosmet versa. Scelerum & contumeliarum omnium finis sit: quorum adeo Syllam non pœnitet, ut & facta in gloria numeret, &, si liceat, avidius faceret. Neque jam, quid existimetis de illo, sed quantum vos audeatis, vereor: ne, alius alium Principem expectantes, ante capiamini, non opibus ejus, quæ futiles & corruptæ sunt, sed vestra socordia, quàm raptum iri licet, & quàm audeat, tam videri felicem. Nam præter satellites, commaculatos quis eadem vult? aut quis non omnia mutata, præter victoriam? scilicet milites: quorum sanguine, Tarulæ, Scyroque pessimis servorum divitiæ partæ sunt: an, quibus prælatus in magistratibus capiendis Fusidius, ancilla turpis, & bonorum omnium dehonestamentum? Itaque maximam mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera & labores nihil, præter tyrannum, quæsitum est. Nisi fortè Tribunitiam

potestatem eversum profecti sunt per arma, conditam à majoribus suis; utique jura & judicia sibimet extorquerent: egregiâ scilicet mercede, quum relegati in paludes & sylvas, in contumeliam atque invidiam suam, præmia penes paucos intelligerent. Quare igitur tanto agmine atque animis incedit? Quia secundæ res mirè sunt vitiis obtentui: quibus labefactatis, quàm formidatus antea est, tam contemnetur: nisi fortè specie concordiæ & pacis, quæ sceleri & parricidio suo nomina indidit. Neque aliter P. R. esse belli finem ait, nisi maneat expulsa agris plebs, præda civilis acerbissima, jus, judiciumque omnium rerum penes se, quod pop. Roman. fuit. Quæ, si vobis pax & concordia intelliguntur, maxima turbamenta Reipub. atque exitia probate: annuite legibus impositis; accipite otium cum servitio; & tradite exemplum posteris ad pop. Romanum suimet sanguinis cæde circumveniendum. Mihi, quanquam per hoc summum imperium satis quæsitum erat, nomini majorum, dignitati, atque etiam præsidio: tamen non fuit consilium, privatas opes facere, potiorque visa est periculosa libertas quieto servitio. Quæ si probatis, adeste Quirites; &, bene juvantibus diis, M. Æmilium Consulem, ducem & authorem sequimini, ad recipiendam libertatem.

ORA-

ORATIO
C. COTTÆ CONSULIS ad Populum.

EX IISDEM HIST. SALLUSTII.

QUIRITES, multa mihi pericula domi, militiæ multa adversa fuère: quorum alia toleravi, partim repuli deorum auxiliis, & virtute mea: inque his omnibus, neque animus negotio defuit; neque decretis labos. Malæ, secundæque res, opes, non ingenium mihi mutabant: at contrà in his miseriis cuncta me cum fortuna deseruêre. Prætereà senectus per se gravis, curam duplicat, cui misero, senecta jam ætate, ne mortem quidem honestam sperare licet. Nam, si parricida vestri sum, & bis genitus hic, deos penates meos, patriamque, & summum imperium vilia habeo: quis mihi vivo cruciatus satis est, aut quæ pœna mortuo? cum omnia memorata apud inferos supplicia scelere meo vici? A prima adolescentia in ore vestro privatus, & in Magistratibus egi: qui linguâ, qui consilio meo, qui pecuniâ voluère, usi sunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad male faciendum exercui: avidissimus privatæ gratiæ maximas inimicitias pro Repub. suscepi: qui victus cum illa simul, cum egens alienæ opis, plura mala exspectarem; vos, Quirites rursus mihi patriam, deos penates, cum ingenti dignitate dedistis. Pro quibus beneficiis, vix satis gratus, si singulis animam, quam nequeo, concesserim. NAM vita & mors jura naturæ sunt:

ut sine dedecore cum civibus, fama & fortunis integer agas, id dono datur atque accipitur. Consules non fecistis, Quirites, domi bellique impeditissima Repub. Namque Imperatores Hispaniæ stipendium, milites, arma, frumentum poscunt: & id res cogit: quoniam post defectionem sociorum, & Sertorii per montes fugam, neque manu certare possunt, neque utilia parare. Exercitus in Asia Ciliciaque ob nimias opes Mithridatis aluntur: Macedonia plena hostium est: nec minus Italiæ maritima & provinciarum: cum interim vectigalia parva, & bellis incerta, vix partem sumptuum sustinent: ita classe, quâ commeatus vehebatur, minore quàm antea navigamus. Hæc si dolo aut socordia nostra contracta sunt, agite uti lubet, & ita supplicium sumite: sin communis fortuna asperior est, quare indigna vobis nobisque & Reipub. incipitis? Atque ego, cujus ætati mors propior est, non deprecor, siquid ea vobis incommodi demitur: neque mox ingenuo corpori honestius, quàm pro vestra salute finem vitæ fecerit. Adsum en C. Cotta Consul, facio, quod sæpe majores asperis bellis fecêre; voveo, dedoque me pro Repub. quam deinde cui mandetis, circumspicite. Nam talem honorem bonus nemo volet, quum fortunæ, & pacis, & belli ab aliis acti ratio reddenda, aut turpiter moriendum sit. Tantummodo in animis habetote, non me ob scelus aut avaritiam cæsum, sed volentem pro maximis beneficiis animam dono dedisse.

dedisse. Per vos igitur, Quirites, & gloriam majorum tolerate adversa & consulite Reipub. Multa cura summo imperio inest, multi ingentes labores: quos nequicquam abnuitis; & pacis opulentiam quæritis: cum omnes provinciæ, regna, maria, terræque aspera, aut fessa bellis sint.

ORATIONES
Ex Livio collectæ.

PRECATIO ROMULI
ad Jovem Statorem, ut Romanis adversus Sabinos ferat opem.

Argumentum.

Sabini post Ceninenses, Crustuminos, & Antennates, omnium novissimi contra Romanos pugnarunt. Ii dolo quodam usi, opera virginis cujusdam auro à Tatio rege corruptæ, in arcem Romanam etiam armati accipiuntur. Indignatione, atque ira, cupiditateque recuperandæ arcis stimulati Romani, postera die iniquo loco adversus hostes ita infeliciter pugnant, ut Hostius Hostilius eorum dux tandem occubuerit. Ita cæso duce acies Romana facilè fusa est ad portam veterem palatii: quo actus & ipse Romulus turba fugientium, arma ad cælum tollens, ita Iovem precabatur, ut Romanis adesset propitius.

Upiter tuis jussus avibus hic in Palatio prima Urbi fundamenta jeci. arcem jam scelere emptam Sabini habent, inde huc armati superata me ia valle tendunt. At tu, pater Deûm hominumque, hinc saltem arce hostes: deme Romanis terrorem, fugamque fœdam siste. Hic ego

ego tibi templum Statori Jovi, quod monumentum sit posteris, tua præsenti ope servatam Urbem esse, voveo.

VERBA

PROCULI JULII ad pop. Rom. consolationis plena.

ARGUMENTUM.

Lenit atque mitigat Proculus Iulius plebi Romanæ desiderium Romuli, qui quum ad exercitum recensendum concionem in campo ad Capreæ paludem haberet, subito coorta tempestate cum magno fragore, tonitribusque, denso item nimbo, ita cælo sublatus est, ut in terris postea nunquam visus sit.

ROMULUS, Quirites, parens urbis hujus, prima hodierna luce cœlo repente delapsus, se mihi obvium dedit, quum perfusus horrore venerabundusque astitissem, petens precibus, ut contra intueri fas esset; abi, nuncia (inquit) Romanis, Cœlestes ita velle, ut mea Roma caput orbis terrarum sit: proinde rem militarem colant: sciantque, & ita posteris tradant, nullas opes humanas armis Romanis resistere posse.

ORATIO.

METTII SUFFELTII ad Tullum Hostilium Regem Romanorum, de pace componenda inter Romanos & Albanos.

ARGUMENTUM.

Cajus Clælius Albæ imperabat, Romæ Tullus Hostilius, quum Romani ex agro Albano, Albani ex Romano prædas agerent. Tum vero utrinque legati ad res repetendas missi. Contigit forte ut Romani priores functi legatione, quum non impetrassent quod repoposcerant, bellum neganti Albano, sicuti mandatum erat, in trigesimum diem indicerent. Quorum factus certior Tullus, repetentibus res suas Albanis jubet, regi suo nuntient, ita se velle, uter prior populus res repetentes legatos, aspernatus dimisisset, ut in eum

eum Dii omnes hujusce belli clades expetant. His nuntiatis, bellum utrinque summa vi & ope parabatur. Ac Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum incursiones faciunt: castra non amplius quinque millia passuum ab urbe locant: in quibus Clœlius moritur. Albani compertâ morte ad Mettium Suffeltium imperii summam deferunt: qui acciri ad colloquium Tullum jubet. Prior Mettius in hanc sententiam de totius rei summa loquutus est.

INJURIAS & non redditas res ex fœdere, quæ repetitæ sunt, & ego regem nostrum Clœlium caussam hujusce esse belli, audisse videor: nec te dubito, Tulle, eadem præ te ferre. Sed si vera potius quàm dictu speciosa dicenda sunt, cupido imperii duos cognatos vicinosque populos ad arma stimulat. Neque rectè, an perperam, interpretor: fuerit ista ejus deliberatio qui bellum suscepit. Me Albani gerendo bello ducem creavêre. Illud te, Tulle, monitum velim: Etrusca res, quanta circa nos teque maximè sit, quò propior Volscis, hoc magis scis. multùm illi terrâ, plurimùm mari pollent. Memor esto, jam quum signum pugnæ dabis, has duas acies spectaculo fore; ut fessos confectosque simul, victorem ac victum aggrediantur. Itaque si nos Dii amant, quoniam non contenti libertate certa, in dubiam imperii servitiique aleam imus; ineamus aliquam viam, quâ, utri utris imperent, sine magna clade, sine multo sanguine utriusque populi decerni possit.

ORATIO
P. HORATII ad populum pro filio perduellionis reo

ARGUMENTUM.

Horatius, is qui solus ex tergeminis fratribus superfuit, quum tergemina spolia victor gerens, obviam sororem, cognita forte veste Curiatii

riatii sponsi, passis crinibus flebiliter sponsum nomine appellare videret, motus comploratione intempestiva eam ferro transfigit. Hoc nomine in jus ad Regem Tullum quum raptus esset, à Tullo duumviri capitales, sicuti lex jubebat, fiunt, qui Heratio perduellionem judicarent. Iam duumvir ei perduellionem judicarat, jam lictor jussus laqueum injiciebat, quum authore Tullo, Provoco, inquit. Ita de provocatione ad populum certatum est: quo judicio absolutus est, magis admiratione virtutis quàm jure causæ. Ac in eo quidem judicio maxime pater homines movet, qui præter alia, hac oratione usus est.

HUNCCINE, quem modo decoratum ovantemque victoria incedentem vidistis, Quirites, eum sub furca vinctum inter verbera & cruciatus videre potestis? quod vix Albanorum oculi tam deforme spectaculum ferre possent. I, lictor, colliga manus, quæ paulò antè armatæ imperium populo Romano pepererunt. I, caput obnube liberatoris urbis hujus: arbori infelici suspende; verbera vel intra pomœrium, modò inter illa pila, & spolia hostium: vel extra pomœrium, modò intra sepulchra Curiatiorum. Quò enim ducere hunc juvenem potestis, ubi non sua decora eum à tanta fœditate supplicii vindicent?

ORATIO
TULLI ROMANORUM REGIS de proditione Metii Suffetii Albanorum ducis, ad milites.

ARGUMENTUM.

Metius Suffetius dux Albanorum in fide Romanorum per speciem simulationis manens, Fidenates concitabat ad bellum gerendum adversus Romanos. Ii, assumptis sociis consilii Vejentibus, jam disponebant acies, quum adversus Veientes Tullus suos dirigit, Albanos duce Mettio contra Fidenates collocat. Albanus eo bello, sicuti hostibus receperat, clam, non ausus apertè, ac sensim subiit ad montes. Ita nihilominus dimicatum est, ut fusi hostes fugatique, victores Romani fuerint. Postera die vocat ad concionem Romanos Albanosque Tullus: ibi proditionem Suffetii aperit.

ROMA-

ROMANI, si unquam antè aliàs ullo in bello fuit, quòd primùm Diis immortalibus gratias ageretis, deinde vestræ ipsorum virtuti, hesternum id prælium fuit. Dimicatum est enim non magis cum hostibus, quàm, quæ dimicatio major ac periculosior est, cum proditione ac perfidia sociorum. Nam, ne vos falsa opinio teneat, injussu meo Albani subiêre ad montes, nec imperium illud meum, sed consilium, & imperii simulatio fuit: ut nec vobis ignorantibus deseri vos, averteretur à certamine animus, & hostibus circumveniri se à tergo ratis, terror ac fuga injiceretur. Nec ea culpa, quam arguo, omnium Albanorum est, ducem secuti sunt: ut & vos, si quo ego inde agmen declinare voluissem, fecissetis. Mettius ille est ductor itineris hujus, Mettius idem hujus machinator belli, Mettius fœderis Romani Albanique ruptor. Audeat deinde talia alius, nisi in hunc insigne jam documentum mortalibus dedero. *Centuriones armati Mettium circumsistunt, rex cætera, ut orsus erat, peragit.* Quod bonum, faustum, felixque sit populo Romano, ac mihi vobisque, Albani; populum omnem Albanum Romam traducere in animo est, Civitatem dare plebi, primores in Patres legere; unam urbem, unam Rempub. facere. Ut ex uno quondam in duos populos divisa Albana res est, sic nunc in unum redeat. *Ad hæc, Albana pubes inermis ab armatis septa, in variis voluntatibus, communi tamen metu cogente, silentium tenet. Tum Tullus.* Metti Suf-

 feti,

feti, *inquit*, si ipse discere posses fidem ac fœdera servare; vivo tibi ea disciplina à me adhibita esset. Nunc quoniam tuum insanabile ingenium est, tuo supplicio doce humanum genus ea sancta credere, quæ à te violata sunt. Ut igitur paullò antè animum inter Fidenatem Romanamque rem ancipitem gessisti, ita jam corpus passim distrahendum dabis.

VERBA, SEU EXHORTATIO TANAQUIL ad Servium generum de regno.

ARGUMENTUM.

Anci Martii filii duo erant, qui quum pro indignissimo haberent se per Tarquinium regni possessione pulsos, multo tamen indignius illud ferentes, quod ad Servium Tullum serva natum imperium casurum videbatur, regem per duos pastores, quos ad facinus delegerant, interficiunt. Tanaquil regina de viri salute prorsus desperans, propere accitum Servium, ad imperium his verbis hortatur.

TUUM est, Servi, si vires, regnum: non eorum qui alienis manibus pessimum facinus fecêre. Erige te, Deosque duces sequere, qui clarum hoc fore caput divino quondam circumfuso igni portenderunt Nunc te illa cœlestis excitet flamma. Nunc expergiscere vere. Et nos peregrini regnavimus. Qui sis, non unde natus sis, reputa. Si tua te subita consilia torpent, at tu mea sequere.

EXHORTATIO TULLIÆ ad L. TARQUINIUM maritum suum, de regni affectatione.

ARGUMENTUM.

Servius Tullius rex veritus ne à liberis duobus Prisci Tarquinii sibi pararentur insidiæ, quemadmodum ipsi Prisco à filiis Anci nexæ fuerant: iis filias suas collocaverat: ita tamen, ut essent dispares moribus, ferox mitis ingenii filio daretur, mitis feroci viro. Minor ægre passa cum impari se conjungi, sic rem cum L. Tarquinio ferocis marito transigit, ut interempto utroque jungi matrimonio placeret. Ea haud ita multo post, maritum ipsum ad regni affectationem sollicitat.

SI tu is es, cui nuptam esse me arbitror, & virum & regem appello: sin minus, eo nunc pejus mutata est res, quod isthic cum ignavia est scelus. Quin accingeris? Non tibi ab Corintho, nec ab Tarquiniis, uti patri tuo, peregrina regna moliri necesse est. Dii te penates, patriique, & patris imago, & domus regia, & in domo regale solium, & nomen Tarquinium creat vocatque Regem. Aut si ad hæc parum est animi, quid frustraris civitatem? quid te ut regium juvenem conspici finis? Facesse hinc Tarquinios, aut Corinthum. Devolvere retro ad stirpem, fratri similior, quàm patri.

LUCRETIÆ QUERELÆ ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione.

ARGUMENTUM.

Inciderat fortè de uxorum forma mentio cænantibus Tarquinii Superbi liberis apud Sextum Tarquinium fratrem, cum Collatino Tarquinio. Quum nemo non suam laudaret, illud ipsum experiri placuit. Penes Lucretiam Collatini Tarquinii uxorem, ejus certaminis laudem ac victoriam omnes fatentur. Inde Sextus Tarquinius fœda libidine Lucretiæ per vim stuprandæ captus, paucis interjectis

diebus Collatiam venit: acceptus benignè domum ubi tempus adesse videt, stricto gladio ad eam dormientem accedit. Ibi cum mortua se jugulatum servum positurum ad postremum dicens, obstinatam pudicitiam vincit. Postero die mœsta patrem, maritum, singulosque amicos celeriter venirent monet: rem enim atrocem incidisse. Rem ipsam præsentibus, sicuti habebat, exponit.

QUærenti viro, Satin' salve? minimè, inquit, quid enim salvi est mulieri amissa pudicitia? Vestigia viri alieni, Collatine, in lecto sunt tuo. Cæterum corpus est tantum violatum, animus insons, mors testis erit. Sed date dextras fidemque, haud impune adultero fore. Sextus est Tarquinius, qui hostis pro hospite priore nocte vi armatus mihi sibique, si vos viri estis, pestiferum hinc abstulit gaudium. Dant ordine omnes fidem: consolantur ægram animi, avertendo noxam à coacta in auctorem delicti. mentem peccare, non corpus: & unde consilium abfuerit, culpam abesse. Vos, inquit, videritis quid illi debeatur: ego me, etsi peccato absolvo, supplicio non libero. nec ulla deinde impudica Lucretiæ exemplo vivet.

Ex secundo libro ab urbe condita.

ORATIO

P. VALERII PUBLICOLÆ ad populum de crimine sibi objecto.

ARGUMENTUM.

Mortuo Bruto, regnum affectare P. Valerium Bruti collegam fama tenebat, quod collegam in demortui locum non subsitueral in summaque Velia ædificaret. Is ea re cognita, submissis primùm, populo fascibus in concionem ascendit. Ibi habita primo funebri oratione de Bruti laudibus, suspicionem in hanc sententiam sustulit.

NUnquamne ergo, ulla adeo à vobis spectata virtus erit, ut suspicione violari nequeat?

nequeat? Ego me illum acerrimum regum hostem; ipsum cupiditatis regni crimen subiturum timerem? Ego si in ipsa arce Capitolioque habitarem, metui me crederem posse à civibus meis? tam levi momento mea apud vos fama pendet? Adeòne est fundata leviter fides, ut ubi sim, quàm qui sim, magis referat? Non obstabunt P. Valerii ædes libertati vestræ, Quirites: tuta erit vobis Velia: Deferam non in planum modò ædes, sed colli etiam subjiciam: ut vos supra suspectum me civem habitetis. In Velia ædificent, quibus melius quàm P. Valerio creditur libertas.

ORATIO

MUTII SCÆVOLÆ ad Porsenam Clusinum Regem.

ARGUMENTUM.

Mutius Scævola indignum ratus ab Etruscis obsideri populum Romanum liberum, qui servus sub regibus à nullis hostibus obsessus fuisset impetrata venia à Senatu in hostium castra consilio regis Porsenæ interficiendi penetrat. Ibi ad regium tribunal consistens quum inter duos, uter Porsena esset, distinguere non posset, scribam regis pro Parsena obtruncat. Comprehensus per Satellites, regi consilium voluntatemque suam exponit.

ROMANUS sum civis: C. Mucium vocant. hostis hostem occidere volui. nec ad mortem minus animi est. quàm fuit ad cædem. Et facere & pati fortia, Romanum est. Nec unus in te ego hos animos gessi: longus post me ordo est idem petentium decus. Proinde in hoc discrimen, si juvat, accingere, ut in singulas horas capite dimices tuo: ferrum hostemque in vestibulo habeas regiæ. Hoc tibi juven-

juventus Romana indicimus bellum. Nullam aciem, nullum prælium timueris. Uni tibi, & cum singulis, res erit.

ORATIO

MARTII CORIOLANI ad patres contra plebem & tribunos.

ARGUMENTUM.

Secessione plebis in Sacrum montem, factum erat, ut incultis agris magna eo anno annonæ caritate laboraretur. Id quod patrum animos, copiaque frumenti recens advecti adversus plebem, prætermquam quod jam ei infesta esset magistratuum nomine, qui Patriciis non patebant, etiam maximè concitavit, ut jam multis venisse tempus videretur recuperandi jura secessione ac vi patribus extorta. In iis Cn. Martius Coriolanus, quum in Senatu deliberaretur quantum plebi frumenti daretur, his verbis sententiam peregit.

SI Annonam veterem volunt, jus pristinum reddant Patribus. Cur ego plebejos magistratus, cur Siciniùm potentem pollentemque video sub jugum missus, tanquam à latronibus redemptus. Egóne has indignitates diutius patiar, quàm necesse est? Tarquinium regem qui non tulerim, Sicinium feram? Secedat nunc, avocet plebem, patet via in Sacrum montem, aliosque colles. Rapiant frumenta ex agris nostris, quemadmodum tertio anno rapuêre, fruantur, utantur annonâ quam furore suo fecêre. Audeo dicere, hoc malo, domitos ipsos potius cultores agrorum fore, quam ut armati per secessionem coli prohibeant.

ORA-

ORATIO

ACTII TULLII Volſcorum Principis ad Conſules, ut ludis non adeſſent Volſci.

ARGUMENTUM.

Martius Coriolanus damnatus abſens velut indicta cauſa, in Volſcos exulatum abierat: ibi Actii Tullii Volſcorum longe Principis utebatur hoſpitio. Iam conſuetudo ipſa ſocios eos amicoſque fecerat, quum de bello Romano conferunt Conſilia. Reſque jam tum eò deducta erat ut Actius occaſionem modo ſuos adverſus Romanos concitandi quæreret. Tum forte ludi magni Romæ inſtaurabantur. Ad quos Actius Volſcique conveniunt. Is Actius antè nactus opportunitatem quam ludi committerentur, Conſules, remotis arbitris, de ſuorum ingenio & natura alloquitur in hanc ſententiam. Quæ omnia ad bellum jam animo conceptum pertinent.

INVITUS, quod ſequius ſit, de meis civibus loquor. Non tamen admiſſum quicquam ab iis, criminatum venio, ſed cautum, ne admittant. Nimio plus quàm velim noſtrorum ingenia ſunt mobilia. multis id cladibus ſenſimus. Quippe qui non noſtro merito, ſed veſtrâ patientiâ incolumes ſumus. Magna hîc nunc Volſcorum multitudo eſt. Ludi ſunt, ſpectaculo inventa civitas erit. Memini quid per eandem occaſionem ab Sabinorum juventute in hac urbe commiſſum ſit. Horret animus, nequid inconſultò ac temere fiat. Hæc, noſtra veſtraque cauſa, prius dicenda vobis, Conſules, ratus ſum. Quod ad me attinet, extemplo hinc domum abire in animo eſt, ne cujus facti dictive contagione præſens violer.

ORATIO
ACTII TULLII ad suos, quâ eos in Romanos concitat.

ARGUMENTUM.

Conjunctum est insequentis cum superioris argumento. Consules, quæ fine arbitris ab Actio acceperant, quum detulissent, senatusconsulto facto Volsci omnes ante noctem ex urbe per præconem excedere jubentur. Quum aliquantum itineris extra urbem progressi essent, Actius, indignitate rei per se satis concitatos, hac quoque oratione inflammavit.

VETERES Populi Romani injurias, cladesque gentis Volscorum, ut omnia, obliviscimini alia, hodiernam hanc contumeliam, quo tandem animo fertis, quâ per nostram ignominiam ludos commisêre? An non sensistis triumphatum hodie de vobis esse? Vos omnibus civibus, peregrinis, tot finitimis populis, spectaculo abeuntes fuisse? Vestras conjuges, vestros liberos traductos per ora hominum? Quid eos, qui audivêre vocem præconis? quid, qui vos vidêre abeuntes? quid eos, qui huic ignominioso agmini fuêre obvii, existimasse putatis? nisi aliquod profectò nefas esse, quo, si intersimus spectaculo, violaturi simus ludos, piaculumque merituri. ideo nos ab sede piorum, cœtu, concilioque abigi. Quid, deinde, illud non succurrit, vivere nos, qui maturavimus proficisci? Si hæc profectio, & non fuga est, & hanc urbem vos non hostium ducitis, ubi si unum diem morati essetis, moriendum omnibus fuit? Bellum vobis indictum est: magno illorum malo, qui indixêre, si viri estis.

Ex

Ex tertio libro ab urbe condita.

ORATIO

Q. FABII AD TRIBUNOS PLEB. alios omnes præter Terentillum.

ARGUMENTUM.

C. Terentillus Arsa tribunus Pleb. absentibus consulibus longa oratione plebi consulare imperium invidiosum adeo effecerat, ut ipsi legem se promulgaturum profiteri, qua crearentur Quinqueviri legibus de imperio consulari scribendis, vehementer assentiretur, Senatus inde à præfecto urbis Q. Fabio vocatus, ubi atrociter in rogationem latoremque invectus est primum, deinde his verbis tribunos de re ipsa convenit.

VOs cæteri tribuni, oramus, ut primum omnium cogitetis, poteſtatem iſtam ad ſingulorum auxilium, non ad perniciem univerſorum comparatam eſſe. tribunos plebis vos creatos, non hoſtes Patribus. Nobis miſerum, invidioſum vobis eſt deſertam Rempub. invadi: non jus veſtrum, ſed invidiam minueritis. Agite cum collega ut rem integram in adventum conſulum differat, ne Æqui quidem, ac Volſci, morbo abſumptis priore anno conſulibus, crudeli ſuperboque nobis bello inſtitêre.

ORATIO

AULI VIRGINII TRIBUNI PLEB. ad plebem de Cæſonis arrogantia.

ARGUMENTUM.

Legem tulerat Terentillus tribunus pleb. ut, quod populus in se jus dedisset, eo consul uteretur: quam patres impediebant. Quæ causa fuit ut tribuni delectum ad bellum haberi prohiberent. Coorta demum seditio est, ac rixa: cumque alia à patribus, alia à tribunis ad eam rem pertinentia jactata forent, Cæso juvenis ferox in medio patrum agmine tribunitios unus furores sustinebat. Aulus Virginius

nius tribunus pleb. juvenis insolentia permotus, ei legi obstanti capitis die dicta, hac sententia superbiam plebi readebat invidiosam.

ECQUID sentitis, jam vos, Quirites, Cæsonem simul civem, & legem quam cupitis, habere non posse? Quanquam quid ego legem loquor? libertati obstat, omnes Tarquinios superbia exuperat. Exspectate dum consul aut dictator fiat, quem privatum viribus & audaciâ regnantem videtis.

ORATIO
P. VALERII PUBLICOLÆ consulis ad tribunos omnemque plebem.

ARGUMENTUM.

Exules servique arcem Romanam nocte ad magnum numerum duce App. Herdonio occupaverant. Quod ubi compertum fuit, reliquum noctis in armis Romani egerunt, ignari qui homines, quantusque numerus hostium esset. Postero die quum Herdonius consilium voluntatemque suam declarasset, tum quoque tribuni pleb. non bellum illud, sed imaginem modo contendebant ad avertendos à legis cura plebis animos. Populos itaque ab armis discedere jubent. Quod cum Patribus nuntiatum esset, P. Valerius ex curia in templum ad tribunos veniens, de periculo cum iis primum deinde cum plebe sic egisse fertur.

QUID hoc rei est, tribuni? Appii Herdonii ductu & auspicio Rempub. eversuri estis? tam felix vobis corrumpendis fuit, qui servitia vestra non commovit auctor? Quum hostes supra caput sint, discedi ab armis, legesque ferri placet? *Inde ad multitudinem oratione versa:* Si vos urbis, Quirites, si vestri nulla cura tangit; at vos veremini, Deos Patrios ab hostibus captos. Jupiter optimus maximus, Juno regina, & Minerva, alii Dii Deæque obsidentur. Castra servo-

ſervorum publicos veſtros penates tenent. Hæc vobis forma ſanæ civitatis videtur ? Tantum hoſtium non ſolum intra muros eſt, ſed in arce ſupra forum, curiamque: comitia interim in foro ſunt: ſenatus in curia eſt: velut quum ocium ſuperat, ſenator ſententiam dicit: alii Quirites ſuffragium ineunt. Non quicquid patrum plebiſque eſt, conſules, tribunos, Deos hominesque omnes armatos opem ferre, in Capitolium currere, liberare ac pacare auguſtiſſimam illam domum Jovis optimi maximi decuit? Romule pater, tu mentem tuam, quâ quondam arcem ab his iiſdem Sabinis auro captam recepiſti, da ſtirpi tuæ, jube hanc ingredi viam, quam tu dux, quam tuus ingreſſus exercitus eſt Primus en ego conſul, quantum mortalis Deum poſſum, te, ac tua veſtigia ſequar.

ORATIO
L. QUINTII CINCINNATI ad populum adverſus A. Virginium.

ARGUMENTUM.

Cæſo; cui dictus capitis dies fuerat, in Tuſcos exulatum, nequicquam amicis intercedentibus, abierat. Ejus pater L. Quintius Cincinnatus in ſequenti anno conſul creatus, non immemor filium, Auli Virginii maximè invidia, in exilium relegatum eſſe, Quiritibus eum hac concione invidioſum faciebat.

AULUS ille Virginius, quia in Capitolio non fuit minus ſupplicii, quam Ap. Herdonius meruit? Plus hercule aliquantò, qui verè rem æſtimare velit, Herdonius, ſi nihil aliud, hoſtem ſe fatendo propè denunciavit, ut arma cape-

peretis: hic negando bella esse, arma vobis ademit, nudosque servis vestris & exulibus objecit. Et vos (C. Claudii pace, & P. Valerii mortui loquar) prius in clivium Capitolinum signa intulistis, quam hos hostes de foro tolleretis? Pudet Deorum hominumque. quum hostes in arce, in Capitolio essent, exulum & servorum dux profanatis omnibus in cella Jovis optimi maximi habitaret, Tusculi antè quàm Romæ sumpta sunt arma. In dubio fuit, utrum L. Mamilius Tusculanus dux, an P. Valerius, & C. Claudius consules Romanam arcem liberarent, & qui antè Latinos ne pro se quidem ipsis, quum in finibus hostem haberent, attingere arma passi sumus; nunc, nisi Latini sua sponte arma sumpsissent, capti & deleti eramus. Hoc est, tribuni, auxilium plebi ferre? inermem eam hosti trucidandam objicere? Scilicet, si quis vobis humillimus homo de vestra plebe, quam partem, veluti abruptam à cætero populo vestram patriam peculiaremque Rempub. fecistis, siquis ex his domum suam obsessam à familia armata nunciaret, ferendum auxilium putaretis. Jupiter optimus maximus, exulum atque servorum septus armis, nulla humana ope dignus erat? & hi postulant, ut sacrosancti habeantur, quibus ipsi dii neque sacri, neque sancti sunt. At enim divinis humanisque obruti sceleribus, legem vos hoc anno perlaturos dictitatis? Tum hercule illo die quo ego consul sum creatus, malè gesta Respub. est, pejus multo quàm quum

P. Vale-

P. Valerius consul periit, si tuleritis. Jam primum omnium, Quirites, in Volscos & Æquos mihi atque collegæ legationes ducere, in animo est. Nescio quo fato, magis bellantes quam pacati propitios habemus Deos. Quantum periculum ab illis populis fuerit, si Capitolium ab exulibus obsessum scissent, suspicari, de præterito quàm re ipsa experiri, est melius.

ORATIO

L. Q. CINCINNATI ejusdem adversus patrum licentiam.

ARGUMENTUM.

Contentiones inter patres ac populum ortæ erant de magistratibus, an exacto tempore iis destinato continuari, an comitia iisdem creandis haberi deberent. At quum tribuni de lege Terentilla ante referre vellent, conabantur impedire quo minus comitia haberentur à consulibus. Senatus ea de re in Capitolio habitus: quo tribuni cum plebe perterrita conveniunt. De plebis & tribunorum postulatis relatione consulum senatusconsulta facta, ut eo anno tribuni legem non ferrent, consules ab urbe copias non educerent. Magistratus continuari, & tribunos refici, judicant contra Remp. esse. Contra sententiam eam senatus, tribuni primum refecti: deinde patres, ne plebi cedere viderentur, L. Q. Cincinnatum consulem reficiebant, quum in patres hac oratione invectus est.

MIRER, si vana vestra, P. C. ad plebem authoritas est? Vos elevatis eam, quippe quia plebs senatusconsultum in continuandis magistratibus solvit, ipsi quoque solutum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis: tanquam id sit plus posse in civitate, plus levitatis ac licentiæ habere. levius enim, vaniusque profectò est, sua decreta & consulta tollere, quàm aliorum. Imitemini, P. C. turbam inconsultam: & qui exemplo aliis esse debetis, aliorum exemplo peccetis

peccetis potius, quàm alii vestro rectè faciant, dum ego ne imiter tribunos, nec me contra senatusconsultum consulem renuntiari patiar. Te verò, C. Claudi, adhortor, ut & ipse pop. Roman. hâc licentiâ arceas: & de me hoc tibi persuadeas, me ita accepturum, ut non honorem meum à te impeditum, sed gloriam spreti honoris auctam invidiamque, quæ ex continuato eo impenderet, levatam putem.

ORATIO
ICILII ADVERSUS APPII decretum, ut sponsa extra domum paternam maneret.

Argumentum.

Virginius exempli recti vir, in Algido vitam ducens, Icilio cuidam filiam insigni forma desponderat. Ejus stuprandæ libidine captus Appius Claudius decemvir, ubi nec precibus nec muneribus pudorem virginis vinci posse intellexit, M. Claudio clienti dat negotium, ut Virginiam in servitutem assereret, nec cederet secundum libertatem vindicias dari postulantibus. Servam enim suam eam natam diceret. Comprehensa ea, quum tandem ad tribunal Appii adducta, in patris adventum (nam ab urbe aberat) extra patris domum abduci juberetur: fortè Icilius sponsus interveniens, decreto Appii in hanc sententiam resistebat.

FERRO hinc tibi summovendus sum, Appi, ut tacitum feras, quod celari vis. Virginem ego hanc sum ducturus, nuptam pudicamque habiturus. Proinde omnes collegarum quoque lictores convoca, expedire virgas & secures jube: non manebit extra domum patris sponsa Icilii. Non si tribunitium auxilium, & provocationem plebi Romanæ, duas arces libertatis tuendæ, ademistis, ideo in liberos quoque nostros conjugesque regnum vestræ libidini da-

tum est. Sævite in tergum, & in cervices nostras, pudicitia saltem in tuto sit. Huic si vis afferetur, ego præsentium Quiritium pro sponsa, Virginius militum pro unica filia, omnes Deorum hominumque implorabimus fidem. neque tu istud unquam decretum sine cæde nostra referes. Postulo, Appi, etiam atque etiam consideres, quo progrediare. Virginius viderit de filia, ubi venerit, quid agat. Hoc tantùm sciat, sibi, si hujus vindiciis cesserit, conditionem filiæ quærendam esse. Me vindicantem sponsam in libertatem, vita citius deseret, quam fides.

ORATIO
VIRGINII PATRIS adversus Appium.

ARGUMENTUM.

Hujus principium ad finem superioris pertinet, Vindicatio Virginiæ in posterum diem dilata. Virginium patrem interim parentes propere acciri jubent ex castris: qui quum decretis vindiciis secundum servitutem, ab assertore M. Claudio filiam comprehendi videret, ira concitatus manus in Appium intentans his verbis eum incessit.

ICILIO, Appi, non tibi filiam despondi & ad nuptias, non ad stuprum educavi. Placet pecudum ferarumque ritu promiscue in concubitus ruere? Passurine hæc isti sint, nescio, non spero esse passuros illos qui arma habent.

ORATIO
VIRGINII ad MILITES, quâ honorem sibi delatum recusavit.

ARGUMENTUM.

Quum Romæ libidinis Appii fœdo exitu omnia perturbata essent,

Virginius in castra quæ tum in monte Vero illo erant, rerum eventu permotus venit. Ibi militibus ordine ut quidque gestum erat, re exposita, ostentans ferrum quo Virginiam filiam transfixisset, omnia metu complevit. Rei atrocitate milites commoti, in Aventinum proficiscuntur: ubi Virginius, quum decem creari debere censeret qui summæ rerum præessent, consilio sententiaque approbata, omnes ad eum primum potestatem deferebant: quam ita recusasse fertur.

MELIORIBUS meis vestrisque rebus reservate ista, de me judicia. Nec mihi filia in vita honorem ullum jucundum esse patitur: nec in perturbata Repub. eos utile est præesse vobis, qui proximi invidiæ sint. si quis usus mei est, nihilò minor ex privato capietur.

ORATIO

SENIORUM PATRUM ad patres & decemviros de decemviratus abdicatione, & tribunatus pleb. instauratione.

ARGUMENTUM.

Hoc ad finem prioris pertinet. Ex Aventino in Sacrum montem non ita multo post transit plebs tota, authore M. Duillio, qui tribunus pleb. fuerat: ob idque maximè quod diutius passuri non essent tribunatum abrogatum, quod ubi Romam nunciatum fuit, extemplo in senatum patres conveniunt, ubi de re ipsa consultarent. Eorum multi (in quibus Horatius & Valerius) in hunc modum vociferabantur.

QUID exspectabitis P. C. Si decem viri finem pertinaciæ non faciunt, ruere ac deflagrare omnia passuri estis? Quod autem istud imperium est, decem viri, quod amplexi tenetis? Tectis ac parietibus jura dicturi estis. Non pudet lictorum vestrorum majorem propè numerum in foro conspici, quàm togatorum aliorumque? quid, si hostes ad urbem veniant, facturi estis? Quid si plebs mox, ubi parum secessione moveamur, armata veniat? Occasione-

frone urbis vultis finiri imperium? Atqui aut plebs non est habenda, aut habendi sunt tribuni plebis. Nos citius caruerimus patriciis magistratibus, quàm illi plebejis. Novam inexpertamque eam potestatem eripuêre patribus nostris, ne nunc dulcedine semel capti ferant desiderium, quum præsertim nec nos temperemus imperiis, quò minus illi auxilii egeant.

ORATIO
LEGATORUM VALERII & HORAT.
ad postulata plebis in Sacro monte.

ARGUMENTUM.

Decemvirorum maximè culpa plebs in Aventinum primùm, deinde in sacrum montem secesserat, quòd finito imperii tempore abire magistratu nollent. Ii, seditionibus tumultibusque coacti, quum se in patrum potestate futuros prædicarent, missi Horatius & Valerius in Sacrum montem ad plebem, conditionibus quibus videretur revocandum. Multitudo ipsa, quum tribunitiam potestatem & provocationem se repetere velle diceret, tum demum in hanc sententiam de postulatis legati loquuti sunt.

ADEO æqua postulastis, ut ultrò vobis deferenda fuerint. Libertati enim ea præsidia petitis, non licentiæ ad impugnandum alios. Iræ vestræ magis ignoscendum quàm indulgendum est. quippe qui crudelitatis odio in crudelitatem ruitis: & prius penè quàm ipsi liberi sitis dominari jam in adversarios vultis. Nunquamne quiescet civitas nostra à suppliciis, aut patrum in plebem Romanam, aut plebis in patres? Scuto vobis magis, quàm gladio opus est. Satis superque humilis est, qui jure æquo in civitate vivit, nec inferendo injuriam, nec patiendo.

tiendo, etiam, si quando metuendos vos præbituri estis, quum recuperatis magistratibus legibusque vestris, judicia penes vos erunt, de capite nostro fortunisque: tunc, ut quæque causa erit, statuetis. nunc libertatem repeti, satis est.

ORATIO
APPII, DUM MAGISTRATU se abdicare vellet.

ARGUMENTUM.

Legati mandata plebis quum patribus exposuissent, decemviri omnes præter Appium non abnuebant quin magistratum deponerent. Vnus itaque Appius perstabat, qui tandem pudore coactus, in hæc verba, se velle abire decemviratu, professus est.

HAUD ignaro imminet fortuna. Video donec arma adversariis tradantur, differri adversus nos certamen, dandus invidiæ est sanguis. Nihil ne ego quidem moror, quò minus decemviratu abeam.

ORATIO
LEGATORUM AD PLEBEM ut in urbem rediret.

ARGUMENTUM.

Quum ingenti omnium lætitia magistratu abiissent decemviri, missi sunt legati qui plebi omnia quæ gesta erant exponerent, interque alia monerent ut ad patriam rediret. Ii ad hanc sententiam egerunt.

QUOD bonum; faustum, felixque sit vobis, reique publicæ, redite in patriam ad penates, conjuges, liberosque vestros. Sed quâ hîc modestiâ fuistis, ubi nullius ager in tot usu rerum

rum

rum necessario tantæ multitudini est violatus. Eam modestiam ferte in urbem. In Aventinum ite, unde profecti estis. Ibi felici loco, ubi prima initia inchoastis libertatis vestræ, tribunos plebis creabitis. Præsto erit pontifex maximus, qui comitia habeat.

ORATIO
A. VIRGINII adversus Appium reum.

ARGUMENTUM.

Creati tribuni pleb. confirmatâ lege de provocatione singulos aggrediuntur, qui facinus aliquod adhuc impune ausi fuerant. Deligunt primùm A. Virginium tribunum pleb. accusatorem: Appium, qui decemvir fuerat, reum: Accusator sic adversus reum egit.

ORATIO rebus dubiis inventa est. Itaque neque ego accusando apud vos eum, tempus teram, à cujus crudelitate vosmet ipsos armis vindicastis: nec istum ad cætera scelera impudentiam in defendendo se adjicere patiar. Omnium igitur tibi, Appi Claudi, quæ impiè nefarièque per biennium alia super alia es ausus, gratiam facio. Unius tantum criminis, ni judicem dices, te ab libertate, in servitutem contra leges vindicias non dedisse, in vincula te duci jubeo.

ORATIO
M. DUILLII TRIBUNI PLEB. Quum potestati tribunitiæ modum fecisset.

ARGUMENTUM.

Ingenti jam metu patres perculsi erant, quòd tribuni pleb. in judiciis, quibus jam Ap. Claudium & Sp. Oppium in vincula conjecerant,

jecerant, C. Claudium in exilium miserant, longè severiores quàm decemviri viderentur. M. Duillius tribunus pleb. quum id comperisset, patres in hanc sententiam ad spem libertatis revocare conabatur.

ET libertatis nostræ, & pœnarum ex inimicis satis est. Itaque hoc anno nec diem dici cuiquam, nec in vincula duci quenquam sum passurus. Nam neque vetera peccata repeti jam obliterata placet, quum nova expiata sint decemvirorum suppliciis: & nihil admissum iri, quod vim tribunitiam desideret, spondet perpetua consulum amborum in libertate vestra tuenda cura.

ORATIO
VALERII CONSULIS, quâ equites ad fortiter pugnandum hortatur.

ARGUMENTUM.

Valerius consul adversus conjunctos, jam in Algido exercitu Æquorum & Volscorum bellum sustinebat. Castris jam tantisper copias continuerat, dum pars hostium in Hernicos, pars in Latinos, jam propè de victoria certi ad prædam agendam contendissent: quum signa inferri jubet. Quo bello pedites multo sermone adhortatus ad egregiè pugnandum, equites his verbis incitavit.

AGITE juvenes, præstate virtute peditem, ut honore atque ordine præstatis. Primo concursu pedes movit hostem, pulsum vos immissis equis exigite è campo. Non sustinebunt impetum, & nunc cunctantur magis quam resistunt.

ORATIO
HORATII CONSULIS quâ suos cohortatur.

ARGUMENTUM.

De victoria Valerii contra Volscos atque Æquos factus certior Horatius collega Valerii, in hanc sententiam milites ad strenuè pugnandum adversus Sabinos adhortabatur.

QUEM-

QUEMADMODUM in Algido res gesta sit, arbitror vos milites audisse. Qualem liberi populi exercitum decuit esse, talis fuit. Consilio collegæ, virtute militum victoria parta est. Quod ad me attinet, id consilii animique habiturus sum, quod vos milites mihi effeceritis, Et trahi bellum salubriter, & maturè perfici potest. Si trahendum est : ego, ut in dies spes virtusque vestra crescat, eâdem quâ institui disciplinâ efficiam. Si jam satis animi est, decernique placet, agite dum clamorem, qualem in acie sublaturi estis, tollite hic, indicem voluntatis virtutisque vestræ.

ORATIO
T. Q. CAPITOLINI quartùm Consulis ad populum Romanum.

ARGUMENTUM.

Discordiis civium, quæ jam non ultrà reprimi poterant, fiebat ut conciones etiam de qualibet re fieri impedirentur. Quod posteaquam Æquis Volscisque compertum fuit, conjunctis exercitibus, primum agros circa omnes vastabant : deinde quum Romanos id etiam negligere vidissent, ad mœnia Urbis populabundi accessere. Tum Q. Capitolinus, concione populi vocata, hac oratione periculi magnitudinem reique indignitatem exposuit.

ETSI mihi nullius noxæ conscius, Quirites, sum, tamen cum pudore summo in concionem vestram processi. Hoc vos scire hoc posteris memoriæ traditum iri, Æquos & Volscos vix Hernicis modò pares, T. Quintio quartùm consule ad mænia urbis Romæ impunè armatos venisse. Hanc ego ignominiam (quanquam jamdiu ita vivitur; is status rerum est, ut nihil

nihil boni divinet animus) si huic potissimum imminere anno scissem, vel exilio, vel morte, (si alia fuga honoris non esset,) vitassem. Ergo si viri arma illa habuissent quæ in portis fuêre nostris, capi Roma me consule potuit? satis honorum, satis superque vitæ erat. mori consulem tertium oportuit. Quem tandem ignavissimi hostium contempsêre? nos consules? an vos Quirites? Si culpa in nobis est, auferte imperium indignis: & si id parum est, insuper pœnas expetite. Si in vobis, nemo Deorum nec hominum sit, qui vestra puniat peccata Quirites, vosmet tantum eorum pœniteat. Non illi vestram ignaviam contempsêre, nec suæ virtuti confisi sunt; quippe toties fusi, fugatique, castris exuti, agro mulctati: sub jugum missi, & se & vos novêre. Discordia ordinum est venenum urbis hujus: Patrum & plebis certamina, dum nec nobis imperii, nec vobis libertatis est modus, dum tædet vos patriciorum, nos plebejorum magistratuum, sustulêre illi animos. Pro Deûm fidem, quid vobis vultis? Tribunos pleb. concupistis. concordiæ causâ concessimus. Decem viros desiderastis. creari passi sumus. Decem virorum vos pertæsum est. coëgimus abire magistratu. Manente in eosdem privatos irâ vestrâ, mori atque exulare nobilissimos viros honoratissimosque passi sumus. Tribunos plebis creare iterum voluistis. creastis. Consules facere vestrarum partium, etsi patribus videbamus iniquum, patricium quoque magistra-

tum

tum plebi donum fieri vidimus. Auxilium tribunitium, provocationem ad populum, scita plebis injuncta patribus, sub titulo æquandarum legum nostra jura oppressa tulimus, & ferimus. Qui finis erit discordiarum? ecquando unam urbem habere, ecquando communem hanc patriam esse licebit? Victi nos æquiore animo quiescimus, quàm vos victores. Satisne est, nobis vos metuendos esse? Adversus nos Aventinum capitur, adversus nos Sacer occupatur mons. Esquilias quidem ab hoste prope captas, & scandentem in aggerem Volscum hostem nemo submovit; in nos viri, in nos armati estis. Agite dum, ubi hic curiam circumsederitis, & forum infestum feceritis, & carcerem impleveritis principibus; iisdem istis ferocibus animis egredimini extra portam Esquilinam: aut si ne hoc quidem audetis, ex muris visite agros vestros, ferro ignique vastatos, prædam abigi, fumare incensa passim tecta. At enim communis res per hæc loco est pejore: ager uritur, urbs obsidetur, belli gloria penes hostes est. Quid tandem privatæ res vestræ quo in statu sunt? Jam unicuique ex agris sua damna nuntiabuntur. Quid est tandem domi, unde ea expleatis? Sunt Tribuni, vobis amissa reddent ac restituent? Vocis verborumque quantum voletis, ingerent, & criminum in principes & legum aliarum super alias, & concionum. Sed ex illis concionibus nunquam vestrûm quisquam re fortunâque domum auctior rediit. Ec-

quis retulit aliquid ad conjugem & liberos, præter odia, offenſiones, ſimultates publicas privataſque? à quibus ſemper non veſtrâ virtute innocentiâque, ſed auxilio alieno tuti ſitis. At Hercules, quum ſtipendia nobis conſulibus, non tribunis ducibus, & in caſtris, non in foro faciebatis: & in acie veſtrum clamorem hoſtes, non in concione patres Romani horrebant, præda parta agro ex hoſte capto, pleni fortunarum, gloriæque ſimul publicæ, ſimul privatæ, triumphantes domum ad penates redibatis. nunc oneratum veſtris fortunis hoſtem abire ſinitis: Hærete affixi concionibus,& in foro vivite. ſequitur vos neceſſitas militandi, quam fugitis. Grave erat in Æquos & Volſcos proficiſci? ante portas eſt bellum. Si inde non pellitur, jam intra mœnia erit, & arcem & Capitolium ſcandet, & in domos veſtras vos perſequetur. Biennio ante ſenatus delectum haberi, & educi exercitum in Algidum juſſit. ſedemus deſides domi, mulierum ritu inter nos altercantes, præſenti pace læti, nec cernentes ex otio illo brevi multiplex bellum rediturum. His ego gratiora dictu alia eſſe ſcio: ſed me verâ pro gratis loqui, etſi meum ingenium non moneret, neceſſitas cogit. Vellem equidem vobis placere, Quirites, ſed multo malo vos ſalvos eſſe; qualicunque erga me animo futuri eſtis. Naturâ hoc ita comparatum eſt, ut qui apud multitudinem ſuâ cauſâ loquitur, gratior eo ſit cujus mens nihil præter publicum commodum videt:

videt: nisi forte assentatores publicos, plebicolas istos, qui vos nec in armis, nec in otio esse sinunt, vestrâ vos causâ incitare & stimulare putatis. Concitati, aut honori aut quæstui illis estis: & quia in concordia ordinum nullos se usquam esse vident, malæ rei se quàm nullius, turbarum ac seditionum, duces esse volunt. Quarum rerum si vos tædium tandem capere potest, & patrum vestrosque antiquos mores vultis pro his novis sumere, nulla supplicia recuso, nisi paucis diebus hos populatores agrorum nostrorum fusos fugatosque castris exuero, & à portis nostris mœnibusque ad illorum urbes hunc belli terrorem, quo vos nunc attoniti estis, transtulero.

Ex quarto libro ab urbe condita.

ORATIO
C. CANULEII TRIBUNI PLEB. ad plebem pro rogationibus promulgatis.

ARGUMENTUM.

C. Canuelejus tribunus pleb. cæterique octo, anni principio rogationes promulgaverunt de connubio patrum & plebis, ut alter consulum ex plebe fieret. At tantum aberat ut utrumlibet patres approbarent, ut etiam, si hoc fieret, transferri à primoribus ad plebem summam imperii, illo contaminari sanguinem suum, confundique jura gentium, rerentur. Quum ita sententiis variaretur, forte Vejentes aliique populi arma sumpserant adversus Romanos: contra quos quum delectum haberi patribus placeret, Canuelejus unus adversus omnes delectum haberi se nunquam prius passurum pronuntiabat, quàm rata confirmataque essent quæ à se collegisque fuissent promulgata. Qua de re consules ad patres in senatu, adversus tribunos pleb. maximè Canuelejum, concionem habuerunt: quo tempore & Canuelejus hac concione plebem adversus patres concitabat.

QUANTOPERE vos Quirites contemnerent Patres, quàm indignos ducerent, qui unà secum urbe intra eadem mœnia viveretis, sæpe equidem & antè videor animadvertisse: nunc tamen maximè, quod adeo atroces in has rogationes nostras coorti sunt. Quibus quid aliud quam admonemus cives nos eorum esse? & si non easdem opes habere, eandem tamen patriam incolere? Altera connubium petimus quod finitimis externisque dari solet. nos quidem civitatem, quæ plus quam connubium est, hostibus etiam victis, dedimus. Altera nihil novi ferimus, sed id, quod populi est, repetimus atque usurpamus. ut quibus velit, populus Romanus honores mandet. Quid tandem est, cur cœlum ac terras misceant! cur in me impetus modò penè in senatu sit factus? negent se manibus temperaturos, violaturosque denuntient sacrosanctam potestatem? Si populo Romano liberum suffragium datur, ut quibus velit consulatum mandet, & non præciditur spes plebejo cuique, si dignus summo honore erit, adipiscendi summi honoris, stare urbs hæc non poterit? de imperio actum est? Et perinde hoc valet, Plebejus ne consul fiat, tanquam servum aut libertinum aliquis consulem futurum dicat? Ecquid sentitis in quanto contemptu vivatis? Lucis vobis hujus partem, si liceat, adimant: quod spiratis, quod vocem mittitis, quod formam hominum habetis, indignantur. Quin etiam, (si Diis placet,) nefas ajunt esse consulem

plebe-

plebejum fieri. Obsecro vos; si non ad fastos, non ad commentarios pontificum admittimur; ne ea quidem scimus, quæ omnes peregrini etiam sciunt; consules in locum regum successisse: nec aut juris aut majestatis quicquam habere, quod non in regibus ante fuerit? En unquam creditis fando auditum esse, Numam Pompilium, non modo non patritium, sed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro fuisse accitum populi jussu, patribus auctoribus Romæ regnasse? L. deinde Tarquinium non modo non Romanæ, sed nec Italicæ quidem gentis, Demarathi Corinthii filium, incolam à Tarquiniis, vivis liberis Anci, regem factum? Servium Tullium post hunc captiva Corniculana natum, patre nullo, matre servâ, ingenio & virtute regnum tenuisse? Quid enim de T. Tatio Sabino dicam? quem ipse Romulus parens urbis in societatem regni accepit. Ergo dum nullum fastiditur genus, in quo eniteret virtus, crevit imperium Romanum. Pœniteat nunc vos Plebeji, consulis, quum majores nostri advenas reges non fastidierint: & ne regibus quidem exactis clausa urbs fuerit peregrinæ virtuti. Claudiam certè gentem, post reges exactos, ex Sabinis non in civitatem modò accepimus, sed etiam in patriciorum numerum. Ex peregrino ne patricius, deinde consul fiat; civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit? Utrum tandem non credimus fieri posse ut vir fortis ac strenuus, pace belloque

bonus ex plebe, sit Numæ, Lucio Tarquinio, Servio Tullio similis? An, ne si sit quidem, ad gubernacula Reipublicæ accedere eum patiemur; potiusque decemviris, deterrimis mortalium, qui tum omnes ex patribus erant, quam optimis regum, novis hominibus similes consules sumus habituri? At enim nemo post reges exactos de plebe consul fuit. Quid postea? nullane res nova institui debet? & quod nondum est factum, (multa enim nondum sunt facta in novo populo) ea, ne si utilia quidem sint, fieri oportet? Pontifices, augures, Romulo regnante nulli erant: ab Numa Pompilio creati sunt. Census in civitate, & descriptio centuriarum classiumque non erat: ab Servio Tullio est facta. Consules nunquam fuerant: regibus exactis creati sunt. Dictatoris nec imperium, nec nomen fuerat: apud patres esse cœpit. Tribuni plebis, ædiles, quæstores, nulli erant, institutum est ut fierent. Decemviros legibus scribendis intra decem hos annos & creavimus & è republica sustulimus. Quis enim dubitat, quin in æternum urbe conditâ & in immensum crescente, nova imperia, sacerdotia, jura gentium hominumque, instituantur? Hoc ipsum, ne connubium patribus cum plebe esset, non decemviri tulerunt paucis hic annis, pessimo exemplo publico, cum summa injuria plebis? An esse ulla major, aut insignior contumelia potest, quàm partem civitatis, velut contaminatam, indignam connubio haberi? Quid est aliud, quam exilium

exilium intra eadem mœnia, quàm relegationem pati, ne affinitatibus, ne propinquitatibus immiſceamur? Cavent, ne ſocietur ſanguis Quid? hoc ſi polluit nobilitatem iſtam veſtram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, non genere, nec ſanguine, ſed per cooptationem in patres habetis, aut ab regibus lecti, aut poſt reges exactos juſſu populi, ſynceram ſervare privatis conſiliis non poteratis, nec ducendo ex plebe, neque veſtras filias ſororeſque enubere ſinendo è patribus? Nemo plebejus patriciæ vim virgini afferret, patriciorum iſta libido eſt. nemo invitum pactionem nuptialem quenquam facere coëgiſſet. Verum enim verò lege id prohiberi, & connubium tolli patrum ac plebis, id demum contumelioſum plebi eſt. Cur enim non confertis, ne ſit connubium cum divitibus ac pauperibus? Quod privatorum conſiliorum ubique ſemper fuit, ut in quamcumque fœmina conveniſſet domum, nuberet; ex qua pactus eſſet vir domo in matrimonium duceret: id vos ſub legis ſuperbiſſimæ vincula conjicitis, qua dirimatis ſocietatem civilem, duaſque ex una civitate faciatis. Cur non ſancitis, ne vicinus patricio ſit plebejus? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem conſiſtat? Quid enim in re eſt aliud, ſi plebejam patricius duxerit, ſi patriciam plebejus, quid juris tandem mutatur? nempe patrem ſequuntur liberi. nec quod nos ex connubio veſtro peta-

petamus, quicquam est; præterquam ut hominum, ut civium numero simus: nec vos (nisi in contumeliam ignominiamque nostram certare juvat,) quod contendatis, quicquam est. Denique, utrum tandem populi Romani an vestrum summum imperium est? Regibus exactis, utrum vobis dominatio, an omnibus æqua libertas parta est? Oportet licere populo Romano, si velit, jubere legem? an ut quæque rogatio promulgata erit, vos delectum pro pœna decernetis? & simul ego tribunus vocare tribus in suffragium cœpero, tu statim consul sacramento juniores adiges & in castra educes? & minaberis plebi, minaberis tribuno? Quid, si non quantum istæ minæ adversus plebis consensum valerent, bis jam experti essetis? scilicet quia nobis consultum volebatis, certamine abstinuistis. an ideo non est dimicatum, quòd quæ pars firmior, eadem modestior fuit? Nec nunc erit certamen, Quirites, animos vestros illi tentabunt semper, vires non experientur. Itaque ad bella ista, seu vera seu falsa sunt, consules, parata vobis plebs est, si connubiis redditis, unam hanc civitatem tandem facitis, si coalescere, si jungi, miscerique vobis privatis necessitudinibus possunt: si spes, si aditus ad honores viris strenuis & fortibus datur: si in consortio, si in societate Reipnb. esse, si quod æque libertatis est, invicem annuis magistratibus parere, atque imperitare licet. Sin hæc impediet aliquis, ferte sermonibus, & multipli-

tiplicate famâ bella; nemo nomen eſt daturus, nemo arma capturus: nemo dimicaturus pro ſuperbis dominis, cum quibus nec in republica honorum, nec in privata connubii ſocietas eſt.

ORATIO
VECTII MESSII Volſcorum regis quâ ſuos adhortatur.

ARGUMENTUM.

In Algidum convenerant Æqui Volſcique, ubi partitis copiis, Romanos, ſi venirent, obſervabant. Romani venientes, hoſtium exemplo binis caſtris loca diverſa brevi ſpatio inter ſe diſtantia capiunt. Nocte tandem, poſt multa variaque levia certamina, hoſtes Romanorum adoriuntur caſtra: quibus à Romanis magna celeritate atque prudentia obſtatum eſt. At quum jam apertè ad Romanos res ipſa inclinare videretur, tum demum Vettius Meſſius rex Volſcorum ad ſuos tranſit, ad reſiſtendum in hæc verba adhortaturus.

HIc præbituri vos telis hoſtium eſtis indefenſi, inulti? Quid igitur arma habetis? aut quid ultrò bellum intuliſtis, in otio tumultuoſi, in bello ſegnes? Quid hic ſtantibus ſpei eſt? an Deum aliquem protecturum vos, rapturumque hinc putatis? Ferro via facienda eſt. Hâc quâ me prægreſſum videritis, agite, qui viſuri domos, parentes, conjuges, liberoſque eſtis, ite mecum. Non murus, nec vallum, ſed armati armatis obſtant. Virtute pares, neceſſitate quæ ultimum ac maximum telum eſt, ſuperiores eſtis.

ORATIO
MAMERCI ÆMILII dictatoris, quâ ſuos inuſitato certamine exterritos exhortatur.

ARGUMENTUM.

Fidenatibus Romanis rebellare, accitis Vejentibus belli ſociis, placebat; itaque Vejentes exercitum ſuum Fidenas communi conſilio belli

belli sedem captas ducunt, Eò concendunt & Romani: qui jam primo statim congressu hostes contuderunt, quum repentè patefactis Fidenatum portis nova erumpens acies, quæ facibus ardentibus tota collucebat, nova specie ipsis terrorem intulit. Quod Mamercus Æmilius dictator animadvertens, suos his verbis accendebat ad prælium redintegrandum.

FUMO nè victi, velut examen apum, loco vestro exacti, inermi cedetis hosti? non ferro extinguetis ignes? non faces has ipsas pro se quisque, si igni, non telis pugnandum est, ereptas ultrò inferetis? Agite, nominis Romani & virtutis patrum vestræque memores, vertite incendium hoc in hostium urbem: & suis flammis delete Fidenas, quas vestris beneficiis placare non potuistis. Legatorum hoc vos vestrorum, colonorumque sanguis, vastatique fines monent.

ORATIO

SEXTI TEMPANII Decurionis, quâ milites in re complorata adhortatur.

ARGUMENTUM.

Sextus Tempanius Decurio erat militum. is quum res Romana, bello Volscorum, temeritate Sempronii consulis eo recidisset, ut jam cæsis magna ex parte militibus, qui supererant, jam pararent sese fugæ mandare: voce magna exclamans ut equites ex equis desilirent qui salvam Remp. vellent, omnium turmarum equites non secus quàm si consul edixisset, motus hac voce monebat.

NISI hæc armata cohors sistat impetum hostium, actum de imperio est. Sequimini pro vexillo cuspidem meam. ostendite Romanis Volscisque neque equitibus vobis ullos equites, nec peditibus esse pedites pares.

ORA-

ORATIO

L. DECII TRIBUNI PLEB. ad populum adversus M. Posthumium tribunum militum.

ARGUMENTUM.

M. Posthumio Regillensi tribuno militum bellum adversus Æquos permissum erat. Is fractis hostium animis, quum in hostium oppidum irrupisset, bellum in cives convertens, prædam militis fore edicit. Capto oppido, fidem mutat. Postea in urbem à collegis accersitus, quum M. Festius tribunus pleb. laturum se legem diceret ut Volas coloni mitterentur: Malum militibus meis (inquit) nisi quieverint. Qua voce quum populum patresque offendisset: L. Decius tribunus pleb. in majus eum odium & invidiam populi, arrepta occasione ex voce illa, vocat.

AUDITIS Quirites, sicut servis malum minantem militibus? tamen hæc bellua dignior vobis tanto honore videbitur, quàm qui vos urbe agrisque donatos in colonias mittunt, qui sedem senectuti vestræ prospiciunt, qui pro vestris commodis adversus tam crudeles superbosque adversarios depugnant. Incipite deinde mirari, cur pauci jam vestram suscipiant causam. quid ut à vobis sperent? an honores? quos adversariis potius quàm Populi Romani propugnatoribus datis. Ingemuistis modò voce hujus auditâ. quid id refert? jam si suffragium detur, hunc qui malum vobis minatur, iis qui agros sedesque ac fortunas stabilire volunt, præferetis.

Ex quinto libro ab urbe condita.

ORATIO

APPII CLAUDII tribuni militum ad populum contra tribunos pleb. pro bello continuando.

ARGUMENTUM.

Hibernacula militibus tum primò ad continuandum etiam hieme bellum fieri cœpta erant, quum imperatores Romani se obsidendo quam

quam oppugnando sperarent Reip. melius consulturos. Perlata ea res Romam, tribunos pleb. permoverat, qui primo quoque tempore plebi quid ea re efficeretur exponunt, ita plebis libertatem vendi jactando: illudque eo institutum, ut quum ii in quibus vires omnes plebis erant, abfuissent, agi de commodis ipsius non posset. His aliisque jam plebis animos tribuni solicitarant, quum Appius Claudius tribunus militum plebe convocata pro bello continuando, continendisque militibus in hybernaculis, contra tribunos pleb, hanc concionem habuit.

SI unquam dubitatum est, Quirites, utrum tribuni pleb. vestrâ an suâ causâ seditionum semper auctores fuerint, id ego hoc anno desiisse dubitari, certum habeo. Et quum lætor tandem longi erroris vobis finem factum esse, tum quòd secundis potissimum vestris rebus hic error est sublatus, & vobis, & propter vos Reipublicæ gratulor. An est quisquam qui dubitet, nullis injuriis vestris, si quæ fortè aliquando fuerunt, unquam æquè, quam munere patrum in plebem quum æra militantibus constituta sunt, trib. pleb. offensos ac concitatos esse? Quid illos aliud aut tum timuisse creditis, aut hodie turbare velle, nisi concordiam ordinum, quam dissolvendæ maximè tribunitiæ potestatis rentur esse? Sic, hercule, tanquam artifices improbi, opus quærunt, qui & semper ægri aliquid esse in Repub. volunt, ut sit ad cujus curationem à vobis adhibeantur. Utrum enim defenditis, an impugnatis plebem? utrum militantium adversarii estis, an causam agitis? Nisi fortè hoc dicitis, quicquid patres faciunt, displicet: sive illud pro plebe, sive contra plebem est. Et quemadmodum servis suis vetant domini quicquam rei cum alienis hominibus

esse,

esse, pariterque in iis beneficio ac maleficio abstineri, æquum censent, sic vos interdicitis patribus commercio plebis: ne nos comitate ac munificentiâ nostrâ provocemus plebem, nec plebs nobis dicto audiens atque obediens sit. Quantò tandem, si quicquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset, favere vos magis, & quantum in vobis esset, indulgere potius comitati patrum atque obsequio plebis oportuit? quæ si perpetua concordia sit, quis non spondere ausit, maximum hoc imperium inter finitimos brevi futurum esse? Atque ego, quum hoc consilium collegarum meorum, quo abducere infecta re à Vejis exercitum noluerunt, non utile solum, sed etiam necessarium fuerit, postea edisseram. Nunc de ipsa conditione militantium dicere libet. Quàm orationem, non apud vos solùm, sed etiam in castris si habeatur, ipso exercitu disceptante, æquum arbitror videri posse, in qua si mihi ipsi nihil quod dicerem, in mentem venire posset, adversariorum certè orationibus contentus essem. Negabant nuper danda esse æra militibus, quia nunquam data essent. quonam modo igitur nunc indignari possunt, quibus aliquid novi adjectum commodi sit, eis laborem etiam novum pro portione injungi? Nusquam nec opera sine emolumento, nec emolumentum ferme sine impensa opera est. Labor voluptasque dissimillima natura, societate quadam inter se naturali sunt juncta. Molestè antea ferebat miles, se suo sumptu

ſumptu operam Reipub. præbere: gaudebat idem partem anni ſe agrum ſuum colere, quærere unde domi militiæque ſe ac ſuos tueri poſſet. Gaudet nunc fructui ſibi Rempub. eſſe, & lætus ſtipendium accipit. Æquo igitur animo patiatur ſe ab domo, ab re familiari, cui gravis impenſa non eſt, paulò diutius abeſſe. An ſi ad calculos eum Reſpub. vocet, non meritò dicat, Annua æra habes, annuam operam ede? An tu æquum cenſes militiâ ſemeſtri ſolidum te ſtipendium annuum accipere? Invitus in hac parte orationis, Quirites, moror: Sic enim agere debent qui mercenario milite utuntur. at nos tanquam cum civibus agere volumus: agique tanquam cum patria nobiſcum, æquum cenſemus. Aut non ſuſcipi bellum oportuit: aut geri pro dignitate populi Romani, & perfici quamprimùm oportet. Perficietur autem, ſi urgemus obſeſſos, ſi non ante abſcedimus, quàm ſpei noſtræ finem captis Vejis impoſuerimus. Si, hercule, nulla alia cauſa, ipſa indignitas perſeverantiam inponere debuit. Decem quondam annos urbs oppugnata eſt ob unam mulierem ab univerſa Græcia: quam procul ab domo? quot terras, quot maria diſtans? Nos intra viceſimum lapidem, in conſpectu prope urbis noſtræ annuam oppugnationem perferre piget. Scilicet, quia levis cauſa belli eſt; nec ſatis quicquam juſti doloris eſt, quod nos ad perſeverandum ſtimulet Septies rebellarunt, & in pace nunquam fidi fuerunt: agros noſtros millies

millies depopulati ſunt : Fidenates deficere à nobis coëgerunt : colonos noſtros ibi interfecerunt : auctores fuerunt contra jus gentium cædis impiæ legatorum noſtrorum : ac Etruriam omnem adverſus nos concitare voluerunt, hodieque id moliuntur : res repetentes legatos noſtros haud procul abfuit quin violarent. Cum his molliter & per dilationes bellum geri oportet ? Si vos tam juſtum odium nihil movet, ne illa quidem, oro vos movent ? Operibus ingentibus ſepta urbs eſt, quibus intra muros coërcetur hoſtis agrum non coluit, & culta evaſtata ſunt bello. Si reducimus exercitum, quis eſt qui dubitet illos, non à cupiditate ſolùm ulciſcendi, ſed etiam neceſſitate impoſitâ ex alieno prædandi, quum ſua amiſerint, agrum noſtrum invaſuros ? Non differimus igitur bellum iſto conſilio, ſed intra fines noſtros accipimus. Quid ? illud quod propriè ad milites pertinet, quibus boni tribuni pleb. quum ſtipendium extorquere voluerint, nunc conſultum repentè volunt, quale eſt ? Vallum foſſamque, ingentis utramque rem operis, per tantum ſpatii duxerunt : caſtella primò pauca, poſteà exercitu aucto creberrima fecerunt : munitiones non in urbem modò, ſed in Etruriam etiam ſpectantes, ſi qua inde auxilia veniant, oppoſuére. Quid turres, quid vineas, teſtudineſque, & alium oppugnandarum urbium apparatum, loquar? quum tantum laboris exhauſtum ſit, & ad finem jam operis

operis tandem perventum. Relinquendane hæc censetis, ut ad æstatem rursum novus de integro his instituendis exsudetur labor? Quantò est minus opera, tueri facta, & instare, & perseverare, defungique curâ? Brevis enim profectò res est; si uno tenore peragitur, nec ipsi per intermissiones has, intervallaque lentiorem spem nostram facimus. loquor de opere, & de temporis jactura. Quid? periculi quod differendo bello adimus, num oblivisci nos hæc tam crebra Etruriæ consilia de mittendis Vejos auxiliis patiuntur? ut nunc res se habet, irati sunt, oderunt, negant missuros: quantum in illis est, capere Vejos licet. Quis est, qui spondeat eundem, si differatur bellum, animum postea fore? Quum, si laxamentum dederis, major frequentiorque legatio itura sit: quum, id quod nunc offendit Etruscos, rex creatus Vejis, spatio mutari interposito possit, vel consensu civitatis, ut eo reconcilient Etruriæ animos, vel ipsius voluntate regis, qui obstare regnum suum saluti civium nolit. Videte quot res quàm inutiles sequantur illam viam consilii: jactura operum tanto labore factorum, vastatio imminens finium nostrorum: Etruscum bellum pro Vejente concitatum. Hæc sunt, tribuni, consilia vestra, non, hercule, dissimilia, ac si quis ægro qui curari se fortiter passus, extemplo convalescere possit, sibi gratia præsentis aut potionis longinquum & forsitan insanabilem morbum efficiat. Si medius fidius ad

hoc

hoc bellum nihil pertineret, ad disciplinam certè militiæ plurimum intererat, insuescere militem nostrum, non solùm partâ victoriâ frui, sed, si res etiam lentior sit, pati tædium, & quemvis seræ spei exitum exspectare: &, si non sit æstate perfectum bellum, hyemem opperiri. nec, sicut æstivas aves, statim autumno tecta ac recessum circumspicere. Obsecro vos, venandi studium ac voluptas homines per nives ac pruinas in montes sylvasque rapit: belli necessitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel lusus ac voluptas elicere solet? Adeone effœminata corpora militum nostrorum esse putamus, adeo molles animos, ut hyemem unam durare in castris, abesse ab domo non possint? Ut tanquam navale bellum, tempestatibus captandis & observando tempore anni, gerant, non æstus, non frigora pati possint? Erubescant profectò, si quis eis hæc objiciat: contendantque, & animis, & corporibus suis virilem patientiam inesse, & se juxtà hyeme atque æstate bella gerere posse: nec se patrocinium mollitiæ inertiæque mandasse tribunis, & meminisse, hanc ipsam potestatem non in umbra, nec in tectis majores suos creasse. Hæc virtute militum vestrorum, hæc Romano nomine sunt digna: non Vejos tantum, nec hoc bellum intueri, quod instat; sed famam & ad alia bella, & ad cæteros populos in posterum quærere. An mediocre discrimen opinionis sequuturum ex hac re putatis? Utrum tandem

dem finitimi populum Romanum eum esse putent, cujus siqua urbs primum illum brevissimi temporis sustinuerit impetum, nihil deinde timeat? an hic sit terror nominis nostri, ut exercitum Romanum non tædium longinquæ oppugnationis, non vis hyemis ab urbe circumsessa semel amovere possit, nec finem ullum alium belli quàm victoriam noverit, nec impetu potius bella quàm perseverantiâ gerat? Quæ in omni quidem genere militiæ, maximè tamen in obsidendis urbibus necessaria est: quarum plerasque munitionibus, ac naturali situ inexpugnabiles, fame, sitique tempus ipsum vincit atque expugnat; sicut Vejos expugnabit: nisi auxilio hostibus tribuni pleb. fuerint, & Romæ invenerint præsidia Vejentes, quæ nequicquam in Etruria quærunt. An est quicquam quod Vejentibus optatum æque contingere possit, quàm ut seditionibus primùm urbs Romana, deinde velut ex contagione, castra impleantur? At, hercule, apud hostes tanta modestia est, ut non obsidionis tædio, non denique regni, quicquam apud eos novatum sit: non negata auxilia ab Etruscis irritaverint animos. Morietur enim extemplò, quicunque erit seditionis author, nec cuiquam dicere ea licebit, quæ apud vos impunè dicuntur. Fustuarium meretur, qui signa relinquit, aut præsidio decedit. Auctores signa relinquendi, & deserendi castra, non uni aut alteri militi, sed universis exercitibus, palàm in concione audiun-

audiuntur. Adeo quicquid tribunus pleb. loquitur; etsi prodendæ patriæ, dissolvendæque Reipub est, assuestis æquè audire: & dulcedine potestatis ejus capti, quælibet sub ea scelera latere sinitis. Reliquum est ut, quæ hic vociferantur, eadem in castris & apud milites agant: & exercitus corrumpant, ducibusque parere non patiantur, quoniam ea demum Romæ libertas est, non senatus, non magistratus, non leges, non mores majorum, non instituta patrum, non disciplinam vereri militiæ.

ORATIO

P. LICINII CALVI ad populum, ut filio sibi delatum honorem mandaret.

ARGUMENTUM.

Tribunos militum consulari potestate (in quibus P. Licinius Calvus erat primus ex plebe) vitio creatos, oraculo Delphico constabat. Itaque omnes se magistratu abdicant, re ad interregnum, sicuti responsum erat, redacta. Creatur omnium centuriarum consensu ac voluntate iterum idem P. Licinius. Is quum iam exactæ ætatis tribunitiæ potestati se imparem videret, ita Quirites rogabat ut honorem sibi delatum filio mandarent.

OMEN concordiæ, Quirites, rei maximè in hoc tempus utilis, memoria nostri magistratus vos his comitiis petere in insequentem annum video, si collegas eosdem reficitis, etiam usu meliores factos. Me jam non eundem, sed umbram nomenque P. Licinii relictum videtis. Vires corporis affectæ, sensus oculorum atque aurium hebetes, memoria labat, vigor animi obtusus. En vobis (inquit juvenem filium tenens) effigiem atque imaginem ejus, quem vos antea

tribunum militum ex plebe primum fecistis. Hunc ego institutum disciplina mea, vicarium pro me Reipubl. do dicoque. vosque quæso, Quirites, delatum mihi ultrò honorem huic petenti, meisque pro eo adjectis precibus, mandetis.

ORATIO

CAMILLI ad PÆDAGOGUM Faliscorum in castris deprehensum cum pueris.

ARGUMENTUM.

M. Furio Camillo mandatum erat bellum adversus Faliscos: quo bello fusi fugatique Falisci, amissis castris in oppidum se receperunt. In obsidione oppidi Ludimagister Faliscorum pueros lusus exercendique causa ingenii ante urbem producens, longius fortè variatis sermonibus progressus, in prætorium ad Camillum perduxit. Ibi quum Faliscos diceret à se jam in manus Romanorum traditos, quod pueros eos dederet quorum parentes primores essent Faliscorum: in hanc sententiam respondit Camillus.

NON ad similem tui nec populum, nec imperatorem scelestus ipse cum scelesto munere venisti. Nobis cum Faliscis quæ pacto fit humano, societas non est. quam ingeneravit natura, utrisque est, eritque. Sunt & belli sicut pacis jura: justeque ea non minus quàm fortiter didicimus gerere. Arma habemus non adversus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: sed adversus armatos, & ipsos, qui nec læsi nec lacessiti à nobis, castra Romana ad Vejos oppugnarunt. Eos tu, quantum in te fuit, novo scelere vicisti: ego Romanis artibus, virtute, opere, armis, sicut Vejos, vincam.

ORA-

ORATIO
LEGATORUM FALISCOS Romanis dedentium in senatu.

ARGUMENTUM.

Hujus principium conjunctum est cum fine superioris. Ludimagister à Camillo proditionis crimine vehementer accusatus, jussus nudato corpore à pueris virgis rædentibus in oppidum reduci, omnium in se oculos tanquam ad novum spectaculum converterat: ea re diligenter à senatu Faliscorum perpensa, mutatis animis & consiliis, legati ad Camillum primum, deinde Romam missi, qui Faliscos hac oratione dederent.

PATRES Conscripti, victoria, cui nec deus, nec homo quisquam invideat, victi à vobis & imperatore vestro, dedimus nos vobis: rati, quo nihil victori pulchrius est, melius nos sub imperio vestro, quàm legibus nostris victuros. Eventu hujus belli duo salutaria exempla prodita humano generi sunt. Vos fidem in bello, quàm præsentem victoriam, maluistis: nos fide provocati, victoriam ultrò detulimus. Sub ditione vestra sumus. Mittite, qui arma, qui obsides, qui urbem patentibus portis accipiant. Nec vos fidei nostræ, nec nos imperii vestri pœnitebit.

ORATIO
CAMILLI EXULIS, qua Ardeates, ut arma capiant adversus Gallos, adhortatur.

ARGUMENTUM.

Camillus Ardeam fortè exulatum abierat, quum Galli urbem Romam præter Capitolium, ceperunt: is, quum Galli Ardeam frumentandi gratia vagarentur, publica fortuna quàm sua mæstior, in concionem procedens, hac oratione Ardeates ad sumenda arma adversus Gallos, adhortabatur.

ARDEATES, veteres amici, novi etiam cives mei, quando & vestrum beneficium ita tulit, & fortuna hoc egit mea, nemo vestrum conditionis meæ oblitum me huc processisse putet: sed res, ac periculum commune cogit, quod quisque possit in re trepida præsidii, in medium conferre. Et quando ego vobis pro tantis vestris in me meritis gratiam referam, si nunc cessavero? Aut ubi usus erit mei vobis, si in bello non fuerit? Hac arte in patria steti: & invictus bello, in pace ab ingratis civibus pulsus sum. Vobis autem, Ardeates, fortuna oblata est, & pro tantis pristinis populi Romani beneficiis, quanta ipsi meministis, (nec enim exprobranda apud memores sunt) gratiæ referendæ; & huic urbi decus ingens belli ex hoste communi pariendi. Quæ effuso agmine adventat, gens est, cui natura corpora animosque magna magis quàm firma dederit: eò in certamen omne plus terroris quâm virium ferunt. Argumento si clades Romana: patentem cepere urbem: ex arce Capitolioque his exigua resistitur manu Jam obsidionis tædio victi abscedunt, vagique per agros palantur; cibo, vinoque raptim hausto repleti. Ubi nox appetit, prope rivos aquarum, sine munimento, sine stationibus ac custodiis passim ferarum ritu sternuntur: nunc ab secundis rebus magis etiam solito incauti. Si vobis animo est, tueri mœnia vestra, nec pati hæc omnia Galliam fieri; prima vigilia, capite arma: frequentes me sequi-

quimini ad cædem, non ad pugnam.. Nisi victos somno veluti pecudes, trucidandos tradidero; non recuso eundem Ardeæ rerum mearum exitum, quem Romæ habui.

ORATIO
M. FURII CAMILLI ad populum Romanum de non transmigrando Vejos.

ARGUMENTUM.

Galli capta Roma, domos omnes templaque deorum, præter pauca & Capitolium, diruerant, soloque æquaverant. Quæ fuit causa ut tribuni pleb. fugatis cæsisque Gallis, Camillo duce, quum Romam patres plebsque rediissent, ad plebem de transmigratione Vejos referrent. Quod ubi Camillus intellexit, convocato populo, hac concione non esse transmigrandum Vejos suadebat.

ADEO mihi acerbæ sunt, Quirites, contentiones cum tribunis pleb. ut nec tristissimi exilii solatium aliud habuerim, quoad Ardeæ vixi, quàm quòd procul ab his certaminibus eram: & ob eadem hæc, non, nisi me senatusconsulto populique jussu evocaretis, rediturus unquam fuerim. Nec nunc me, ut redirem, mea voluntas mutata, sed vestra fortuna, perpulit. Quippe ut in sua sede maneret patria, id agebatur: non ut ego utique in patria essem. Et nunc quiescerem & tacerem libenter, nisi hæc quoque pro patria dimicatio esset. cui deesse quoad vita suppeditat, aliis turpe, Camillo etiam nefas est. Quid enim repetimus? Quid obsessam ex hostium manibus eripuimus, si recuperatam ipsi deserimus? Et quum victoribus Gallis, capta tota urbe, Capitolium tamen atque arcem diique & homines Romani tenuerint, habita-

habitaverint, victoribus Romanis; recuperata urbe, arx quoque & Capitolium deseratur: & plus vastitatis huic urbi secunda nostra fortuna faciat, quàm adversa fecerit. Equidem si nobis cum urbe simul positæ traditæque per manus religiones nullæ essent; tamen tam evidens numen hac tempestate rebus affuit Romanis; ut omnem negligentiam divini cultus exemptam hominibus putem. Intuemini enim horum deinceps annorum vel secundas res vel adversas: invenietis omnia prosperè evenisse sequentibus deos, adversa spernentibus. Jam omnium primum Vejens bellum (per quot annos quanto labore gestum!) non antè cepit finem, quam monitu Deorum aqua ex lacu Albano emissa est. Quid hæc tandem urbis nostræ clades nova? num antè exorta est, quàm spreta vox cœlo emissa de adventu Gallorum, quàm gentium jus ablegatis nostris violatum, quàm à nobis quum vindicari deberet, eadem negligentia Deorum prætermissum? Igitur victi captique ac redempti tantum pœnarum Diis hominibusque dedimus, ut terrarum orbi documento essemus. Adversæ deinde res admonuerunt religionum. confugimus in Capitolium ad Deos, ad sedem Jovis optimi maximi: sacra in ruina rerum nostrarum alia terræ celavimus, alia avecta in finitimas urbes amovimus ab hostium oculis. Deorum cultum, deserti ab diis hominibusque, tamen non intermisimus. Reddidere igitur patriam,

triam, & victoriam & antiquum belli decus amissum: & in hostes qui cæci avaritia in pondere auri fœdus ac fidem fefellerunt, verterunt terrorem, fugamque & cædem. Hæc culti neglectique numinis tanta monimenta in rebus humanis cernentes, ecquid sentitis Quirites, quantum vixdum ex naufragiis prioris culpæ cladisque emergentes, paremus nefas? Urbem auspicato inauguratoque conditam habemus: nullus locus in ea non religionum Deorumque est plenus: sacrificiis solennibus, non dies magis stati quàm loca sunt, in quibus fiant. Hos omnes Deos, publicos privatosque, Quirites, deserturi estis? Quàm par vestrum factum est, quod in obsidione nuper in egregio adolescente C. Fabio, non minore hostium admiratione quàm vestra, conspectum est, quum inter Gallica tela digressus ex arce solenne Fabiæ gentis in colle Quirinali obiit? An gentilitia sacra ne in bello quidem intermitti, publica sacra & Romanos Deos etiam in pace deseri placet; & Pontifices flaminesque negligentiores publicarum religionum esse, quàm privatus in solenni gentis fuerit? Forsitan aliquis dicat, aut Vejis nos facturos, aut huc inde missuros sacerdotes nostros, qui faciant: quorum neutrum fieri salvis ceremoniis potest. Et ne omnia generatim sacra, omnesque percenseam Deos; in Jovis epulo, non alibi, quam in Capitolio, pulvinar suscipi potest? Quid de æternis Vestæ ignibus, signoque, quod Imperii pignus custo-

dia ejus templi tenetur, loquar? quid de ancilibus vestris? Mars Gradive, tuque Quirine pater! hæc omnia in profano deseri placet sacra, æqualia urbi, quædam vetustiora origine urbis? Et videte quid inter nos ac majores intersit. Illi sacra quædam in monte Albano, Lavinioque nobis facienda tradiderant. An ex hostium urbibus Romam ad nos transferri sacra religiosum fuit: hinc sine piaculo in hostium urbem Vejos transferemus? Recordamini agitedum, quoties sacra instaurentur, quia aliquid ex patrio ritu negligentia casuve prætermissum est. Modò quæ res, post prodigium Albani lacus, nisi instauratio sacrorum auspiciorumque renovatio, affectæ Vejenti bello Reipub remedio fuit; At etiam, tanquam veterum religionum memores, & peregrinos deos tanstulimus Romam, & instituimus novos. Juno regina transvecta a Vejis, nuper in Aventino, quàm insigni, ob excellens matronarum studium, cele-rique dedicata est die? Ajo Locuto templum propter cælestem vocem exauditam in nova via jussimus fieri: Capitolinos ludos solennibus alii addidimus: collegiumque ad id novum, authore senatu, condidimus. Quid horum opus fuit suscipi: si una cum Gallis urbem Romanam relicturi fuimus? si non voluntate mansimus in Capitolio pèr tot menses obsidionis? si ab hostibus metu retenti sumus? De sacris loquimur, & de templis: Quid tandem de sacerdotibus nonne in mentem venit, quantum

tum piaculi committatur? Vestalibus nempe una illa sedes est, ex qua eas nihil unquam præterquam urbs capta, movit. Flamini diali noctem unam manere extra urbem nefas est. hos Vejentes pro Romanis facturi estis sacerdotes, & Vestales tuæ te deserent, Vesta & flamen peregrè habitando, in singulas noctes tantum sibi reique publicæ piaculi contrahet? Quid alia, quæ auspicatò agimus omnia ferè intra pomœrium, cui oblivioni, aut cui negligentiæ damus? Comitia curiata, quæ rem militarem continent, comitia centuriata, quibus consules tribunosque militares creatis, ubi auspicato, nisi ubi adsolent, fieri possunt? Vejosne hac transferemus? An comitiorum causa populus tanto incommodo in desertam hanc ab diis hominibusque urbem conveniet? Sed res ipsa cogit vastatam incendiis ruinisque relinquere urbem, & ad integra omnia Vejos migrare, nec hic ædificando inopem plebem vexare. Hanc autem jactari magis causam, quàm veram esse, ut ego non dicam, apparere vobis, Quirites, puto, qui meministis ante Gallorum adventum, salvis tectis publicis privatisque, stante incolumi urbe, hanc eandem rem actam esse, ut Vejo transmigraremus. Et videre, quantum inter meam sententiam vestramque intersit, tribuni. Vos, etiamsi tunc faciendum non fuerit, nunc utique faciendum putatis: ego contrà, (nec id mirati sitis, priusquam quale sit audiveritis) etiamsi tunc migrandum fuisset in-

columi tota urbe, nunc has ruinas relinquendas non censerem. Quippe tum causa nobis in urbem captam migrandi victoria esset, gloriosa nobis ac posteris nostris; nunc hæc migratio nobis misera ac turpis, Gallis gloriosa est. Non enim reliquisse victores, sed amisisse victi patriam videbimini. Hoc ad Alliam fuga, hoc capta urbs, hoc circumsessum Capitolium necessitatis imposuisse, ut desereremus penates nostros, exiliumque ac fugam nobis ex eo loco consciseeremus, quem tueri non possemus. Et Galli evertere potuerunt Romam, quam Romani restituere non videbuntur potuisse? Quid restat, nisi ut jam novis copiis veniant, (constat enim vix credibilem multitudinem esse) & habitare in capta ab se, deserta à vobis hac urbe velint, sinatis? Quid si non Galli hoc, sed veteres hostes vestri, Æqui Volscive faciant, uti commigrent Romam? Velitisne illos Romanos, vos Vejentes esse? an malitis hanc solitudinem vestram, quàm urbem hostium esse? Non equidem video quid magis nefas sit. Hæc scelera, quia piget reædificare, hæc dedecora, pati parati estis? Si tota urbe nullum melius ampliusve tectum fieri possit, quam casa illa conditoris est nostri, non in casis ritu pastorum agrestiumque habitare est satius inter sacra penatesque vestros, quàm exulatum publicè ire? Majores nostri convenæ pastoresque, quum in his locis nihil præter sylvas paludesque esset, novam urbem tam brevi

ædifi-

ædificaverunt : nos Capitolio, arce incolumi, ſtantibus templis Deorum, ædificare incenſam piget? Et quod ſinguli facturi fuimus, ſi ædes noſtræ deflagraſſent, hoc in publico incendio univerſi recuſamus facere? Quid tandem, ſi fraude, ſi caſu Vejis incendium ortum ſit, ventoque (ut fieri poteſt) diffuſa flamma magnam partem urbis abſumat? Fidenas inde aut Gabios, aliamve quam urbem quæſituri ſumus, quò tranſmigremus? Adeo nihil tenet ſolum patriæ? nec hæc terra quam matrem appellamus? ſed in ſuperficie tigniſque charitas nobis patriæ pendet? Equidem, fatebor vobis, etſi minus injuriæ veſtræ quàm meæ calamitatis meminiſſe juvat; quum abeſſem, quotieſcunque patria in mentem veniret, hæc omnia occurrebant, colles, campique, & Tiberis, & aſſueta oculis regio, & hoc cælum ſub quo natus educatuſque eſſem. Quæ vos, Quirites, nunc moveant potius charitate ſua, ut maneatis in ſede veſtra, quam poſtea quum reliqueritis ea, macerent deſiderio. Non ſine cauſa Dii homineſque hunc urbi condendæ locum elegerunt; ſaluberrimos colles, flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges devehantur, quo maritimi commeatus accipiantur: mare vicinum ad commoditates, nec expoſitum nimia propinquitate ad pericula claſſium externarum: regionum Italiæ medium, ad incrementum urbis natum unicè locum. Argumento eſt ipſa magnitudo tam novæ urbis. Trecenteſimus ſexageſi-

gesimus quintus annus urbis, Quirites, agitur: Inter vos tot veterrimos populos tam diu bella geritis, quum interea, ne singulas loquar urbes, non conjuncti cum Æquis Volsci, tot tam valida oppida, non universa Etruria tantum terra marique pollens, atque inter duo maria latitudinem obtinens Italiæ, bello vobis par est. Quod quum ita sit, quæ (malum) ratio est expertis alia experiri, quum jam ut virtus vestra transire alio possit, fortuna certè loci hujus transferri hinc non possit? Hic Capitolium est, ubi quondam capite humano invento, responsum est, eo loco caput rerum summamque imperii fore. Hic, quum auguratò liberaretur Capitolium, Juventas Terminusque maximo gaudio patrum nostrorum moveri se non passi. hic Vestæ ignes, hic Ancilia cœlo demissa, hic omnes propitii manentibus vobis, Dii.

Ex sexto libro ab urbe condita.

ORATIO
M. FURII CAMILLI Dictatoris, qua suos perterritos hostium numero adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Satricum Antiates eum Volscorum, Latinorum Hernicorumque ingenti multitudine sumpserant arma contra Romanos. Quod bellum Camillo dictatori mandatum fuit. Ibi cum viso inspectoque hostium ingenti numero, milites commoti perturbatique, singulis cum centenis congrediendum esse conclamarent: Camillus in equo inter aciem obequitans, eos ad strenuè atque fortiter pugnandum ita adhortabatur.

QUÆ tristitia, milites, hæc, quæ insolita cunctatio est? Hostem, an me, an vos ignoratis? Hostis quid aliud est quàm perpetua materia

teria virtutis gloriæque vestræ? Vos contrà me duce, (ut Falerios Vejosque captos, & in capta patria Gallorum legiones cæsas taceam) modo tergeminæ victoriæ triplicem triumphum ex his ipsis Volscis & Æquis, & ex Etruria egistis. An me, quòd non dictator vobis sed tribunus signum dedi, non agnoscitis ducem? Neque ego maxima imperia in vos desidero: & vos in me nihil præter me ipsum intueri decet, neque enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne exilium quidem ademit. Iidem igitur omnes sumus: & quum eadem omnia in hoc bellum afferamus quæ in priora attulimus, eventum eundem belli expectemus. Simul concurreritis, quod quisque didicit ac consuevit, faciet. Vos vincetis, illi fugient.

ORATIO
A. CORNELII COSSI dictatoris ad suos.

ARGUMENTUM.

A. Cornelius Cossus dictator T. Quintium Capitolinum magistrum equitum dixerat. Ii adversus Volscorum ingentem multitudinem, etiamsi bella intestina remorari poterant, delectu habito in agrum Promptinum milites ducunt. Ibi quum postridie quàm venissent, cæsa hostia pacem à diis petiisset dictator, lætus tanquam à diis auditus esset, in hæc verba milites adhortabatur.

NOSTRA victoria est, milites, siquid dii vatesque eorum in f turum vident. Itaque, ut decet cer æ spei plenos, & cum imparibus manus conserturos, pilis ante pedes positis, gladiis tantùm dextram armemus, ne procurri quidem ab acie velim, sed obnixos vos stabili gradu impetum hostium excipere. Ubi illi vana

vana injecerint missilia, & effusi stantibus vobis se intulerint, tum micent gladii, & veniat in mentem unicuique, deos esse, qui Romanum adjuvent: deos qui secundis avibus in prælium miserint. Tu, Quinti, equitem intentus ad primum initium moti certaminis teneas: ubi hærere jam aciem collato pede videris, tum terrorem equestrem occupatis alio pavore infer: invectusque ordines pugnantium dissipa.

ORATIO

CORNELII COSSI dictatoris in M. Manlium.

ARGUMENTUM.

M. Manlius Capitolinus erat qui Capitolium ab Gallis clangore anserum excitus servarat. Is largitionibus populari aura captata, populum domum suam vocat: ubi in patres invectus, inter alia ab iis thesauros eos, qui ad redimendam à Gallis urbem ex ærario excrompti, sive à matronis collati fuerant, occultatos jactabat. Rogatus ubinam tantæ rei furtum occultaretur, tempore ipso se indicaturum respondit. Dictator Cossus ob eam rem ab exercitu & castris in urbem accitus, postero die senatu habito, quum voluntates hominum satis explorasset, retinet senatum, Manliumque per præconem vocari jubet. Manlius multitudine plebis stipatus in senatum venit, in quem dictator hæc verba conjecit.

UTINAM mihi patribusque Romanis ita de cæteris rebus cum plebe conveniat, quemadmodum, quod ad te attinet, eamque rem quam de te sum quæsiturus, conventurum satis confido. Spem factam à te civitati video, fide incolumi ex thesauris Gallicis quos primores patrum occultent, creditum solvi posse: cui ego rei tantum abest ut impedimento sim, ut contrà te, M. Manli, adhorter, liberes fœnore plebem Romanam: & istos incubantes publicis

publicis thesauris ex præda clandestina evolvas. Quod nisi facias, sive ut & ipse in parte prædæ sis, sive quia vanum indicium est; in vincula te duci jubebo: nec diutius patiar à te multitudinem fallaci spe concitari.

ORATIO
MANLII CAPITOLINI, qua dictatori & patribus respondet.

ARGUMENTUM.

Conjunctum est hoc cum superiore. Cum plebe, quam donis largitionibusque pellexerat, in senatum Manlius venerat. Ibi dictatori concionato, in hanc sententiam respondit.

OFFENDIT te, A. Corneli, vosque P.C. circumfusa turba lateri meo? Quin eam deducitis à me singuli vestris beneficiis, intercedendo, eximendo de nervo cives vestros, prohibendo judicatos addictosque duci; ex eo quod affluit opibus vestris, sustinendo necessitates aliorum? Sed quid ego vos de vestro impendatis, hortor? Sortem aliam ferte, de capite deducite quod usuris pernumeratum est: jam nihilo mea turba, quàm ullius conspectior erit. At enim, quid ita solus ego civium curam ago? Nihilo magis quod respondeam, habeo, quàm si quæras, quid ita solus Capitolium arcemque servarim. Et tum universis quàm potui, opem tuli, & nunc singulis feram. Nam quod ad thesauros Gallicos attinet, rem suapte natura facilem, difficilem interrogatio facit. Cur enim quæritis quod scitis? Cur quod in sinu vestro

vestro est, excuti jubetis potius, quam ponatis? nisi aliqua fraus subest quo magis argui præstigias jubetis vestras, eo plus vereor ne abstuleritis, observantibus etiam oculis. Itaque non ego vobis ut indicem prædas vestras, sed vos ad id cogendi estis, ut in medium proferatis.

ORATIO

M. MANLII CAPITOLINI post vincula ad plebem adversus patres concitandam.

ARGUMENTUM.

Concitata plebs erat Manlii fortuna miseraque conditione, adèo ut magna pars vestem mutaret, mœsta turba vestibulo carceris obversaretur. Ei multitudini, simul ac Cossus dictatura abiit, plerique exprobrabant inter alia etiam illud, quòd defensores suos favore in præceps ruere sinebat. ut Sp. Melium & Cassium: ita M. Manlium, proditum inimicis, quod ad nutum dictatoris respondere noluisset, conjectum fuisse in carcerem. His aliisque ad eandem rem pertinentibus plebs stimulata atque irritata, jam se carcerem effracturum minabatur, quum ex senatusconsulto Manlius liberatur. Eductus ex carcere animam ad seditionem intendens, plebem demum convocat. ubi in hanc sententiam de tollendis magistratibus disseruit.

QUOUSQUE tandem ignorabitis vires vestras, quas natura ne belluas quidem ignorare voluit? Numerate saltem quot ipsi sitis, quot adversarios habeatis. Si singuli singulos aggressuri essetis, tamen acrius crederem vos pro libertate, quam illos pro dominatione certaturos. Quot enim clientes circa singulos fuistis patronos, tot nunc adversus unum hostem eritis. Ostendite modò bellum, pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim, jus ipsi remittent. Audendum est aliquid universis, aut omnia singulis patienda. Quousque me circumspe-

cumſpectabitis? Ego quidem nulli veſtrûm deerò ne fortuna mea deſit, videte. Ipſe vindex veſter, ubi viſum inimicis eſt, nullus repentè fui: & vidiſtis in vincula duci univerſi eum, qui à ſingulis vobis vincula depuleram. Quid ſperem, ſi plus in me audeant inimici? An exitum Caſſii Meliique expectarem? Benefacitis quod abominamini: Dii prohibebunt hæc: ſed nunquam propter me de cœlo deſcendent. Vobis dent mentem oportet, ut prohibeatis; ſicut mihi dederunt armato togatoque, ut vos à barbaris hoſtibus, à ſuperbis defenderem civibus. Tam parvus animus tanti populi eſt, ut ſemper vobis auxilium adverſus inimicos ſatis ſit, nec ullum, niſi quatenus imperari vobis ſinatis, certamen adverſus patres noveritis? Nec hoc natura inſitum vobis eſt, ſed uſu poſſidemini. Cur enim adverſus externos tantum animorum geritis, ut imperare illis æquum cenſeatis? Quia conſueviſtis cum eis pro imperio certare, adverſus hos tentare magis quam tueri libertatem. Tamen qualeſcunque duces habuiſtis, qualeſcunque ipſi fuiſtis, omnia adhuc quantacunque petiſtis, obtinuiſtis; ſeu vi, ſeu fortuna veſtra. tempus eſt etiam majora conari. Experimini modo & veſtram felicitatem, & me (ut ſpero) feliciter expertum: minore negotio, qui imperet patribus, imponetis, quàm qui reſiſterent imperantibus, impoſuiſtis. Solo æquandæ ſunt dictaturæ conſulatuſque, ut caput attollere Romana plebs poſſit.

Proin-

Proinde adeſte, prohibete jus de pecuniis dici. ego me patronum profiteor plebis, quod mihi cura mea & fides nomen induit. Vos ſi quo inſigni magis imperii honoriſve nomine veſtrum appellabitis ducem, eo utemini potentiore ad obtinenda ea quæ vultis.

ORATIO

CAMILLI AD SENATORES Tuſculanorum de mittendis Romam de pace legatis.

ARGUMENTUM.

Camillus in recenſendis captivis Volſcorum forte Tuſculanos duos agnoſcit. qui rogati quo conſilio cum Volſcis ſe conjunxiſſent, quum publice faterentur, ducti ſunt Romam ad ſenatum. Ibi Camillus perfidiam Tuſculanorum accuſat. Placet patribus ut bellum adverſus Tuſculanos geratur; cui Camillum præficiunt. Tuſculani cives patentibus urbis portis obviam Camillo in urbem promoventi frequentes procedunt: commeatus exercitui ex urbe & agris devehitur. Ingreſſus vero urbem, quum non ſecus quam in certa pace opifices ſuo quenque operi intentos cerneret, rei rationem admiratus, ſenatu eorum vocato, ita verba fecit.

SOLI adhuc Tuſculani vera arma, veraſque vires, quibus ab ira Romanorum veſtra tueremini, inveniſtis. Ite Romam ad ſenatum. æſtimabunt patres, utrum plus antè pœnæ, an nunc veniæ meriti ſitis. Non præripiam gratiam publici beneficii. deprecandi poteſtatem à me habueritis, precibus eventum veſtris ſenatus, quum videbitur, dabit.

ORATIO

LEGATORUM TUSCULANORUM in ſenatu, qua ſe purgant.

ARGUMENTUM.

Tuſculani oratores, ſicuti ſuaſerat Camillus, Romam ad petendam pacem miſſi, hoſpitaliter vocati, cauſam ſuam ita egerunt.

QUIBUS

QUIBUS bellum indixistis, intulistisque, P. C. sicut nunc videtis nos stantes in vestibulo curiæ vestræ, ita armati paratique obviam imperatoribus legionibusque vestris processimus. Hic noster, hic plebis nostræ habitus fuit, eritque semper, nisi si quando à vobis, proque vobis arma acceperimus. Gratias agimus & ducibus vestris & exercitibus, quòd oculis magis quàm auribus crediderunt. & ubi nihil hostile erat, ne ipsi quidem fecerunt. Pacem quam nos præstitimus, eam à vobis petimus: bellum eò, sicubi est, avertatis precamur. In nos quid arma polleant vestra, si patiendo experiundum est, inermes experiemur. Hæc mens nostra est: Dii immortales faciant, tam felix quàm pia. Quod ad crimina attinet, quibus moti bellum indixistis; etsi revicta rebus, verbis confutare nihil attinet; tamen etiamsi vera sint, vel fateri nobis ea, quum tam evidenter pœnituerit, tutum censemus. Peccetur in vos, dum digni sitis, quibus ita satisfiat.

ORATIO

Q. CINCINNATI DICTATORIS ad A. Sempronium magistrum equitum de belli ratione.

ARGUMENTUM.

Iam Prænestini, quum omnia Romæ seditionibus plena perlatum esset, vastatis agris ad portam Collinam pervenerant spe urbis capiendæ: quum Romani dictatorem, ut assolebant in re trepida, T. Quintium Cincinnatum creant, à quo A. Sempronius magister equitum dictus. Hostes, quum dictatorem creatum audirent, à mœnibus ad Alliam flumen, ubi castra locarent, se receperant. Dictator Quintius ducto exercitu, quum hostes in conspectu instructos paratosque videret, ita de belli ratione cum magistro equitum agebat.

Vi-

VIDESNE tu Aule Semproni, loci fortuna illos fretos ad Alliam constitisse? nec illis Dii immortales certioris quicquam fiduciæ majorisve quod sit auxilii dederunt? At tu fretus armis animisque, concitatis equis invade mediam aciem: ego cum legionibus, in turbatos trepidantesque inferam signa. Adeste dii testes fœderis: & expetite pœnas debitas simul vobis violatis, nobisque per vestrum numen deceptis.

ORATIO CAMILLI DICTARORIS ad Quirites, de intercessione.

ARGUMENTUM IN HANC ET IN SEQ.

Plebs, arrepta fortè occasione rerum novandarum ex magna vi æris alieni, à quo levari non posset, nisi suis in summo imperio collocatis: tribunos plebis duos, C. Licinium & L. Sextium creat, qui sibi viam præstruerent ad cæteros honores. Ii creati promulgant leges tres adversus opes patriciorum & pro commodis plebis. Unam de ære elieno, ut deducto eo de capite quod usuris pernumeratum esset, id quod reliquum esset triennio tribus æquis portionibus persolveretur: alteram de modo agrorum, ne quis amplius quam quingenta jugera agri possideret: tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent, consulque alter ex plebe crearetur. Conterriti patres tam severis contra se legibus, collegas tribunis duobus adjungunt, qui leges per intercessionem promulgari non finerent. Ii, à duobus collegis legumlatoribus concilio ad promulgandas leges sæpe vocato, ne recitari quidem eas passi sint. Conditione deinde rerum coacti iidem legumlatores, tribunos militum creari permittunt. Ita promulgatio in reditum exercitus dilata. Interim sæpe refecti iidem tribuni, miseriam plebejorum primoribus patrum exponunt, in licentiamque maximam patriciorum invehebantur, quod attineret ad id quod leges promulgandæ continebant. Iam decies refecti, quum legionibus in urbem reductis, non impedirentur collegarum intercessione, patres dictatorem creant Camillum. Qui stipatus magno patriciorum numero, quum collegarum intercessione etiam renovata nihil profici videret, proxima oratione de intercessione ad populum verba fecit. Ea concione habita, quum indictis tribunorum plebis comitiis legumlatores jam decies (ut ante dixi) refecti se abire velle magistratu per simulationem faterentur: magis accendebant plebis animos ad id quod petebant. Nam etsi in leges suas pugnatum esse commemorabant intercessione collegarum, bello

bello Veliterno & dictatoris creatione: jam tamen illa obstare posse negabant quo minus leges promulgarentur, quum magister equitum ex plebe dictus gradum fecisse ad cæteros quoque magistratus videretur. His aliisque plebis animos inflammarant, quum stupentibus cæteris unus App. Claudius adversus tribun. pleb. legumlatores, legesque ipsas, posteriorem orationem habuit.

QUANDOQUIDEM, Quirites, jam vos tribunitia libido, non potestas regit, & intercessionem secessione quondam plebis partam vobis, eadem vi facitis irritam, qua peperistis; non Reipub. magis universæ, quam vestra causa dictator intercessioni vestræ adero: eversumque vestrum auxilium imperio tutabor. Itaque si C. Licinius & L. Sextius intercessioni collegarum cedunt, nihil, patricium magistratum inseram concilio plebis. si adversus intercessionem, tanquam captæ civitati leges imponere tentent, vim tribunitiam à se ipsa dissolvi non patiar.

ORATIO

APPII CLAUDII contra tribunos plebis legumlatores, & leges ipsas.

NEQUE novum, neque inopinatum mihi sit, Quirites, si quod unum familiæ nostræ semper objectum est ab seditiosis tribunis, id nunc ego quoque audiam: Claudiæ genti jam inde ab initio nihil antiquius in Republica, patrum majestate fuisse: semper plebis commodis adversatos esse. Quorum alterum neque nego, neque inficias eo: nos, ex quo asciti sumus simul in civitatem & patres, enixè operam dedisse, ut per nos aucta potius quam imminuta

minuta majestas earum gentium, inter quas nos esse voluistis, dici vere posset. Illud alterum pro me majoribusque meis contendere ausim, Quirites, (nisi quæ pro universa Republ. fiant, ea plebi tanquam aliam incolenti urbem adversa quis putet) nihil nos neque privatos neque in magistratibus, quod incommodum plebi esset, scientes fecisse: nec ullum factum dictumve nostrum, contra utilitatem vestram (etsi quædam contra voluntatem fuerint) vere referri posse. An hoc, si Claudiæ familiæ non sim, nec ex patricio sanguine ortus, sed unus Quiritium quilibet, qui modò me duobus ingenuis ortum, & vivere in libera civitate sciam, reticere possim? L. illum Sextium, & C. Licinium; perpetuos (si Diis placet) tribunos, tantum licentiæ novem annis quibus regnant, sumpsisse, ut vobis negent potestatem liberam suffragii, non in comitiis, non in legibus jubendis, se permissuros esse? Sub conditione, inquit, nos reficietis decimum tribunos. Quid est aliud dicere, quod petunt alii, nos adeo fastidimus, ut sine mercede magna non accipiamus. Sed quæ tandem ista merces est, qua vos semper tribunos plebis habeamus? Ut rogationes, inquit, nostras, seu placent, seu displicent, seu utiles, seu inutiles sunt, omnes conjunctim accipiatis. Obsecro vos, Tarquinii, tribuni plebis, putate me ex media concione unum civem succlamare: bona venia vestra liceat ex his rogationibus legere, quas salubres nobis

nobis censemus esse; antiquare alias. Non, inquit, licebit. Tu de fœnore atque agris, quod ad vos omnes pertinet, jubeas & hoc portenti non fiat in urbe Romana, uti L. Sextium atque hunc C. Licinium consules. quod indignaris, quod abominaris, videas. Aut omnia accipe: aut nihil fero. ut siquis ei quem urgeat fames, venenum ponat cum cibo, & aut abstinere eo quod vitale sit, jubeat, aut mortiferum vitali admisceat. Ergo si esset libera hæc civitas, non tibi frequentes succlamassent, Abi hinc cum tribunatibus ac rogationibus tuis; quid si non tuleris, quod commodum est populo accipere, nemo erit qui ferat illud? Si quis patricius, si quis (quod illi volunt invidiosius esse) Claudius diceret, aut omnia accipite, aut nihil fero, quis vestrûm Quirites, ferret? Nunquamne vos res potius quam auctores spectabitis, sed omnia semper, quæ magistratus ille dicet, secundis auribus, quæ ab nostrûm aliquo dicentur, adversis accipietis? At, hercule, sermo minimè civilis. Quid? rogatio qualis est, quam à vobis antiquatam indignantur? Sermoni Quirites simillima. Consules, inquit, rogo, ne vobis, quos velitis, facere liceat. An aliter rogat, qui utique alterum ex plebe fieri consulem jubet: nec duos patricios creandi potestatem vobis permittit? Si hodie bella sint, quale Etruscum fuit, quum Porsena Janiculum insedit, quale Gallicum modo, quum præter Capitolium atque arcem

omnia

omnia hæc hostium erant, & consulatum cum hoc M. Furio, aut quolibet alio ex patribus L. ille Sextius peteret; possetisne ferre Sextium haud procul dubio consulem esse, Camillum de repulsa dimicare? Hoccine est in commune honores vocare, ut duos plebejos fieri consules liceat, duos patricios non liceat? & alterum ex plebe creari necesse sit, utrumque ex patribus præterire liceat? Quænam ista societas, quænam consortio est? parum est, si cujus pars tua nulla adhuc fuit, in partem ejus venis, nisi partem petendo, totum traxeris? Timeo, inquit, ne si quos licebit creari patricios, neminem creetis plebejum. Quid est dicere aliud, nisi, quia indignos vestra voluntate creaturi non estis, necessitatem vobis creandi quos non vultis, imponam? quid sequitur, nisi ut ne beneficium quidem debeat populo, si cum duobus patriciis unus petierit plebejus, & lege se, non suffragio, creatum dicat? Quo modo extorqueant, non quo modo petant honores, quærent: & ita maxima sunt adepturi, ut nihil ne pro minimis quidem debeant; & occasionibus potius quàm virtute petere honores malint. Est aliquis qui se inspici, qui æstimari fastidiat? qui certos sibi uni honores inter dimicantes competitores æquum censeat esse? qui se arbitrio vestro eximat? qui vestra necessaria suffragia pro voluntariis, & serva pro liberis faciat? Omitto Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetua potestate tanquam re-

gum

gum in Capitolio numeratis; quis est hodie in civitate tam humilis, cui non via ad consulatum facilior per istius legis occasionem, quàm nobis ac liberis nostris, fiat? siquidem nos, ne quum volueritis quidem, creare interdum poteritis, istos etiam si nolueritis, necesse sit. De indignitate satis dictum est (etenim dignitas ad homines pertinet) quid de religionibus atque auspiciis, quæ propria Deorum immortalium contemptio atque injuria est, loquar? Auspiciis hanc urbem conditam esse, auspiciis bello ac pace domi, militiæque omnia geri, quis est qui ignoret? Penes quos igitur sunt auspicia more majorum? Nempe penes patres. Nam plebejus quidem magistratus nullus auspicatò creatur. Nobis adeo propria sunt auspicia, ut non solum quos populus creat patricios magistratus, non aliter quàm auspicatò creet; sed nos quoque ipsi sine suffragio populi auspicatò interregem prodamus, & privatim auspicia habeamus, quæ isti ne in magistratibus quidem habent. Quid igitur aliud quàm tollit ex civitate auspicia, qui plebejos consules creando, à patribus, qui soli ea habere possunt, aufert? Eludant nunc licet religiones. Quid enim est, si pulli non pascentur? si ex cavea tardius exierint? si occinuerit avis? Parva sunt hæc: sed parva ista non contemnendo, majores nostri, maximam hanc rem fecerunt. Nunc nos, tanquam jam nihil pace Deorum opus sit, omnes ceremonias polluimus.

 Vulgò

Vulgò ergo pontifices, augures, sacrificuli reges creentur: cuilibet apicem dialem, dummodo homo sit, imponamus: tradamus ancilia, penetralia, Deos Deorumque curam, quibus nefas est. Non leges auspicatò ferantur, non magistratus creentur, nec centuriatis nec curiatis comitiis patres auctores fiant: Sextius & Licinius tanquam Romulus ac Tatius in urbe Romana regnent, quia pecunias alienas, quia agros dono dant. Tanta dulcedo est ex alienis fortunis prædandi: nec in mentem venit, altera lege solitudines vastas in agris fieri pellendo finibus dominos: altera fidem abrogari, cum qua omnis humana societas tollitur. Omnium rerum causâ vobis antiquandas censeo istas rogationes. Quod faxitis, Deos velim fortunare.

Ex septimo libro ab Urbe condita.

ORATIO

SERVII TULLII ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret potestatem.

ARGUMENTUM.

C. Sulpitius dictator, & M. Valerius magister equitum adversus Gallos, qui jam ad Pedum consederant, exercitus duos duxerant. Dictator non ausus primo adventu se belli fortunæ committere, trahebat bellum, vetando ne quis injussu suo extra ordinem in hostem pugnaret. Milites ægre illud passi, multa jactabant in dictatorem, criminabanturque patres quod per dictatorem, non per consules rem geri placuisset. Tandem Servio Tullio septimo primipilo dant negotium ut ab imperatore pugnandi copiam impetraret. Is apud dictatorem hac oratione rem peragit.

SCILICET Dictator, condemnatum se universus exercitus à te ignaviæ ratus, & propè ignominiæ causâ destitutum sine armis, oravit

vit me ut ſuam cauſam apud te agerem. Equidem ſicubi loco ceſſum, ſi terga data hoſti, ſi ſigna fœdè amiſſa objici nobis poſſent, tamen hoc à te impetrari æquum cenſerem, ut nos virtute culpam noſtram corrigere, & abolere flagitii memoriam nova gloria patereris. Etiam ad Alliam fuſæ legiones, eandem quam per pavorem amiſerant patriam, profectæ poſtea ab Vejjs virtute recuperavêre. Nobis deûm benignitate, felicitate tuâ populique Romani, & res & gloria eſt integra. Quamquam de gloria vix dicere auſim, ſi nos & hoſtes haud ſecus quàm fœminas abditos intra vallum omnibus contumeliis eludunt: & tu imperator noſter, quod ægrius patimur, exercitum tuum ſine animis, ſine armis, ſine manibus, judicas eſſe: & prius quàm expertus nos eſſes, de nobis ita deſperaſti, ut te mancorum ac debilium ducem judicares eſſe. Quid enim aliud eſſe cauſæ credamus, cur veteranus dux, fortiſſimus bello, compreſſis, quod ajunt, manibus ſedeas? Utcunque enim ſe habeat res, te de noſtra virtute dubitaſſe videri, quàm nos de tua verius eſt. Sin autem non tuum iſtud ſed publicum eſt conſilium, & conſenſus aliquis patrum, non Gallicum bellum nos ab urbe, à penatibus noſtris, ablegatos tenet; quæſo, ut quæ dicam, non à militibus imperatori dicta cenſeas, ſed à plebe patribus, quæ ſicut vos veſtra habeatis conſilia, ſic ſe ſua habituram dicat. Quis tandem ſuccenſeat milites nos eſſe, non ſervos veſtros? ad bellum,

non in exilium, missos? si quis det signum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum sit pugnaturos: si nihil armis opus sit, otium Romæ potius quàm in castris acturos. Hæc dicta sint patribus. Te imperator milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias. Tum vincere cupimus, tum duce te vincere, tibi lauream insignem deferre, tecum triumphantes urbem inire. Tuum sequentes currum Jovis optimi maximi templum gratantes ovantesque adire.

ORATIO
M. POPILII CONSULIS quâ suos milites adhortatur.

ARGUMENTUM.

Scipione consule morbo implicito, M. Popilio collegæ ex plebe bellum permissum erat adversus Gallos, qui jam in agro Latino castra fixerant. Victoria belli ejus jam ad Romanos inclinata erat, quum consulis lævus humerus machæra propè trajicitur. Eo vulnere permoti languidique milites facti, jam propemodum certam victoriam amiserant; quum consul alligato vulnere ad prima signa progressus, in hæc verba militem adhortabatur.

QUID stas, miles? non cum Latino Sabinoque hoste res est, quem victum armis socium ex hoste facias. In belluas strinximus ferrum, hauriendus aut dandus est sanguis. Propulistis à castris, supina valle præcipites egistis, stratis corporibus hostium superstatis. Complete eâdem strage campos, quâ montes replestis. Nolite expectare dum stantes vos fugiant. Inferenda sunt signa, & vadendum in hostem.

ORA-

ORATIO
LEGATORUM CAMPANORUM in ſenatu, quâ auxilium adverſus Samnites petunt.

ARGUMENTUM.

Samnites ſocietate atque amicitia cum Romanis juncti, Sidicinis injuſtum bellum inferebant: quibus quum Sidicini ſe impares viderent, Campanos ſocios belli aſciverant. Campani fluentes luxu, quum viribus non dimicarent, in agrum Sidicinum pelluntur. Quam rem quum Samnites animadverterent, omiſſis Sidicinis, in Campanorum oppida, unde plus prædæ atque gloriæ eſſet, bellum convertunt. Iamque cæſa erat multitudo magna juvenum: qui ſuperfuerant, intra mœnia urbis Capuæ pulſi: quum Romam oratores quæſtum injurias mittère coguntur, qui hunc in modum cauſam Campanorum egerunt.

POPULUS nos campanus legatos ad vos, P. C. miſit; amicitiam in perpetuum, auxilium præſens à vobis petitum. quam ſi ſecundis rebus noſtris petiſſemus, ſicut cœpta celerius, ita infirmiore vinculo contracta eſſet. Tunc enim, ut qui ex æquo nos veniſſe in amicitiam meminiſſemus, amici forſitan pariter ac nunc, ſubjecti atque obnoxii vobis minus eſſemus. Nunc miſericordiâ veſtrâ conciliati, auxilioque in dubiis rebus defenſi, beneficium quoque acceptum colamus oportet, ne ingrati, atque omni ope divina humanaque indigni videamur. Neque hercule, quod Samnites priores amici ſociique vobis facti ſunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam ſuſcipiamur: ſed ut vetuſtate & gradu honoris nos præſtent. Neque enim fœdere Samnitium, ne qua nova jungeretis fœdera, cautum eſt. Fuit quidem apud vos, ſemper ſatis juſta cauſa amicitiæ, velle eum vobis

bis amicum esse, qui vos appeteret. Campani, etsi fortuna præsens magnificè loqui prohibet, non urbis amplitudine, non agri ubertate ulli populo, præterquam vobis cedentes, haud parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris in amicitiam venimus vestram. Æquis Volscisque, æternis hostibus hujus urbis, quandocunque se moverint, ab tergo erimus: & quod vos pro salute nostra priores feceritis; id nos pro imperio vestro, & gloria semper faciemus. Subactis iis gentibus, quæ inter nos vosque sunt, quod propediem futurum spondet & virtus & fortuna vestra, continens imperium usque ad nos habebitis. Acerbum & miserum est quod fateri nos fortuna nostra cogit. Eò ventum est, P.C. ut aut amicorum aut inimicorum Campani simus. si defenditis, vestri: si deseritis, Samnitium erimus. Capuam ergo, & Campaniam omnem vestris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate. Omnibus quidem Romani, vestram misericordiam, vestrumque auxilium æquum est patere; iis tamen maximè, qui eam implorantibus aliis, auxilium dum supra vires suas præstant, omnes ipsi in hanc necessitatem venerunt. Quanquam pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis, quum videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti: & ubi conflagrassent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium esse. Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam Samnites, sed quia gaudent sibi oblatam esse causam, oppugnatum

guatum nos veniunt. An ſi ultio iræ hæc, & non occaſio cupiditatis explendæ eſſet, parum fuit, quod ſemel in Sidicino agro, iterum in Campania ipſa legiones noſtras cecidêre? Quæ eſt iſta tam infeſta ira, quam per duas acies fuſus ſanguis explere non potuerit? Adde huc populationem agrorum, prædas hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro igniqu e vaſtata. Hiſcine ita expleri non potuit? Sed cupiditas explenda eſt. ea ad oppugnandam Capuam rapit. Aut delere urbem pulcherrimam, aut ipſi poſſidere volunt. Sed vos potius, Romani beneficio veſtro occupate eam, quam illos habere per maleficium ſinatis. Non loquor apud recuſantem juſta bella populum: ſed tamen ſi oſtenderitis auxilia veſtra, ne bello quidem arbitror vobis opus fore. Uſque ad nos contemptus Samnitium pervenit, ſupra non aſcendit. Itaque umbra veſtri auxilii, Romani, tegi poſſumus: quicquid deinde habuerimus; quicquid ipſi fuerimus; veſtrum id omne exiſtimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur: conditorum, parentum, deorum immortalium numero nobis eritis. Nulla colonia veſtra erit, quæ nos obſequio erga vos, fideque ſuperet. Annuite, P. C. nutum numenque veſtrum invictum Campanis, & jubere ſperare incolumen Capuam futuram. Qua frequentia omnium generum multitudinis proſequente creditis nos illinc profectos? quàm omnia votorum

lachrymarumque plena reliquisse?-in qua nunc expectatione senatum populumque Campanum, conjuges, liberosque nostros esse? stare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem prospectantes, certum habeo, quid illis nos, P. C. solicitis ac pendentibus animis renuntiare jubeatis. Alterum responsum salutem, victoriam, lucem ac libertatem: alterum ominari horreo, quæ ferat. Proinde ut aut de vestris futuris sociis atque amicis, aut nusquam ullis futuris nobis, consulite.

ORATIO

ROMANORUM, quâ præcedenti Campanorum legatorum orationi respondent.

AUXILIO vos Campani, dignos censet senatus: sed ita vobiscum amicitiam institui par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur. Samnites nobiscum fœdere juncti sunt. itaque arma, Deos, prius quam homines violatura, adversus Samnites vobis negamus. Legatos, sicut fas jusque est, ad socios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.

ORATIO

LEGATORUM CAMPANORUM, quâ præcedenti Romanorum orationi respondent.

QUANDOQUIDEM nostra tueri adversus vim atque injuriam justâ vi non vultis, vestra certè defendetis. Itaque populum Campanum urbemque Capuam, agros delubra deûm, Divina humanaque omnia in vestram, P. C. populi-

pulique Romani ditionem dedimus: quicquid deinde patiemur, dedititii vestri passuri.

ORATIO
M. VALERII CORVINI quâ suos adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Samnites Campanorum nomine Romani legati missi, quum re infecta redirent, retulerunt à Samnitibus responsum, id se bellum perfecturos: atque quum adhuc illic essent, multis imperatum esse ut prædas ex agro Campano agerent. Senatus hic concitatus, feciali ad res repetendas, simul indicendum bellum misso, decrevit ut Valerius & Cornelius consules eo exercitus ducerent. Valerius contra Samnites profectus, in hunc modum milites ad pugnandum adhortabatur.

FACTA mea, non dicta, vos, milites, sequi volo: nec disciplinam modo, sed exemplum etiam à me petere. Non factionibus modò, nec per conciones usitatas nobilibus, sed hâc dextrâ mihi tres consulatus summamque laudem peperi. Fuit, quum hoc dici poterat: Patricius enim eras, & à liberatoribus patriæ ortus: & eodem anno familia ista consulatum, quo urbs hæc consulem habuit. Nunc jam nobis patribus vobisque plebejis promiscuus consulatus patet, nec generis, ut antè, sed virtutis est præmium. Proinde summum quodque spectate, milites, decus. Nòn si mihi novum hoc Corvi cognomen diis auctoribus homines dedistis, Publicolarum vetustum familiæ nostræ cognomen memoriâ excessit. Semper ego plebem Romanam militiæ domique, privatus in magistratibus parvis magnisque, æquè tribunus ac consul, eodem tenore per omnes deinceps consu-

 latus,

latus, colo atque colui Nunc quod instat, Diis bene juvantibus, novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.

ORATIO

EXHORTATORIA P. DECII tribuni militum ad A. Cornelium consulem, quum spes elabendi non videretur.

ARGUMENTUM.

A. Cornelius consul exercitum in Samnium duxerat: ibi eo ipso tempore quo Valerius Corvinus collega Samnites vicit, milites incautè in saltum quendam cava valle pervium circaque ab hoste insessum induxerat, unde non prius hostem imminentem vidit: quàm jam tutò recipi signa non possent. Eum, necessitate illa territum, P. Decius trib. militum, qua esset erumpendum, ita docuit.

VIDESNE tu, A. Corneli cacumen illud supra hostem? Arx illa est spei salutisque nostræ, si eam, quàm cæci reliquêre Samnites, impigrè capimus. Nec tu mihi plus quàm unius legionis principes hastatosque dederis, cum quibus ubi evasero in summum; perge hinc omni liber metu: teque & exercitum serva. Neque enim moveri hostis subjectus nobis ad omnes ictus sine sua pernicie poterit. Nec deinde aut fortuna populi Romani, aut nostra virtus expediet.

ORATIO

EJUSDEM P. DECII quâ suos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur.

ARGUMENTUM.

P. Decius tribunus militum, indicato loco consuli quo evaderet, cum præsidio ad collis verticem pervenerat. Eò Samnites diu multumque progredi conari, huc atque illuc signa vertebant: modo collem circumdabant, modo viam patefaciebant. Decius spe pugnandi destitutus, primum centuriones ad se vocat, quibus hostium inertiam exponit, deinde milites ad erumpendum adhortatur.

QUÆ-

QUÆNAM illa inſcitia belli ac pigritia eſt? aut quonam modo iſti ex Sidicinis Campaniſque victoriam pepererunt? Huc atque illuc ſigna moveri, ac modò in unum conferri, modo educi videtis. Opus quidem incipit nemo; cum jam circundati vallo potuerimus eſſe, tum verò nos ſimiles iſtorum ſimus, ſi diutius hic moremur, quam commodum ſit. Agitedum, ite mecum, ut dum lucis aliquid ſupereſt, quibus locis præſidia ponant, quá pateat hinc exitus, exploremus. *Hæc omnia, ſagu'o gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis ne ducem circumire hoſtes notarent, perluſtravit. Vigiliis deinde diſpoſitis, cæteris omnibus teſſeram dari jubet: ubi ſecundæ vigiliæ buccinâ datum ſignum eſſet, armati cum ſilentio ad ſe venirent. Quo ubi, ſicut edictum erat, taciti convenerunt*, Hoc ſilentium, milites, *inquit*, omiſſo militari aſſenſu, in me audiendo ſervandum eſt. Ubi ſententiam meam vobis peregero, tum quibus eadem placebunt, in dextram partem taciti tranſibitis: quæ pars major erit, eo ſtabitur conſilio Nunc quæ mente agitem, audite. Non fuga delatos, nec inertia relictos hic vos circumvenit hoſtis. virtute cœpiſtis locum, virtute hinc oportet evadatis. Veniendo huc exercitum egregium populi Romani ſervaſtis: erumpendo hinc, voſmet ipſos ſervate. Digni eſtis qui pauci pluribus opem tuleritis, ipſi nullius auxilio egueritis. Cum eo hoſte res eſt, qui heſterno die delendi omnis exercitus fortunæ

per ſocordiam uſus non ſit, hunc tam oportunum collem imminentem capiti ſuo non antè viderit, quam captum à nobis: nos tam paucos tot ipſe millibus hominum nec aſcenſu arcuerit: nec tenentes locum, quum diei tantum ſupereſſet, vallo circumdederit. Quem videntem ac vigilantem ſic eluſeritis, ſopitum oportet fallatis, imò neceſſe eſt. In eo enim loco res ſunt noſtræ, ut ego vobis magis neceſſitatis veſtræ index, quàm conſilii auctor ſim. Neque enim maneatis, an abeatis hinc, deliberari poteſt, quum, præter arma & animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliqui fecerit. fame & ſiti moriendum ſit, ſi plus quam viros ac Romanos decet, ferrum timeamus. Ergo una eſt ſalus, erumpere hinc, atq; abire. Id aut interdiu aut nocte faciàmus oportet. Ecce hoc aliud minus dubium. quippe ſi lux exſpectetur, quę ſpes eſt, non vallo perpetuo foſſaque nos ſepturum hoſtem? qui nunc corporibus ſuis ſubjectis undique cinxerit, ut videtis, collem. Atqui ſi nox opportuna eſt eruptioni, ſicut eſt, hæc profecto noctis aptiſſima hora eſt. Signo ſecundæ vigiliæ conveniſtis, quod tempus mortales ſomno altiſſimo premit. Per corpora ſopita vadetis; vel ſilentio incautos fallentes, vel ſentientibus clamore ſubito pavorem injecturi. Me modò ſequimini, quem ſequuti eſtis, ego eandem, quæ duxit huc, ſequar fortunam. Quibus hæc ſalutaria videntur, agitedum, in dextram partem pedibus tranſite.

ORA-

ORATIO
M. VALERII CORVINI dictatoris ad conjuratores & seditiosos milites, quâ dehortatur à pugna contra patriam.

ARGUMENTUM.

Deliniti milites Romani deliciis voluptatibusque quas abunde Campania administrabat, inibant consilia adimendæ Campanis Capuæ. Claudius Martius Rutilius consul ea re cognita, rumorem spargit per oppida ea Campaniæ per quæ milites ad præsidia dispersi erant. Idem suos in æstiva milites quum eduxisset, aliis aliisque causis dimittendi milites confictis Romam mittebat: quos ibi collega remorabatur. Iam cæteri quum neminem ex iis qui dimittebantur, redire ad castra viderent, emanasse sua consilia rebantur: quum cohors una militum in saltu concedit, qui eos omnes quos consul mittebat, sibi adjungebant. Cui multitudini jam validæ quum nihil ad formam exercitus deesset præter ducem, T. Quintium quendam Romanum, quem colere agrum audiverant, sibi imperatorem deligunt, renitentemque imperare cogunt. Hoc duce jam ad octavum lapidem viæ progressi erant, ad inferenda Romanis arma, quum M. Valerium Corvinum dictatorem contra se venientem conspicientes, exspectandum esse censent. Ad colloquium deinde ventum est: ac prior Valerius in hæc verba eos à pugna dehortatus est: T. Quintius deinde dux eorum.

DEos immortales, milites, vestros, publicos, meosque, ab urbe proficiscens ita adoravi, veniamque supplex poposci, ut mihi de vobis concordiæ partæ gloriam, non victoriam darent. Satis fuit eritque unde belli decus pariatur? hinc pax petenda est. Quod deos immortales inter nuncupanda vota expoposci, ejus me compotem voti vos facere potestis; si meminisse vultis, non vos in Samnio, nec in Volscis, sed in Romano solo castra habere. si illos colles, quos cernitis, patriæ vestræ esse, si hunc exercitum civium vestrorum: si me consulem vestrum, cujus ductu auspicioque priore anno bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi

vi cepistis. Ego sum M. Valerius Corvinus, milites, cujus vos nobilitatem beneficiis erga vos non injuriis sensistis: nullius superbæ in vos legis, nullius crudelis senatusconsulti author: in omnibus meis imperiis in me severior quam in vos. Ac si cui genus, si cui sua virtus, si cui etiam majestas, si cui honores subdere spiritus potuerunt; is eram natus, id specimen mei dederam, ea ætate consulatum adeptus eram, ut potuerim, tres & viginti annos natus; consul patribus quoque ferox esse, non solum plebi. Quod meum factum dictumve consulis gravius quàm tribuni audistis? Eodem tenore duos insequentes consulatus gessi, eodem hæc imperiosa dictatura geretur: ut neque in hos meos & patriæ meæ milites mitior, quàm in vos (horreo dicere) hostes. Ergo vos prius in me strinxeritis ferrum, quàm in vos ego, istinc signa canent, istinc clamor prius incipiet atque impetus, si dimicandum est. Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique vestri: non illi, qui in Sacrum montem secesserunt, non hi, qui postea Aventinum insederunt. Expectate dum vobis singulis, ut olim Coriolano, matres, conjugesque crinibus passis obviæ ab urbe veniant. Tum Volscorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt: vos Romanus exercitus non destiteritis impio bello? T. Quinti, quocunque istic loco, seu volens seu invitus, constitisti, si dimicandum erit, tum tu in novissimos te recipito; fugeris etiam honestius, tergumque

que civi dederis, quam pugnaveris contra patriam. Nunc ad pacificandum bene atque honeſte inter primos ſtabis, & colloquii hujus ſalutaris interpres fueris. Poſtulate æqua, & ferte. quanquam vel iniquis ſtandum eſt potius, quam impias inter nos conferamus manus.

ORATIO

T. QUINTII DUCIS ſeditioſorum, quâ eos ad concordiam exhortatur.

ME quoque, milites, ſiquis uſus mei eſt, meliorem pacis quàm belli habetis ducem. Non enim illa modò Volſcus aut Samnis ſed Romanus verba fecit; veſter conſul, veſter imperator, milites: cujus auſpicia pro vobis experti nolite adverſus vos velle experiri. Qui pugnarent vobiſcum infeſtius, & alios duces ſenatus habuit: qui maximè vobis ſuis militibus parceret, cui plurimum vos imperatori veſtro crederetis, eum elegit. Pacem, etiam qui vincere poſſunt, volunt. Quid nos velle oportet? quin, omiſſis ira & ſpe fallacibus auctoribus nos ipſos noſtraque omnia cognitæ permittimus fidei?

Ex octavo libro ab urbe condita.

ORATIO

ANNII SETTINI prætoris Latinorum, ad ſuos.

ARGUMENTUM.

Latini conjuncti cum Campanis aliiſque populis, Samnitibus bellum inferebant: Samnites, quum Latini etiam ſuperiores ex Samnio forte exceſſiſſent, tempus idoneum illud eſſe legationibus faciendis ad petendum auxilium rati oratores Romam mittunt: qui ſociorum injurias exponerent. Latinos tum Romani timebant ne arguendo abalienarent. Itaque primo arguere non auſi, deinde ubi de defectione certius cognoverunt, decem principes mandant, quibus impera-

perarent quæ vellent. Prætor tum Latinorum erat L. Annius Setinus, qui delectus ad legationem, priusquam cum reliquis novem proficisceretur ad senatum refert, quid Romanis responderi placeret, quod attineret ad ea quæ velle eos diceret. Aliud aliis sentientibus, sententia sua peracta, ita rursus loquutus est.

QUAMQUAM ipse ego retuli quid responderi placeret, tamen magis ad summam rerum nostrarum pertinere arbitror, quid agendum nobis, quàm quid loquendum sit. Facile erit, explicatis consiliis, accommodare rebus verba. Nam si etiam nunc sub umbra fœderis æqui servitutem pati possumus; quid abest, quin proditis Sidicinis, non Romanorum solum, sed Samnitium quoque dicto pareamus, respondeamusque Romanis, nos, ubi innuerint, posituros arma? Sin autem tandem libertatis desiderium remordet animos, si fœdus est, si societas æquatio juris est, si consanguineos nos Romanorum esse, quod olim pudebat, nunc gloriari licet, si socialis illis exercitus is est, quo adjuncto duplicent vires suas, quem secernere ab se consules bellis propriis ponendis sumendisque nolint; cur non omnia æquantur? cur non alter ab Latinis consul datur? Ubi pars virium, ibi & imperii pars est? Est quidem nobis hoc per se haud nimis amplum: quippe concedentibus Romam caput Latio esse, sed ut amplum videri posset, diuturna patientia fecimus. Atqui si quando unquam consociandi imperii, usurpandæ libertatis tempus optastis, en hoc tempus adest, & virtute vestra, & deûm benignitate vobis datum. Tentastis patientiam negan-

negando militem: quis dubitat exarsisse eos, quum plus ducentorum annorum morem solveremus? pertulerunt tamen hunc dolorem. Bellum nostro nomine cum Pelagnis gessimus: qui ne nostrorum quidem finium nobis per nos tuendorum jus antea dabant, nihil intercesserunt. Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab se ad nos descisse, exercitus nos parare adversus Samnites fœderatos suos audierunt, nec moverunt se ab urbe. Unde hæc illis tanta modestia, nisi à conscientia virium & nostrarum & suarum? Idoneos auctores habeo, quærentibus de nobis Samnitibus, ita responsum ab senatu Romano esse, ut facilè appareret, ne ipsos quidem jam postulare, ut Latium sub Romano imperio sit. Usurpate modo postulando eo, quod illi vobis taciti concedunt. Si quem hoc dicere metus prohibet, en ego ipse, audiente, non populo Romano modo senatuque, sed Jove ipso qui Capitolium incolit, profiteor me dicturum, ut si nos in fœdere ac societate esse velint, consulem alterum ab nobis, senatusque partem accipiant.

ORATIO
ANNII EJUSDEM ad P. C. Romanorum, ut alter consul ex Latinis fieret.

ARGUMENTUM.

Latini Annio permiserant ut ageret ac diceret quæ è Rep. Latinorum, fideque sua viderentur. Is in senatum cum cæteris legatis admissus, quum T. Manlium consulem audiret ita de ea re agentem, ut ne Samnitibus fœderatis Romanorum bellum à Latinis inferretur, confestim rem ipsam narrare in hanc formam ingressus est.

TEM-

TEMPUS erat, Tite Manli, vosque, P. C. tandem jam vos nobiscum nihil pro imperio agere, quum florentissimum deûm benignitate, nunc Latium armis virisque, Samnitibus bello victis, Sidicinis Campanisque sociis, nunc etiam Volscis adjunctis videretis: Colonias quoque vestras Latinum Romano prætulisse imperium. Sed quoniam vos regno impotenti finem ut imponatis, non inducitis in animum; nos, quamquam armis possumus asserere Latium in libertatem, consanguinitati tamen hoc dabimus, ut conditiones pacis feramus æquas utrisque: quoniam vires quoque æquari Diis immortalibus placuit. Consulem alterum Roma, alterum ex Latio creari oportet: senatus partem æquam ex utraque gente esse: unum populum, unam Rempub. fieri, & ut imperii eadem sedes sit, idemque omnibus nomen quoniam ab alterutra parte concedi necesse est, quod utriusque bene vertat, sit hæc sanè patria potior, & Romani omnes vocemur.

ORATIO
T. MANLII CONSULIS ad legatos Latinorum.

ARGUMENTUM.

Hoc proximæ orationi cohæret. Ea Annii oratione T. Manlius adeo permotus irarumque plenus fuit, ut diceret, si id ipsum illud quod petierat, approbarent patres, se palam in senatu quemcunque Latinum vidisset interfecturum. Conversus deinde ad simulachrum Iovis, ita rei atrocitatem & indignitatem referebat.

AUDI Jupiter hæc scelera, audite jus fasque! Peregrinos consules, & peregrinum sena-

ſenatum in tuo Jupiter augurato templo captus, atque ipſe oppreſſus, viſurus es? Hæccine fœdera Tullus Romanus rex cum Albanis patribus veſtris Latini: hæc L. Tarquinius vobiſcum poſtea fœdera fecit? Non venit in mentem pugna apud Regillum lacum? adeo ad cladium veſtrarum veterum, & beneficiorum noſtrorum erga vos obliti eſtis.

ORATIO
T. MANLII CONSULIS ad T. Manlium filium, quâ eum accuſat quòd in hoſtem ipſius injuſſu pugnaviſſet.

ARGUMENTUM.

Bello Latino, quod factum fuit quum Latini, non auditi de altero conſule ex Latio creando, in Campaniam exercitum duxerant: conſules docti hoſtes lingua eadem, inſtitutis, moribus uti, quibus Romani: milites item militibus, centuriones centurionibus congruere: edixerant nequis in hoſtem extra ordinem pugnaret, T. Manlius erat T. Manlii conſulis filius, qui laceſſitus à Geminio quodam Tuſculano per contumeliam, congreſſus, equitem, à jugulo ita ut per coſtas ferrum emineret, terræ affixit. Manlius conſul ea re cognita, filium pater, his verbis obiurgatum, ſecuri percuſſit.

QUANDOQUIDEM tu, Tite Manli, neque imperium conſulare, neq; majeſtatem patriam veritus, adverſus edictum noſtrum extra ordinem in hoſtem pugnaſti: & quantum in te fuit, diſciplinam militarem, quâ ſtetit ad hanc diem Romana res, ſolviſti, meque in eam neceſſitatem adduxiſti, ut aut Reipub. mihi, aut mei meorumque obliviſcendum ſit; nos potius noſtro delicto plectemur quàm Reſpub. tanto ſuo damno noſtra peccata luat. Triſte exemplum ſed in poſterum ſalubre juventuti erimus. Me quidem cum ingenita charitas liberum, tum ſpeci-

ſpecimen iſtud virtutis deceptum vanâ imagine decoris in te movet. Sed quum aut morte tua ſancienda ſint conſulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; nec te quidem, ſi quid in te ſanguinis noſtri eſt, recuſare cenſeam quin diſciplinam militarem culpâ tuâ prolapſam pœnâ reſtituas. I lictor, deliga ad palum.

ORATIO

FURII CAMILLI CONSULIS ad patres de Latinis referentis.

ARGUMENTUM.

L. Furius Camillus & C. Menius conſules, ad Pedum Latinorum oppidum expugnandum profecti, ita rem peregerant, ut Menius ad flumen Aſturam Aricinos, alioſque qui auxilio Pedanis venerant, præter ſpem aggreſſus fuderit, Camillus oppidanis intra mœnia compulſis, oppidum ſcalis ceperit. Iis etiam inſignibus victoriis non contenti, longius progreſſi non prius quieverunt, quàm aut expugnando aut in deditionem accipiendò civitates, totum Latium ſubegere. Camillus deinde Romam regreſſus, in ſenatu de Latinis ita retulit.

PATRES C. quod bello armiſque in Latio agendum fuit, id jam Deûm benignitate, ac virtute militum ad finem venit. Cæſi ad Pedum Aſturamque ſunt exercitus hoſtium, oppida Latina omnia, & Antium ex Volſcis, aut vi capta, aut recepta in deditionem, præſidiis tenentur veſtris. Reliqua conſultatio eſt, quoniam rebellando ſæpius nos ſolicitant, quonam modo perpetuâ pace quietos obtineamus. Dii immortales, ita vos potentes hujus conſilii fecerunt, ut ſit Latium deinde, an non ſit, in veſtra manu poſuerint. Itaque pacem vobis, quod ad Latinos attinet, parare in perpetuum, vel ſæviendo,

viendo, vel ignoſcendo, poteſtis. Vultis crudeliter conſulere in deditos, victoſque? licet delere omne Latium: vaſtas inde ſolitudines facere, unde ſociali egregio exercitu per multa bella magnaque ſæpe uſi eſtis. Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, victos in civitatem accipiendo? Materia creſcendi per ſummam gloriam ſuppeditat. Certè id firmiſſimum longè imperium eſt, quo obedientes gaudent. Sed maturato opus eſt, quicquid ſtatuere placet. Tot populos inter ſpem metumq; ſuſpenſos animi habetis: & veſtram utique de iis curam quamprimum abſolvi, & illorum animos, dum exſpectatione ſtupent, ſeu pœna, ſeu beneficio, præoccupari oportet. Noſtrum enim fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad conſulendum poteſtas eſſet, veſtrum eſt decernere quid optimum vobis Reique publicæ ſit.

ORATIO

L. PAPIRII DICTATORIS, quâ Fab. Maximum accuſat quòd adverſus edictum pugnaſſet.

ARGUMENTUM.

Bellum geri adverſus Samnites Romanis placebat: cui Camillus conſul præficitur. Is gravi morbo redire Romam coactus, dictatorem dicit L. Papirium Curſorem, hic Q. Fabium Maximum magiſtrum equitum. At quum in Samnium incertis auſpiciis dictator profectus, à pullario moneretur, ut Romam ad repetenda auſpicia regrederetur: edixerat ne interim magiſter equitum pugnam acciperet. Is tamen, nactus fortè occaſione bene gerendæ rei, acie cum hoſtibus confligit. Dictator non ita multo poſt victoriam rediens, his interrogationibus magiſtrum equitum increpabat, atque accuſabat.

QUÆRO de te, Q. Fabi, quum ſummum imperium dictatoris ſit, pareantque ei Conſu-

Consules, regia potestas, prætores iisdem auspiciis quibus consules creati; æquum censeas, necne, magistrum equitum dicto audientem esse? Itemque illud interrogo, quum me incertis auspiciis profectum ab domo scirem, utrum mihi turbatis religionibus Respub. in discrimen committenda fuerit, an auspicia repetenda, nequid dubiis Diis agerem? Simul illud, quæ dictatori religio impedimento ad rem gerendam fuerit, num ea magister equitum solutus ac liber potuerit esse? Sed quid ego hæc interrogo? quum si ego tacitus abissem, tamen tibi ad voluntatis interpretationem meæ dirigenda tua sententia fuerit. Quin tu respondes, vetuerimne te quicquam rei me absente agere? vetuerimne signa cum hostibus conferre? Quo tu imperio meo spreto, incertis auspiciis, turbatis religionibus, adversus morem militarem, disciplinamque majorum, & numen Deorum, ausus cum hoste confligere? Ad hæc quæ interrogatus es, responde, extra ea cave vocem mittas. Accede lictor, accede.

ORATIO
M. FABII MAXIMI pro filio ad populum provocantis à dictatore.

ARGUMENTUM.

Hoc ad superius pertinet. Iam Papyrius dictator spoliari Q. Fabium magistrum equitum se purgantem, virgasque & secures expediri jusserat, quum implorata militum fide ad triarios recipitur, qui in omnem concionem tumultum miscebant. Alii dictatorem orabant ut parceret, alii inclementem increpabant. Postero die Fabius adesse jussus, quum ab aliis didicisset infestius dictatorem sæviturum: clam ex castris Romam profugit. Quod ubi Papyrius cognovit, Romam cum lictoribus & ipse veniens, quum Fabium comprehendi

hendi juberet, primores patrum, quibus jam Fabii pater atrocitatem rei exposuerat, pro eo deprecabantur. At quum nihilo secius dictator in incepto perstaret, M. Fabius pater ita pro filio ad populum se provocare, dixit.

QUANDOQUIDEM apud te nec authoritas senatus, nec ętas mea, cui orbitatem paras, nec virtus nobilitasque magistri equitum à te ipso nominati valet, nec preces, quæ sæpe hostem mitigavêre, quæ deorum iras placant; tribunos plebis appello, & provoco ad populum, eumque tibi fugienti exercitus tui, fugienti senatus judicium, judicem fero, qui certè unus plus quam dictatura tua potest polletque. Videbo cessurusne provocationi sis, cui rex Romanus Tullus Hostilius cessit.

ORATIO

PAPYRII DICTATORIS, ad populum de absolutione Q. Fabii magistri equitum.

ARGUMENTUM.

Papyrius dictator post longam orationem, qua pater rei atrocitatem exaggerarat, etiam tum perstaturum se in cœpto dicebat: quum populus Romanus orare cœpit ut sibi pœna magistri equitum remitteretur: tribuni item plebis, ut veniam Q. Fabii adolescentiæ daret: pater provolutus ad genua iram deprecatus est. His atque aliis tandem motus, damnatum jam Q. Fabium his verbis populo Romano & tribunitiæ potestati se donare profitetur.

BENE habet, Quirites, vicit disciplina militaris, vicit imperii majestas, quę in discrimine fuerunt, an ulla post hanc diem essent. Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnavit; sed, noxæ damnatus, donatur populo Romano, donatur tribunitiæ potestati, precarium non justum auxilium ferenti.

ti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc consensu civitatis ad tuendum te, quam quâ paulò ante exultabas victoriâ. Vive, id facinus ausus, cujus tibi ne parens quidem, si eodem loco fuisset, quo fuit L. Papyrius, veniam dedisset. Mecum ut voles, reverteris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil majus præstiteris, quam si hic tibi dies satis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia possis.

Ex nono libro ab Urbe condita.

ORATIO.

CLAUDII PONTII Samnitum imperatoris, postquam legatione nihil factum esse vidit.

ARGUMENTUM.

Victi Samnites quum de pace Romæ per legatos agerent, annuas modo inducias impetrarant, quas authore Brutulo Papyrio ante anni finem rumpunt. Eo prælio capti multi Romani, captæ sunt res multæ, quas non ita multo pòst rursus victi cum captivis remittunt, Papyriumque mortuum, induciarum videlicet ruptorem, cum bonis, spe pacis faciendæ, dedunt. Legati re infecta redeunt: quod ubi Claudius Pontius Samnitum imperator cognovisset, superbiam inhumanitatemque Romanorum ita insectatus est.

NE nihil actum hac legatione censeatis, expiatum est quicquid ex fœdere rupto irarum in nos cœlestium fuit. Satis scio, quibuscunque Diis cordi fuit, subigi nos ad necessitatem dedendi res, quæ à nobis ex fœdere repetitæ fuerant; iis non fuisse cordi tam superbè ab Romanis fœderis expiationem spretam. Quid enim ultrà fieri ad placandos Deos mitigandosque homines potuit, quam quod nos fecimus? Res hostium in præda captas, quæ belli jure nostræ videbantur, remisimus: auctores belli, quia

vivos

vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedidimus: bona eorum, nequid ex contagione noxæ remaneret penes nos, R..mam portavimus. Quid ultrà tibi Romane, quid fœderi, quid diis arbitris fœderis debeo? Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram? Neminem neque populum neque privatum fugio. Quod si nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices intolerandæ superbiæ confugiam, & precabor, ut iras suas vertant in eos, quibus non suæ redditæ res, non alienæ accumulatæ satis sint: quorum sævitiam non mors noxiorum, non deditio exanimatorum corporum, non bona sequentia domini deditionem exsatient: placari nequeant, nisi hauriendum sanguinem, laniandaque viscera nost.a præbuerimus. Justum est bellum Samnites, quibus necessarium: & pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes. Proinde, quum rerum humanarum maximum momentum sit, quàm propitiis rem, quàm adversis agant Diis; pro certo habete, priora bella adversus Deos magis, quàm homines gessisse: hoc, quod instat, ducibus ipsis Diis gesturos.

ORATIO

L. LENTULI PRINCIPIS legatorum Romanorum ad exercitum & consules, qua suam de deditione sententiam exponit.

ARGUMENTUM.

Inter duos saltus clausus erat Romanus exercitus, unde fraude hostium libere erumpere ac evadere non potuisset. Timor torporque insolitus

insolitus omnes sæpe inde elabi frustra conatos tenebat: jamque omnium rerum inopia laborabatur, quum victi necessitate legatos ad Samnites de pace mittunt. Legati conditiones tristes à Samnitibus latas referunt, pro quibus, vel contra quas, velut indignas nomine Romano, quum consules loqui non auderent, tum L. Lentulus princeps legatorum, quid censeat faciendum, in hanc sententiam exposuit.

PATREM meum, Consules, sæpe audivi memorantem, se in Capitolio unum non fuisse authorem senatui redimendæ auro à Gallis civitatis, quando nec fossâ valloque ab ignavissimo ad opera ac muniendum hoste clausi essent: & erumpere se non sine periculo magno, tamen sine certa pernicie possent. Quòd si ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hostem licuit (quo sæpe modo obsessi in obsidentes eruperunt) ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tantummodò cum hoste copia esset, non mihi paterni animi indoles in consilio dando deesset. Equidem mortem pro patria præclaram esse fateor: & me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in medios me immittere hostes paratus sum. Sed hic patriam video: hic quicquid Romanarum legionum est, quæ nisi pro se ipsis ad mortem ruere volunt, quid habent quod morte suâ servent? Tecta urbis, dicat aliquis & mœnia, & eam turbam, à qua urbs incolitur. Imò hercule produntur magis omnia deleto hoc exercitu, non servantur. Quis enim ea tuebitur? imbellis videlicet atque inermis multitudo. tam hercule, quàm à Gallorum impetu defendit. An à Vejis exercitum, Camill umq; ducem implorabunt? Hic

Hic omnes ſpes opeſque ſunt: quas ſervando patriam ſervamus: dedendo ad necem, patriam deſerimus, ac prodimus. At fœda atque ignominioſa deditio eſt. Sed ea charitas patriæ eſt, ut tam ignominiâ eam quam morte noſtra, ſi opus ſit, ſervemus. Subeatur ergo iſta quantacunque eſt indignitas: & pareatur neceſſitati, quam ne Dii quidem ſuperant. Ite conſules, redimite armis civitatem, quam auro majores veſtri redemerunt.

ORATIO

SP. POSTHUMII CONSULIS, qui ſub jugum miſſus erat, in ſenatu de pace ad Caudium facta.

ARGUMENTUM.

Pace ad Caudium cum Samnitibus facta per ſponſionem conſulum, præfectorum, quæſtorum, tribunorum militum, quum tempus conſtitutum adveniret, traditi obſides in cuſtodiam abducti ſunt. Conſules deinde, lictoribus per hoſtes cum faſcibus abire juſſis, detractiſque paludamentis, prope ſeminudi ſub jugum miſſi: quas ſequebantur, ut quiſque gradu proximus erat, ſingulæ ſimul legiones. Circunſtabant armati hoſtes, exprobrantes eludenteſque per contumeliam. Ipſum illud tam fœdum ſpectaculum in eo ipſo ſaltu exhibitum fuit, unde erumpere non potuerant: ex quo abire juſſi, quum ante noctem Capuam pervenire poſſent, incerti tamen de fide ſociorum, pudoreque prohibiti, humi haud procul Capua proſternuntur. Quod ubi Capuam allatum eſt, tum demum miseratione victi Campani, magiſtratibus inſignia, ſingulis arma, equos, veſtimenta, commeatus ex publico comiter impendunt: venientibus tota civitas obviam egreſſa. Poſtero die Romam contendere placuit. Nocte ingreſſi habitu vultuque captorum, in ſua ſe quiſque tecta taciti abdunt: unde, pudore ſuffuſi, nec poſtero nec inſequentibus aliquot diebus in publicum prodierunt. Omnia interim luctuoſa mœſtaque in urbe erant. Ita interjectis aliquot diebus, tandem cum de pace ad Caudium facta referri placuit, tum à P. Philone conſule Sp. Poſthumius, alter conſulum eorum qui ſub jugum miſſi fuerant, dicere juſſus, ita rem expoſuit.

HAUD ſum ignarus, Conſules, ignominiæ non honoris cauſâ me primum excita-

tum, jussumque dicere, non tantum senatorem, sed tanquam reum quâ infelicis belli, quâ ignominiosæ pacis. Ego tamen, quando neque de noxa nostra, neque de pœna retulistis, omissa defensione, quæ non difficillima esset apud haud ignaros fortunarum humanarum, necessitatumque; sententiam de eo, de quo retulistis, paucis peragam. quæ sententia testis erit, mihine, an legionibus vestris pepercerim, quum me seu turpi seu necessaria sponsione obstrinxi. Quâ tamen, quando injussu populi facta est, non tenetur populus Romanus: nec quicquam ex eâ, præterquàm corpora nostra, debentur Samnitibus. Dedamur per feciales, nudi vinctique, exsolvamus religione populum si quâ obligavimus; nequid divini humanive obstet, quò minus justum piumque de integro ineatur bellum. Intereà consules, exercitum scribere, armare, educere placet: nec prius ingredi hostium fines, quàm omnia justa in deditionem nostram perfecta erunt. Vos, Dii immortales, precor quæsoque, si vobis non fuit cordi Sp. Posthumium, T. Veturium consules cum Samnitibus prospere bellum gerere: at vos satis habeatis, vidisse nos sub jugum missos, vidisse sponsione infami obligatos, videre nudos vinctosque hostibus deditos; omnem iram hostium nostris capitibus excipientes. Novos consules legionesque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos consules bella gesta sunt.

ORA-

ORATIO

EJUSDEM SP. POSTHUMII contra tribunos plebis qui deditionem impediebant.

Argumentum.

Hoc conjunctum cum priore oratione. Sp. Posthumius placere dixerat, ut authores sponsionis pacisque Caudinæ nudi vinctique dederentur. L. Livius & Q. Metellus tribuni pleb. erant, ad quos pars ejus deditionis pertinebat. Ii itaque intercedendo contendebant, sua deditione populum Romanum religione exsolvi non posse, nisi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuissent, redderentur: se item, quum sacrosancti sint, dedi hostibus violarique posse nec debere. Quæ quum ab illis jactari Sp. Posthumius audiret, ita rationes eorum confutabat.

INTEREA dedite profanos nos, quos salvâ religione potestis. Dedetis deinde & istos sacrosanctos quum primum magistratu abierint, sed, si me audiatis, prius quam dedantur, hic in comitio virgis cæsos, hanc jam ut intercalatæ pœnæ usuram habeant. Nam quod deditione nostra negant exsolvi religione populum, id istos magis ne dedantur, quam quia ita se res habeat, dicere, ecquis adeò juris fœcialium expers est, qui ignoret? Neque ego infitias eo, P. C. tam sponsiones, quam fœdera sancta esse apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur: sed injussu populi nego quicquam sanciri posse, quod populum teneat. An si eâdem superbiâ, quâ sponsionem istam expresserunt nobis Samnites, coëgissent nos verba legitima dedentium urbes nuncupare, deditum populum Romanum vos tribuni diceretis? & hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas, Samnitium esse? Omitto deditionem,

ſpecimen iſtud virtutis deceptum vanâ imagine decoris in te movet. Sed quum aut morte tua ſancienda ſint conſulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; nec te quidem, ſi quid in te ſanguinis noſtri eſt, recuſare cenſeam quin diſciplinam militarem culpâ tuâ prolapſam pœnâ reſtituas. I lictor, deliga ad palum.

ORATIO

FURII CAMILLI CONSULIS ad patres de Latinis referentis.

ARGUMENTUM.

L. Furius Camillus & C. Menius conſules, ad Pedum Latinorum oppidum expugnandum profecti, ita rem peregerant, ut Menius ad flumen Aſturam Aricinos, alioſque qui auxilio Pedanis venerant, præter ſpem aggreſſus fuderit, Camillus oppidanis intra mœnia compulſis, oppidum ſcalis ceperit. Iis etiam inſignibus victoriis non contenti, longius progreſſi non prius quieverunt, quàm aut expugnando aut in deditionem accipiendò civitates, totum Latium ſubegere. Camillus deinde Romam regreſſus, in ſenatu de Latinis ita retulit.

PATRES C. quod bello armiſque in Latio agendum fuit, id jam Deûm benignitate, ac virtute militum ad finem venit. Cæſi ad Pedum Aſturamque ſunt exercitus hoſtium, oppida Latina omnia, & Antium ex Volſcis, aut vi capta, aut recepta in deditionem; præſidiis tenentur veſtris. Reliqua conſultatio eſt, quoniam rebellando ſæpius nos ſolicitant, quonam modo perpetuâ pace quietos obtineamus. Dii immortales, ita vos potentes hujus conſilii fecerunt, ut ſit Latium deinde, an non ſit, in veſtra manu poſuerint. Itaque pacem vobis, quod ad Latinos attinet, parare in perpetuum, vel ſæ-

viendo,

viendo, vel ignoſcendo, poteſtis. Vultis crudeliter conſulere in deditos, victoſque? licet delere omne Latium: vaſtas inde ſolitudines facere, unde ſociali egregio exercitu per multa bella magnaque ſæpe uſi eſtis. Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, victos in civitatem accipiendo? Materia creſcendi per ſummam gloriam ſuppeditat. Certè id firmiſſimum longè imperium eſt, quo obedientes gaudent. Sed maturato opus eſt, quicquid ſtatuere placet. Tot populos inter ſpem metumq; ſuſpenſos animi habetis: & veſtram utique de iis curam quamprimum abſolvi, & illorum animos, dum exſpectatione ſtupent, ſeu pœna, ſeu beneficio, præoccupari oportet. Noſtrum enim fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad conſulendum poteſtas eſſet, veſtrum eſt decernere quid optimum vobis Reique publicæ ſit.

ORATIO
L. PAPIRII DICTATORIS, quâ Fab. Maximum accuſat quòd adverſus edictum pugnaſſet.

ARGUMENTUM.

Bellum geri adverſus Samnites Romanis placebat: cui Camillus conſul præficitur. Is gravi morbo redire Romam coactus, dictatorem dicit L. Papirium Curſorem, hic Q. Fabium Maximum magiſtrum equitum. At quum in Samnium incertis auſpiciis dictator profectus, à pullario moneretur, ut Romam ad repetenda auſpicia regrederetur: edixerat ne interim magiſter equitum pugnam occiperet. Is tamen, nactus fortè occaſione bene gerendæ rei, acie cum hoſtibus confligit. Dictator non ita multo poſt victoriam rediens, his interrogationibus magiſtrum equitum increpabat, atque accuſabat.

QUÆRO de te, Q. Fabi, quum ſummum imperium dictatoris ſit, pareantque ei Conſu-

Consules, regia potestas, prætores iisdem auspiciis quibus consules creati; æquum censeas, necne, magistrum equitum dicto audientem esse? Itemque illud interrogo, quum me incertis auspiciis profectum ab domo scirem, utrum mihi turbatis religionibus Respub. in discrimen committenda fuerit, an auspicia repetenda, nequid dubiis Diis agerem? Simul illud, quæ dictatori religio impedimento ad rem gerendam fuerit, num ea magister equitum solutus ac liber potuerit esse? Sed quid ego hæc interrogo? quum si ego tacitus abissem, tamen tibi ad voluntatis interpretationem meæ dirigenda tua sententia fuerit. Quin tu respondes, vetuerimne te quicquam rei me absente agere? vetuerimne signa cum hostibus conferre? Quo tu imperio meo spreto, incertis auspiciis, turbatis religionibus, adversus morem militarem, disciplinamque majorum, & numen Deorum, ausus cum hoste confligere? Ad hæc quæ interrogatus es, responde, extra ea cave vocem mittas. Accede lictor, accede.

ORATIO
M. FABII MAXIMI pro filio ad populum provocantis à dictatore.

ARGUMENTUM.

Hoc ad superius pertinet. Iam Papyrius dictator spoliari Q. Fabium magistrum equitum se purgantem, virgasque & secures expediri jusserat, quum implorata militum fide ad triarios recipitur, qui in omnem concionem tumultum miscebant. Alii dictatorem orabant ut parceret, alii inclementem increpabant. Postero die Fabius adesse jussus, quum ab aliis didicisset infestius dictatorem sæviturum: clam ex castris Romam profugit. Quod ubi Papyrius cognovit, Romam cum lictoribus & ipse veniens, quum Fabium comprehendi

hendi juberet, primores patrum, quibus jam Fabii pater atrocitatem rei exposuerat, pro eo deprecabantur. At quum nihilo secius dictator in incepto perstaret, M. Fabius pater ita pro filio ad populum se provocare, dixit.

QUANDOQUIDEM apud te nec authoritas senatus, nec ętas mea, cui orbitatem paras, nec virtus nobilitasque magistri equitum à te ipso nominati valet, nec preces, quæ sæpe hostem mitigavêre, quæ deorum iras placant; tribunos plebis appello, & provoco ad populum, cumque tibi fugienti exercitus tui, fugienti senatus judicium, judicem fero, qui certè unus plus quam dictatura tua potest polletque. Videbo cessurusne provocationi sis, cui rex Romanus Tullus Hostilius cessit.

ORATIO

PAPYRII DICTATORIS, ad populum de absolutione Q. Fabii magistri equitum.

ARGUMENTUM.

Papyrius dictator post longam orationem, qua pater rei atrocitatem exaggerarat, etiam tum perstaturum se in cœpto dicebat: quum populus Romanus orare cœpit ut sibi pœna magistri equitum remitteretur: tribuni item plebis, ut veniam Q. Fabii adolescentiæ daret: pater provolutus ad genua iram deprecatus est. His atque aliis tandem motus, damnatum jam Q. Fabium his verbis populo Romano & tribunitiæ potestati se donare profitetur.

BENE habet, Quirites, vicit disciplina militaris, vicit imperii majestas, quę in discrimine fuerunt, an ulla post hanc diem essent. Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnavit; sed, noxæ damnatus, donatur populo Romano, donatur tribunitiæ potestati, precarium non justum auxilium ferenti.

ti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc consensu civitatis ad tuendum te, quam quâ paulò ante exultabas victoriâ. Vive, id facinus ausus, cujus tibi ne parens quidem, si eodem loco fuisset, quo fuit L. Papyrius, veniam dedisset. Mecum ut voles, reverteris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil majus præstiteris, quam si hic tibi dies satis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia possis.

Ex nono libro ab Urbe condita.

ORATIO.

CLAUDII PONTII Samnitum imperatoris, postquam legatione nihil factum esse vidit.

ARGUMENTUM.

Victi Samnites quum de pace Romæ per legatos agerent, annuas modo inducias impetrarant, quas authore Brutulo Papyrio ante anni finem rumpunt. Eo prælio capti multi Romani, captæ sunt res multæ, quas non ita multo pòst rursus victi cum captivis remittunt, Papyriumque mortuum, induciarum videlicet ruptorem, cum bonis, spe pacis faciendæ, dedunt. Legati re infecta redeunt: quod ubi Claudius Pontius Samnitum imperator cognovisset, superbiam inhumanitatemque Romanorum ita insectatus est.

NE nihil actum hac legatione censeatis, expiatum est quicquid ex fœdere rupto irarum in nos cœlestium fuit. Satis scio, quibuscunque Diis cordi fuit, subigi nos ad necessitatem dedendi res, quæ à nobis ex fœdere repetitæ fuerant; iis non fuisse cordi tam superbè ab Romanis fœderis expiationem spretam. Quid enim ultrà fieri ad placandos Deos mitigandosque homines potuit, quam quod nos fecimus? Res hostium in præda captas, quæ belli jure nostræ videbantur, remisimus: auctores belli, quia

vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedimus: bona eorum, nequid ex contagione noxæ remaneret penes nos, Romam portavimus. Quid ultrà tibi Romane, quid fœderi, quid diis arbitris fœderis debeo? Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram? Neminem neque populum neque privatum fugio. Quod si nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices intolerandæ superbiæ confugiam, & precabor, ut iras suas vertant in eos, quibus non suæ redditæ res, non alienæ accumulatæ satis sint: quorum sævitiam non mors noxiorum, non deditio exanimatorum corporum, non bona sequentia domini deditionem exsatient: placari nequeant, nisi hauriendum sanguinem, laniandaque viscera nostra præbuerimus. Justum est bellum Samnites, quibus necessarium: & pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes. Proinde, quum rerum humanarum maximum momentum sit, quàm propitiis rem, quàm adversis agant Diis; pro certo habete, priora bella adversus Deos magis, quàm homines gessisse: hoc, quod instat, ducibus ipsis Diis gesturos.

ORATIO

L. LENTULI PRINCIPIS legatorum Romanorum ad exercitum & consules, qua suam de deditione sententiam exponit.

ARGUMENTUM.

Inter duos saltus clausus erat Romanus exercitus, unde fraude hostium libere erumpere ac evadere non potuisset. Timor torporque insolitus

insolitus omnes sæpe inde elabi frustra conatos tenebat: jamque omnium rerum inopia laborabatur, quum victi necessitate legatos ad Samnites de pace mittunt. Legati conditiones tristes à Samnitibus latas referunt, pro quibus, vel contra quas, velut indignas nomine Romano, quum consules loqui non auderent, tum L. Lentulus princeps legatorum, quid censeat faciendum, in hanc sententiam exposuit.

PATREM meum, Consules, sæpe audivi memorantem, se in Capitolio unum non fuisse authorem senatui redimendæ auro à Gallis civitatis, quando nec fossâ valloque ab ignavissimo ad opera ac muniendum hoste clausi essent: & erumpere se non sine periculo magno, tamen sine certa pernicie possent. Quòd si ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hostem licuit (quo sæpe modo obsessi in obsidentes eruperunt) ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tantummodò cum hoste copia esset, non mihi paterni animi indoles in consilio dando deesset. Equidem mortem pro patria præclaram esse fateor: & me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in medios me immittere hostes paratus sum. Sed hic patriam video: hic quicquid Romanarum legionum est, quæ nisi pro se ipsis ad mortem ruere volunt, quid habent quod morte suâ servent? Tecta urbis, dicat aliquis & mœnia, & eam turbam, à qua urbs incolitur. Imò hercule produntur magis omnia deleto hoc exercitu, non servantur. Quis enim ea tuebitur? imbellis videlicet atque inermis multitudo. tam hercule, quàm à Gallorum impetu defendit. An à Vejis exercitum, Camill umq; ducem implorabunt?

Hic

Hic omnes ſpes opeſque ſunt: quas ſervando patriam ſervamus: dedendo ad necem, patriam deſerimus, ac prodimus. At fœda atque ignominioſa deditio eſt. Sed ea charitas patriæ eſt, ut tam ignominiâ eam quam morte noſtra, ſi opus ſit, ſervemus. Subeatur ergo iſta quantacunque eſt indignitas: & pareatur neceſſitati, quam ne Dii quidem ſuperant. Ite conſules, redimite armis civitatem, quam auro majores veſtri redemerunt.

ORATIO

SP. POSTHUMII CONSULIS, qui ſub jugum miſſus erat, in ſenatu de pace ad Caudium facta.

ARGUMENTUM.

Pace ad Caudium cum Samnitibus facta per ſponſionem conſulum, præfectorum, quæſtorum, tribunorum militum, quum tempus conſtitutum adveniret, traditi obſides in cuſtodiam abducti ſunt. Conſules deinde, lictoribus per hoſtes cum faſcibus abire juſſis, detractiſque paludamentis, prope ſeminudi ſub jugum miſſi: quas ſequebantur, ut quiſque gradu proximus erat, ſingulæ ſimul legiones. Circunſtabant armati hoſtes, exprobrantes eludenteſque per contumeliam. Ipſum illud tam fædum ſpectaculum in eo ipſo ſaltu exhibitum fuit, unde erumpere non potuerant: ex quo abire juſſi, quum ante noctem Capuam pervenire poſſent, incerti tamen de fide ſociorum, pudoreque prohibiti, humi haud procul Capua proſternuntur. Quod ubi Capuam allatum eſt, tum demum miſeratione victi Campani, magiſtratibus inſignia, ſingulis arma, equos, veſtimenta, commeatus ex publico comiter impendunt: venientibus tota civitas obviam egreſſa. Poſtero die Romam contendere placuit. Nocte ingreſſi habitu vultuque captorum, in ſua ſe quiſque tecta taciti abdunt: unde, pudore ſuffuſi, nec poſtero nec inſequentibus aliquot diebus in publicum prodierunt. Omnia interim luctuoſa mœſtaque in urbe erant. Ita interjectis aliquot diebus, tandem eum de pace ad Caudium facta referri placuit, tum à P. Philone conſule Sp. Poſthumius, alter conſulum eorum qui ſub jugum miſſi fuerant, dicere juſſus, ita rem expoſuit.

HAud ſum ignarus, Conſules, ignominiæ non honoris cauſâ me primum excita-

 tum,

tum, jussumque dicere, non tantum senatorem, sed tanquam reum quâ infelicis belli, quâ ignominiosæ pacis. Ego tamen, quando neque de noxa nostra, neque de pœna retulistis, omissa defensione, quæ non difficillima esset apud haud ignaros fortunarum humanarum, necessitatumque; sententiam de eo, de quo retulistis, paucis peragam. quæ sententia testis erit, mihine, an legionibus vestris pepercerim, quum me seu turpi seu necessaria sponsione obstrinxi. Quâ tamen, quando injussu populi facta est, non tenetur populus Romanus: nec quicquam ex eâ, præterquàm corpora nostra, debentur Samnitibus. Dedamur per feciales, nudi vinctique, exsolvamus religione populum si quâ obligavimus; nequid divini humanive obstet, quò minus justum piumque de integro ineatur bellum. Intereà consules, exercitum scribere, armare, educere placet: nec prius ingredi hostium fines, quàm omnia justa in deditionem nostram perfecta erunt. Vos, Dii immortales, precor quæsoque, si vobis non fuit cordi Sp. Posthumium, T. Veturium consules cum Samnitibus prospere bellum gerere: at vos satis habeatis, vidisse nos sub jugum missos, vidisse sponsione infami obligatos, videre nudos vinctosque hostibus deditos; omnem iram hostium nostris capitibus excipientes. Novos consules legionesque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos consules bella gesta sunt.

ORA-

ORATIO
EJUSDEM SP. POSTHUMII contra tribunos plebis qui deditionem impediebant.

ARGUMENTUM.

Hoc conjunctum cum priore oratione. Sp. Posthumius placere dixerat, ut authores sponsionis pacisque Caudinæ nudi vinctique dederentur. L. Livius & Q. Metellus tribuni pleb. erant, ad quos pars ejus deditionis pertinebat. Ii itaque intercedendo contendebant, sua deditione populum Romanum religione exsolvi non posse, nisi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuissent, redderentur: se item, quum sacrosancti sint, dedi hostibus violarique posse nec debere. Quæ quum ab illis jactari Sp. Posthumius audiret, ita rationes eorum confutabat.

INTEREA dedite profanos nos, quos salvâ religione potestis. Dedetis deinde & istos sacrosanctos quum primum magistratu abierint, sed, si me audiatis, prius quam dedantur, hic in comitio virgis cæsos, hanc jam ut intercalatæ pœnæ usuram habeant. Nam quod deditione nostra negant exsolvi religione populum, id istos magis ne dedantur, quam quia ita se res habeat, dicere, ecquis adeò juris fœcialium expers est, qui ignoret? Neque ego infirias eo, P. C. tam sponsiones, quam fœdera sancta esse apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur: sed injussu populi nego quicquam sanciri posse, quod populum teneat. An si eâdem superbiâ, quâ sponsionem istam expresserunt nobis Samnites, coëgissent nos verba legitima dedentium urbes nuncupare, deditum populum Romanum vos tribuni diceretis? & hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas, Samnitium esse? Omitto deditionem,

quoniam de ſponſione agitur. Quid tandem, ſi ſpopondiſſemus, urbem hanc relicturum populum Romanum? ſi incenſurum? ſi magiſtratus, ſi ſenatum, ſi leges non habiturum? ſi ſub regibus futurum? Dii meliora, inquis! Atqui non indignitas rerum ſponſionis vinculum levat. Si quid eſt, in quod obligari populus poſſit, in omnia poteſt. & ne illud quidem, quod quoſdam forſitan moveat, refert conſul an dictator, an prætor ſpoponderit. & hoc ipſi etiam Samnites judicaverunt: quibus non fuit ſatis conſules ſpondere, ſed legatos, quæſtores, tribunos militum ſpondere coëgerunt. Nec à me nunc quiſquam quæſiverit, quid ita ſpopondérim: quum id nec conſulis jus eſſet, nec illis ſpondere pacem, quæ mei non erat arbitrii nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, poſſem. Nihil ad Caudium, P. C. humanis conſiliis geſtum eſt. Dii immortales, & veſtris & hoſtium imperatoribus mentem ademerunt: nec nos in bello ſatis cavimus; & illi malè partam victoriam malè perdiderunt: dum vix locis quibus vicerant, credunt, dum quacunque conditione arma viris in arma natis auferre feſtinant. An ſi ſana mens fuiſſet, difficile illis fuit, dum ſenes ab domo ad conſultandum arceſſunt, mittere Romam legatos, cum ſenatu, cum populo de pace fœdere agere? Tridui iter expeditis erat. Intereà in induciis res fuiſſet, donec ab Roma legati aut victoriam illis certam, aut pacem adferrent. Ea demum ſponſio eſſet, quam populi juſſu ſpopondiſ-

pondiſſemus. Sed neque vos tuliſſetis, nec nos ſpopondiſſemus: nec fas fuit alium rerum exitum eſſe, quàm ut & illi velut ſomnio lætiore, quàm quod mentes eorum capere poſſent, nequicquàm eluderentur, & noſtrum exercitum eadem quæ impedierat fortuna, expediret. Vanam victoriam vanior irritam faceret pax, ſponſio interponeretur, quæ neminem præter ſponſorem obligaret. Quid enim vobiſcum, P. C. quid cum populo Romano actum eſt? quis vos appellare poteſt? quis ſe à vobis dicere deceptum? Hoſtis? an civis? Hoſti nihil ſpopondiſtis, civem neminem ſpondere pro vobis juſſiſtis. Nihil ergo vobis, nec nobiſcum eſt, quibus nihil mandaſtis: nec cum Samnitibus, cùm quibus nihil egiſtis. Samnitibus ſponſores nos ſumus, rei ſatis locupletes in id, quod noſtrum eſt, in id, quod præſtare poſſumus, corpora noſtra, & animos. In hæc ſæviant, in hæc ferrum, in hæc iras acuant. Quod ad tribunos plebis attinet, conſulite, utrum præſens deditio eorum fieri poſſit, an in diem differatur. Nos interim, T. Veturi, voſque cæteri, vilia hæc capita luendæ ſponſionis feramus, & noſtro ſupplicio liberemus Romana arma.

ORATIO

CORNELII ARVINÆ fecialis ad Samnites in deditione ſponſorum pacis.

ARGUMENTUM.

Conſilio ac ſententia Sp. Poſthumii patres adducti, per feciales dedi hoſtibus ſponſores jubent. Iam ventum erat in cœtum Samnitium, & ad tribunal C. Pontii, quum veſte detracta manibuſque

 poſt

post tergum vinctis, A. Cornelius Arvina fœcialis: sponsores pacis hostibus hac verborum forma dedere cœpit.

QUANDOQUE hice homines, injussu populi Romani, Quiritum fœdus ictum iri spoponderunt, atque ob eam rem noxa nocuerunt: ob eam rem, quo popul. Romanus scelere impio sit solutus, hosce homines vobis dedo.

ORATIO CLAUDII PONTII Samnitium regis, quâ fœciali respondit.

ARGUMENTUM.

Hoc ad proximam orationem pertinet. Sp. Posthumius inter verba deditionis genu fœcialis femur quanta maxima vi potuit, perculit, dicens se Samnitem esse civem: à se quum præter jus legatus Romanus violatus sit, eo justius bellum gesturos. Pontius verò quum hoc factum animadvertisset, deditionem se accepturum ita negavit.

NEC ego istam deditionem accipiam, nec Samnites ratam habebunt. Quin tu, Sp. Posthumi, si Deos esse censes, aut omnia irrita facis, aut pacto stas? Samniti populo omnes, quos in potestate habuit, aut pro iis pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te nunc captum victori cum qua potes fide restituis? Populum Romanum appello, quem si sponsionis ad Furcas Caudinas factæ pœnitet, restituat legiones intra saltum, quo septæ fuerunt. Nemo quemquam deceperit, omnia pro infecto sint: recipiant arma, quæ per pactionem tradiderunt: redeant in castra sua. Quicquid pridie habuerunt quàm in colloquium est ventũ, habeant. tum bellum & fortia consilia placeant, tunc sponsio & pax repudietur. Ea verò fortuna, iis locis,

locis,quæ ante pacis mentionem habuimus,geramus bellum. nec populus Romanus consulum sponsionem, nec nos fidem populi Romani accusemus. Nunquamne causa deficiet, cur victi pacto non stetis? Obsides Porsenæ dedistis; furto eos subduxistis: Auro civitatem à Gallis redemistis: inter accipiendum aurum cæsi sunt. Pacem nobiscum pepigistis, ut legiones vobis captas restitueremus; eam pacem irritam facitis, & semper aliquam fraudi speciem juris imponitis. Non probat populus Romanus ignominiosa pace legiones servatas? Pacem sibi habeat, legiones captas victori restituat: Hoc fide, hoc fœderibus, hoc fœcialibus ceremoniis dignum erat,ut tu quidẽ quod petisti, per pactionem habeas, tot cives incolumes: ego pacem, quam hosti tibi remittendo pactus sum, non habeam? Hoc tu, A. Corneli, hoc vos fœciales juris gentibus dicitis? Ego verò istos,quos dedi simulatis, nec accipio, nec dedi arbitror, nec moror, quò minus in civitatem obligatam sponsione commissâ, iratis omnibus Diis, quorum eluditur numen, redeant. gerite bellum, quando Sp. Posthumius modo legatum fœcialem genu perculit. Ita Dii credent Samnitem civem Posthumium non civem Romanum esse, & à Samnite legatum Romanum violatum: eò vobis justum in nos factum esse bellum. Hæc ludibria religionum non pudere in lucem proferre,& vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendæ fidei exquirere? I lictor, deme

vincula Romanis. moratus sit nemo, quò minus ubi visum fuerit, abeant.

ORATIO

Q. FABII DICTATORIS, quâ suos ad eruptionem hortatur.

ARGUMENTUM.

Gerebatur bellum Q. Fabio dictatore duce adversus Samnites, ad quos, post aliquot bella in Appulia gesta, Sora oppidum defecerat. Potiti oppido colonos Romanorum interficiunt. Quod ubi est perlatum in castra, tum demum Romani ad ulciscendam civium necem, recuperandamque coloniam contendunt. Ad Lautulas diu ancipiti prælio pugnatum est, donec incertos utri victi an victores essent, nox diremit. Dictator post pugnam quum suos intra vallum jam aliquot dies obsessi magis quam obsidentis modo continuisset, ad eruptionem sic adhortabatur.

LOCIS angustis, milites, deprehensi, nisi quam victoria patefecerimus, viam nullam habemus. Stativa nostra munimento satis tuta sunt, sed inopia eadem infesta. Nam & circà omnia defecerunt, unde subvehi commeatus poterant: & si homines juvare velint, iniqua loca sunt. Itaque non frustrabor ego vos, castra hic relinquendo, in quæ infectâ victoriâ, sicut pristino die, vos recipiatis. Armis munimenta, non munimentis arma tuta esse debent. Castra habeant repetantque, quibus operæ est trahere bellum: nos omnium rerum respectum, præterquam victoriæ, nobis abscindamus. Ferte signa in hostem: ubi extra vallum agmen excesserit, castra quibus imperatum est, incendant. damna vestra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum præda sarcientur.

ORA-

ORATIO

C. MENENII DICTATORIS, quando in eum ambitus crimen jactum est à nobilibus.

ARGUMENTUM.

Conjurationes principum Capuæ factæ, authoribus & capitibus mortuis, Romam tandem versæ sunt. Quæstionibus exercendis C. Menenius dictator dictus erat, à quo quum postularentur ad dicendam causam nobiles viri, primum tribunos plebis appellabant: deinde quum ea via nihil proficerent quin nomina darent, tum demum id crimen vociferantur, non nobilium, sed novorum esse, nominibus indicatis, dictatore atque magistro equitum: quod compertum iri affirmabant, ubi magistratum abiissent. Tum Menenius dictator hac oratione nihil se morari dixit quominus eo ipso die abdicato magistratu causam inter eos diceret.

ET omnes anteactæ vitæ vos conscios habeo, Quirites, & hic ipse honos delatus ad me, testis est innocentiæ meæ. Neque enim quod sæpe aliàs, quia ita tempora postulabant Reipub. qui bello clarissimus esset, sed qui maximè procul ab his coitionibus vitam egisset, dictator deligendus exercendis quæstionibus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines (qua de causa, vos existimare, quàm me pro magistratu quicquam incompertum dicere melius est) primùm ipsas expugnare quæstiones omni ope annisi sunt, deinde, postquam ad id parum potentes erant, ne causam dicerent, in præsidia adversariorum, appellationem & tribunitium auxilium, patricii confugerunt. postremò repulsi inde (adeò omnia tutiora, quàm ut innocentiam suam purgarent, visa) in nos irruerunt, & privatis, dictatorem poscere reum verecundiæ non fuit: ut omnes Dii ho-

minesque sciant, ab illis, etiam quæ non possint, tentari, ne rationem vitæ reddant: me obviam ire crimini, & offerre me inimicis reum, dictaturâ me abdico. Vos quæso, Consules, si vobis datum ab senatu negotium fuerit, in me primum & hunc M. Fossium quæstiones exerceatis, ut appareat innocentia nostra, nos non majestate honoris tutos à criminationibus istis esse.

ORATIO

P. SEMPRONII Tribuni plebis adversus Ap. Claudium, qui se intra legitimum tempus censurâ abdicare nolebat.

ARGUMENTUM.

Appius Claudius censor erat, qui cuum lege Æmilia circumactis decem & octo mensibus, abire magistratu deberet, nec lege nec exemplo collegæ, nec vi ulla cogi poterat, ut se abdicaret. Cavillabatur autem, neminem ea lege teneri, qui post eam latam creatus fuisset. Ejus magistratus finiendi P. Sempronius tribunus plebis actionem susceperat, qui superbiam insolentiamque Appii apud populum ita criminatus est.

EN, Quirites, illius Appii progenies, qui decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit: tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus, privatus fasces & imperium obtinuit, nec antè continuando abstitit magistratu, quàm obruerunt eum malè parta, malè gesta, malè retenta imperia. Hæc est eadem familia, Quirites, cujus vi atque injuriis compulsi extorres patriâ Sacrum montem cepistis: hæc, adversus quam tribunitium auxilium vobis comparastis: hæc, propter quam duo exercitus Aventinum insedistis: hæc, quæ fœnebres leges, hæc quæ agra-

rias

rias semper impugnavit: hæc connubia patrum & plebis interrupit: hæc plebi ad curules magistratus iter obsepsit: hoc est nomen multo quàm Tarquiniorum, infestius vestræ libertati. Itane tandem, Appi Claudi, quum centesimus jam annus sit ab Mamerco Æmilio dictatore, tot censores fuerint nobilissimi fortissimique viri, nemo eorum duodecim tabulas legit? nemo id jus esse, quod postremò populus jussisset, scivit? Imò verò omnes sciverunt, & ideo Æmiliæ potius legi paruerunt quàm illi antiquæ; quâ primum censores creati erant, quia hanc postremùm jusserat populus, & quia ubi duæ contrariæ leges sunt, semper antiquæ abrogat nova. An hoc dicis Appi, non teneri Æmiliâ lege populum, an populum teneri, te unum exlegem esse? Tenuit Æmilia lex violentos illos censores, C. Furium & M. Geganium, qui, quid iste magistratus in Repub. malè facere posset, indicarunt, quum ira finitæ potestatis Mamercum Æmilium Principem ætatis suæ belli domique, ærarium fecerunt. Tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium, tenet C. Plautium collegam tuum, iisdem auspiciis, eodem jure creatum. An hunc non, ut qui optimo jure censor creatus esset, populus creavit? tu unus eximius es, in quo hoc præcipuum ac singulare valeat. Quem tu regem sacrificiorum crees, amplexus regium nomen, ut qui optimo jure rex Romæ creatus sit, creatum se dicat? quem semestri dictaturâ, quem inter-

interregno quinque dierum contemtum fore putes? quem clavi figendi, aut ludorum causâ dictatorem audacter crees? Quam isti stolidos ac socordes videri creditis eos, qui intra vicesimum diem ingentibus rebus gestis dictatura se abdicaverunt, aut qui vitio creati abierunt magistratu? quid ego antiqua repetam? Nuper intra decem annos C. Mænius dictator, quia quum quæstiones severius, quàm quibusdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio ejus, quod quærebat, ipsi criminis objectata ab inimicis est: ut privatus obviam iret crimini, dictaturâ se abdicavit. Nolo ego istam in te modestiam: ne degeneraveris à familia imperiosissima & superbissima: non die, non horâ citius, quam necesse est, magistratu abieris, modo ne excedas finitum tempus. Satis est aut diem aut mensem censuræ adjicere. Triennium, inquit, & sex menses ultra quam licet Æmilia lege, censuram geram, & solus geram. Hoc quidem jam regno simile est. An collegam subrogabis, quem ne in demortui quidem locum subrogari fas est? Pœnitet enim quòd antiquissimum solemne, & solum ab ipso, cui sit, institutum Deo, ab nobilissimis antistitibus ejus sacri ad servorum ministerium religiosus censor deduxisti: gens antiquior originibus urbis hujus, hospitio Deorum immortalium sacra, propter te ac tuam censuram intra annum ab stirpe extincta est; nisi universam Rempub. eo nefario obstrinxeris; quod ominari etiam reformidat animus.

Urbs

Urbs eo lustro capta est, quo, demortuo collegâ C. Julio censore L. Papirius Cursor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Maluginensem collegam subrogavit. Et quanto modestior illius cupiditas fuit, quam tua, Appi? nec solus, nec ultra finitum lege tempus L. Papirius censuram gessit. tamen neminem invenit qui se postea authorem sequeretur. omnes deinceps censores post mortem collegę se magistratu abdicarunt. Te nec quod dies exiit censuræ, nec quòd collega magistratu abiit, nec lex, nec pudor coërcet. Virtutem in superbia, in audacia, in contemptu Deorum hominumque ponis. Ego te, Ap. Claudi, pro istius magistratus majestate ac verecundia quem gessisti, non modò manu violatum, sed ne verbo quidem inclementiori à me appellatum vellem. Sed & hæc quæ adhuc egi, pervicacia tua & superbia coëgit me loqui: & nisi Æmiliæ legi parueris, te in vincula duci jubebo: nec quum ita comparatum à majoribus sit, ut comitiis censoris, nisi duo confecerint legitima suffragia, non renunciato altero, comitia differantur, ego te, qui solus censor creari non possis, solam censuram gerere patiar.

Ex decimo libro ab Urbe condita.

ORATIO

P. DECII MURIS CONSULIS ad populum, quâ suadet ut ex plebe augures & pontifices fiant.

ARGUMENTUM.

Iam ad omnes magistratus & honores plebejis quoque exceptis sacerdotiis,

cerdotiis, aditus patebat, quum tribuni plebis rogationem promulgant, ut quum ad id tempus quatuor tantum augures, quatuor item pontifices fuissent, quinque deinceps augures, & quatuor Pontifices, & ex plebe omnes, allegerentur. Rogationem eam ægre passi patres, quatenus ex plebe allegerentur, jactabant ea sacra violari & pollui. De suadenda dissuadendaque rogatione diu inter Ap. Claudium & P. Decium Murem certatum est. Decius, multis ante de parente suo Decio consule, qui se pro legionibus devoverat commemoratis quæ ad rem pertinebant, hoc pacto rogationem suasit.

QUOD quum ita se habeat, cui deorum hominumve indignum videri potest, eis viris, quos vos sellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata, & toga picta, & corona triumphali, laureaque honoraveritis, quorum domos spoliis hostium affixis insignes inter alias feceritis, pontificialia atque auguralia insignia adjicere? Qui Jovis optimi maximi ornatu decoratus, curru aurato per urbem vectus in Capitolium ascenderit, si conspiciatur cum capite ac lituo, capite velato victimam cædet, auguriumve ex arce capiet? Cujus imaginis titulo consulatus, censuraque & triumphus, æquo animo legetur; si auguratum aut pontificatum adjeceritis, non sustinebunt legentium oculi? Equidem (pace dixerim Deûm) eos nos jam populi Romani beneficio esse spero, qui sacerdotiis non minus reddamus dignatione nostra honoris, quàm acceperimus, & Deorum magis, quam nostra causa expetamus, ut quos privatim colimus, publicè colamus. Quid autem ego sic adhuc egi, tanquam integra sit causa patriciorum de sacerdotiis, & non jam in possessione unius amplissimi simus sacerdotii? Decemviros sacris faciundis, carminum Sibyllæ

ac fatorum populi hujus interpretes, antistites eosdem Apollinaris sacri ceremoniarumque aliarum plebejos videmus? nec tum patriciis ulla injuria facta est, quum duumviris sacris faciundis adjectus est propter plebejos numerus: & nunc tribunus, vir fortis ac strenuus, quinque augurum loca, quatuor pontificum adjecit; in quæ plebeji nominentur: non ut vos, Appii vestro loco pellant, sed ut adjuvent vos homines plebeji divinis quoque rebus procurandis, sicut in cæteris humanis pro parte virili adjuvant. Noli erubescere, Appi, collegam in sacerdotio habere, quem in censura, quem in consulatu collegam habere potuisti: cujus tam dictatoris magister equitum, quam magistri equitum dictator esse potes. Sabinum advenam principem nobilitatis vestræ, seu Actium Clausum, seu Ap. Claudium mavultis, illi antiqui patricii in suum numerum acceperunt. Ne fastidieris non in sacerdotum numerum accipere. Multa nobiscum decora adferimus, imò omnia eadem, quæ vos superbos fecerunt. L. Sextius primus de plebe consul est factus. Cajus Licinius Stolo primus magister equitum, C. Martius Rutilius primus & dictator & censor, Q. Publius Philo primus prætor. Semper ista audita sunt eadem, penes vos auspicia esse, vos solos gentes habere, vos solos justum imperium & auspicium domi militiæque; æque adhuc prosperum plebejum, ac patricium fuit, porroque erit. An Romæ unquam *fando audistis*, patricios primò esse factos, non

non de cælo demissos, sed qui patrem ciere possent: id est, nihil ultra quàm ingenuos? Consulem jam patrem ciere possum, avumque jam poteris filius meus. Nihil est aliud in re, Quirites, nisi ut omnia negata adipiscamur. Certamen tantum patricii petunt, nec curant quem eventum certaminum habeant. Ego hanc legem quod bonum, faustum felixque sit vobis ac Reipub. uti rogas, jubendam censeo.

VERBA
Q. FABII MAXIMI consulis designati ad populum.

ARGUMENTUM.

Illustres fortesque viri consulatum petebant, quum omnium centuriarum consensu ad Q. Fabium primo non petentem, deinde etiam recusantem imperium deferunt. Is causatus ætatem, multosque nominans præclaros ac fortes duces, perstabat in recusando: ad postremum legem recitari jussit, qua cavebatur, ne quis consul reficeretur intra decem annos. Abduci nihilominus ubi centurias vidit non posse, quin consul declaretur, victus perseverantia, ita omnes rogabat, ut sibi liceret quem vellet collegam subrogare.

DII approbent, quod agitis, acturique estis, Quirites. Cæterum quoniam in me, quod vos vultis, facturi estis, in collega sit meæ apud vos gratiæ locus. Publium Decium expertum mihi concordi collegio virum, dignum vobis, dignum parente suo, quæso, mecum consulem faciatis.

VERBA VIRGINIÆ
IN DEDICATIONE aræ Pudicitiæ plebejæ.

ARGUMENTUM.

Senatus in biduum propter visa prodigia supplicationes decreverat. Quum forte in sacellum Pudicitiæ supplicatum iretur, certamine

tamine orto inter matronas, Virginia A. patricii quidem filia, cæterum L. Volumnio consuli plebejo nupta, iis sacris arcebatur, quod quum à patribus ad plebem transisset, nefas patriciæ matronæ ducerent, si in fanum ingressa esset, quod solis (ut jactabant) patriciis patebat. Ea ibi gloriata, quod & patricia & pudica in patriciæ Pudicitiæ templum ingressa esset, matrona uni viro nupta, quum esset virgo: quum non ita multo post in eo vico ubi habitabat, ex parte ædium quod satis loci esset parvo sacello exclusisset, aram ibi positam, vocatis plebejis matronis, in hæc verba Pudicitiæ plebejæ dedicavit.

HANC ego aram Pudicitiæ plebejæ dedico: vosque hortor, ut quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet, hoc Pudicitiæ inter matronas sit, detisque operam, ut hæc ara quam illa, si quid potest, sanctioribus & castioribus coli dicatur.

Ex vicesimoprimo libro ab urbe condita.

ORATIO

HANNONIS AD CARTHAGINIENSES contra Annibalem de fœdere rupto.

ARGUMENTUM.

Factiones erant duæ inter Carthaginienses ortæ: altera Barchinorum, qui ad Annibalem imperium deferendum censebant: altera aliorum, cujus princeps Hanno erat. Is Annibali rerum summam tradendam non putabat: sed potius continendum eum domi sub legibus, decendumque vivere cum cæteris æquo jure sub magistratibus, ne is, velut parvus ignis, incendium ingens quandoque exsuscitaret. Ac jam cum Asdrubale populus Romanus fœdus renovaverat, ut amnis Iberus imperii Romani & Carthaginiensium terminus esset, Saguntinisque mediis libertas servaretur. Major jam tum pars vicerat, ut Annibal præficeretur bello. jamque ipse Saguntum summa ope oppugnabat, quum à Saguntinis legati de auxilio Romam mittuntur. Romani oratores eo ipso nomine missi, nec admissi ab Annibale, nec auditi sunt. Ac quum Carthaginem conquestum de fœdere rupto ituros acciperet, literas nuntiosque ad principes Barchinæ factionis præmisit, quibus eos monebat ut suorum animos præpararent, ne quid factio altera pro Romanis gratificaretur. Porro jam Carthaginem legati Romanorum pervenerant, quum Hanno ipse alterius factionis princeps, in senatu de re qua contigerat, ita sententiam peregit.

JUVE-

JUVENEM flagrantem cupidine regni, viamque unam ad id cernentem ; si ex bellis bella serendo, succinctus armis legionibusque vivat, velut materiam igni præbentes, ad exercitus misistis. Aluistis ergo hoc incendium quo nunc ardetis. Saguntum vestri circumsident exercitus, unde arcentur fœdere: mox Carthaginem circumsidebunt Romanæ legiones ducibus iisdem Diis, per quos priore bello rupta fœdera sunt ulti. Utrum hostem, an vos, an fortunam utriusque populi ignoratis ? Legatos à sociis, & pro sociis venientes, bonus imperator vester in castra non admisit, jus gentium sustulit. Hi tamen, unde ne hostium quidem legati arcentur, pulsi ad vos veniunt, res ex fœdere repetunt. Publica fraus absit: authorem culpæ, & reum criminis deposcunt. Quò lenius agunt, segnius incipiunt; eò, quum cœperint, vereor ne perseverantius sæviant. Ægides insulamErycemque ante oculos proponite, quæ terrâ marique per quatuor & viginti annos passi sitis : nec puer hic dux erat, sed pater ipse Amilcar; Mars alter, ut isti volunt. Sed Tarento tum in Italia non abstinueramus ex fœdere: sicut nunc Sagunto non abstinemus. Vicerunt ergo Dii hominesque, & id de quo verbis ambigebatur, uter populus fœdus rupisset; eventus belli, velut æquus judex, unde jus stabat, ei victoriam dedit. Carthagini nunc Annibal vineas turresque admovet: Carthaginis mœnia quatit ariete. Saguntì ruinæ (falsus utinam

nam vates sim) nostris capitibus incident: susceptumque cum Saguntinis bellum, habendum cum Romanis est. Dedemus ergo Annibalem? dicet aliquis. Scio meam levem esse in eo authoritatem, propter paternas inimicitias. sed & Amilcarem eo periisse lætatus sum, quod si ille viveret, bellum jam cum Romanis haberemus. & hunc juvenem tanquam furiam facemque hujus belli, odi ac detestor. nec dedendum solum ad piaculum rupti fœderis, sed si nemo deposcat, devehendum in ultimas maris terrarumque oras: ablegandumque eò, unde nec ad nos nomen famaque ejus accedere, nec solicitare quietæ civitatis statum possit. Ego autem ita censeo legatos extemplo Romam mittendos, qui senatui satisfaciant: alios, qui Annibali nuntient ut exercitum ab Sagunto abducat. ipsumque Annibalem ex fœdere Romanis dedant: tertiam legationem ad res Saguntinis reddendas decerno.

ORATIO

ALORCI HISPANI ad Saguntinos, quâ pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit.

ARGUMENTUM.

In summa Saguntinorum desperatione, Alcon Saguntinus inconsciis cæteris ad Annibalem transit, spe atque consilio agendi de pace. Quæ res in causa fuit ut quum tristes conditiones referret Annibal, quas certo sciebat ille cæteros non accepturos, non ausus redire, apud hostem maneret. Tum fortè Alorcus Hispanus sub Annibale quidem militabat, cæterum Saguntinis veteri amicitia atque hospitio junctus: is pro Alcone interpres Saguntum ingressus, veteribus amicis in hanc sententiam conditiones exposuit.

SI civis vester Alcon, sicut ad pacem petendam ad Annibalem venit, ita pacis conditiones ab Annibale ad vos retulisset, supervacaneum hoc mihi fuisset iter, quo nec orator Annibalis, nec transfuga ad vos venissem. Quum verò ille, aut vestra aut sua culpa manserit apud hostem; si metum simulavit, sua; vestra, si periculum est apud vos, vera referentibus, ego, ne ignoraretis esse aliquas & salutis & pacis vobis conditiones, pro vetusto hospitio, quod mihi vobiscum est, ad vos veni. Vestrâ autem causâ me, nec ullius alterius loqui, quæ loquor apud vos, vel ea fides sit, quod neque dum vestris viribus restitistis, neque dum auxilia à Romanis sperastis, pacis unquam apud vos mentionem feci. Postquam nec à Romanis vobis ulla spes est, nec vestra jam aut arma vos, aut mœnia satis defendunt, pacem affero ad vos magis necessariam quam æquam: cujus ita aliqua spes est, si eam, quemadmodum ut victor fert Annibal, sic vos ut victi audiatis: si non id quod amittitur in damno, (quum omnia victoris sint) sed quicquid relinquitur, pro munere habituri estis. Urbem vobis, quam ex magna jam parte dirutam, captam ferè totam habet, adimit: agros relinquit; locum assignaturus in quo novum oppidum ædificetis. Aurum argentumque omne, publicum privatumque ad se jubet deferri: conjugum, vestraque corpora, ac liberorum vestrorum servat inviolata, si inermes cum bi-

nis

nis vestimentis velitis à Sagunto exire. Hæc victor hostis imperat. Hæc quamquam sint gravia atque acerba, fortuna vestra vobis suadet. Equidem aut despero, quum omnium potestas ei vobis facta sit, aliquid ex his rebus remissurum. Sed hæc patienda censeo potius, quam trucidari corpora vestra, rapi trahique ante ora vestra conjuges ac liberos belli jure sinatis.

ORATIO

CUJUSDAM CARTHAGINIENSIS quâ Legatis Rom. de consilio oppugnationis Sagunti respondet.

ARGUMENTUM.

Legati Romani Romam Carthagine redeuntes, quum quæ responsa à Carthaginiensibus, quæque Sagunti agerentur, referrent: uno omnes consensu copias in Africam & Hispaniam ducendas esse censebant. Ut tamen omnia justa ante bellum fierent, legatos rursus Carthaginem mitti placuit, qui percontarentur, publicone an privato consilio Saguntum Annibal oppugnasset: si faterentur, ac defenderent; publico tum demum justum indicerent bellum. Iam dato senatu Q. Fabius princeps legatorum percontatus erat, quum ex Carthaginiensibus unus ita respondit.

VANA Romani, & prior legatio fuit, quum Annibalem tanquam suo consilio Saguntum oppugnantem deposcebatis: Cæterùm hæc legatio verbis adhuc lenior est, re asperior. Tunc enim Annibal & insimulabatur, & deposcebatur. Nunc à nobis & confessio culpæ exprimitur, & ut à confessis, res extemplo repetuntur. Ego autem, non, privato publicone consilio Saguntum oppugnatum sit, quærendum censeo: sed utrum jure, an injuriâ. Nostra enim hæc quæstio atque animadversio in civem

civem nostrum est; nostro, an suo fecerit arbitrio. vobiscum una disceptatio est, licueritne per fœdus fieri. Itaque, quoniam discerni placet, quid publico consilio, quid sua sponte imperatores faciant; nobis vobiscum fœdus est à Luctatio consule ictum, in quo cavetur de utrorumque sociis: nihil de Saguntinis (necdum enim erant socii vestri) cautum est. At enim eo fœdere, quod cum Asdrubale ictum est, Saguntini excipiuntur, adversus quod nihil ego dicturus sum, nisi quod à vobis didici. Vos enim quod C. Luctatius consul primò nobiscum fœdus icit, quia neque authoritate patrum, nec populi jussu ictum erat, negastis vos eo teneri. itaque aliud de integro fœdus publico consilio ictum est. Si vos non tenent vestra fœdera, nisi ex authoritate aut jussu vestro icta; nec nos quidem Asdrubalis fœdus, quod nobis insciis icit, obligare potuit. Proinde omittite Sagunti atque Iberi mentionem facere, & quod diu parturit animus vester, aliquando pariat.

ORATIO
VOLSCIANORUM quâ Legatis Romanorum respondent.

ARGUMENTUM.

Hoc ad superius pertinet. Legatis mandatum erat, ut Carthagine in Hispaniam transirent ad avertendos a Pœnis animos sociorum, retinendosque in fide & societate Romanorum. Iis à Bargusianis ad Volscianos transeuntibus, hoc datum est responsum.

QUÆ verecundia est, vos, Romani, postulare, ut vestram Carthaginensium præponamus

mus amicitiæ, quum, qui id fecerunt, Saguntinos, crudelius quàm Pœnus hostis perdidit, vos socii prodideritis? Ibi quæratis socios censeo, ubi Saguntina clades ignota est. Hispanis populis sicut lugubre, ita insigne documentum Sagunti ruinæ: ne quis fidei Romanæ aut societati confidat.

ORATIO
ANNIBALIS ad Hispanos milites.

ARGUMENTUM.

Annibal, Sagunto capto, Carthaginem novam in Hyberna concesserat: ibi quum audisset quæ de se Carthagine ac Romæ dicta decretaque forent, se videlicet non ducem belli modo, sed causam: partitis ac divenditis reliquiis prædæ, ad se Hispanos milites convocavit, quibus consilium suum de transferendo bello ita exponeret.

CREDO ego vos, socii, & ipsos cernere, pacatis omnibus Hispaniæ populis, aut finiendam nobis militiam; exercitusque dimittendos esse; aut in alias terras transferendum bellum. Ita enim hæ gentes, non pacis solum, sed etiam victoriæ bonis florebunt; si ex aliis gentibus prædam & gloriam quæremus. Itaque quum longinqua ab domo instet militia, incertumque sit; quando domos vestras, & quæ cuique ibi cara sint, visuri sitis; si quis vestrum suos invisere vult, commeatum do. Primo vere edico adsitis, ut Diis bene juvantibus, bellum ingentis gloriæ prædæque futurum incipiamus.

ORATIO

PIONIS suos adhortantis.

ARGUMENTUM.

P. Scipio ad ostium Rhodani congressus cum hoste, cæsis fere utrinque paribus, subito Numidorum pavore atque fuga victoriam obtinuerat. Exercitus ejus victoris maximam partem Cn. Scipioni fratri tradidit ducendam in Hispaniam adversus Asdrubalem. Profectus non multo post navibus Pisas, exercitum tironem adhuc & trepidum à Manlio Attilioque accipit, spe atque consilio cum hoste ad Padum confligendi. Itaque ubi in conspectum hostium Pœnorum ventum est, hac oratione militum animos ad egregie pugnandum adhortabatur.

SI eum exercitum, milites, educerem in aciem, quem in Gallia mecum habui, supersedissem loqui apud vos. Quid enim adhortari referret, aut eos equites, qui equitatũ hostium ad Rhodanum flumen egregie vicissent: aut eas legiones, cum quibus fugientem hunc ipsum hostem sequutus, confessionem cedentis ac detrectantis certamen pro victoria habui? Nunc quia ille exercitus Hispaniæ provinciæ scriptus, ibi cum fratre Cn. Scipione meis auspiciis rem gerit, ubi eum gerere senatus populusque Romanus voluit; ego, ut consulem ducem adversus Annibalem ac Pœnos haberetis, ipse me huic voluntario certamini obtuli. Novo imperatori apud novos milites pauca verba facienda sunt. Ne genus belli, neve hostem ignoretis; cum iis est vobis, milites, pugnandum, quos terrâ marique priore bello vicistis: à quibus stipendium per viginti annos exegistis; à quibus capta belli præmia, Siciliam ac Sardiniam habetis. Erit igitur in hoc certamine is

vobis

vobis illisque animus, qui victoribus & victis esse solet. Nec nunc illi, quia audent, sed quia necesse est, pugnaturi sunt: Nisi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectavêre, eos duabus partibus peditum equitumque in transitu Alpium amissis, (quum plures pene perierint quàm supersunt) plus spei nactos esse. At enim pauci quidem sunt, sed vigentes animis corporibusque, quorum robora ac vires vix sustinere vis ulla possit. Effigies, imò umbræ hominum; fame, frigore, illuvie, squalore enecti, contusi ac debilitati inter saxa rupesque, ad hæc, perusti artus, nive rigentes nervi, membra torrida gelu, quassata fractaque arma: claudi ac debiles equi. Cum hoc equite, cum hoc pedite pugnaturi estis, reliquias extremas hostium, non hostes habebitis. Ac nihil magis vereor quàm ne antequam vos cum hoste pugnaveritis, Alpes vicisse Annibalem videantur. Sed ita forsitan decuit, cum fœderum ruptore duce ac populo Deos ipsos, sine ulla humana ope, committere ac profligare bellum: nos autem, qui secundum Deos violati sumus, commissum ac profligatum conficere. Non vereor ne quis me hoc vestri adhortandi causâ magnificè loqui existimet; ipsum aliter animo affectum esse. Licuit mihi in Hispaniam provinciam meam ire, quo jam profectus eram cum exercitu meo: ubi & fratrem consilii participem; ac periculi socium haberem, & Asdrubalem, potius quàm Annibalem hostem, & minorem haud

dubiè molem belli: Tamen quum prætervehe-rer navibus Galliæ oram; ad famam hujus ho-ſtis in terram egreſſus, præmiſſo equitatu ad Rhodanum movi caſtra. Equeſtri prælio, quâ parte copiarum conſerendi manum fortuna da-ta eſt, hoſtem fudi, peditum agmen, quod in modum fugientium raptim agebatur, quia aſſequi terrâ non poteram, regreſſus ad na-ves quanta maxima celeritate potui, tanto maris terrarumque circuitu in radicibus Al-pium obvius fuit. Huic timendo hoſti utrum quum declinarem certamen, improviſus vi-deor incidiſſe; an occurrere in veſtigiis ejus? laceſſere, ac trahere ad decernendum? Experiri juvat, utrum alios certè derepente Carthagi-nienſes per viginti annos terra ediderit: an ii-dem ſint, qui ad Ægades pugnavère inſulas, & quos ab Eryce duodevicenis denariis æſtima-tos emiſiſtis: & utrum Annibal hic ſit æmulus itinerum Herculis, ut ipſe fert, an vectigalis, ſtipendiariuſque & ſervus populi Romani à pa-tre relictus: quem niſi Saguntinum ſcelus agi-taret, reſpiceret profectò, ſi non patriam vi-ctam, domum certè, patremque, & fœdera A-milcaris ſcripta manu, qui juſſus à conſule no-ſtro, præſidium deduxit ab Eryce: qui graves impoſitas victis Carthaginienſibus leges fre-mens mærenſque accepit, qui decedere Sicilia, qui ſtipendium popu'o Romano dare, pactus eſt. Itaque vos, ego, milites, non eo ſolum ani-mo, quo adverſus alios hoſtes ſoletis, pugnare velim:

velim : ſed cum indignatione quadam atque ira; velut ſi ſervos videatis veſtros arma repente contra vos ferentes. Licuit, ſi voluiſſemus, ad Erycem clauſos ultimo ſupplicio humanorum, fame interficere : licuit claſſem victricem in Africam trajicere, atque intra paucos dies ſine ullo certamine Carthaginem delere : veniam dedimus precantibus : emiſimus ex obſidione ; pacem cum victis fecimus ; tutelæ noſtræ deinde duximus, quum Africo bello urgerentur. Pro his impertitis, furioſum juvenem ſequentes, oppugnatum patriam noſtram veniunt. Atque utinam pro decore nobis hoc tantum, & non pro ſalute eſſet certamen. Non de poſſeſſione Siciliæ ac Sardiniæ, de quibus quondam agebatur, ſed pro Italia nobis eſt pugnandum : nec eſt alius à tergo exercitus, qui, niſi nos vincimus, hoſti obſiſtat : nec Alpes aliæ ſunt, quas dum ſuperat, comparari nova poſſint præſidia. Hic eſt obſtandum, milites, velut ſi ante Romana mœnia pugnemus. Unuſquiſque ſe non corpus ſuum, ſed conjugem ac liberos parvos armis protegere putet, nec domeſticas ſolum agitet curas, ſed identidem hoc animo reputet, noſtras nunc intueri manus ſenatum populumque Romanum, qualis noſtra vis virtuſque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore.

ORATIO ANNIBALIS suos adhortantis.

ARGUMENTUM.

Annibal in transitu Alpium barbaros multos bellum inferre volentes ceperat, quos in vinculis habuit: adhortaturus milites ad pugnam, eorum barbarorum multa paria congredi, detractis vinculis, armata more Gallico, in conspectu militum ex industria jubet: quibus aliquanto post dimissis, in hæc verba suos adhortatus est.

SI quem animum in alienæ sortis exemplo paulò antè habuistis, eundem mox in æstimanda fortuna vestra, habueritis; vicimus milites: Neque enim spectaculum modo illud, sed quædam veluti imago vestræ conditionis erat. Ac nescio an majora vincula, majoresque necessitates vobis, quàm captivis vestris, fortuna circumdederit. Dextra lævaque duo maria claudunt; nullam ne ad effugium quidem, navem habentibus: circa Padus amnis major ac violentior Rhodano, à tergo Alpes urgent; vix integris vobis ac vigentibus transitæ: Hic vobis vincendum aut moriendum milites, est, ubi primum hosti occurristis, & eadem fortuna quæ necessitatem pugnandi imposuit, præmia vobis ea victoribus proponit, quibus ampliora homines ne à Diis quidem immortalibus optare solent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam parentibus nostris ereptas, nostra virtute recuperaturi essemus, satis tamen ampla pretia essent. Quicquid Romani tot triumphis partum congestumque possident: id omne nostrum cum ipsis dominis futurum est. In hanc

hanc tam opimam mercedem agite, cum Diis bene juvantibus arma capite. Satis adhuc in vastis Lusitaniæ Celtiberiæque montibus pecora, consectando; nullum emolumentum tot laborum periculorumque vestrorum vidistis. tempus est jam opulenta vos ac ditia stipendia facere, & magna operæ prætia mereri; tantum itineris per tot montes fluminaque, & tot armatas gentes emensos. Hîc vobis terminum laborum fortuna dedit, hîc dignam mercedem emeritis stipendiis dabit. Nec quàm magni nominis bellum est, tam difficilem existimaveritis victoriam fore. Sæpe & contemptus hostis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regesque perlevi momento victi sunt Nam, dempto hoc uno fulgore nominis Romani, quid est, cur illi vobis comparandi sint? Ut viginti annorum militiam vestram cum illa virtute, cum illa fortuna taceam; ab Herculis columnis, ab Oceano, terminisque ultimis terrarum, per tot ferocissimos Hispaniæ & Galliæ populos vincentes huc pervenistis: Pugnabitis cum exercitu tyrone, hac ipsa æsta'e, cæso, victo, circumsesso à Gallis ignoto adhuc duci suo, ignorante que ducem, An me, in prætorio patris, clarissimi imperatoris, prope natum, certè educatum, domitorem Hispaniæ Galliæque, victorem eundem, non Alpinarum modò gentium, sed ipsarum, quod multo majus est Alpium, cum semestri hoc conferam duce, desertore exercitus sui? Cui si quis dem-

ptis signis Pœnos Romanosque hodie ostendat, ignoraturum certum habeo, utrius exercitus sit consul. Non ego illud parvi æstimo, milites, quòd nemo vestrum est, cujus non ante oculos ipse sæpe militare aliquod ediderim facinus: cui non idem ego virtutis spectator ac testis. Notata temporibus locisque referre sua passim decora, mecum laudatis, milites, donatisque. Alumnus prius omnium vestrum, quàm imperator, procedam acie adversus ignotos inter se, ignorantesque. Quocumque circumtuli oculos, plena omnia video animorum ac roboris: veteranum peditem, generosissimarum gentium equites frenatos & infrenatos: vos socios fidelissimos fortissimosque, vos Carthaginienses, tum ob patriam, tum ob iram justissimam pugnaturos. Inferimus bellum, infestisque signis descendimus in Italiam; tantò audacius fortiusque pugnaturi, quantò major spes majorque est animus inferentis vim quàm arcentis. Accendit prætereà animos & stimulat dolor, injuria, indignitas. Ad supplicium depoposcerunt me ducem primum; deinde vos omnes, qui Saguntum oppugnassetis, deditos ultimis cruciatibus affecturi fuerunt. Crudelissima ac superbissima gens, sua omnia suique arbitrii facit. cum quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, se modum imponere æquum censet: circumscribit includitque nos terminis montium fluminumque, quos ne excedamus: neque eos quos statuit, ter-

terminos obſervat. Ne tranſieris Iberum: nequid rei tibi ſit cum Saguntinis. ad Iberum eſt Saguntum: nuſquam te veſtigio moveris. Parum eſt, quod veterrimas provincias meas Siciliam & Sardiniam adimis. etiam Hiſpanias? & inde ceſſero, in Africam tranſcendens. Tranſcendens autem dico? duos conſules hujus anni, unum in Africam, alterum in Hiſpaniam miſerunt. Nihil uſquam nobis relictum eſt, niſi quod armis vindicaverimus. Illis timidis & ignavis licet eſſe qui receptum habent, quos ſuus ager, ſua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes accipient: vobis neceſſe eſt fortibus viris eſſe, & omnibus inter victoriam mortemve certâ deſperatione abruptis; aut vincere, aut, ſi fortuna dubitavit, in prælio potius, quam in fuga, mortem oppetere. Si hoc bene fixum omnibus deſtinatumque in animo eſt; iterum dicam, viciſtis: nullum incitamentum ad vincendum homini à Diis immortalibus acrius datum eſt.

Ex viceſimoſecundo libro, ab urbe condita.

ORATIO

M. MINUTII RUFFI magiſtri equitum, quâ in Q. Fabii Maximi dictatoris cunctationem acriter invehitur.

ARGUMENTUM.

Q. Fabius Maximus dictator miſſus cum legionibus adverſus Annibalem, per loca alta agmen ducebat, modico ab hoſte intervallo, ut nec omitteret eum, neque congrederetur. M. Minutius Ruffus magiſter equitum erat, ferox rapiduſque in conſiliis, ac lingua immodicus: is primum inter paucos, deinde palam conſilium prudentiamque dictatoris eludebat atque reprehendebat, pro cunctatore ſegnem eum, pro cauto timidum appellans. Fortè per id tempus

Maharbalem in agrum Falernum Annibal prædatum miserat: quem, quum in castra perlatum esset populari usque ad Sinuessas aquas, tum demum Fabius per juga montis Massici exercitum ducens, haud procul hoste castra ponit. Hinc verò quum facile tecta colonorum Romanorum & domus ab hostibus incendi perurique viderentur, nec tum quidem ulla pugnæ mentio esset: idem Ruffus magister equitum in dictatorem hæc jactare cœpit.

SPECTATUMNE huc, ut rem fruendam oculis, sociorum cædes & incendia venimus? nec si nullius alterius nos, ne civium quidem horum pudet, quos in Sinuessam colonos patres nostri miserunt, ut ab Samnite hoste tuta hæc ora esset: quam nunc non vicinus Samnis urit, sed Pœnus advena, ab extremis orbis terrarum terminis, nostra cunctatione & socordia jam huc progressus. Tantum (proh dolor!) degeneramus à parentibus nostris, ut, præter quam oram illi Punicas vagari classes dedecus esse imperii sui duxerint, eam nos nunc plenam hostium Numidarumque ac Maurorum jam factam videamus? Qui modò Saguntum oppugnari indignando, non homines tantum, sed fœdera & Deos ciebamus, tendentem ad mœnia Romanæ coloniæ Annibalem lenti spectamus. Fumus ex incendiis villarum agrorumque in oculos atque ora venit, strepunt aures clamoribus plorantium sociorum; sæpius nos, quàm Deorum invocantium opem. Nos hic pecorum more per æstivos saltus deviasque calles exercitum ducimus; conditi nubibus sylvisque. Si hoc modo peragrando cacumina saltusque Furius recipere à Gallis urbem voluisset, quo hic novus Camillus (nobis dictator

dictator unicus in rebus afflictis quæsitus.) Italiam ab Annibale recuperare parat; Gallorum Roma esset? quam vereor, ne, sic cunctantibus nobis Annibali ac Pœnis toties servaverint majores nostri. Sed vir, ac verè Romanus, quo die dictatorem eum ex authoritate patrum jussuque populi dictum, Vejos allatum est, quum esset satis altum Janiculum, ubi sedens prospectaret hostem, descendit in æquum, atque illo ipso die media in urbe, qua nunc busta Gallica sunt, & postero die, citra Gabios, cecidit Gallorum legiones. Quid? post multos annos, quum ad furculas Caudinas ab Samnite hoste sub jugum missi sumus? utrum tandem L. Papirius Cursor, juga Samnii perlustrando, an Luceriam premendo, obsidendoque, & lacessendo victorem hostem, depulsum ab Romanis cervicibus jugum superbo Samniti imposuit; Modò consuli Luctatio quæ alia res, quàm celeritas, victoriam dedit? quòd postero die quàm hostem vidit, classem gravem commeatibus, impeditam suomet ipsam instrumento atque apparatu, oppressit. Stultitia est, sedendo aut votis debellari credere posse. armari copias oportet, deducendas in æquum, ut vir cum viro congrediatur. Audendo atque agendo res Romana crevit, non his segnibus consiliis, quæ timidi cauta vocant.

ACEDUCIS HISPANI ad Bostarem pro obsidibus verba.

ARGUMENTUM.

Obsides Annibal cunctis civitatibus imperabat, quos ut quemque accipiebat, Sagunti custodiæ tradebant. Id modo Hispanorum in populum Romanum animos remorari ratus Acedux, Hispanus quidem cæterum Romanis socius, init consilium de remittendis in suas civitates obsidibus. Bostar præfectus Saguntinis forte castra extra Saguntum in ipso littore habebat, quo Acedux ipse quum venisset, eum monebat, quum ad eam diem metus Hispanorum animos continuisset, quia procul Romani abfuissent, qui tum cis Iberum erant, gratia deviniendos esse ac beneficio, Bostari verò quærenti quoniam tandem beneficio devinciendi essent, in hanc sententiam ipse respondit.

OBSIDES in civitates remitte. Id privatim parentibus, quorum maximum nomen in civitatibus est suis, & publicè populis gratum erit. Vult sibi quisque credi, & habita fides ipsam plerunque obligat fidem. Ministerium restituendorum domos obsidum mihimet deposco ipse, ut operâ quoque impensâ consilium adjuvem meum, & rei suapte naturâ gratæ, quantam insuper gratiam possim, adjiciam.

FABII DICTATORIS de temeritate Minutii verba.

ARGUMENTUM.

Æquatum erat plebiscito Minutii magistri equitum imperium dictatura Fabii Maximi. Quod postquam in castra Roma est allatum literis & sermone multorum, Minutius immodice gloriatus cum Fabio de imperandi ratione agebat, an per vices alter imperaret, an uterque, partitis copiis. Partiri tandem copias placuit, vix Fabio consentiente. Ita partem copiarum Minutius adversus Annibalem ducens, paulo post in eum locum pervenit, unde per insidias hostium fugere ac elabi sine magna cæde suorum non posset. Fabius eis tempore ipso auxilio veniens, ita de Minutii temeritate locutus est.

ITA

ITA est, non celerius quam timui, deprehendit fortuna temeritatem. Fabio æquatus imperio, Annibalem & virtute & fortunâ superiorem videt. Sed aliud jurgandi succensendique tempus erit. Nunc signa extra vallum proferte. victoriam hosti extorqueamus, confessionem erroris civibus.

ORATIO

MINUTII MAGISTRI equitum, quâ suos ad conjungenda cum Fabio castra adhortatur.

ARGUMENTUM.

Minutius magister equitum cum exercitu periclitatus, quum se suosque Fabii virtute ac diligentia servatos esse intelligeret, temeritatem suam agnoscens, de conjungendis castris cum Fabio, ita cum suis agebat.

SÆPE ego audivi, milites, eum primum esse virum, qui ipse consulat quid in rem sit, secundum eum, qui bene monenti obediat: qui nec ipse consulere, nec alteri parere sciat eum extremi ingenii esse. Nobis quoniam prima animi ingeniique negata sors est, secundam ac mediam teneamus: & dum imperare discimus, parere prudenti in animum inducamus. Castra cum Fabio jungamus ad prætorium ejus signa quum tulerimus, ubi ego eum parentem appellavero, quod beneficio ejus erga nos ac majestate ejus dignum est; vos, milites; eos, quorum vos modo arma dextræque texerunt, patronos salutabitis: & si nihil aliud gratorum certè nobis animorum gloriam dies hæc dederit.

MINU-

MINUTII VERBA ad Fabium dictatorem.

ARGUMENTUM.

Conjunctum hoc est cum priore. Iam milites ad dictatoris castra proficiscentes, omnium animos in admirationem converterant, quum Minutius prior Fabium patrem appellat, milites deinde patronos eos qui dictatoris imperio parebant. Minutius inde ita cum Fabio verba fecit.

PARENTIBUS meis, dictator, (quibus te modo nomine, quo fando possum, æquavi) vitam tantum debeo: tibi, quum meam salutem, tum omnium horum. Itaque plebeiscitum, quo oneratus magis quàm honoratus sum, primus antiquo, abrogoque: & quod tibi mihique, quod exercitibusque his tuis servato ac conservatori sit felix, sub imperium auspiciumque tuum redeo, & signa hæc, legionesque restituo. Tu quæso, placatus me magistrum equitum, hos ordinibus suis quemque teneri jubeas.

ORATIO

FABII MAXIMI ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoste.

ARGUMENTUM.

C. Terentius Varro, & L. Paulus Æmilius consules creati quum contra Annibalem copias ducere pararent, Varro concionem forte habuerat qua bellum in Italiam à nobilibus accersitum esse jactabat, quod nunquam restinguendum esset, si Respub. plures Fabios imperatores haberet: se vero ipsum illud profligaturum, seu ad finem propè deducturum, quo primùm die hostem videret, Quod quum Fabius cognovisset, Paulum Æmilium ad se vocat, quem in hanc sententiam de collegæ temeritate rationeque hostem aggrediendi alloquutus est.

SI aut collegam (id quod mallem) tui similem, Luci Æmili, haberes aut tu collegæ tui

tui similis esses, supervacanea esset oratio mea. nam & duo boni consules, etiam me indicente, omnia è Repub. fide vestra faceretis, & mali, nec mea verba auribus vestris, nec consilia animis acciperetis. Nunc & collegam tuum, & te talem virum intuenti mihi, tecum omnis oratio est: quem video nequicquam & virum bonum, & civem fore, si altera parte claudicet Respub. malis consiliis idem ac bonis juris & potestatis erit. Erras enim L. Paule, si tibi minus certaminis cum C. Terentio, quam cum Annibale futurum censes: nescio an infestior hic adversarius, quàm ille hostis maneat: & cum illo in acie tantum, cum hoc omnibus locis ac temporibus certaturus es: & adversum Annibalem legionesque ejus tuis equitibus ac peditibus pugnandum tibi est. Varro dux, tuis militibus te est oppugnaturus. Ominis etiam tibi causa absit C. Flaminii memoria. tamen ille consul demum, & in provincia, & ad exercitum cœpit furere: hic prius quam peteret consulatum, deinde in petendo consulatu: nunc quoque consul, prius quam castra videat, aut hostem, insanit. Et qui tantas jam nunc procellas, prælia atque acies jactando inter togatos ciet, quid inter armatam juventutem censes facturum, & ubi extemplo verba res sequitur? Atqui si hic, quod facturum se denuntiat, extemplo pugnaverit; aut ego rem militarem, belli hoc genus, hostem hunc ignoro, aut nobilior alius Thrasymeno locus nostris cladibus erit.

Nec

Nec gloriandi tempus adversus unum est? ut ego contemnendo potius quàm appetendo gloriam, modum excesserim. Sed ita res habet una ratio belli gerendi adversus Annibalem est, quâ ego gessi: nec eventus modo hoc docet, stultorum iste magister est; sed eadem ratio quæ fuit, futuraque donec eædem res manebunt, immutabilis est. In Italia bellum gerimus, in sede ac solo nostro. omnia circa plena civium ac sociorum sunt. armis, viris, equis, commeatibus juvant, juvabuntque, id jam fidei documentum in adversis rebus nostris dederunt. Meliores, prudentiores, constantiores nos tempus diesque facit. Annibal contrà, in alienâ, in hostili est terrâ, inter omnia inimica infestaque; procul à domo, procul à patria. neque illi terra, neque mari est pax: nullæ eum urbes accipiunt, nulla mœnia: nihil usquam sui videt: in diem rapto vivit. partem vix tertiam exercitus ejus habet, quem Iberum amnem trajecit plures fames, quàm ferrum absumpsit, nec his paucis jam victum suppeditat. Dubitas ergo, quin eum sedendo superaturi simus, qui senescat indies, non commeatus, non supplementum, non pecuniam habeat? Quamdiu pro Gerionis, castelli Apuliæ inopis, tanquam pro Carthaginis mœnibus? Sed ne adversus te quidem ego gloriabor. Cn. Servilius atque Attilius, proximi consules, vide quemadmodum eum ludificati sint. Hæc una salutis est via, L. Paulle, quam

difficilem infestámque cives sibi magis quam hostes facient. Idem enim tui, quod hostium milites, volent: idem Varro consul Romanus, quod Annibal Pœnus imperator, cupiet. Duobus ducibus unus resistas oportet, resistes autem adversus famam rumoresque hominum si satis firmus steteris: si te neque collegæ vana gloria, neque tua falsa infamia moverit à veritate. laborare inimicitiis sæpe ajunt, exstingui nunquam Gloriam, qui spreverit, veram habebit. Sine timidum pro cauto, tardum pro considerato, imbellem pro perito belli vocent: malo te sapiens hostis metuat, quam stulti cives laudent. Omnia audentem contemnet Annibal: nil temere agentem metuet. Nec ego, ut nihil agatur, moneo, sed ut agentem te ratio ducat, non fortuna: Tuæ potestatis semper, tuaque omnia sint. Armatus intentusque sis, neque occasioni tuæ desis, neque suam occasionem hosti des. Omnia non properanti clara, certaque erunt. festinatio, improvida est, & cœca.

ORATIO

P. SEMPRONII TUDITANI tribuni militum, quâ suos ad erumpendum adhortatur.

ARGUMENTUM.

Cannensi clade, quum mortuo paulo Æmilio consule, Varro collega Venusiam cum quinquaginta equitibus profugisset: binis in castris inermis multitudo, quæ superfuerat pugnæ, sine ducibus erat. Itaque eos qui in minoribus erant castris, alii monent ut nocte, dum hostis gravi somno detinetur, ad se transirent, Canusium inde tacite ac sine mora uno agmine abituros. Fortè P. Sempronius Tuditanus tribunus militum in minoribus castris

castris erat, qui quum de transitu ab aliis aliter sentiri videret, ita suos ad erumpendum adhortatur.

CAPI ergo mavultis ab avarissimo & crudelissimo hoste, æstimarique capita vestra pretio & exquiri, ab interrogantibus, Romanus civis sis, an Latinus socius, ut ex tua contumelia & miseria alteri honos quæratur non tu: Si quidem Lucii Æmilii consulis, qui se bene mori, quam turpiter vivere maluit, & tot fortissimorum virorum, qui circa eum cumulati jacent, cives estis. Sed antequam opprimit lux, majoraque hostium agmina obsepiunt iter: per hos, qui inordinati atque incompositi obstrepunt portis, erumpamus, ferro atque audacia viâ fit, quamvis per confertos hostes. Cuneo quidem hoc laxum atque solutum agmen, ac si nihil obstet, transibimus. Itaque ite mecum, qui & vosmetipsos & Rempublicam salvam vultis.

ORATIO

CAPTIVORUM Cannensi clade Roman. ad patres.

ARGUMENTUM.

Hoc cum proximè præcedente conjunctum est. Milites Romani qui ex minoribus castris consilio eorum qui erant in majoribus, exhortatione insuper P. Sempronii Tuditani, cum ipso erumpere noluerant, in potestatem hostium simul cum castris venerunt. Ex iis decem paulo post jure jurando adigit Annibal, si missi Romam non redimerentur, ad hostem redituros. Ita Romam adactos eos mittit, ut aurum in redemptionem suam impetrarent. Propositum autem fuit pretium in capita, equiti quingenti quadrigati nummi, pediti trecenti, servo centum. Profecti, ita causam suam apud patres egerunt.

PA-

PATRES conscripti, nemo vestrum ignorat, nulli unquam civitati viliores fuisse captivos, quam nostræ: cæterum nisi nobis plus justo nostra placet causa non alii unquam minus negligendi vobis, quàm nos, in hostium potestatem venerunt. Non enim in acie per timorem arma tradidimus, sed quum prope ad noctem superstantes cumulis cæsorum corporum, prælium extraxissemus, in castra recepimus nos diei reliquum ad noctem insequentem fessi labore ac vulneribus vallum sumus tutati. Postero die quum circumsessi ab exercitu victore, aquâ arceremur, nec ulla alia jam per confertos hostes erumpendi spes esset; nec esse nefas duceremus, quinquaginta millibus hominum ex acie nostra trucidatis; aliquem ex Cannensi pugna Romanum militem restare; tum demum pacti sumus pretium, quo redempti demitteremur: arma, in quibus nihil jam auxilii erat, hosti tradidimus. Majores nostros quoque acceperamus se à Gallis auro redemisse: & patres nostros, asperrimos illos ad conditionem pacis, legatos tamen captivorum redimendorum gratiâ Tarentum misisse. Atque in Italia cum Gallis, & ad Heracleam cum Pyrrho, utraque non tam clade infamis, quàm pavore & fuga, pugna fuit. Cannenses campos acervi Romanorum corporum tegunt: nec supersumus pugnæ; nisi in quibus trucidandis & ferrum & vires hostem defecerunt. Sunt etiam de nostris quidam, qui nec in acie quidem

dem refugerunt. sed præsidio castris relicti, quum castra traderentur, in potestatem hostium venerunt. Haud equidem ullius civis aut commilitonis fortunæ aut conditioni invideo, nec premendo alium, me extulisse velim: ne illi quidem (nisi pernicitatis pedum & cursus aliquod præmium est) qui plerique inermes ex acie fugientes, non prius quàm Venusiæ aut Canusii constiterunt, se nobis merito prætulerint, gloriatique sint in se plus quam in nobis præsidii Reipub. esse: Sed illis ut bonis ac fortibus militibus utemini; & nobis jam promptioribus pro patria, quod beneficio vestro redempti, atque in patriam restituti fuerimus. Delectum ex omni ætate & fortuna habetis: octo millia servorum armari audio: non minor numerus noster est, nec majori pretio redimi possumus, quam hi emuntur. Nam si conferam nos cum illis, injuriam nomini Romano faciam. Illud etiam in tali consilio animadvertendum vobis censeam, P. C. si tamen duriores esse velitis, quo nullo nostro merito faciatis cui nos hosti relicturi sitis. Pyrrho videlicet, qui nos hospitum numero habuit captivos, an barbaro, ac Pœno? qui utrum avarior an crudelior sit, vix existimari potest. Si videatis catenas, squalorem, deformitatemque civium vestrorum, non minus profectò vos ea species moveat, quàm si ex altera parte cernatis stratas Cannensibus campis legiones vestras. Intueri potestis solicitudinem & lachrymas in vestibu-

lo

lo curiæ ſtantium cognatorum noſtrorum, exſpectantiumque reſponſum veſtrum. Quum ii pro nobis, proque iis qui abſunt, ita ſuſpenſi ac ſoliciti ſint? quem cenſetis animum ipſorum eſſe, quorum in diſcrimine vita libertaſque eſt? Si medius fidius ipſe in nos mitis Annibal contra naturam ſuam eſſe velit, nihil tamen nobis vita opus eſſe cenſeamus, quum indigni, ut à vobis redimeremur, viſi ſumus. Rediêre Romam quondam remiſſi à Pyrrho ſine pretio capti: ſed rediêre cum legatis, primoribus civitatis ad redimendos ſeſe miſſis. redeam ego in patriam, trecentis nummis non æſtimatus civis? Suum quiſque habet animum, P. C. ſcio in diſcrimine eſſe vitam corpuſque meum: magis me famæ periculum movet, ne à vobis damnati ac repulſi habeamur. Neque enim vos pretio pepercisse homines credent.

ORATIO
T. MANLII TORQUATI, ne captivi redimerentur.

ARGUMENTUM.

Hæc cum priore oratione conjunctum eſt. Poſteaquam captivi dicendi finem fecerunt, e templo ab ea turba quæ in veſtibulo curiæ ſtabat, clamor flebilis ſublatus eſt, orabántque ut ſibi liberos, fratres cognatos, redderent patres. Tum ſenatus ea de re haberi cœptus. Quo quum aliis captivos redimendos de publico, aliis de privato, aliis ex ærario dandam pecuniam mutuam referentibus variaretur ſententiis: tum demum T. Manlius Torquatus rogatus ſententiam, unus nullo pacto redimendos eſſe ita cenſuit.

SI tantummodò poſtulaſſent legati pro iis qui in hoſtium poteſtate ſunt, ut redimerentur, ſine ullius eorum inſectatione, brevi ſententiam

tiam peregissem. Quid enim aliud quàm admonendi essetis, ut morem traditum à Patribus, necessario ad rem militarem exemplo servaretis? Nunc autem cum propè gloriati sint, quòd se hostibus dediderint, præferrique non captis modò in acie ab hostibus, sed etiam iis qui Venusiam Canusiumque pervenerunt, atque ipsi C. Terentio consuli, æquum censuerint; nihil vos eorum P. C. quæ illic acta sunt, ignorare patiar. Atque utinam hæc quæ apud vos acturus sum, Canusii apud ipsum exercitum agerem; optimum testem ignaviæ cujusque & virtutis: aut unus hic saltem adesset P. Sempronius, quem si isti ducem sequuti essent milites, hodie in castris Romanis, non captivi in hostium potestate essent, & quum fessis pugnando hostibus, tum victoria lætis, & ipsis plerisque regressis in castra sua, noctem ad erumpendum liberam habuissent, & septena armatorum hominum millia erumpere etiam inter confertos hostes potuissent: Neque enim per se ipsi id facere conati sunt, neque alium sequi voluerunt. Nocte propè totâ P. Sempronius Tuditanus non destitit monere, adhortarique eos, dum paucitas hostium circa castra, dum quies ac silentium esset, dum nox inceptum tegeret, se ducem sequerentur: ante lucem pervenire in tuta loca, in sociorum urbes posse. Sicut avorum memoria, P Decius tribunus militum, in Samnio, sicut, nobis adolescentibus, priori Punico bello, Calpurnius

Flam-

Flamma trecentis voluntariis, quum ad tumulum eos capiendum, situm inter medios hostes, duceret, dixit: *Moriamur, milites, & morte nostra eripiamus ex obsidione circumventas legiones.* Si hoc Sempronius diceret; nec viros quidem, nec Romanos vos duceret: si nemo tantæ virtutis extitisset comes. viam non ad gloriam magis quàm ad salutem ferentem demonstrat; reduces in patriam, ad parentes, ad conjuges ac liberos facit. Ut servemini, deest vobis animus? quid, si moriendum pro patria esset, faceretis? Quinquaginta millia civium sociorumque circa vos eo ipso die cæsa jacent: si tot exempla virtutis non movent, nihil unquàm movebit. si tanta clades vilem vitam non fecit, nulla faciet. Liberi atque incolumes desiderate patriam: imò desiderate, dum patria est, dum cives ejus estis: serò nunc desideratis, diminuti capite, abalienati jure civium, servi Carthaginiensium facti. Pretio redituri estis eò, unde ignaviâ ac nequitiâ abiistis? P. Sempronium, civem vestrum, non audistis, arma capere ac se jubentem sequi; Annibalem post paulò audistis, castra prodi, & arma tradi jubentem. Quam ego ignaviam istorum accuso, quum scelus possim accusare? non enim modò sequi recusarunt bene monentem, sed obsistere ac retinere conati sunt, ni strictis gladiis viri fortissimi inertes summovissent. Prius, inquam, P. Sempronio per civium agmen, quàm per hostium,

fuit

fuit erumpendum. Hos cives patria desideret? quorum si cæteri similes fuissent, neminem hodie ex iis qui ad Cannas pugnaverunt, civem haberet. Ex millibus septem armatorum, sexcenti extiterunt qui erumpere auderent, qui in patriam liberi atque armati redirent: neque iis quadraginta millia hostium obstitêre. Quam tutum iter duarum prope legionum agmini futurum censetis fuisse? haberetis hodie viginti millia armatorum Canusii, fortia, fidelia, P. C. Nunc autem, quemadmodum hi boni fidelesque (nam fortes ne ipsi quidem dixerint) cives esse possunt: nisi quis credere potest, fuisse qui erumpentibus, quin erumperent, obsistere conati sint: aut non invidere eos, cum incolumitati, tum gloriæ illorum per virtutem partæ, quum sibi timorem ignaviamque servitutis ignominiosæ causam esse sciant. Maluerunt in tentoriis latentes simul lucem atque hostem exspectare, quum silentio noctis erumpendi occasio esset. Etenim ad erumpendum è castris defuit animus: ad tutanda fortiter castra animum habuerunt. Dies noctesque aliquot obsessi, vallum armis se ipsi tutati vallo sunt: tandem ultima ausi passique, quum omnia subsidia vitæ abessent, affectisque fame viribus, arma jam sustinere nequirent, necessitatibus magis humanis quàm armis victi sunt. Orto sole hostis ad vallum accessit, ante secundam horam nullam fortunam certaminis experti, tradiderunt arma ac seipsos. Hæc vobis

ipso-

ipſorum per biduum militiæ fuit. Quum in acie ſtare ac pugnare decuerat, tum in caſtra refugerunt: quum pro vallo pugnandum erat, caſtra tradiderunt, neque in acie neque in caſtris utiles. Vos redimam? quum erumpere caſtris oportet, cunctamini ac manetis: quum manere & caſtra tutari armis neceſſe eſt; & caſtra & arma & vos ipſos traditis hoſti. Ego non magis iſtos redimendos, P. C. cenſeo, quàm illos dedendos Annibali, qui per medios hoſtes è caſtris eruperunt: ac per ſummam virtutem ſe patriæ reſtituerunt.

Ex viceſimotertio libro ab urbe condita.

ORATIO

PACUVII CALAVII Campani ad populum Campanum.

ARGUMENTUM.

Pacuvius Calavius Capuæ in ſummo magiſtratu erat, quum res Romana male ad Thraſymenum geſta eſt. Is populum Campanum ſenatui jamdiu infeſtum ratus id agitare, ut ſenatoribus trucidatis, ſi venirent hoſtes Romanorum, Annibali Capuam traderet: hoc populi conſilium ſenatui declarat, omneſque tandem eo duxit, ut ſi ſe in ipſius poteſtatem permitterent, facile ab inſidiis ſe poſſe liberari arbitrarentur. Permiſſos in curiam claudit: convocat populum, cui rem ita expoſuit.

QUOD ſæpe optaſtis, Campani, ut ſupplicii ſumendi vobis ex improbo ac deteſtabili Senatu poteſtas eſſet, eam nunc, non per tumultum expugnantes domos ſingulorum; quas præſidiis clientium ſervorumque tuentur, cum ſummo veſtro periculo, ſed tutam habetis ac liberam. Clauſos omnes in curiam accipite, ſolos, inermes: nec quicquam ra-

ptim, aut forte temere egeritis. De singulorum capite vobis jus sententiæ dicendæ faciam, ut quas quisque meritus est, pœnas pendat. Sed ante omnia ita vos iræ indulgere oportet, ut potiorem irâ salutem atque utilitatem vestram habeatis. Etenim hos (ut opinor) odistis senatores nam senatum omnino non habere non vultis, quippe aut rex (quod abominandum) aut (quod unum liberæ civitatis consilium est,) senatus habendus est. Itaque duæ res simul agendæ sunt vobis, ut & veterem senatum tollatis, & novum cooptetis. Citari singulos senatores jubebo, de quorum capite vos consulam. quod de quoque censueritis, fiet. Sed prius in ejus locum virum fortem ac strenuum, novum senatorem cooptabitis, quàm de noxio supplicium sumatur.

ORATIO

VARRONIS CONSULIS, quâ Legatis Campanorum respondet.

ARGUMENTUM.

Post Cannensem cladem Romani à Campanis sperni contemnique cœpti sunt, ut illud ostensuri fuerint, nisi prohibiti fuissent eorum præsertim memoria qui à Romanis missi erant per Siculas urbes in præsidia, in quibus Campani erant nobilissimi. Horum igitur parentes ægrè impetrant ut legati ad Varronem consulem, Canusium, quo ipse ex fuga sese receperat, mitterentur. Profecti Venusiæ consulem cum paucis inveniunt, ubi senatum populumque Campanum ægrè ferre nunciant quod ita infeliciter ad Cannas res gesta esset: ita placere, ut quicquid bello usui esset, benigne ac comiter subministraretur. Varro post in hanc sententiam legatis respondit.

MOREM magis loquendi cum sociis servastis, Campani; jubentes quæ opus essent,

ſent, ad bellum, imperare, quàm convenienter ad præſentem fortunæ noſtræ ſtatum loquuti eſtis. Quid enim nobis ad Cannas relictum eſt, ut quaſi aliquid habeamus, id quod deeſt, expleri à ſociis velimus? pedites vobis imperemus, tanquam equites habeamus? pecuniam deeſſe dicamus, tanquam ea tantum deſit? Nihil, ne quod ſuppleremus quidem, nobis reliquit fortuna. legiones, equitatus, arma, ſigna, equi virique, pecunia, commeatus, aut in acie, aut in ruinis poſtero die amiſſis caſtris perierunt: itaque non juvetis nos in bello oportet, Campani, ſed pene bellum pro nobis ſuſcipiatis. Veniat in mentem, ut trepidos quondam majores veſtros intra mœnia compulſos, nec Samnitem modò hoſtem, ſed etiam Fidicinum paventes, receptos in fidem apud Satriculam defenderimus, cœptumque propter vos cum Samnitibus bellum, per centum propè annos, variante fortunâ eventum, tulerimus. Adjicite adhæc, quòd fœdus æquum dedimus, quòd leges veſtras, quòd ad extremum, (id quod ante Cannenſem certè cladem maximum fuit) civitatem noſtram magnæ parti veſtrûm dedimus, communicavimuſque vobiſcum. Itaque communem vos hanc cladem, quæ accepta eſt, credere, Campani, oportet, communem patriam tuendam arbitrari eſſe. Non cum Samnite aut Etruſco res eſt, ut quod à nobis ablatum ſit, in Italia tamen imperium maneat; Pœnus hoſtis ne

Africæ quidem indigenam, ab ultimis rerrarum oris, freto Oceani, Herculisque columnis, expertem omnis juris & conditionis, & linguæ prope humanæ, militem trahit. Hunc naturâ & moribus immitem ferumque, insuper dux ipse efferavit, pontibus ac molibus ex humanorum corporum strue faciendis: & (quod proloqui etiam piget) vesci humanis corporibus docendo, hos infandis pastos epulis, quos contingere etiam nefas sit, videre atque habere dominos, & ex Africa & à Carthagine jura petere, & Italiam Numidarum ac Maurorum pati provinciam esse, cui non, genito modo in Italia, detestabile sit? Pulchrum erit, Campani, prolapsum clade Romanum imperium vestra fide, vestris viribus retentum ac recuperatum esse. Triginta millia peditum, quatuor equitum, arbitror ex Campania scribi posse: jam pecuniæ affatim est, frumentique. Qui si parem fortunæ vestræ fidem habetis, nec Annibal se vicisse sentiet, nec Romani se victos esse.

ORATIO

PEROLLÆ AD PACUVIUM Calavium patrem de interficiendo Annibale.

ARGUMENTUM.

Annibal, authoritate atque diligentia Pacuvii Calavii, (de quo paulo antè diximus) Capuam in fidem acceperat. Is urbem ingressus, se apud Calavium cœnare velle pronuntiat: cui convivio tres modò Campanos adhibuit, in quibus Parolla filius Pacuvii, qui aliquanto antè patris deprecatione ac precibus Annibali placatus erat. Hic Perolla hilariter cœteris epulantibus unus tristis, nec dominorum invitatione vinci potuit, nec ipsius Annibalis, ut curis amotis & seclusis lætus conviveretur. Ac quum forte ante noctem

noctem Pacuvius ex convivio egressus, in hortum qui posticis ædium partibus subjectus erat, secederet: patrem filius Parolla sequutus, ita ut sequitur, consilium suum de interficiendo Annibale declaravit. Pater ex filio quum ea audivisset, velut si jam interesset indigno atque detestabili facinori, filium ut deinde sequitur, ab indignitate & atrocitate facinoris flebiliter deterrebat. Filius inde precibus atque lachrymis patris victus, facinus conceptum se non editurum promisit.

CONSILIUM affero, pater, quo non veniam solum peccati, quo defecimus ad Annibalem, impetraturi ab Romanis, sed in multo majore dignitate & gratia simus Campani, quàm unquam fuimus. *Quum mirabundus pater, quidnam id esset consilii, quæreret: togâ rejecta ab humero, latus succinctum gladio nudat.* Jam ego, *inquit*, sanguine Annibalis sanciam Romanum fœdus. Te id prius scire volui, si forte abesse, dum facinus patratur, malles.

ORATIO
PACUVII CALAVII FILIUM à facinore dehortantis.

PER ego te fili, quæcunque jura liberos jungunt parentibus, precor quæsoque, ne ante oculos patris facere & pati omnia infanda velis. Paucæ horæ sunt, intra quas jurantes per quicquid Deorum est, dextræ dextras jungentes, (fidem) obstrinximus ut sacratas fide manus: digressi à colloquio extemplo in eum armaremur? Surgis ab hospitali mensa, ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es: ut eam ipsam mensam cruentares hospitis sanguine? Annibalem pater filio meo potui

tui placare, filium Annibali non possum? Sed si nihil sancti, non fides, non religio, non pietas audeantur infanda, si non perniciem nobis cum scelere afferunt. unus aggressurus es Annibalem? Quid illa turba tot liberorum servorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextræ? torpescentne in amentia illa? vultum ipsius Annibalis, quem armati exercitus sustinere nequeunt; quem horret populus Romanus, tu sustinebis? Et alia auxilia desint, meipsum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Annibalis, sustinebis? Atqui per meum pectus petendus ille tibi transfigendusque est. Deterreri hîc sine te potius, quàm illic vinci. valeant preces apud te meæ, sicut pro te hodie valuerunt.

ORATIO

PEROLLÆ, quâ Pacuvio patri respondet.

Ego quidem, quam patriæ debeo pietatem exsolvam patri. Tuam doleo vicem, cui ter proditæ patriæ sustinendum est crimen: semel, quum defectionis ab Romanis: iterum, quum pacis cum Annibale fuisti author: tertiò hodie, quum restituendæ Romanis Capuæ mora atque impedimentum es. Tu patria, ferrum, quo pro te armatus hanc arcem defendere volebam, hosti minime parcens, quando parens extorquet, recipe.

VERBA
MAGII DECII ad circumfusam multitudinem.

ARGUMENTUM.

Magius Decius Capuæ inter alios cenfebat præsidium Annibalis Capuam recipiendum non esse, aut receptum ejiciendum, aut certè interficiendum, ut ita nobili facinore Romanis Campani se restituerent. Perlatum id erat in castra ad Annibalem, & jam eum in castra acciri jusserat, quum negantem eum comprehendi & ad se adduci jubet. At repente mutato consilio, priusquam adduci posset, alium præmittit, qui prætori nuntiaret, & moneret ne Decium duceret, se enim postero die Capuæ affuturum. Eo ipso die Annibali ingressuro Capuam unus Decius eum suis obviam non est egressus. Postero die senatu dato, Decium inter alia ad se adduci jubet. Comprehensus quum dicere causam jussus negaret legê fœderis ad id cogi posse: tum injectis eatenis ante lictorem duci jussus est. Ipse quoad eapite aperto fuit, dum ducitur, ita ad circumfusam multitudinem vociferabatur.

HABETIS libertatem, Campani, quam petistis; foro medio, luce clara; videntibus vobis, nulli Campanorum secundus, vinctus ad mortem rapior. Quid violentius Capuā captâ fieret? Ite obviam Annibali, exornate urbem, diemque adventus ejus consecrate, ut hunc triumphum de cive vestro spectetis.

ORATIO
HIMILCONIS, BARCHINÆ factionis viri, adversus Hannonem.

ARGUMENTUM.

Mago Amilcaris filius Carthaginem profectus, senatu dato, quæ ad Cannas gesta erant, expositis, ob victoriam Diis sacrum, authoritate Annibalis, haberi jusserat. Himilco ex hoc tam læto nuntio nactus occasionem Hannonis alterius factionis principis eludendi, & reprehendendi, ita eum aggressus est. Hanno deinde respondet.

QUID est Hanno? etiam nunc te pœnitet belli suscepti adversus Romanos? Jube dedi

Annibalem: veta in tam prosperis rebus grates Diis immortalibus agi. audiamus Romanum senatorem in Carthaginensium curia.

ORATIO
HANNONIS Himilconi respondentis.

TAcuissem hodie, P. C. ne quid in communi omnium gaudio, minus lętum quod esset vobis, loquerer. nunc interrogante senatore, pœniteatne me adhuc suscepti adversus Romanos belli, si reticeam, aut superbus aut obnoxius videar: quorum alterum est hominis alienæ libertatis obliti; alterum suæ. Respondeam igitur Himilconi, non desisse pœnitere me belli, neque desiturum ante invictum nostrum imperatorem incusare, quàm finitum aliquâ tolerabili conditione bellum videro: Nec mihi pacis antiquæ desiderium ulla alia res quàm pax nova finiet. Itaque ista quæ modo Mago jactavit, Himilconi cæterisque Annibalis satellitibus tam læta sunt, mihi possunt læta esse, quia res bello bene gestæ, si volumus fortunâ uti, pacem nobis æquiorem dabunt. nam si prætermittimus hoc tempus, quo magis dare quàm accipere possumus videri pacem, vereor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat. Quæ tamen nunc quoque qualis est? Occidi exercitus hostium: mittite milites mihi, quid aliud rogares, si esses victus? Hostium cepi bina castra, prædæ videlicet plena & commeatuum; frumentum, & pecu-

pecuniam date. quid aliud, ſi ſpoliatus, ſi exutus caſtris eſſes, peteres? Et ne omnia ipſe mirer, (mihi quoque enim, quoniam reſpondi Himilconi, interrogare jus faſque eſt) velim ſeu Himilco ſeu Mago reſpondeat: quum ad internecionem Romani imperii pugnatum ad Cannas ſit, conſtetque in defectione totam Italiam eſſe; primum, ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? deinde ecquis homo, ex quinque & triginta tribubus, ad Annibalem transfugerit? *Quum utrumque Mago negaſſet*: Hoſtium quidem ergo *inquit*, nimis adhuc multum ſupereſt: ſed multitudo ea quid animorum, quidve ſpei habeat, ſcire velim. *Quum id neſcire ſe, Mago diceret*: Nihil facilius ſcitu eſt, *inquit*, Ecquos legatos ad Annibalem Romani miſerunt de pace? ecquam denique mentionem pacis Romæ factam eſſe, allatum ad vos eſt? *Quum id quoque negaſſet*: Bellum igitur, *inquit*, tam integrum habemus, quàm habuimus, quâ die Annibal in Italiam eſt tranſgreſſus. Quàm varia victoria priore Punico bello fuerit, plerique qui meminerimus, ſuperſumus. nunquam terrâ marique magis proſperæ res noſtræ viſæ ſunt, quàm ante conſules C. Luctatium & A. Poſthumium fuerunt. Luctatio & Poſthumio conſulibus, devicti ad Ægateas inſulas ſumus. Quòd ſi (id quod Dii omen avertant) nunc quoque fortuna aliquid variaverit; tum pacem ſperatis quum vincemur, quam nunc, quum vincimus, dat

nemo? Ego, siquis de pace consulet, seu deferenda hostibus seu accipienda; habeo quid sententiæ dicam: si de iis quæ Mago postulat, refertis; nec victoribus mitti attinere puto; & frustrantibus nos falsâ atque inani victoriâ, multo minus censeo mittenda esse.

ORATIO

SAMNITIUM LEGATORUM ad Annibalem, quâ petunt ut opem adversus Romanos ferat.

ARGUMENTUM.

Marcellus Nolam urbem quum teneret præsidiis, in agrum Hirpinum & Samnitium Caudinorum excursiones faciendo, ferro & igne omnia vastabat. Iis cladibus uterque populus adductus legatos ad Annibalem conquestum injurias mittit. Priores Samnites, ita injurias exposuerunt.

HOSTES Populi Romani, Annibal, fuimus primùm per nos ipsi, quoad nostra arma, nostræ vires nos tutari poterant. Posteaquam iis parum fidebamus, Pyrrho regi nos adjunximus: à quo relicti, pacem necessariam accepimus, fuimusque in ea per annos prope quinquaginta, ad id tempus quo in Italiam venisti. Tua nos non magis virtus fortunaque, quàm unica comitas ac benignitas erga cives nostros, quos captos nobis remisisti, ita conciliavit tibi, ut te salvo atque incolumi amico, non modo populum Romanum, sed ne Deos quidem iratos (si dici fas est) timeremus. At, Hercule, non solum incolumi & victore, sed præsente te, quum ploratum propè conjugum ac liberorum nostrorum exaudire, & flagrantia recta posses conspicere; ita sumus aliquoties

ties hac æstate devastati, ut M. Marcellus, non Annibal vicisse ad Cannas videatur; glorienturque Romani, te ad unum modò ictum vigentem, velut jaculo emisso torpere. Per centum propè annos cum populo Romano bellum gessimus: nullo externo adjuti nec duce, nec exercitu: nisi quòd per biennium Pyrrhus nostro magis milite suas auxit vires, quàm suis viribus nos defendit. Non ergo secundis rebus nostris gloriabimur: duos consules, ac duos consulares exercitus à nobis sub jugum missos, & si quæ alia aut læta aut gloriosa nobis evenerunt, quæ aspera adversaque tunc acciderunt, minore indignatione referre possumus, quam quæ hodie eveniunt. Magni dictatores cum magistris equitum, bini consules cum binis consularibus exercitibus ingrediebantur fines nostros; antè explorato & subsidiis positis, & sub signis ad populandum ducebant. nunc prope unius & parvi ad tuendam Nolam præsidii præda sumus. Jam, ne manipulatim quidem, sed latronum modo, percursant totis finibus nostris negligentius, quàm si in Romano vagarentur agro. Causa autem hæc est, quod neque tu defendis, & nostra juventus, quæ si domi esset, tutaretur, omnis sub signis militat tuis. Nec te, nec exercitum tuum norim: nisi à quo tot Romanas acies fusas stratasque esse sciam, ei facile esse ducam opprimere populatores nostros vagos, sine signis, palatos, quò quemque trahit, quamvis vana, prædæ spes Numidarum pauco-

rum illi quidem præda erunt, præsidiumque missum nobis & Nolę ademptum erit: si modo, quos ut socios habere dignos duxisti, haud indignos judicas, quos in fidem receptos tuearis.

Ex vicesimoquarto libro ab urbe condita.

ORATIO

FABII MAXIMI ad populum de deligendo imperatore.

ARGUMENTUM.

Fabius sub finem anni Romam rediens, comitia consularia edixerat, quibus prærogativæ juniorum T. Otacilium, qui ejus Fabii filiam habebat uxorem, & M. Æmilium Regillum consules dixerunt. Quod ubi Fabius intellexit, hac concione suadebat, nec Otacilio rerum & imperii summam deferendam esse, nec consulem eum habendum: videndum autem cui Bellum mandari posset adversus Annibalem.

SI aut pacem in Italia aut bellum cum eo hoste haberemus in quo negligentiæ aut errori locus esset, qui vestris studiis, quæ in campum ad mandandos, quibus velitis honores, affertis, moram ullam offerret, is mihi parum meminisse videretur vestræ libertatis. sed quum in hoc bello, cum hoc hoste, nunquam ab ullo duce sine ingenti nostra clade erratum sit, eadem vos cura, quâ in aciem armati descenditis; inire suffragium ad creandos consules decet, & sibi sic quemque dicere; Annibali imperatori parem consulem nomino. Hoc anno ad Capuam Jubellio Taureæ Campano summo equiti provocanti, summus Romanus eques Asellus Claudius oppositus. Adversus Gallum quondam provocantem in ponte Anienis, Manlium, fidentem & animo & viribus, misere

re majores nostri. Ob eandem causam haud multis annis post fuisse non negaverim, cur M. Valerio non diffideretur adversus similiter provocantem arma capienti Gallum ad certamen. Quemadmodum pedites equitesque optamus, ut validiores, si minus ut pares hosti habeamus; ita duci hostium parem imperatorem quæramus. Quum qui est summus in civitate dux, eum legerimus; tamen repente lectus, in annum creatus, adversus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitur nullis neque temporis, neque juris inclusum angustiis, quò minus ita omnia gerat administretque, ut tempora postulabunt belli; nobis autem in apparatu ipso, ac tantum inchoantibus res, annus circumagitur. Quoniam quales viros creare vos Consules deceat, satis est dictum; restat ut pauca de eis, in quos prærogativæ favor inclinavit, dicam. M. Æmilius Regillus flamen est Quirinalis, quem neque mittere à sacris, neque retinere possumus, ut non Deûm aut belli deseramus curam. Oracilius, sororis meæ filiam uxorem, atque ex ea liberos habet. cæterum non ea vestra in me majoresque meos merita sunt, ut non potiorem privatis necessitudinibus Rempublicam habeam. QUILIBET nautarum vectorumque tranquillo mari gubernare potest: ubi sæva orta tempestas est, ac turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gubernatore opus est. Non tranquillo navigamus, sed jam aliquot procellis submersi

penè

penè ſumus. Itaque quis ad gubernacula ſedeat, ſumma cura providendum ac præcavendum vobis eſt. In minore re experti, T. Octacili, operam tuam ſumus. haud ſanè, cur ad majora tibi fidamus, documenti quicquam dediſti. Claſſem hoc anno; cui tu præfuiſti, trium rerum cauſâ paravimus: ut Africæ oram popularetur, ut tuta nobis Italiæ littora eſſent, ante omnia, ne ſupplementum cum ſtipendio commeatuque ab Carthagine Annibali tranſportaretur. Create conſulem T. Octacilium, non dico ſi omnia hæc, ſed ſi aliquid eorum Reipub. præſtitit. Sin autem, te claſſem obtinente, etiam velut pacato mari quælibet Annibali tuta atque integra ab domo venerunt, ſi ora Italiæ infeſtior hoc anno, quàm Africæ fuit; quid dicere potes, cur te potiſſimum ducem Annibali hoſti opponant? Si conſul eſſes, dictatorem dicendum exemplo majorum noſtrorum cenſeremus. nec tu id indignari poſſes, aliquem in civitate Romana meliorem bello haberi, quàm te. Magis nullius intereſt, quàm tua, T. Octacili, non imponi cervicibus tuis onus, ſub quo concidas. Ego magnopere ſuadeo, eodem animo, quo, ſi ſtantibus vobis in aciem armatis, repente deligendi duo imperatores eſſent, quorum ductu atque auſpicio dimicaretis, hodie quoque conſules creetis, quibus ſacramenta liberi veſtri dicant, ad quorum edictum conveniant, ſub quorum tutela atque cura militent. Lacus Thraſymenus

menus & Cannæ, triſtis ad recordationem exempli; at ad præcavendum ſimile, utiles documento ſunt.

ORATIO
T. GRACCHI AD MILITES.

Argumentum.

*Ad Beneventum T. Gracchus in caſtris legiones magna ex parte Volonum ſervorum habebat, inter quos quum forte quæri audiret quando libertate donarentur: miſſis ad ſenatum hac de re literis, quibus eorum fortitudinem laudabat, impetravit ut quod è Repub. videretur, faceret. Quod quum ab ipſo referente audirent, liberos item ſe facturum qui egregiè pugnaſſent, dicentem, nihil quàm in hoſtem pugnare malebant: adeo libertatis dulcedo eos mordebat. Quum verò eorum quatuor millia ſegnius eum hoſte congreſſa metu pœnæ, collem qui non procul à caſtris aberat, cæpiſſent, poſtero tamen die inde acc*i*tos cum cæteris libertate donavit. Concione inde advocata, ita eos qui ſeceſſiſſent, ſe mulctaturum pronuntiavit.*

PRIUSQUAM omnes jure libertatis æquaſſem, neminem notâ ſtrenui aut ignavi militis notaſſe volui. Nunc exſoluta jam fide publica, ne diſcrimen omne virtutis ignaviæque pereat, nomina eorum, qui detractatæ pugnæ memores ſeceſſionem paulò ante fecerunt, referri ad me jubebo: citatoſque ſingulos jurejurando adigam, niſi quibus morbus cauſa erit, non aliter, quàm ſtantes cibum potumque, quoad ſtipendia facient, capturos eſſe. Hanc mulctam ita æquo animo feretis, ſi reputabitis, nulla ignaviæ nota leviore vos deſignari potuiſſe.

ORA-

ORATIO

L. PINARII PRÆFECTI præſidii Romanorum Ennæ, quâ ſuos exhortatur.

ARGUMENTUM.

L. Pinarius Ennæ præſidii Romanorum præfectus, præſidium Murgantiæ ab incolis proditum oppreſſumque audiens, diligenter videbat, ne Ennenſes quoque præſidium cujus erat præfectus, prodere atque opprimere poſſent. Iamque nonnihil de proditione cum Himilcone pacta audiebat, quum, repoſcentibus Ennenſibus claves portarum civitatis, pertinaciter negat ſe daturum. Ii quum nulla ratione pervincere ſe poſſe viderent ut redderentur, vindictam aliquam ſuæ libertatis ſe quæſituros denuntiant. Tum Pinarius ſibi conſilium dari populi poſtulat, ut ſciret utrum paucorum an univerſæ civitatis ea denuntiata forent. Conſenſu itaque omnium concio in poſterum diem edicitur. Ipſe ex eo colloquio in arcem receptus, ita ſuorum animos in diem poſterum comparat.

CREDO ego vos audiſſe, milites, quemadmodum præſidia Romana ab Siculis circumventa & oppreſſa ſint per hos dies. Eam vos fraudem Deûm primò benignitate, dein veſtra ipſi virtute dies noctesque perſtando ac pervigilando in armis, vitaſtis. utinam reliquum tempus nec patiendo infanda, nec faciendo, traduci poſſit. Hæc occulta fraude cautio eſt: quæ, quia adhuc minus cuiquam ſucceſſit, aperte ac propalam claves portarum repoſcunt; quas ſimul tradiderimus Carthaginienſium extemplo Enna erit, fœdiuſque hic trucidamur, quam Murgantiæ præſidium interfectum eſt. Noctem unam ægrè ad conſultandum ſumpſi, quâ vos certiores periculi inſtantis facerem. Ortâ luce concionem habituri ſunt ad criminandum me concitandumque in vos populum. itaque craſtino die, aut veſtro,

aut

aut Ennensium sanguine Enna inundabitur. nec præoccupati, peculii, nec occupantes, periculi quicquam habebitis. qui prior strinxerit ferrum, ejus victoria erit. Intenti ergo omnes, armatique signum exspectabitis. ego in concione ero : & tempus, quoad omnia instructa sint, loquendo altercandoque traham. Quum toga signum dedero, tum mihi undique clamore sublato turbam invadite, ac sternite omnia ferro : & cavete, quisquam ex iis supersit, à quibus aut vis aut fraus timeri possit. Vos, Ceres mater ac Proserpina, precor, cæteri superni infernique Dii, qui hanc urbem, hos sacratos lacus lucosque colitis, ut ita nobis volentes propitii adsitis, si vitandæ, non inferendæ fraudis causâ hoc consilii capimus. Pluribus, vos, milites, hortarer, si cum armatis dimicatio futura esset, inermes, incautos ad satietatem trucidabitis. Et consulis castra in propinquo sunt, nequid ab Himilcone & Carthaginiensibus timeri possit.

Ex vicesimoquinto libro ab urbe condita.

ORATIO
RELEGATORUM MILITUM ad M. Marcellum, de mutatione conditionis.

ARGUMENTUM.

Milites eos qui Cannensi cladi superfuerant, senatus in Siciliam ad militandum, quoad Punicum bellum finitum esset, non redituros Romam, relegaverat. Ii dum P. Lentulo militant ab eo impetrant, ut primores equitum centurionumque in hyberna ad M. Marcellum mitterentur; qui de conditione atque fortuna conquererentur. Ex iis unus, potestate dicendi facta, in hæc verba causam suam egit.

CON-

CONSULEM te, M. Marcelle, in Italiam adissemus, quum primum de nobis, etsi non iniquum, certè triste senatûsconsultum factum est: nisi hoc sperassemus, in provinciam nos morte regum turbatam ad grave bellum adversus Siculos simul Pœnosque mitti, & sanguine nostro vulneribusque magistratibus satisfacturos esse: sicut patrum memoriâ qui capti à Pyrrho ad Heracleam erant, adversus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt. Quanquam quod ob meritum nostrum succensuistis, P. C. nobis, aut succensetis? Ambos mihi consules & universum senatum intueri videor, quum te, M. Marcelle, intueor: quem si ad Cannas consulem habuissemus; melior & Reipub. & nostra fortuna esset. Sine, quæso, priusquam de conditione nostra queror, noxam, cujus arguimur, nos purgare. Si non Deûm irâ nec fato, cujus lege immobilis rerum humanarum ordo seritur, sed culpâ periimus ad Cannas, cujus tandem ea culpa fuit? militum, an imperatorum? Equidem miles nihil unquam dicam de imperatore meo, cui præsertim gratias sciam à senatu actas, quod non desperaverit de Repub. cui post fugam à Cannis per omnes annos prorogatum imperium. Cæteros item ex reliquiis cladis ejus, quos tribunos militum habuimus, honores petere & gerere, provincias obtinere audivimus. An vobis vestrisque liberis ignoscitis facilè P. C. in hæc vilia capita sævitis, & consuli primoribusque

que

que aliis civitatis fugere, quum spes alia nulla esset, turpe non fuit; milites utique morituros in aciem misistis? Ad Alliam propè omnis exercitus fugit: ad Furculas Caudinas, ne expertus quidem certamen, arma tradidit hosti, (ut alias pudendas clades exercituum taceam:) tamen tantum absuit ab eo, ut ulla ignominia iis exercitibus inureretur, ut & urbs Roma per eum exercitum, qui ab Allia Vejos transfugerat, recuperaretur, & Caudinæ legiones, quæ sine armis redierant Romam, armatæ remissæ in Samnium, eundem illum hostem sub jugum miserint, qui hâc suâ ignominiâ lætatus fuerat, Cannensem verò quisquam exercitum fugæ aut pavoris insimulare potest, ubi plus quinquaginta millia hominum ceciderunt? unde consul cum equitibus quinquaginta fugit? unde nemo superest, nisi quem hostis cædendo fessus reliquit? Quum captivis redemptio negabatur, nos vulgo homines laudabant, quòd Reipub. nos reservassemus: quod ad consulem Venusiam redissemus, & speciem justi exercitus fecissemus. Nunc deteriores conditione sumus, quàm apud patres nostros fuerant captivi. quippe illis arma tantùm atque ordo militandi, locusque in quo tenderent, in castris est mutatus: quem tamen, semel navatâ Reipub. ope, & uno felici prælio, recuperarunt. Nemo eorum relegatus in exilium est: nemini spes emerendi stipendia adempta est: hostis denique est datus, cum quo dimicantes,

aut

aut vitam semel aut ignominiam finirent. Nos, quibus (nisi quod commisimus, ut quisquam ex Cannensi acie miles Romanus superesset,) nihil objici potest; non solum à patria procul Italiaque, sed ab hoste etiam relegati sumus, ubi senescamus in exilio, ne qua spes, ne qua occasio abolendæ ignominiæ, ne qua placandæ civium iræ, ne qua denique benè moriendi sit. Neque ignominiæ finem, nec virtutis præmium petimus; modò experiri animum, & virtutem exercere liceat. laborem & periculum petimus, ut virorum, ut militum officio fungamur. Bellum in Sicilia jam alterum annum ingenti dimicatione geritur: urbes alias Pœnus, alias Romanus expugnat: peditum & equitum acies concurrunt: Syracusas terrâ marique res geritur: clamorem pugnantium, crepitumque armorum exaudimus resides ipsi ac segnes? tanquam nec manus nec arma habeamus. Servorum legionibus T. Sempronius Consul toties jam cum hoste signis collatis pugnavit. Operæ pretium habent, libertatem, civitatemque pro servis saltem ad hoc bellum emptis nobis simul congredi cū hoste liceat, & pugnando quærere libertatem. Vis tu mari, vis terrâ, vis acie, vis urbibus oppugnandis experiri virtutem? Asperrima quæque ad laborem periculumque deposcimus, ut quod ad Cannas faciendum fuit, quàm primùm fiat. quoniam quicquid posteà viximus, id omne destinatum ignominiæ est.

ORA-

ORATIO SYRACUSANORUM ad Marcellum de deditione.

ARGUMENTUM.

Syracusani, Hippocrate interfecto, Epicide ab Syracusis interclusо, occisis item præfectis Epicidis: tempus venisse rati Romanis se reconciliandi, legatos de deditione ad Marcellum mittunt. Legati rem ita apud Marcellum egerunt.

NEQUE primò Syracusani à vobis defecimus, sed Hieronymus; nequaquam tam in vos impius, quàm in nos: nec postea pacem tyranni cæde compositam Syracusanus quisquam, sed satellites regii Hippocrates atque Epicides, oppressis nobis hinc metu, hinc fraude turbaverunt. nec quisquam dicere potest, aliquando nobis libertatis tempus fuisse, quod pacis vobiscum non fuerit. Nunc certe cæde eorum, qui oppressas tenebant Syracusas quum primùm arbitrii nostri esse cœpimus, extemplo venimus ad tradenda arma: dedendos nos, urbem, mœnia: nullam recusandam fortunam, quæ imposita à vobis fuerit. Gloriam captæ nobilissimæ pulcherrimæque urbis Græcarum Dii tibi dederunt, Marcelle. quicquid unquam terrâ marique memorandum gessimus, id tui triumphi titulo accedit. Famæ ne credi malis, quanta urbs à te capta sit, quàm posteris quoque eam spectaculo esse. quò quisquis terrâ, quisquis mari venerit, nunc nostra de Atheniensibus Carthaginiensibusque trophæa, nunc tua de nobis ostendat, incolumesque Syracusas familiæ vestræ, sub clientela nominis Mar-

Marcellorum tutelaque habendas tradas, ne plus apud vos Hieronymi quàm Hieronis memoria momenti faciat. Diutius ille multo amicus fuit, quàm hic hostis: & illius etiam benefacta persensistis: hujus amentia ad perniciem tantum ipsius valuit.

ORATIO

L. MARTII quâ suos milites exhortatur.

ARGUMENTUM.

L. Martius eques Romanus erat, sub Cn. Scipionis disciplina multis annis edoctus, ad quem, casis duobus Scipionibus, milites sine duce imperii summam detulerant. Is Asdrubalem venire ad delendas exercitus Romani reliquias quum audiret, milites alios alia voce Scipionum mortem deplorantes increpans, quod non aliter quam mulierum ritu flerent, ita inflammavit, ut armis sumptis in hostem incomposite præ fiducia venientem, velut rabie accensi incurrerent. Ac eo ipso concursu jam eorum impressiones atque impetus hostis non sustinens, fuga elabebatur, quum Martius suos insequentes remoratur, dato signo receptui. Hostes hac fuga nihilo diligentiores intentioresque, reliquias tantum duorum exercituum deletorum, rati, nec stationes in castris habebant, nec vigiliarum ordines. Quæ ubi Martio explorata fuerunt, tum demum init consilium noctu in castra hostium irrumpendi. vocataque concione, ita militum animos præparavit.

VEL mea erga imperatores nostros vivos mortuosque pietas, vel præsens omnium nostrûm, milites, fortuna fidem cuivis facere potest, mihi hoc imperium, ut amplum judicio vestro, ita re ipsa grave ac solicitum esse. Quo enim tempore, nisi metus mœrorem obstupefaceret, vix ita compos mei essem, ut aliqua solatia invenire ægro animo possem, cogor vestram omnium vicem (quod difficillimum in luctu est) unus consulere & ne tum quidem, ubi

ubi quonam modo has reliquias duorum exercituum patriæ conservare possim, cogitandum est; avertere animum ab assiduo mœrore libet. Præsto est enim acerba memoria, & Scipiones me ambo dies noctesque curis insomniisque agitant: & excitant sæpe somno, neu se, neu invictos per octo annos in his terris milites suos, commilitones vestros, neu Rempub. patior inultam, & suam disciplinam suaque instituta sequi jubent. Et ut imperiis vivorum nemo obedientior me uno fuerit, ita post mortem suam, quod quaque in re facturos illos fuisse maxime censeam; id optimum ducere vos quoque velim, milites non lamentis lachrymisque tanquam exstinctos prosequi, (vivunt vigentque fama rerum gestarum) sed quotiescunque occurret memoria illorum, velut si adhortantes signumque dantes videatis eos, ita prælia inire. Nec alia profectò species hesterno die oculis animisque vestris oblata, memorabile illud edidit prælium: quo documentum dedistis hostibus, non cum Scipionibus extinctum esse nomen Romanum: & cujus populi vis atque virtus non obruta sit Cannensi clade, ex omni profectò sævitia fortunæ emersuram esse. Nunc, qui tantum ausi estis sponte vestra, experiri libet, quantum audeatis duce vestro authore, non enim hesterno die quum signum receptui dedi, sequentibus effusè vobis turbatum hostem, frangere audaciam vestram, sed differre in majorem gloriam atque opportuni-

tunitatem volui: ut postmodum præparati incautos, armati inermes, atque etiam sopitos, per occasionem aggredi possetis. Nec hujus occasionis spem, milites, forte temere, sed ex re ipsa conceptam habeo. A vobis quoque profectò si quis quærat, quonam modo pauci à multis, victi à victoribus castra tutati sitis; nihil aliud respondeatis, quam idipsum timentes vos, omnia & operibus firmata habuisse, & ipsos paratos instructosque fuisse. Et ita se res habet. ad id, quod, ne timeatur, fortuna facit, minime tuti sunt homines: quia quod neglexeris, incautum atque apertum habeas. Nihil omnium nunc minus metuunt hostes, quàm ne obsessi modo ipsi atque oppugnati, castra sua ultrò oppugnemus. Audeamus, quod credi non potest ausuros nos: eo ipso, quod difficillimum videtur, facillimum erit. Tertia vigilia noctis silenti agmine ducam vos, exploratum habeo, non vigiliarum ordinem, non stationes justas esse. Clamor in portis auditus, & primus impetus castra ceperit tum inter torpidos somno, paventeisque ad nec opinatum tumultum, & inermes in cubilibus suis oppressos, illa cædes edatur, à qua vos hesterno die revocatos ægrè ferebatis. Scio audax videri consilium: sed in rebus asperis & tenui spe fortissima quæque consilia tutissima sunt. quia si in occasionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paulum fueris, nequicquam mox omissam quæras. Unus exercitus

in

in propinquo eſt: duo haud procul abſunt. nunc aggredientibus aliqua ſpes eſt: & jam tentaſtis veſtras atque illorum vires. Si diem proferimus, & heſternæ eruptionis fama contemni deſierimus; periculum eſt, ne omnes duces omneſque copiæ conveniant. Tres deinde duces, tres exercitus ſuſtinebimus hoſtium: quos Cn. Scipio incolumi exercitu non ſuſtinuit? Ut dividendo copias periêre duces noſtri, ita ſeparati ac diviſi opprimi poſſunt hoſtes. alia belli gerendi via nulla eſt. proinde nihil præter noctis proximæ opportunitatem expectemus. Ite, Diis bene juvantibus: corpora curate, ut integri vigentesque eodem animo in caſtra hoſtium irrumpatis, quo veſtra tutati eſtis.

Ex viceſimoſexto libro ab urbe condita.

ORATIO
VIBII VIRII CAMPANI ad Campanos, quâ ne ſe dedant Romanis, diſſuadet.

ARGUMENTUM.

Annibal, quum nec Capuam propter obſidionem Romanorum venire poſſet, nec hoſtes congredi vellent: conſilium Romæ obſidendæ quod jam diu animo conceperat, perficere placuit. Interim longa obſidione defatigati Campani, maxime transfugarum ſupplicio, conſilium inibant dedendæ Romanis Capuæ, Ac, quum hac de rē ſententiam omnes rogarent, Vibius Virius, qui author fuerat defectionis ab Romanis, rogatus ſententiam, ita Campanorum animos à deditione avertere conabatur.

QUID vos eam deditionem fore cenſetis, qua quondam, ut adverſus Samnites auxilium impetraremus, nos noſtraque omnia Romanis dedimus? Jam è memoria exceſſit, quo tempore, & in qua fortuna à populo Ro-

mano defecerimus? jam quemadmodum in defectione præsidium, quod poterat emitti, per cruciatum & ad contumeliam, necaverimus? quoties in obsidenteis, quàm inimici eruperimus, castra oppugnaverimus? Annibalem vocaverimus ad opprimendos eos? hoc quod recèntissimum est, ad oppugnandam Romam hinc eum miserimus? Age contra, quæ illi infestè in nos fecerint, repetite: ut ex eo quid speretis, habeatis. Quum hostis alienigena in Italia esset, & Annibal hostis & cuncta bello arderent, omissis omnibus, omisso ipso Annibale, ambos consules & duos consulares exercitus ad Capuam oppugnandam miserunt. Alterum annum circumvallatos inclusosque nos fame macerant; & ipsi nobiscum ultima pericula, gravissimos labores perpessi: circa vallum ac fossas sæpe trucidati, & propè ad extremum castris exuti. Sed omitto hæc. Vetus atque usitata res est, in oppugnanda hostium urbe labores ac pericula pati. illud iræ atque odii execrabilis indicium est. Annibal ingentibus copiis peditum equitumque castra oppugnavit, & ex parte cepit: tanto periculo nihil moti sunt ab obsidione. Profectus trans Vulturnum, perussit Galenum agrum: nihil tantâ sociorum clade avocati sunt. Ad ipsam urbem Romam infesta signa ferri jussit. eam queque tempestatem imminentem spreverunt. Transgressus Anienem, tria millia passuum ab urbe castra posuit: postremò ad mœnia ipsa & ad portas

portas accessit. Romam se ad empturum eis, nisi omitterent Capuam, ostendit: & non omiserunt. Feras bestias cæco impetu ac rabie concitatas, si ad cubilia & catulos earum ire pergas; ad opem suis ferendam avertas. Romanos Româ circumsessâ, conjuges, liberi, quorum ploratus hic quoque propè exaudiebantur, aræ, foci, Deûm delubra, sepulchra majorum vulsa, temerata ac violata, a Capua non averterunt. tanta aviditas supplicii expetendi, tanta sanguinis nostris hauriendi est sitis. Nec injuria forsitan: nos quoque idem fecissemus, si data fortuna esset. Itaque quando aliter Diis immortalibus visum est, quum mortem ne recusare quidem debeam; cruciatus contumeliasque quas sperat hostis, dum liber, dum mei potens sum, effugere morte præterquam honesta, etiam leni possum. Non videbo App. Claudium & Q. Fulvium, victoria insolenti subnixos, neque vinctus per urbem Romam triumphi spectaculum trahar, ut deinde in carcere, aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, cervicem securi Romanæ subjiciam: nec dirui incendique patriam videbo: nec rapi ad stuprum matronas Campanas, virginesque, & ingenuos pueros Albam, unde ipsi oriundi erant, à fundamentis proruerunt, ne stirps, ne memoria originum suarum extaret: nedum eos Capuæ parsuros credam, cui infestiores quàm Carthagini sunt. Itaque quibus vestrûm ante fato cedere, quàm hæc tot & tam acerba vi-

 deant,

deant, in animo est; iis apud me hodie epulæ instructæ paratæque sunt. Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumferetur: ea potio corpus à cruciatu, animum à contumeliis, oculos, aures, à videndis audiendisque omnibus acerbis indignisque, quæ manent victos, vindicabit. postea parati erunt, qui magno rogo in propatulo ædium accenso corpora exanima injiciant. Hęc una via & honesta & libera ad mortem, & ipsi virtutem mirabuntur hostes, & Annibal fortes socios sciet ab se desertos ac proditos esse.

ORATIO

M. MARCELLI ad P. C. se adversus Syracusanos oratores defendentis.

ARGUMENTUM.

Missi erant Romam à Syracusanis oratores, qui de injuriis illatis à Marcello, quum Syracusas cepit, conquererentur. Intromissi in senatum, inter alia etiam illud objiciebant, quod Syracusas vi & armis, quam deditione capere maluisset: principes ea causa ad se missos sæpe aversatus, re infecta remisisset: captam urbem spoliasset: mœnia domosque diruisset: fana Deum diripuisset: bona singulis ademisset. De his questi Marcello præsente, quum jussi abirent, à Marcello revocati sunt, quibus præsentibus, ita ut sequitur, se defendit.

NON adeo majestatis populi Romani imperiique hujus oblitus sum, P. C. ut si de meo crimine ambigeretur, consul dicturus causam, accusantibus Græcis, fuerim. Sed non quid ego fecerim, in disquisitionem venit, (nam, quicquid in hostibus feci, jus belli defendit) sed quid isti pati debuerint. qui si non fuerunt hostes, nihil interest nunc, an vivo Hierone

ne Syracusos violaverim. Sin autem desciverunt, legatos nostros ferro atque armis petierunt, urbem ac mœnia clauserunt, exercitumque Carthaginiensium adversus nos tutati sunt; quis passos esse hostilia, quum fecerint, indignatur? Tradentes urbem principes Syracusanorum, aversatus sum: Sosin, & Mericum Hispanum, quibus tantam rem crederem, potiores habui. Non estis extremi Syracusanorum, quippe qui aliis humilitatem objiciatis. Quis est vestrûm, qui se mihi portas aperturum, qui armatos milites meos in urbem accepturum promiserit? Odistis, & execramini eos qui fecerunt, & ne hic quidem contumeliis in eos dicendis parcitis: tantum abest, ut & ipsi tale quicquam facturi fueritis. Ipsa humilitas eorum, P. C. quam isti objiciunt, maximo argumento est, me neminem, qui navatam operam Reipublicæ nostræ velit, aversatum esse. Et antequam obsiderem Syracusas, nunc legatis mittendis, nunc ad colloquium eundo, tentavi pacem: & posteaquam neque legatos violandi verecundia erat, nec mihi ipsi congresso ad portas cum principibus responsum dabatur, multis terra marique exhaustis laboribus, tandem vi atque armis Syracusas cepi. Quæ captis acciderint, apud Annibalem & Carthaginienses, victosque justius, quàm apud victoris populi Romani senatum, quererentur. Ego, P. C. Syracusas spoliatas si negaturus essem, nunquam spoliis earum urbem Romam exor-

narem. quæ autem ſingulis victor aut ademi aut dedi; cum belli jure, tum ex cujuſque merito, ſatis ſcio me feciſſe. Ea vos rata habeatis P. C. necne, magis Reipub. intereſt, quàm meà. Mea quippe fides exſoluta eſt: ad Rempub. pertinet, ne acta mea reſcindendo, alios inpoſterum ſegniores duces faciatis. Et quoniam coràm, & Siculorum, & mea verba audiſtis, P. C. ſimul templo excedemus, ut me abſente liberius conſuli ſenatus poſſit.

ORATIO
P. SCIPIONIS ad veteres milites.

ARGUMENTUM.

P. Scipio is cujus pater atque patruus in Hiſpania interfecti fuerant, omnium centuriarum tribuumve conſenſu ante quartum & viceſimum annum ad bellum Hiſpanicum imperator delectus erat. Iam verò ad id tempus vetus exercitus patris atque patrui in Hiſpania manſerat: ad quem Tarrocone primo vere veniens, quum Iberum trajecturus eſſet, ita ejus exercitus animos ad bellum præparavit.

NEMO ante me novus imperator militibus ſuis; prius quam operâ eorum uſus eſſet, gratias agere jure ac meritò potuit. Me vobis, priuſquam provinciam aut caſtra viderem, obligavit fortuna, primùm, quod ea pietate erga patrem patruumque meum vivos mortuoſque fuiſtis: deinde, quod amiſſam tantâ clade provinciæ poſſeſſionem integram, & populo Romano, & ſucceſſori mihi, virtute veſtra obtinuiſtis. Sed quum jam benignitate Deûm id paremus atque agamus, non ut ipſi maneamus in Hiſpania, ſed ne Pœni maneant; nec ut pro ripa Iberi ſtantes arceamus tranſitum

tum hoſtis, ſed ut ultrò tranſeamus, transferamuſque bellum; vereor, ne cui veſtrûm majus id audaciuſque conſilium, quam aut pro memoria cladium nuper acceptarum, aut pro ætate mea videatur. Adverſæ pugnæ in Hiſpania, nullius in animo, quàm meo, minus obliterari poſſunt. quippe cui pater & patruus, intra triginta dierum ſpatium, ut aliud ſuper aliud cumularetur familiæ noſtræ funus, interfecti ſunt. Sed ut familiaris penè orbitas ac ſolitudo frangit animum; ita publica quum fortuna tum virtus, deſperare de ſumma rerum prohibet; eo fato quodam data nobis ſors eſt, ut magnis omnibus bellis victi vicerimus. Vetera omitto, Porſenam, Gallos, Samnites: à Punicis bellis incipiam. Quot claſſes, quot duces, quot exercitus priore bello amiſſi ſunt? Jam quid hoc de bello memorem? Omnibus aut ipſe adfui cladibus: aut quibus abfui, maximè unus omnium eas ſenſi. Trebia, Thraſymenus, Cannæ, quid aliud ſunt, quàm monumenta occiſorum exercituum, conſulumque Romanorum? Adde defectionem Italiæ, Siciliæ, majoris partis Sardiniæ, Adde ultimum terrorem ac pavorem, caſtra Punica inter Anienem & mœnia Romana poſita, & viſum propè in portis victorem Annibalem. In hac ruina rerum, ſtetit una integra atque immobilis virtus populi Romani. Hæc omnia ſtrata humi erexit ac ſuſtulit. Vos omnium primi, milites; poſt Cannenſem cladem vadenti Aſdrubali ad Alpes Italiamque,

qui si se cum fratre conjunxisset, nullum jam nomen esset populi Romani, ductu auspicioque patris meis obstitistis. & hæ secundæ res illas adversas sustinuerunt. Nunc benignitate Deûm, omnia secunda, prospera, indies lætiora ac meliora in Italia Siciliaque geruntur. In Sicilia, Syracusæ Agrigentumque captum. pulsi tota insula hostes, receptaque provincia in ditione populi Romani est. In Italia Arpi recepti, Capua capta. Iter omne ab urbe Roma trepida fuga emensus Annibal, in extremum angulum agri Brutii compulsus; nihil jam majus precatur Deos, quàm ut incolumis cedere atque abire ex hostium terra liceat. Quid igitur minus conveniat, milites, quàm quum aliæ super alias clades cumularentur, ac Dii prope ipsi cum Annibale starent, vos hic cum parentibus meis (æquentur enim etiam honore nominis) sustinuisse labantem fortunam populi Romani: nunc eosdem, quia illic omnia secunda lætaque sunt, animis deficere? Nuper quoque quæ acciderunt, utinam tam sine meo luctu, quam vestro transissent! Nunc Dii immortales imperii Romani præsides, qui centuriis omnibus, ut mihi imperium juberent dari, fuere auctores; iidem auguriis auspiciisque, & per nocturnos etiam visus omnia læta ac prospera portendunt. Animus quoque meus, maximus mihi ad hoc tempus vates, præsagit, nostram Hispaniam esse: brevi extorre hinc omne Punicum nomen, maria terrasque fœda fuga impleturum.

turum. Quod mens ſua ſponte divinat, idem ſubjicit ratio haud fallax. Vexati ab iis ſocii, noſtram fidem per legatos implorant, tres duces diſcrepantes, propè ut defecerint alii ab aliis, trifariam exercitus in diverſiſſimas regiones diſtraxere. Eadem in illos ingruit fortuna, quæ nuper nos afflixit. nam & deſeruntur ab ſociis, ut prius ab Celtiberis nos: & diduxere exercitus; quæ patri, patruoque meo cauſa exitii fuit. Nec diſcordia inteſtina coire eos in unum ſinet, neque ſinguli nobis reſiſtere poterunt. Vos modo, milites, favete nomini Scipionum, ſoboli imperatorum veſtrorum, velut accifis recreſcenti ſtirpibus. Agite milites veteres, novum exercitum, novumque ducem traducite Iberum, traducite in terras cum multis fortibus factis ſæpe à vobis peragratas. Brevi faciam, ut quemadmodum nunc noſcitatis in me patris patruique ſimilitudinem oris vultuſque, & lineamenta còrporis; ita ingenii, fidei, virtutiſque exemplum expreſſum ad effigiem vobis reddam; ut revixiſſe, aut renatum ſibi quiſque Scipionem imperatorem dicat.

ORATIO

P. SCIPIONIS ad milites.

ARGUMENTUM.

Trajecto Ibero, P. Scipio Carthaginem novam oppugnare ſtatuerat: jamque ab ea non ita longum iter aberat, quum inſciis omnibus, præter unum Lælium, quo proficiſci pararet, concione advocata, ad oppugnationem urbis ita milites exhortatus eſt.

AD urbem unam oppugnandam, si quis vos adductos credit, is magis operis vestri, quàm emolumenti rationem exactam, milites, habet. Oppugnabitis enim verè mœnia unius urbis, sed in una urbe universam ceperitis Hispaniam. Hic sunt obsides omnium nobilium regum populorumque: qui simul in potestate vestra erunt, extemplo omnia quæ nunc sub Carthaginiensibus sunt, in ditionem nostram tradent. Hic pecunia omnis hostium, sine qua neque illi gerere bellum possunt: quippe qui mercenarios exercitus alant & quæ nobis maximo usui ad conciliandos animos barbarorum erit. Hic tormenta, arma, armamenta, & omnis apparatus belli est; qui simul & vos instruet, & hostes nudabit. Potiemur præterea quum pulcherrima opulentissimaque urbe, tum opportunissima portu egregio: unde terra marique, quæ belli usus poscunt, suppeditentur: quæ quum magna ipsi habebimus, tum dempserimus hostibus multo majora. Hæc illis arx, hæc horreum, ærarium, armamentarium, hæc omnium rerum receptaculum est. Huc rectus in Africam cursus est: hæc una inter Pyrenæum & Gades statio: hinc omni Hispaniæ imminet Africa. Sed quoniam vos instructos & ordinatos cognosco, ad Carthaginem novam oppugnandam totis viribus & bono animo transeamus.

ORA-

ORATIO
P. SCIPIONIS ad Lucejum Celtiberorum principem, quum ei sponsam reddidit.

ARGUMENTUM.

Hoc ad priorem orationem pertinet. Capta Carthagine nova, quum inter recensendos obsides nomina civitatum acciperet Scipio, missis nuntiis admonebat obsidum parentes, ut ad suos quisque recipiendos Carthaginem venirent. Adducta ad eum tum fuit adulta virgo eximiæ atque spectatæ formæ: ex qua percontatus ipse patriam & parentes, quum acciperet, eam desponsatam Lucejo adolescenti Celtiberorum principi, extemplo parentes sponsumque acciri jubet. Ubi primum sponsus venit, hoc eum sermone alloquitur.

JUVENIS juvenem appello: quo minor sit inter nos hujus sermonis verecundia Ego, quum sponsa tua capta à militibus nostris ad me ducta esset, audiremque eam tibi cordi esse, & forma faceret fidem; quia ipse, si frui liceret ludo ætatis, (præsertim recto & legitimo amore) & non Respub. animum nostrum occupasset, veniam mihi dari sponsam impensius amanti vellem: tuo, cujus sponsa es, amori faveo. Fuit sponsa tua apud me eâdem, quâ apud soceros tuos parentesque suos verecundia: servata tibi est, ut inviolatum & dignum me teque dari tibi donum posset. Hanc mercedem unam pro eo munere paciscor; amicus populo Romano sis: & si me virum bonum credis esse, quales patrem patruumque meum jam ante hę gentes norant, scias multos nostri similes in civitate Romana esse: nec ullum in terris populum hodie dici posse, quem minus tibi hostem tuisque esse velis, aut amicum malis.

Ex vigesimoseptimo libro ab urbe condita.

ORATIO M. MARCELLI AD SUOS.

ARGUMENTUM.

Canusinos Annibal ad defectionem solicitans, quum Marcellum adversus se contendere audiret, tum castra inde movere cœpit. Marcellus cum brevi intervallo conse uutus, tandem nihil magis quam justum prælium detrectantem, ad id quod vitabat certamen traxit. Vesperi congressos, æquo marte nox diremit. Postero die utrinque concursum est: fusi Romani primùm, deinde fugati cæsis millibus duobus & septingentis. Ex ea pugna resiiterant, in castra receptos Marcellus ita objurgavit.

DIIS immortalibus ut in tali re laudes grasque ago, quod victor hostis cum tanto pavore incidentibus vobis in vallum portasque, non ipsa castra est aggressus. Deseruissetis profectò eodem terrore castra, quo omisistis pugnam. Qui pavor hic, qui terror, quæ repent., qui, & cum quibus pugnaretis, oblivio animos cepit? nem, e iidem sunt ii hostes, quos vincendo & victos sequendo priorem æstatem absumpsistis: quibus dies noctesque fugientibus per hos dies institistis: quos levibus prœliis fatigastis, quos hesterno die nec iter facere, nec castra ponere passi estis. Omitto ea quibus gloriari potestis: cujus & ipsius pudere ac pœnitere vos oportet, referam. nempe æquis manibus hesterna die diremistis pugnam. Quid hæc nox, quid hæc dies attulit? vestræ his copiæ imminutæ sunt an illorum auctæ? Non equidem mihi cum exercitu meo loqui videor, nec cum Romanis militibus corpora tantum atque arma eadem sunt. An si eosdem

dem animos habuissetis, terga vestra vidisset hostis? signa alicui manipulo, aut cohorti abstulisset? non adhuc cæsis Romanis legionibus gloriabatur. vos illi hodierno die primum fugati exercitus dedistis decus.

ORATIO ANNIBALIS AD SUOS.

ARGUMENTUM.

Hæc cum proximo conjunctum est. Milites, quum jure se à Marcello objurgatos intelligerent, clamore sublato precabantur atque orabant, ut ejus modò pugnæ gratiam faceret: ita, ubi vellet, militum suorum animos experturum. Tum Marcellus in aciem eos se educturum postero die dicit, ubi victores potius quàm victi veniam impetrarent. Postero die, ut jussi erant armati conveniunt. Quod ubi ad Annibalem allatum est, tum in hæc verba suos præparavit.

CUM eo nimirum hoste res est, qui nec bonam nec malam ferre fortunam potest. Seu vicit, ferociter instat victis: seu victus est, instaurat cum victoribus certamen.

Ex vicesimooctavo libro ab Urbe condita.

ORATIO P. SCIPIONIS AD MILITES.

ARGUMENTUM.

Sucrone ad præsidium octo millia militum relicta erant: ii nimia primum licentiâ ex diutino otio collecta, deinde audita morte (incertis authoribus) Scipionis imperatoris, seditionem movent. Ac primum tribunos, quum viderent non modo in sententiam suam non descendere velle, sed iis quæ conabantur, obviam ire, ex castris fugant. Tum ad principes seditionis gregarios milites C. Albium Calenum, & C. Atrium Umbrum, communi consensu, imperii summam deferunt: qui tribunitiis ornamentis non contenti summi etiam magistratus insignia, ut fasces, ut secures, assumunt. Non ita multo post nuntii certi & vivere Scipionem, & valere afferunt quæ res ita omnium animos discruciabat ut jam imperatores ipsi sua insignia exhorrerent: vulgus tantum iactaret

ret id factum esse quod non ad diem ipsum stipendia data & impensa essent. Carthaginem deinde interjectis aliquot diebus seditiosi omnes ingressi postero die vocati ad concionem à Scipione, hac concione reprehensi sunt, duces & authores capitali supplicio damnati.

NUNQUAM mihi defuturam orationem, qua exercitum meum alloquerer, credidi non quod verba unquam potius quàm res exercuerim; sed quia propè à pueritia in castris habitus, assueveram militaribus ingeniis. Ad vos quemadmodum loquar, nec consilium, nec oratio suppeditat: quos nec quo nomine quidem appellare debeam, scio. Cives? qui à patria vestra descivistis: an milites? qui imperium auspiciumque abnuistis, sacramenti religionem rupistis Hostes? corpora, ora, vestitum, habitum civium agnosco: facta, dicta, consilia, animos hostium video. Quid enim vos, nisi quod Illergetes & Lacetani, aut optastis aliud aut sperastis? Et illi tamen Mandonium atque Indibilem, regiæ nobilitatis viros, duces furoris sequuti sunt: vos auspicium & imperium ad Umbrum Atrium, & Calenum Albium, detulistis. Negate vos id omnes fecisse, aut factum voluisse milites, paucorum eum furorem atque amentiam esse. Libenter credam negantibus. nec enim ea sunt commissa, quæ vulgata in omnem exercitum sine piaculis ingentibus expiari possunt. Invitus ea, tanquam vulnera attingo. sed nisi tacta tractataque sanari non possunt. Equidem pulsis Hispania Carthaginiensibus, nullum locum in tota pro-

provincia, nullos homines credebam esse, ubi vita invisa esset mea. sic me non solum adversus socios gesseram, sed etiam adversus hostes. In castris en meis (quantum me opinio fefellit?) fama mortis meæ non accepta solum, sed etiam exspectata est. Non quod ego vulgare facinus per omnes velim (equidem si totum exercitum meum mortem mihi optasse crederem; hic statim ante oculos vestros morerer: nec me vita juvaret invisa civibus & militibus meis) sed multitudo omnis, sicut natura maris, per se immobilis est, venti & auræ cient, ita aut tranquillum, aut procellæ in vobis sunt & causa atque origo omnis furoris penes auctores est: vos contagione insanistis. Quin mihi ne hodie quidem scire videmini, quo amentiæ progressi sitis: quid facinoris in me, quid in patriam, parentesque ac liberos, quid in Deos, sacramenti testes, quid adversus auspicia, sub quibus militastis, quid adversus morem militiæ disciplinamque majorum, quid adversus summi imperii majestatem ausi sitis. De me ipso taceo temere potius, quàm avide credideritis. Is denique ego sim, cujus imperii tædere exercitum, minimè mirandum sit. Patria quid de vobis meruerat, quam cum Mandonio & Indibili consociando consilia prodebatis? Quid populus Romanus, cum imperium ablatum ab tribunis suffragio populi creatis, ad homines privatos detulistis? quum, eo ipso non contenti, si pro tribunis illos habere-

beretis, fasces imperatoris vestri ad eos, quibus servus, cui imperarent, nunquam fuerat Romanus exercitus detulistis. In prætorio tetenderunt Albius & Atrius: classicum apud eos cecinit: signum ab iis petitum est: sederunt in tribunali P. Scipionis: lictor apparuit: Submovente eo incesserunt: fasces cum securibus prælati sunt. Lapides pluere, & fulmina jaci de cœlo, & insuetos fœtus animalia edere, vos portenta esse putatis: hoc est portentum, quod nullis hostiis, nullis supplicationibus, sine sanguine eorum, qui tantum facinus ausi sunt, expiari possit. Atque ego, (quanquam nullum scelus rationem habet) tamen ut in re nefaria, quæ mens, quod consilium vestrum fuerit, scire velim. Rhegium quondam in præsidium missa legio, interfectis per scelus principibus civitatis, urbem opulentam per decem annos tenuit, propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro Romano securi percussa sunt. Sed illi tamen, non Atrium Umbrum semilixam, nominis etiam abominandi ducem, sed Decium Jubellium tribunum militum sequuti sunt: nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus aut Lucanis, hostibus populi Romani, se conjunxerant, vos cum Mandonio & Indibili consilia communicastis, & arma consociaturi fuistis. Illi, sicut Campani Capuam Tuscis veteribus cultoribus ademptam Mamertini in Sicilia Messanam, sic Rhegium habituri perpetuam sedem erant: nec populum Ro-

Romanum,nec socios populi Romani ultro lacessituri bello. Sucronemne vos domicilium habituri eratis? Ubi si vos decedens confecta provincia imperator relinquerem, Deûm hominumque fidem implorare debebatis, quod non rediretis ad conjuges liberosque vestros. Sed horum quoque memoriam, sicut patriæ meique ejeceratis ex animis vestris. Viam consilii scelerati,sed non ad ultimum dementis,exsequi volo. Mene vivo, & cætero incolumi exercitu, cum quo ego die uno Carthaginem cepi, cum quo quatuor imperatores, quatuor exercitus Carthaginiensium fudi, fugavi, Hispania expuli, vos octo millia hominum, majoris certè omnes pretii,quàm Albius & Atrius sunt, quibus vos subjecistis, Hispaniam provinciam populo Romano erepturi eratis? Amolior & amoveo nomen meum. nihil ultra facile credam mortem meam à vobis violatus sim. Quid? si ego morerer, mecum exspiratura Respub. mecum casurum imperium populi Romani erat? ne istuc Jupiter Optimus Maximus sicit; urbem auspicato Diis auctoribus in æternum conditam, fragili huic & mortali corpori æqualem esse. Flaminio, Paulo Æmilio Gracccho, Posthumio Albino, M. Marcello, T.Q.Crispino, C. Fulvio, Scipionibus meis,tot tam præclaris imperatoribus uno bello absumptis, superstes est populus Romanus, eritque mille aliis nunc ferro, nunc morbo morientibus;meo unius funere elata populi Romani esset Respub? Vos ipsi

hic

ut nos cladium nostrarum non pœniteat. Bellum propter nos suscepistis: susceptum, quartum decimum annum tam pertinaciter geritis, ut sæpe ad ultimum discrimen & ipsi veneritis & populum Carthaginiensem adduxeritis. Quum in Italia tam atrox bellum & Annibalem hostem haberetis, consules cum exercitu in Hispaniam, velut ad colligendas reliquias naufragii nostri misistis. P. & Cn. Cornelii, ex quo in provinciam venerunt, nullo tempore destiterunt, quæ nobis secunda quæque adversa hostibus nostris essent, facere. Jam omnium primum oppidum nobis restituerunt: per omnem Hispaniam cives nostros venundatos, dimissis qui conquirerent, ex servitute in libertatem restituerunt. Quum jam prope esset, ut optabilem ex miserrima fortunam haberemus; P. & Cn. Cornelii imperatores vestri luctuosius nobis prope quàm vobis perierunt. Tum verò ad hoc retracti ex distantibus locis in sedem antiquam videbamur, ut iterum periremus, & alterum excidium patriæ videremus, nec ad perniciem nostram Carthaginiensi utique aut duce aut exercitu opus esse: ab Turdulis veterrimis hostibus, qui prioris quoque excidii causa nobis fuerant, extingui posse, quum ex inspirato repente misistis nobis P. hunc Scipionem quem, fortunatissimi omnium Saguntinorum videmur, quia consulem declaratum vidimus, ac vidisse nos civibus nostris renunciaturi sumus spem, opem, salu-

ſalutem noſtram. qui quum plurimas hoſtium veſtrorum cepiſſet in Hiſpania urbes, ubique ex captivorum numero excretos Saguntinos in patriam remiſit. Poſtremo Turdetaniam, adeo infeſtam nobis, ut illa gente incolumi ſtare Saguntum non poſſet, ita bello afflixit, ut non modo nobis, (abſit verbo invidia) ſed ne poſteris quidem timenda noſtris eſſet. Deletam urbem cernimus eorum, quorum in gratiam Saguntum deleverat Annibal. Vectigal ex agro eorum capimus, quod nobis non tam fructu jucundius eſt, quam ultione. Ob hæc, quibus majora neque ſperare neque optare ab Diis immortalibus poteramus, gratias actum nos decem legatos Saguntinus Senatus populuſque ad vos miſit: ſimul gratulatum, quod ita res hos annos in Hiſpania atque Italia geſſiſtis, ut Hiſpaniam non Ibero amne tenus, ſed qua terrarum ultimus finit Oceanus, domitam armis habeatis: Italiæ, niſi quatenus vallum caſtrorum cingit, nihil reliqueritis Pœno. Jovi optimo maximo, præſidi Capitolinæ arcis, non grates tantum ob hæc agere juſſi ſumus, ſed donum hoc etiam, ſi vos permitteretis, coronam auream in Capitolium victoriæ ergo ferre. Id uti permittatis, quæſumus utique ſi vobis ita videretur, quæ nobis imperatores veſtri commoda tribuerunt, ea rata atque perpetua authoritate veſtra faciatis.

ORA-

ORATIO
Q. FABII MAXIMI, quâ Scipioni Africam provinciam decerni dissuadet.

ARGUMENTUM.

Quum in senatu de provinciis referretur, communis omnium fama erat Africam novam provinciam etiam extra sortem P. Scipioni destinatam esse. Ac Scipio ipse jam consulem se declaratum non ad gerendum modo, sed ad præficiendum quoque bellum jactabat. quum Q. Fabius Maximus rogatus sententiam, in hæc verba Scipioni decernendam non esse Africam persuadere cœpit.

SCIO multis vestrûm videri, P. C. rem actam hodierna die agi, & frustra habiturum orationem, qui tanquam de integra re, de Africa provincia, sententiam dixerit. Ego autem primum illud ignoro, quemadmodum jam certa provincia Africa consulis viri fortis ac strenui sit, quam nec senatus censuit in hunc annum provinciam esse, nec populus jussit. deinde, si est, consulem peccare arbitror, qui de re transacta simulando se referre, senatum ludibrio habet: non senatorem modo, qui de quo consulitur, suo loco dicit Sententiam. Atque ego certum habeo, dissentienti mihi ab ista festinatione in Africam trajiciendi, duarum rerum subeundam opinionem esse, unius insita ingenio meo cunctationis; quam metum pigritiamque homines adolescentes sanè appellent: dum me nón pœniteat, adhuc aliorum speciosiora primo adspectu consilia semper visa, mea usu meliora. alterius, obtrectationis atque invidiæ adversum crescentem indies gloriam fortissimi consulis. A qua suspicione, si me neque vita acta & mores mei, neque dicta-

tura

tura cum quinque consulatibus tantumque gloriæ belli domique partæ vindicat, ut propius fastidium ejus sim, quàm desiderium; ætas saltem liberet. quæ enim mihi æmulatio cum eo esse potest, qui ne filio quidem meo æqualis sit? Me dictatorem, quum vigerem adhuc viribus & in cursu maximarum rerum essem, recusantem nemo aut in senatu, aut ad populum audivit, quo minus insectanti me magistro equitum, quod fando nunquam antè auditum erat, imperium mecum æquaretur: rebus quàm verbis assequi malui, ut qui aliorum judicio mihi comparatus erat, sua mox confessione me sibi præferret: nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi atque æmulationes cum adolescente florentissimo proponam, videlicet ut mihi jam vivendo, non solum rebus gerendis fesso, si huic negata fuerit, Africa provincia decernatur. cum ea gloria, quæ parta est, vivendum atque moriendum est. Vincere ego prohibui Annibalem, ut à vobis, quorum vigent nunc vires, etiam vinci posset. Illud te mihi ignoscere, P. Corneli, æquum erit, si quum in me ipso nunquam pluris famam hominum quam Rempub. fecerim, ne tuam quidem gloriam bono publico præponam. quanquam si aut bellum nullum in Italia; aut is hostis esset, ex quo victo nihil gloriæ quæreretur; qui te in Italia retineret, etsi id bono publico faceret, simul cum bello materiam gloriæ tuæ ire ereptum videri posset.

ſet. Quum verò Annibal hoſtis incolumi exercitu quartumdecimum annum Italiam obſideat, pœnitebit te, P. Corneli, gloriæ tuæ, ſi hoſtem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis cauſa fuit, tu conſul Italia expuleris, & ſicùt penes C. Luctacium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te hujus fuerit? Niſi aut Amilcar Annibali dux eſt præferendus, aut illud bellum huic, aut victoria illa major clariorque, quàm hæc (modo contingat, ut te conſule vincamus) futura eſt. Ab Drepano atque Eryce detraxiſſe Amilcarem, quam Italia expuliſſe Pœnos atque Annibalem, malis? ne tu quidem, etſi magis partam, quàm ſperatam gloriam amplecteris, Hiſpania potius quàm Italia bello liberata gloriatus fueris. Nondum is eſt, Annibal, quem non magis timuiſſe videatur, quàm contempſiſſe, qui aliud bellum maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris, nec per iſtos circuitus, ut quum in Africam trajeceris, ſequuturum te illuc Annibalem ſperes, potius quàm recto hinc itinere, ubi Annibal eſt, eo bellum intendis? Egregiam iſtam palmam belli Punici patrati petis? Hoc & natura prius eſt, tua quum defenderis, aliena ire oppugnatum. Pax ante in Italia quam bellum in Africa ſit: & nobis prius decedat timor, quam ultrò aliis inferatur. Si utrumque tuo ductu auſpicioque fieri poteſt? Annibale hic victo, illic Carthaginem expugna. Si alterutra victoria novis conſulibus relinquenda eſt;

prior

prior quum major clariorque, tum causa etiam insequentis fuerit. Nam nunc quidem, præterquam quòd & in Italia & in Africa duos diversos exercitus alere ærarium non potest; præterquam quòd unde classes tueamur, unde commeatibus præbendis sufficiamus, nihil reliqui est: periculi tandem, quantum adeatur, quem fallit? P. Licinius in Italia, P. Scipio bellum in Africa geret. Quid si (quod omnes Dii omen avertant, & dicere etiam reformidat animus, sed quæ acciderunt, accidere possunt) victor Annibal ire ad urbem pergat; tum demum te consulem ex Africà, sicut Q. Fulvium à Capua, arcessemus? Quid? quod in Africa quoque Mars communis belli erit. Domus tibi tua, pater patruusque, intra triginta dies cum exercitibus cæsi, documento sint; ubi per aliquot annos maximis rebus terra marique gerendis amplissimum nomen apud exteras gentes populi Romani vestræque familiæ fecerant. Dies me deficiat, si reges, imperatoresque, temere in hostium terras transgressos, cum maximis cladibus suis exercituumque suorum, numerare velim. Athenienses, prudentissima civitas, bello domi relicto, authore æquè impigro ac nobili juvene, magna classe in Siciliam transmissa, una pugna navali florentem Rempub. suam in perpetuum afflixerunt. Externa & nimis antiqua repeto. Africa eadem ista, & M. Atilius, insigne utriusque fortunæ exemplum, nobis documento

 sint.

ſint. Næ tibi, P. Corneli, quum ex alto Africam conſpexeris, ludus & jocus fuiſſe Hiſpaniæ tuæ videbuntur. Quid enim ſimile? Pacato mari præter oram Italiæ Galliæque vectus, Emporias in urbem ſociorum claſſem appuliſti; expoſitos milites, per tutiſſima omnia ad ſocios & amicos populi Romani, Tarraconem duxiſti: ab Tarracone deinde iter per præſidia Romana: circa Iberum exercitus patris patruique tui, poſt amiſſos imperatores ferociores calamitate ipſa dux tumultuarius quidem ille L. Marcius, & militari ſuffragio ad tempus lectus, cæterum ſi nobilitas ac juſti honores adornarent, claris imperatoribus qualibet arte belli par: oppugnata per ſummum otium Carthago, nullo trium Punicorum exercituum ſocios defendente. Cætera, neque ea elevo, nullo tamen modo Africo bello comparanda; ubi non portus ullus claſſi noſtræ apertus, non ager pacatus, non civitas ſocia; non rex amicus, non conſiſtendi uſquam locus, non procedendi. Quacunque circumſpexeris, hoſtilia omnia atque infeſta. An Syphaci Numidiſque credis? Satis ſit ſemel creditum. Non ſemper temeritas eſt felix. & fraus fidem in parvis ſibi præſtruit, ut quum operæ pretium ſit, cum mercede magna fallat. Non hoſtes patrem patruumque tuum armis prius, quum Celtiberi ſocii fraude circumvenerunt: nec tibi ipſi à Magone & Aſdrubale hoſtium ducibus, quantum ab Indibili & Mandonio in

fidem

fidem acceptis, periculi fuit. Numidis tu credere potes, defectionem militum tuorum expertus? Et Syphax & Masanissa se, quàm Carthaginienses, malunt potentissimos in Africa esse: Carthaginienses, quàm quenquam alium. Nunc illos æmulatio inter sese, & omnes causæ certaminum acuunt, quia procul externus metus est. Ostende illis Romana arma, & exercitum alienigenam; jam veluti ad commune restinguendum incendium concurrent. Aliter iidem illi Carthaginienses Hispaniam defenderunt: aliter mœnia patriæ, templa Deûm, aras, focos, defendent, quum euntes in prælium pavida prosequetur conjunx, & parvi liberi occursabunt. Quid porro? si satis confisi Carthaginienses consensu Africæ, fide sociorum regum, mœnibus suis, quum tuo exercitusque tui præsidio nudatam Italiam viderint, ipsi ultrò novum exercitum in Italiam aut ex Africa miserint, aut Magonem, quem à Balearibus classe transmissa jam præter oram Ligurum Alpinorum vectari constat, Annibali se conjungere jusserint? Nempe in eodem terrore erimus, in quo nuper fuimus, quum Asdrubal in Italiam transcendit: quem tu, qui non solum Carthaginem, sed omnem Africam exercitu tuo es clausurus, è manibus tuis in Italiam emisisti. Victum à te dices: eo quidem minus vellem, & id tuâ, non Reipub. solum causâ iter datum victo in Italiam esse. Patere nos omnia quæ prospera tibi ac Reipublicæ in imperio

beretis, fasces imperatoris vestri ad eos, quibus servus, cui imperarent, nunquam fuerat Romanus exercitus detulistis. In prætorio tetenderunt Albius & Atrius: classicum apud eos cecinit: signum ab iis petitum est: sederunt in tribunali P. Scipionis: lictor apparuit: Submovente eo incesserunt: fasces cum securibus prælati sunt. Lapides pluere, & fulmina jaci de cœlo, & insuetos fœtus animalia edere, vos portenta esse putatis: hoc est portentum, quod nullis hostiis, nullis supplicationibus, sine sanguine eorum, qui tantum facinus ausi sunt, expiari possit. Atque ego, (quanquam nullum scelus rationem habet) tamen ut in re nefaria, quæ mens, quod consilium vestrum fuerit, scire velim. Rhegium quondam in præsidium missa legio, interfectis per scelus principibus civitatis, urbem opulentam per decem annos tenuit, propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro Romano securi percussa sunt. Sed illi tamen, non Atrium Umbrum semilixam, nominis etiam abominandi ducem, sed Decium Jubellium tribunum militum sequuti sunt: nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus aut Lucanis, hostibus populi Romani, se conjunxerant, vos cum Mandonio & Indibili consilia communicastis, & arma consociaturi fuistis. Illi, sicut Campani Capuam Tuscis veteribus cultoribus ademptam Mamertini in Sicilia Messanam, sic Rhegium habituri perpetuam sedem erant: nec populum Ro-

Romanum, nec socios populi Romani ultro lacessituri bello. Sucronemne vos domicilium habituri eratis? Ubi si vos decedens confecta provincia imperator relinquerem, Deûm hominumque fidem implorare debebatis, quod non rediretis ad conjuges liberosque vestros. Sed horum quoque memoriam, sicut patriæ meique ejeceratis ex animis vestris. Viam consilii scelerati, sed non ad ultimum dementis, exsequi volo. Mene vivo, & cætero incolumi exercitu, cum quo ego die uno Carthaginem cepi, cum quo quatuor imperatores, quatuor exercitus Carthaginiensium fudi, fugavi, Hispania expuli, vos octo millia hominum, majoris certè omnes pretii, quàm Albius & Atrius sunt, quibus vos subjecistis, Hispaniam provinciam populo Romano erepturi eratis? Amolior & amoveo nomen meum. nihil ultra facile credam mortem meam à vobis violatus sim. Quid? si ego morerer, mecum exspiratura Respub. mecum casurum imperium populi Romani erat? ne istuc Jupiter Optimus Maximus sit; urbem auspicato Diis auctoribus in æternum conditam, fragili huic & mortali corpori æqualem esse. Flaminio, Paulo Æmilio Gracche, Posthumio Albino, M. Marcello, T.Q. Crispino, C. Fulvio, Scipionibus meis, tot tam præclaris imperatoribus uno bello absumptis, superstes est populus Romanus, eritque mille aliis nunc ferro, nunc morbo morientibus; meo unius funere elata populi Romani esset Respub? Vos ipsi hic

hic in Hispania; patre & patruo meo, duobus imperatoribus interfectis, Septimum Martium ducem vobis adversus exultantes recenti victoria Pœnos delegistis. & sic loquor, tanquam sine duce Hispaniæ futuræ fuerint. M. Sillanus eodem jure, eodem imperio mecum in provinciam missus, L. Scipio frater meus; & C. Lælius legati, vindices majestatis imperii deessent? Utrum exercitus exercitui, an duces ducibus, an dignitas, an causa comparari poterat? quibus si omnibus superiores essetis, arma cum Pœnis contra patriam, contra cives vestros ferretis? Africam Italiæ, Carthaginem urbi Romæ imperare velletis? Quam ob noxam patriæ? Coriolanum quondam damnatio injusta, miserum & indignum exilium, ut iret ad oppugnandam patriam, impulit: revocavit tamen à publico parricidio privata pietas. Vos qui dolor, quæ ira incitavit? Stipendiumne diebus paucis imperatore ægro serius numeratum, satis digna causa fuit, cur patriæ indiceretis bellum? cur ad Illergetes descisceretis à populo Romano? cur nihil divinarum humanarumve rerum inviolatum vobis esset? Insanistis profectò milites: nec major in corpus meum vis morbi, quàm in vestras mentes invasit. Horret animus referre, quid crediderint homines, quid speraverint, quid optaverint. Auferat omnia irrita oblivio, si potest: si non, utcunque silentium tegat. Non negaverim, tristem atrocemq; vobis visam orationem meam;

quantò

quantò creditis facta vestra atrociora esse, quàm dicta mea? & me ea quæ fecistis, pati æquum censetis: vos ne dici quidem omnia æquo animo ferretis? Sed ne ea quidem ipsa ultrà exprobrabuntur. utinam tam facilè vos oblivisçamini eorum, quàm ego oblivisçar. Itaque quod ad vos universos attinet, si erroris pœnitet, satis superque pœnarum habeo. Albius Calenus, & Atrius Umber, & cæteri nefariæ seditionis auctores, sanguine luent quod admiserunt. Vobis supplicii eorum spectaculum non modò non acerbum, sed lętum etiam, si sana mens rediit, debet esse. de nullis enim quam de vobis infestius, aut iniquius consuluerunt.

ORATIO SAGUNTINORUM ad P.C. in senatu.

ARGUMENTUM.

Secundum bellum Punicum susceptum erat nomine Saguntinorum. Quorum oppidum quum Annibal summa vi oppugnaret, missis Romam oratoribus auxilium socii adversus Pœnos petiverunt. Annibali verò, quum legationibus factis eo nomine multis, nihilominus in oppugnando perstaret, authoritate senatus bellum fuit indictum. Ita quicquid gestum, quantumcunque cladium & incommodorum acceptum erat, nomine ac causa ipsorum acceptum. Itaque ne ingrati merito ac jure videri dicique possent, in secundis rebus suis & Romanorum, Legatos Romam mittunt, qui pro tot beneficiis gratias agerent, gratularenturque bellum illud feliciter tandem successisse. Ii in senatum introducti, sic loquuti sunt.

ETSI nihil ultra malorum est, P. C. quàm quod passi sumus, ut ad ultimum fidem vobis præstaremus; tamen ea vestra merita imperatorumque vestrorum erga nos fuerunt, ut

ut nos cladium nostrarum non pœniteat. Bellum propter nos suscepistis: susceptum quartum decimum annum tam pertinaciter geritis, ut sæpe ad ultimum discrimen & ipsi veneritis & populum Carthaginiensem adduxeritis. Quum in Italia tam atrox bellum & Annibalem hostem haberetis, consules cum exercitu in Hispaniam, velut ad colligendas reliquias naufragii nostri misistis. P. & Cn. Cornelii, ex quo in provinciam venerunt, nullo tempore destiterunt, quæ nobis secunda quæque adversa hostibus nostris essent, facere. Jam omnium primum oppidum nobis restituerunt: per omnem Hispaniam cives nostros venundatos, dimissis qui conquirerent, ex servitute in libertatem restituerunt. Quum jam prope esset, ut optabilem ex miserrima fortunam haberemus; P. & Cn. Cornelii imperatores vestri luctuosius nobis prope quàm vobis perierunt. Tum verò ad hoc retracti ex distantibus locis in sedem antiquam videbamur, ut iterum periremus, & alterum excidium patriæ videremus, nec ad perniciem nostram Carthaginiensi utique aut duce aut exercitu opus esse: ab Turdulis veterrimis hostibus, qui prioris quoque excidii causa nobis fuerant, extingui posse, quum ex inspirato repente misistis nobis P. hunc Scipionem quem, fortunatissimi omnium Saguntinorum videmur, quia consulem declaratum vidimus, ac vidisse nos civibus nostris renunciaturi sumus spem, opem, salu-

ſalutem noſtram. qui quum plurimas hoſtium veſtrorum cepiſſet in Hiſpania urbes, ubique ex captivorum numero excretos Saguntinos in patriam remiſit. Poſtremo Turdetaniam, adeo infeſtam nobis, ut illa gente incolumi ſtare Saguntum non poſſet, ita bello afflixit, ut non modo nobis, (abſit verbo invidia) ſed ne poſteris quidem timenda noſtris eſſet. Deletam urbem cernimus eorum, quorum in gratiam Saguntum deleverat Annibal. Vectigal ex agro eorum capimus, quod nobis non tam fructu jucundius eſt, quam ultione. Ob hæc, quibus majora neque ſperare neque optare ab Diis immortalibus poteramus, gratias actum nos decem legatos Saguntinus Senatus populuſque ad vos miſit: ſimul gratulatum, quod ita res hos annos in Hiſpania atque Italia geſſiſtis, ut Hiſpaniam non Ibero amne tenus, ſed qua terrarum ultimus finit Oceanus, domitam armis habeatis: Italiæ, niſi quatenus vallum caſtrorum cingit, nihil reliqueritis Pœno. Jovi optimo maximo, præſidi Capitolinæ arcis, non grates tantum ob hæc agere juſſi ſumus, ſed donum hoc etiam, ſi vos permitteretis, coronam auream in Capitolium victoriæ ergo ferre. Id uti permittatis, quæſumus utique ſi vobis ita videretur, quæ nobis imperatores veſtri commoda tribuerunt, ea rata atque perpetua authoritate veſtra faciatis.

ORA-

ORATIO

Q. FABII MAXIMI, quâ Scipioni Africam provinciam decerni dissuadet.

ARGUMENTUM.

Quum in senatu de provinciis referretur, communis omnium fama erat Africam novam provinciam etiam extra sortem P. Scipioni destinatam esse: Ac Scipio ipse jam consulem se declaratum non ad gerendum modo, sed ad præficiendum quoque bellum jactabat. quum Q. Fabius Maximus rogatus sententiam, in hæc verba Scipioni decernendam non esse Africam persuadere cœpit.

SCIO multis vestrûm videri, P. C. rem actam hodierna die agi, & frustra habiturum orationem, qui tanquam de integra re, de Africa provincia, sententiam dixerit. Ego autem primum illud ignoro, quemadmodum jam certa provincia Africa consulis viri fortis ac strenui sit, quam nec senatus censuit in hunc annum provinciam esse, nec populus jussit. deinde, si est, consulem peccare arbitror, qui de re transacta simulando se referre, senatum ludibrio habet: non senatorem modo, qui de quo consulitur, suo loco dicit Sententiam. Atque ego certum habeo, dissentienti mihi ab ista festinatione in Africam trajiciendi, duarum rerum subeundam opinionem esse, unius insita ingenio meo cunctationis; quam metum pigritiamque homines adolescentes sanè appellent: dum me nôn pœniteat, adhuc aliorum speciosiora primo adspectû consilia semper visa, mea usu meliora. alterius, obtrectationis atque invidiæ adversum crescentem indies gloriam fortissimi consulis. A qua suspicione, si me neque vita acta & mores mei, neque dicta-

tura

tura cum quinque consulatibus tantumque gloriæ belli domique partæ vindicat, ut propius fastidium ejus sim, quàm desiderium; ætas saltem liberet. quæ enim mihi æmulatio cum eo esse potest, qui ne filio quidem meo æqualis sit? Me dictatorem, quum vigerem adhuc viribus & in cursu maximarum rerum essem, recusantem nemo aut in senatu, aut ad populum audivit, quo minus insectanti me magistro equitum, quod fando nunquam antè auditum erat, imperium mecum æquaretur: rebus quàm verbis assequi malui, ut qui aliorum judicio mihi comparatus erat, sua mox confessione me sibi præferret: nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi atque æmulationes cum adolescente florentissimo proponam, videlicet ut mihi jam vivendo, non solum rebus gerendis fesso, si huic negata fuerit, Africa provincia decernatur. cum ea gloria, quæ parta est, vivendum atque moriendum est. Vincere ego prohibui Annibalem, ut à vobis, quorum vigent nunc vires, etiam vinci posset. Illud te mihi ignoscere, P. Corneli, æquum erit, si quum in me ipso nunquam pluris famam hominum quam Rempub. fecerim, ne tuam quidem gloriam bono publico præponam. quanquam si aut bellum nullum in Italia; aut is hostis esset, ex quo victo nihil gloriæ quæreretur; qui te in Italia retineret, etsi id bono publico faceret, simul cum bello materiam gloriæ tuæ ire ereptum videri posset.

ſet. Quum verò Annibal hoſtis incolumi exercitu quartumdecimum annum Italiam obſideat, pœnitebit te, P. Corneli, gloriæ tuæ, ſi hoſtem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis cauſa fuit, tu conſul Italia expuleris, & ſicùt penes C. Luctacium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te hujus fuerit? Niſi aut Amilcar Annibali dux eſt præferendus, aut illud bellum huic, aut victoria illa major clariorque, quàm hæc (modo contingat, ut te conſule vincamus) futura eſt. Ab Drepano atque Eryce detraxiſſe Amilcarem, quam Italia expuliſſe Pœnos atque Annibalem, malis? ne tu quidem, etſi magis partam, quàm ſperatam gloriam amplecteris, Hiſpania potius quàm Italia bello liberata gloriatus fueris. Nondum is eſt, Annibal, quem non magis timuiſſe videatur, quàm contempſiſſe, qui aliud bellum maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris, nec per iſtos circuitus, ut quum in Africam trajeceris, ſequuturum te illuc Annibalem ſperes, potius quàm recto hinc itinere, ubi Annibal eſt, eo bellum intendis? Egregiam iſtam palmam belli Punici patrati petis? Hoc & natura prius eſt, tua quum defenderis, aliena ire oppugnatum. Pax ante in Italia quam bellum in Africa ſit: & nobis prius decedat timor, quam ultrò aliis inferatur. Si utrumque tuo ductu auſpicioque fieri poteſt? Annibale hic victo, illic Carthaginem expugna. Si alterutra victoria novis conſulibus relinquenda eſt;

prior

prior quum major clariorque, tum causa etiam insequentis fuerit. Nam nunc quidem, præterquam quòd & in Italia & in Africa duos diversos exercitus alere ærarium non potest; præterquam quòd unde classes tueamur, unde commeatibus præbendis sufficiamus, nihil reliqui est: periculi tandem, quantum adeatur, quem fallit? P. Licinius in Italia, P. Scipio bellum in Africa geret. Quid si (quod omnes Dii omen avertant, & dicere etiam reformidat animus, sed quæ acciderunt, accidere possunt) victor Annibal ire ad urbem pergat; tum demum te consulem ex Africa, sicut Q. Fulvium à Capua, arcessemus? Quid? quod in Africa quoque Mars commnnis belli erit. Domus tibi tua, pater patruusque, intra triginta dies cum exercitibus cæsi, documento sint; ubi per aliquot annos maximis rebus terra marique gerendis amplissimum nomen apud exteras gentes populi Romani vestræque familiæ fecerant. Dies me deficiat, si reges, imperatoresque, temere in hostium terras transgressos, cum maximis cladibus suis exercituumque suorum, numerare velim. Athenienses, prudentissima civitas, bello domi relicto, authore æquè impigro ac nobili juvene, magna classe in Siciliam transmissa, una pugna navali florentem Rempub. suam in perpetuum afflixerunt. Externa & nimis antiqua repeto. Africa eadem ista, & M. Atilius, insigne utriusque fortunæ exemplum, nobis documento

sint. Næ tibi, P. Corneli, quum ex alto Africam conspexeris, ludus & jocus fuisse Hispaniæ tuæ videbuntur. Quid enim simile? Pacato mari præter oram Italiæ Galliæque vectus, Emporias in urbem sociorum classem appulisti; expositos milites, per tutissima omnia ad socios & amicos populi Romani, Tarraconem duxisti: ab Tarracone deinde iter per præsidia Romana: circa Iberum exercitus patris patruique tui, post amissos imperatores ferociores calamitate ipsa dux tumultuarius quidem ille L. Marcius, & militari suffragio ad tempus lectus, cæterum si nobilitas ac justi honores adornarent, claris imperatoribus qualibet arte belli par: oppugnata per summum otium Carthago, nullo trium Punicorum exercituum socios defendente. Cætera, neque ea elevo, nullo tamen modo Africo bello comparanda; ubi non portus ullus classi nostræ apertus, non ager pacatus, non civitas socia; non rex amicus, non consistendi usquam locus, non procedendi. Quacunque circumspexeris, hostilia omnia atque infesta. An Syphaci Numidisque credis? Satis sit semel creditum. Non semper temeritas est felix. & fraus fidem in parvis sibi præstruit, ut quum operæ pretium sit, cum mercede magna fallat. Non hostes patrem patruumque tuum armis prius, quum Celtiberi socii fraude circumvenerunt: nec tibi ipsi à Magone & Asdrubale hostium ducibus, quantum ab Indibili & Mandonio in

fidem acceptis, periculi fuit. Numidis tu credere potes, defectionem militum tuorum expertus? Et Syphax & Masanissa se, quàm Carthaginienses, malunt potentissimos in Africa esse: Carthaginienses, quàm quenquam alium. Nunc illos æmulatio inter sese, & omnes causæ certaminum acuunt, quia procul externus metus est. Ostende illis Romana arma, & exercitum alienigenam; jam veluti ad commune restinguendum incendium concurrent. Aliter iidem illi Carthaginienses Hispaniam defenderunt: aliter mœnia patriæ, templa Deûm, aras, focos, defendent, quum euntes in prælium pavida prosequetur conjunx, & parvi liberi occursabunt. Quid porro? si satis confisi Carthaginienses consensu Africæ, fide sociorum regum, mœnibus suis, quum tuo exercitusque tui præsidio nudatam Italiam viderint, ipsi ultrò novum exercitum in Italiam aut ex Africa miserint, aut Magonem, quem à Balearibus classe transmissa jam præter oram Ligurum Alpinorum vectari constat, Annibali se conjungere jusserint? Nempe in eodem terrore erimus, in quo nuper fuimus, quum Asdrubal in Italiam transcendit: quem tu, qui non solum Carthaginem, sed omnem Africam exercitu tuo es clausurus, è manibus tuis in Italiam emisisti. Victum à te dices: eo quidem minus vellem, & id tuâ, non Reipub. solum causâ iter datum victo in Italiam esse. Patere nos omnia quæ prospera tibi ac Reipublicæ in imperio

evenere, tuo consilio assignare: adversa casibus incertis belli & fortunæ delegare. Quo melior fortiorque es, eo magis talem præsidem sibi patria atque universa Italia retinet. Non potes ne ipse quidem dissimulare, ubi Annibal sit, ibi caput atque arcem hujus belli esse; quippe qui præ te feras, eam tibi causam trajiciendi in Africam esse, ut Annibalem eò trahas. Sive igitur hic, sive illic, cum Annibale est tibi futura res. Utrum ergo tandem firmior eris in Africa solus, an hic tuo collegæque exercitu conjuncto? Ne Claudius quidem & Livius consules tam recenti exemplo, quantum id intersit documento sunt? Quid? Annibalem, utrum tandem extremus angulus agri Bruttii frustra jam diu poscentem ab domo auxilia, an propinqua Carthago, & tota socia Africa potentiorem armis virisque faciet? Quod istud consilium est, ibi malle decernere, ubi tuæ dimidio minores copiæ sint, hostium multo majores quàm ubi duobus exercitibus adversus unum tot præliis & tam diurna & gravi militia fessum, pugnandum sit? Quam compar consilium tuum parentis tui consilio sit, reputa. Ille consul profectus in Hispaniam, ut Annibali ab Alpibus descendenti occurreret, in Italiam ex provincia rediit: tu, quum Annibal in Italia sit, relinquere Italiam paras, non quia Reipub. id utile, sed quia tibi amplum & gloriosum censes esse: sicut quum provincia & exercitu relicto sine lege, sine senatusconsulto,

ſulto, duabus navibus populi Romani imperator fortunam publicam & majeſtatem imperii, quæ tum in tuo capite periclitabantur, commiſiſti. Ego, P. Cornelium, P. C. Reipub. nobiſque, non ſibi ipſi privatim creatum conſulem exiſtimo: exercituſque ad cuſtodiam urbis atque Italiæ ſcriptos eſſe, non quos regio more per ſuperbiam conſules, quo terrarum velint, trajiciant.

ORATIO
P. CORNELII Scipionis, orationi præcedenti Q. Fabii reſpondens.

QUINTUS Fabius principio orationis P. C. commemoravit, in ſententia ſua poſſe obtrectationem ſuſpectam eſſe. cujus ego rei non tam ipſe auſim tantū virum inſimulare, quam ea ſuſpicio, vitio orationis an rei, haud ſane purgata eſt. Sic enim honóres ſuos & famam rerum geſtarum extulit verbis, ad exſtinguendum invidiæ crimen, tanquam mihi ab infimo quoque periculum ſit, ne mecum æmuletur: & non ab eo, qui quia ſuper cæteros excellat, quo me quoque niti non diſſimulo me ſibi æquari nolit. Sic ſenem ſe perfunctum honoribus, & me infra ætatem filii etiam ſui poſuit; tanquam non longius quàm quantum vitæ humanæ ſpatium eſt, cupiditas gloriæ extendatur, maximaque pars ejus in memoriam ac poſteritatem promineat. Maximo cuique id accidere animo certum habeo, ut ſe non eum

præsentibus modo, sed cum omnis ævi claris viris comparet. Equidem haud dissimulo, me tuas Q. Fabi laudes non assequi solum velle, sed (bona veniâ tuâ dixerim) si possim, etiam exsuperare. Illud nec tibi in me, neu mihi in minores natu animi sit, ut nolimus quemquam nostri similem evadere civem. Id enim non eorum modò, quibus inviderimus, sed Reipub. & penè omnis generis humani detrimentum sit. Commemoravit, quantum essem periculi aditurus, si in Africam trajicerem: ut meam quoque non solum Reipub. & exercitus vicem videretur solicitus. Unde hæc repente de me cura exorta? Quum pater patruusque meus interfecti, quum duo exercitus eorum prope occidione occisi essent, quum amissæ Hispaniæ, quum quatuor exercitus Pœnorum, quatuor duces omnia metu armisque tenerent, quum quæsitus ad id bellum imperator nemo se ostenderet, præter me, nemo profiteri nomen ausus esset, quum mihi quatuor & viginti annos nato detulisset imperium populus Romanus; quid ita tum nemo ætatem meam, vim hostium, difficultatem belli, patris patruique recentem cladem commemorabat? Utrum major aliqua nunc in Africa calamitas accepta est, quàm tunc in Hispania erat? An majores nunc sunt exercitus in Africa, duces plures melioresque, quàm tunc in Hispania fuerunt? an ætas mea tunc maturior bello gerendo fuit quàm nunc est? An cum Carthaginiensi hoste

in

in Hiſpania, quam in Africa bellum geri aptius eſt? Facile eſt poſt fuſos fugatoſque quatuor exercitus Punicos, poſt tot urbes vi captas, aut metu ſubactas in ditionem, poſt perdomita omnia uſque ad Oceanum, tot regulos, tot ſævas gentes, poſt receptam totam Hiſpaniam, ita ut veſtigium nullum belli reliquum ſit, elevare meas res geſtas: tam Hercule quàm ſi victor ex Africa redierim, ea ipſa elevare, quæ nunc retinendi mei cauſa, ut terribilia eadem videantur, verbis extolluntur. Negat aditum eſſe in Africam, negat ullos patere portus, M. Attilium captum in Africa commemorat; tanquam M. Attilius primo acceſſu ad Africam offenderit. neque recordatur, illi ipſi tam infelici imperatòri patuiſſe tamen portus Africæ, & res egregias primo anno geſſiſſe: & quantum ad Carthaginienſes duces attinet, invictum ad ultimum permanſiſſe. Nihil igitur me iſto exemplo terrueris: ſi hoc bello, non priore, ſi nuper, non annis ante quadraginta, iſta clades accepta foret; qui ego minus in Africam regulo capto, quàm Scipionibus occiſis in Hiſpaniam, trajicerem? Nec felicius Xantippum Lacedæmonium Carthagini, quàm me patriæ meæ ſinerem natum eſſe. creſceretque mihi ex eo ipſo fiducia, quòd poſſit in hominis unius virtute, tantum momenti eſſe. At etiam Athenienſes audiendi ſunt, temere in Siciliam, omiſſo domi bellò, tranſgreſſi. Cur ergo; quoniam Græcas fabulas narrare vacat,

non Agathoclem potius Syracuſanum regem, quum diu Sicilia Punico bello ureretur, transgreſſum in hanc eandem Africam, avertiſſe eò bellum unde venerat, refers? Sed quid ultro metum inferre hoſti, & ab ſe remoto periculo alium in diſcrimen adducere, quale ſit, veteribus externiſque exemplis admonere opus eſt? Majus præſentiuſque ullum exemplum eſſe quàm Annibal poteſt? multum intereſt, alienos populere fines, an tuos uri exſcindique videas, plus animi eſt inferenti periculum, quàm propulſanti. Ad hoc major ignotarum rerum eſt terror: bona malaque hoſtium ex propinquo ingreſſus fines adſpicias. Non ſperaverat Annibal fore, ut tot in Italia populi ad ſe deficerent, quot defecerunt poſt Cannenſem cladem; quanto minus quicquam in Africa Carthaginenſibus firmum ac ſtabile eſt, infidis ſociis, gravibus ac ſuperbis dominis? Ad hoc nos etiam deſerti ab ſociis, viribus noſtris, milite Romano, ſtetimus. Carthagine nihil civilis roboris eſt. mercede paratos milites habent, Afros, Numidaſque; leviſſima fidei mutandæ ingenia. Hic modo nihil moræ ſit. una & trajeciſſe me audietis, & ardere bello Africam, & molientem hinc Annibalem; & obſideri Carthaginem: lætiores, & frequentiores ex Africa exſpectate nuntios, quàm ex Hiſpania accipiebatis. Has mihi ſpes ſubjicit fortuna populi Romani, Dii fœderis ab hoſte violati teſtes, Syphax & Maſaniſſa reges: quorum ego fidei

ita

ita innitar, ut bene tutus à perfidia sim. Multa quæ nunc ex intervallo non apparent, bellum aperiet. Et, Id est viri & ducis, non deesse fortunæ præbenti se, & oblata casu flectere ad consilium. Habebo, Quinte Fabi, parem quem das Annibalem; sed illum potius ego traham, quàm ille me retineat. In sua terra cogam pugnare eum, & Carthago potius præmium victoriæ erit, quam semiruta Bruttiorum castella. Nequid interim, dum trajicio, dum expono exercitum in Africa, dum castra ad Carthaginem promoveo, Respublica hic detrimenti capiat; quod tu, Q. Fabi, quum victor tota Italia volitaret Annibal, potuisti præstare; hoc vide ne contumeliosum sit, concusso jam & pene fracto Annibale, negare, posse P. Licinium consulem virum fortissimum præstare. qui ne à sacris absit pontifex maximus, ideo in sortem tam longinquæ provinciæ non veni. Si, hercule, nihilo maturius hoc, quo ego censeo, modo perficeretur bellum: tamen ad dignitatem populi Romani, famamque apud reges gentesque externas pertinebat; non ad defendendam modo Italiam sed ad inferenda etiam Africæ arma, videri nobis animum esse; nec hoc credi vulgarique, quod Annibal ausus sit, neminem ducem Romanorum audere & priore Punico bello, tum quum de Sicilia certaretur, toties Africam nostris exercitibus & classibus oppugnatam, nunc quum de Italia certatur, Africam pacatam esse. Requiescat ali-

quando vexata tamdiu Italia: uratur, evasteturque invicem Africa. Castra Romana potius Carthaginis portis immineant, quam nos iterum vallum hostium ex mœnibus nostris videamus. Africa sit reliqui belli sedes illuc terror fugaque, populatio agrorum, defectio sociorum, cæteræ belli clades, quæ in nos per XIV. annos ingruerunt, versentur. Quæ ad Rempub. pertinent, & bellum quod instat, & provincias de quibus agitur, dixisse satis est. Illa longa oratio nec ad vos pertinens sit, si quemadmodum Q. Fabius meas res gestas in Hispania elevavit, sic & ego contra gloriam ejus eludere, & meam verbis extollere velim. Neutrum faciam, P. C. & si ulla alia re, modestia certe, & temperando linguæ adolescens senem vicero. Ita & vixi & res gessi, ut tacitus eâ opinione, quam vestrâ sponte conceptam animis haberetis, facile contentus essem.

Ex trigesimo libro ab urbe condita.

ORATIO
SOPHRONISBÆ uxoris Syphacis ad Masanissam.

ARGUMENTUM.

Capto Syphace Masanissa Cirtham, caput regni Syphacis, quo ex fuga magna vis hominum se receperat, ire destinabat: ac vocatis ad colloquium primoribus civitatis, non impetrare ante potuit ut urbem dederent, quàm Syphacem regem vinctum in conspectum dari jussit. Ingressus deinde Cirtham, præsidiis ad portas dimissis ne cui pateret egressus, ipse citato equo ad regiam ire pergeret, quum Sophronisba Syphacis uxor in regiæ vestibulo occurrens ita cum ipso loquuta est.

OMNIA quidem ut posses in nos, Dii tibi dederunt, virtusque & felicitas tua. sed si ca-

captivæ apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem mittere licet, si genua, si victricem attingere dextram, precor quæsoque per majestatem regiam in qua paulò ante nos quoque fuimus, perque gentis Numidarum nomen, quod tibi cum Syphace commune fuit, per hujusce regiæ Deos, qui te melioribus omnibus accipiant, quam Syphacem hinc miserunt: hanc veniam supplici des, ut ipse quodcunque fert animus, de captiva statuas, neque me in cujusquam Romani superbum ac crudele arbitrium venire sinas. Si nihil aliud quam Syphacis uxor fuissem, tamen Numidæ atque in eadem mecum Africa geniti, quàm alienigenæ & externi fidem experiri mallem. Quid Carthaginiensi ab Romano, quid filiæ Asdrubalis timendum sit, vides. Si nulla aliâ re potes, morte me ut vindices ab Romanorum arbitrio, oro obtestorque.

ORATIO
P. SCIPIONIS ad Masanissam.

ARGUMENTUM.

Introductus ad Scipionem Syphax, quum interrogaretur, quid ita se movisset ad sumenda arma contra Romanos, responderat; Uxoris meæ perfidia Quæ vox in causa fuit, ut P. Scipio plura de hac ipsa re cognoscere cuperet. Itaque jactis ultro citroque multis quæ ad eam rem pertinerent, eo tandem ventum est ut Syphax ipse uxorem suam prædicaret à Masanissa sic amari, ut jam inter eos de matrimonio conventum esset. Ægre tulit ipsum illud Scipio ac per occasionem in hæc verba à fœda libidine Masanissam deterrebat.

ALIQUA te existimo, Masanissa, intuentem in me bona, & principio in Hispania, ad jungendam mecum amicitiam venisse, & post-

quando vexata tamdiu Italia: uratur, evasteturque invicem Africa. Castra Romana potius Carthaginis portis immineant, quam nos iterum vallum hostium ex mœnibus nostris videamus. Africa sit reliqui belli sedes illuc terror fugaque, populatio agrorum, defectio sociorum, cæteræ belli clades, quæ in nos per XIV. annos ingruerunt, versentur. Quæ ad Rempub. pertinent, & bellum quod instat, & provincias de quibus agitur, dixisse satis est. Illa longa oratio nec ad vos pertinens sit, si quemadmodum Q. Fabius meas res gestas in Hispania elevavit, sic & ego contra gloriam ejus eludere, & meam verbis extollere velim. Neutrum faciam, P. C. & si ulla alia re, modestia certe, & temperando linguæ adolescens senem vicero. Ita & vixi & res gessi, ut tacitus eâ opinione, quam vestrâ sponte conceptam animis haberetis, facile contentus essem.

Ex trigesimo libro ab urbe condita.

ORATIO
SOPHRONISBÆ uxoris Syphacis ad Masanissam.

ARGUMENTUM.

Capto Syphace Masanissa Cirtham, caput regni Syphacis, quo ex fuga magna vis hominum se receperat, ire destinabat: ac vocatis ad colloquium primoribus civitatis, non impetrare ante potuit ut urbem dederent, quàm Syphacem regem vinctum in conspectum dari jussit. Ingressus deinde Cirtham, præsidiis ad portas dimissis ne cui pateret egressus, ipse citato equo ad regiam ire pergebet, quum Sophronisba Syphacis uxor in regia vestibulo occurrens ita cum ipso loquuta est.

OMNIA quidem ut posses in nos, Dii tibi dederunt, virtusque & felicitas tua. sed si ca-

captivæ apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem mittere licet, si genua, si victricem attingere dextram, precor quæsoque per majestatem regiam in qua paulò ante nos quoque fuimus, perque gentis Numidarum nomen, quod tibi cum Syphace commune fuit, per hujusce regiæ Deos, qui te melioribus omnibus accipiant, quam Syphacem hinc miserunt: hanc veniam supplici des, ut ipse quodcunque fert animus, de captiva statuas, neque me in cujusquam Romani superbum ac crudele arbitrium venire sinas. Si nihil aliud quam Syphacis uxor fuissem, tamen Numidæ atque in eadem mecum Africa geniti, quàm alienigenæ & externi fidem experiri mallem. Quid Carthaginiensi ab Romano, quid filiæ Asdrubalis timendum sit, vides. Si nulla aliâ re potes, morte me ut vindices ab Romanorum arbitrio, oro obtestorque.

ORATIO
P. SCIPIONIS ad Masanissam.

ARGUMENTUM.

Introductus ad Scipionem Syphax, quum interrogaretur, quid ita se movisset ad sumenda arma contra Romanos, responderat; Vxoris meæ perfidia. Quæ vox in causa fuit, ut P. Scipio plura de hac ipsa re cognoscere cuperet. Itaque jactis ultro citroque multis quæ ad eam rem pertinerent, eo tandem ventum est ut Syphax ipse uxorem suam prædicaret à Masanissa sic amari, ut jam inter eos de matrimonio conventum esset. Ægre tulit ipsum illud Scipio ac per occasionem in hæc verba à fœda libidine Masanissam deterrebat.

ALIQUA te existimo, Masanissa, intuentem in me bona, & principio in Hispania, ad jungendam mecum amicitiam venisse, & post-

câ in Africa teipsum, spesque omnes tuas in fidem meam commisisse. Atque nulla earum virtus est, propter quas appetendus tibi visus sim, quâ ego æquè atque temperantia & continentia libidinum gloriatus fuerim. Hanc te quoque ad cæteras tuas eximias virtutes, Masanissa, adjecisse velim; non est, non, (mihi crede) tantum ab hostibus armatis ætati nostræ periculi, quantum ab circumfusis undique voluptatibus. Qui eas suâ temperantiâ frænavit ac domuit, næ multo majus decus majoremque victoriam sibi peperit, quàm nos Syphace victo habemus. Qua me absente strenuè ac fortiter fecisti, libenter & commemoravi, & memini. cætera ipsum reputare tecum quàm, me dicente, erubescere malo. Syphax Populi Romani auspiciis victus captusque est. Itaque ipse, conjunx, regnum, ager, oppida, homines qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani est: Et regem, conjugemque ejus, etiamsi non civis Carthaginiensis esset, etiamsi non patrem ejus imperatorem hostium videremus, Romam oporteret mitti, ac senatus populique Romani de ea judicium atque arbitrium esse: quæ regem nobis socium alienasse, atque in arma egisse præcipitem dicatur. Vince animum, cave deformes multa bona uno vitio, & tot meritorum gratiam majore culpa, quàm causa culpæ est, corrumpas.

ORA-

ORATIO ANNIBALIS, ad P. Scipionem de pace.

ARGUMENTUM.

Digressus ex Italia Annibal; quum Africam repetens, Zamam quæ quinque tantum dierum iter Carthagine abest, pervenisset, præmisit exploratores, qui cognoscerent quonam in statu res illic Romanorum essent. Speculatores à custodibus in castra deducti, omisso metu visere omnia & contemplari jussi. Regressi quum læta omnia non secus quam in certa victoria nuntiarent tum demum de pace Annibal cogitare cœpit: ac per suos Scipioni accito ad colloquium, conditiones pacis ferendas esse ita suasit.

SI hoc ita fato datum erat, ut qui primus bellum intuli populo Romano, quique toties propè in manibus victoriam habui, is ultrò ad pacem petendam venirem, lætor te mihi forte potissimum datum, à quo peterem. Tibi quoque inter multa egregia non in ultimis laudum hoc fuerit, Annibalem, cui de tot Romanis ducibus victoriam Dii dedissent, tibi cessisse: teque huic bello, vestris prius quam nostris cladibus insigni, finem imposuisse. Hoc quoque ludibrium fortunæ casus ediderit, ut cum patre tuo consule ceperim arma, cum eodem primum Romano imperatore signa contulerim; ad filium ejus inermis àd pacem petendam veniam. Optimum quidem fuerat, eam patribus nostris mentem datam ab Diis esse, ut & vos Italiæ, & nos Africæ imperio contenti essemus: neque enim ne vobis quidem Sicilia atque Sardinia satis digna pretia sunt pro tot classibus, tot exercitibus, tot tamque egregiis amissis ducibus. Sed præterita magis reprehendi possunt, quam corrigi. Ita aliena

aliena appetivimus, ut de noſtris dimicaremus, nec in Italia ſolum vobis bellum, nobis in Africa eſſet. ſed & vos in portis veſtris propè ac mœnibus ſigna armaque hoſtium viciſtis; & nos ab Carthagine fremitum caſtrorum Romanorum exaudimus. Quòd igitur nos maximè abominaremur, vos ante omnia optaretis; in meliore veſtra fortuna de pace agitur; agimus ii, quorum & maxime intereſt pacem eſſe, & qui quodcunque egerimus, ratum civitates noſtræ habituræ ſint. animo tantum nobis opus eſt non abhorrente à quietis conſiliis. Quod ad me attinet; jam ætas, ſenem in patriam revertentem unde puer profectus ſum; jam ſecundæ, jam adverſæ res, ita erudierunt, ut rationem ſequi quàm fortunam malim. Tuam & adoleſcentiam, & perpetuam felicitatem, ferociora utraque, quam quietis opus eſt conſiliis, metuo. Non temere incerta caſuum reputat quem fortuna nunquam decepit. Quod ego fui ad Thraſimenum, ad Cannas, id tu hodie es. vixdum militari ætate imperio accepto omnia audaciſſimè incipientem nuſquam feſellit fortuna. Patris & patrui perſecutus mortem, ab calamitate veſtræ domus decus inſigne virtutis pietatiſque eximiæ cepiſti, amiſſas Hiſpanias recuperaſti, quatuor inde Punici exercitibus pulſis, Conſul creatus, quum cæteris ad tutandam Italiam parum animi eſſet, tranſgreſſus in Africam, duobus hic exercitibus cæſis, binis eâdem horâ captis ſimul

mul incensisque castris, Syphace potentissimo rege capto, tot urbibus regni ejus, tot nostri imperii ereptis, me sextumdecimum jam annum hærentem in possessione Italiæ detraxisti. Potest victoriam malle, quam pacem, animus. Novi vobis spiritus magnos magis quàm utiles. & mihi talis aliquando fortuna affulsit. Quòd si in secundis rebus, bonam quoque mentem darent Dii, non ea solum quæ evenissent, sed etiam ea, quæ evenire possent, reputaremus. Ut omnium obliviscaris aliorum, satis ego documenti in omnes casus sum. Quem modo castris inter Anienem atque urbem vestram positis, ac jam prope scandentem mœnia Romana videras; hic cernis, duobus, fortissimis viris fratribus clarissimis imperatoribus orbatum, ante mœnia propè obsessæ patriæ, quibus terrui vestram urbem, ea pro mea deprecantem. MAXIMÆ cuiq; fortunæ minime credendum est. In bonis tuis rebus, nostris dubiis, tibi ampla ac speciosa danti est pax. nobis petentibus magis necessaria quàm honesta: Melior tutiorque est certa pax, quàm sperata victoria. hæc in tua, illa in Deorum manu est. Ne tot annorum felicitatem, in unius horæ dedetis discrimen. Cum tuas vires, tum vim fortunæ, Martemque belli communem, propone animo. Utrimque ferrum, corpora humana erunt, nusquam minus quàm in bello eventus respondent. Non tantum ad id quod data pace jam habere potes, si prælio vincas, gloriæ adjeceris;

ris; quantum ademeris, siquid adversi eveniat. Simul parta ac sperata decora unius horæ fortuna evertere potest. Omnia in pace jungenda tuæ potestatis sunt P. Corneli: tunc ea habenda fortuna erit, quam Dii dederint. Inter pauca felicitatis virtutisque exempla M. Attilius quondam in hac eadem terra fuisset, si victor pacem petentibus dedisset patribus nostris: sed non statuendo tandem felicitati modum, nec cohibendo efferentem se fortunam, quanto altius elatus erat, eo fœdius corruit. Est quidem ejus, qui dat, non qui petit, conditiones dicere pacis: sed forsitan non indigni simus, qui nobismet ipsis mulctam irrogemus. Non recusamus, quin omnia propter quæ bellum initum est, vestra sint; Sicilia, Sardinia, Hispania; quicquid insularum toto inter Africam Italiamque continetur mari. Carthaginienses, inclusi Africæ litoribus, vos (quando ita Diis placuit) externa etiam terra marique videamus regentes imperia. Haud negaverim propter non nimis sincere petitam aut exspectatam nuper pacem, suspectam esse vobis Punicam fidem. Multum per quos petita sit, ad fidem tuendæ pacis pertinet Scipio. Vestri quoque (ut audio) patres nonnihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat, negaverunt pacem. Annibal peto pacem: qui neque peterem nisi utilem crederem: & propter eandem utilitatem tuebor eam, propter quam petii. Et quemadmodum, quia à me bel-

lum

lum cœptum eſt, ne quem ejus pœniteret, quoad ipſi invidere Dei, præſtiti: ita annitar; ne quem pacis per me partæ pœniteat.

ORATIO SCIPIONIS ad Annibalem.

ARGUMENTUM.

NON me fallebat, Annibál, adventus tui ſpe Carthaginienſes & præſentem induciarum fidem, & ſpem pacis turbaſſe, neque tu inſane diſſimulas, qui de conditionibus ſuperioribus pacis omnia ſubtrahas, præter ea, quæ jampridem in noſtra poteſtate ſunt. Cæterum, ſicut tibi curæ eſt, ſentire cives tuos, quanto per te onere leventur: ſic mihi laborandum eſt, ne quæ tunc pepigerunt, hodie ſubtracta ex conditionibus pacis præmia perfidiæ habeant, indigni, quibus eadem pateat conditio, ut etiam proſit vobis fraus, petitis. Neque patres noſtri priores de Sicilia, neque nos de Hiſpania fecimus bellum. & tunc Mamertinorum ſociorum periculum, & nunc Sagunti excidium nobis pia ac juſta induerunt arma. Vos laceſſiſſe, & tu ipſe fateris, & Dii teſtes ſunt: qui & illius belli exitum ſecundum jus faſque dederunt; & hujus dant & dabunt. Quod ad me attinet, & humanæ infirmitatis memini, & vim fortunæ reputo, & omnia quæcunque agimus, ſubjecta eſſe mille caſibus ſcio. Cæterum quemadmodum ſuperbè & violenter me faterer facere, ſi priuſquam in Africam trajeciſſem, te tua vo-

voluntate cedentem Italiæ, & imposito in naves exercitu ipsum venientem ad pacem petendam aspernarer: sic nunc, quum prope manu conserta restitantem ac tergiversantem in Africam attraxerim, nullâ sum tibi verecundiâ obstrictus. Proinde si quid ad ea, in qua tum pax conventura videbatur (quæ sint, nosti:) mulctæ navium cum commeatu per inducias expugnatarum, legatorumque violatorum adjicitur; est quod referam ad concilium. Sin illa quoque gravia videntur, bellum parate, quoniam pacem pati non potuistis.

ORATIO

ANNIBALIS AD CARTHAGINIENSES, qui reprehenderant quod risisset in communi fletu.

ARGUMENTUM.

Inter alias pacis conditiones Carthaginiensibus petentibus pacem à Scipione authoritate senatus datas, id etiam propositum erat, ut in annos quinquaginta decem millia talentum argenti pensionibus æquis solverent. Prima collatio pecuniæ longo bello exhaustis difficilis videbatur: itaque quum ob eam ipsam cæteris in curia Carthaginensi mœrentibus atque flentibus unus Annibal rideret, tum Asdrubal Hædus ridentem in publico fletu atque luctu increpavit, quum præsertim earum lacrymarum ipse causa esset. Tum Annibal in hanc sententiam respondit objurganti atque cæteris.

SI quemadmodum oris habitus cernitur oculis, sic & animus intus cerni posset, facile vobis appareret, non læti, sed prope amentis malis cordis hunc, quem increpatis, risum esse. qui tamen nequaquam adeo est intempestivus, quàm vestræ istæ absurdæ atque abhorrentes lachrymæ sunt. Tunc flesse decuit, quum adempta nobis arma, incensæ naves, interdictum externis bellis. Illo enim vulnere concidi-

cidimus. Nec esse in vos odio vestro consultum ab Romanis credatis. NULLA magna civitas diu quiescere potest. Si fortis hostem non habet, domi invenit, Ut prævalida corpora ab externis causis tuta videntur, sed suis ipsa viribus onerantur. Tantum nimirum ex publicis malis sentimus, quantum ad privatas res pertinet: nec in eis quicquam acrius, quàm pecuniæ damnum stimulat. Itaque quum spolia victæ Carthagini detrahebantur, quum inermem jam ac nudam destitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis, nemo ingemuit. nunc quia tributum ex privato conferendum est, tanquam in publico funere comploratis. Quam vereor, ne propediem sentiatis levissimo in malo vos hodie lachrymasse.

Ex tricesimosecundo libro ab urbe condita.

ORATIO

ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum, quâ eos objurgat.

ARGUMENTUM.

T. Quintius in obsidione Elatiæ, ratus, Cycliade principe factionis adversæ expulso, Achæorum animos à Philippo averti posse, legatos ad Achæos hac de re misit. Aristhenus erat prætor Achæorum qui ea in causa Romanis favebat. Is itaque qua die legati mandata exposuerant, quum propter imminentem noctem nihil transigi ac definiri posse videret, jus ferendi sententiam, dimisso senatu in posterum diem differt. Postero die potestate facta à magistratibus si quis vellet suadendi, nemo prodibat, quum Aristhenus ne tacitum senatum rursus dimitteret, ita Achæos ipse increpare cœpit.

VBI illa certamina animorum, Achæi, sunt, quibus in conviviis & circulis quùm de Philippo & Romanis mentio incidit, vix manibus temperabatis. Nunc in concilio ad

eam

eam rem unam indicto quum legatorum utrinque verba audieritis, quum referant magistratus, quum præco ad suadendum vocet, obmutuistis. Si non cura communis salutis; ne studia quidem, quæ in hanc aut in illam partem animos vestros inclinarunt, vocem cuiquam possunt exprimere? quum præsertim nemo tam hebes sit, qui ignorare possit, dicendi ac suadendi quod quisque aut velit, aut optimum putet, nunc occasionem esse priusquam quicquam decernamus. Ubi semel decretum erit, omnibus id, etiam quibus antè displicuerit, pro bono atque utili fœdere defendendum.

Ex tricesimoquarto libro ab urbe condita.

ORATIO
M. CATONIS CONSULIS, pro lege Oppia contra mulierum luxuriam.

ARGUMENTUM.

M. Oppius & T. Romulejus tribuni plebis inter procellas belli Punici, Q. Fabio & T. Sempronio consulibus legem tulerant ne qua mulier, plus semuncia auri haberet, neu vestimento versicolori uteretur, neu juncto vehiculo in urbe oppidove aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa, veheretur. Ea lex ab altero latore Oppia dicta. Matronæ nobiles omnes homines ad legis abrogationem solicitabant: nec jam ulla authoritate, verecundia imperiove primorum patrum à limine senatus contineri atque arceri poterant. Nunc ad forum frequentes conveniebant, nunc per vias urbis discurrebant, orantes viros ut in tam secunda fortuna sibi ornatus adversis rebus negatus atque ademptus redderetur. Lex ipsa, præter tribunospl. duos, M. quoque Porcium Catonem consulem defensorem habebat: cæteri ferè impugnabant. Is itaque Porcius Cato matronarum conciliabula tota urbe totis diebus frequentia præter morem fieri cernens, quum quid ita convenirent, intellexisset, advocata concione ita pro lege adversus luxuriam mulierum disseruit. L. Valerius tribunuspl. is qui tulerat de lege abroganda, post Catonem, ut sequitur, pro mulieribus adversus legem Catoni respondit.

SI in ſua quiſque noſtrum matrefamilias, Quirites, jus & majeſtatem viri retinere inſtituiſſet, minus cum univerſis fœminis negotii haberemus. nunc domi victa libertas noſtra impotentia muliebri, hic quoque in foro obteritur & calcatur: & quia ſingulas ſuſtinere non potuimus, univerſas horremus. Equidem fabulam & fictam rem ducebam eſſe, virorum omne genus in aliqua inſula conjuratione muliebri à ſtirpe ſublatum eſſe. Ab nullo genere non æque ſummum periculum eſt; ſi cœtus & concilia, & ſecretas conſultationes eſſe ſinas. Atque ego vix ſtatuere apud animum meum poſſum, utrum pejor ipſa res, an pejore exemplo agatur. Quorum alterum ad nos conſules, reliquoſque magiſtratus; alterum ad vos Quirites magis pertinet. Nam utrum è Republica ſit, necnè, id quod ad vos fertur, veſtra exiſtimatio eſt, qui in ſuffragium ituri eſtis. Hæc conſternatio muliebris, ſive ſua ſponte, ſive authoribus vobis, M. Fundani, & L. Valeri facta eſt, haud dubio ad culpam magiſtratuum pertinens, neſcio vobis, Tribuni an conſulibus magis ſit deformis. vobis, ſi fœminas ad concitandas tribunicias ſeditiones jam adduxiſtis: nobis, ſi ut plebis quondam, ſic nunc mulierum ſeceſſione leges accipiendæ ſunt. Equidem non ſine rubore quodam paulò ante per medium agmen mulierum in forum perveni. quod niſi me verecundia ſingularum magis majeſtatis & pudoris, quam univerſarum te-

tenuisset, ne compellatæ à consule viderentur, dixissem: Qui hic mos est in publicum procurrendi, & obsidendi vias, & viros alienos appellandi? Istud ipsum suos quæque domi rogare non potuistis? An blandiores in publico quàm in privato, & alienis quàm vestris estis? quanquam ne domi quidem vos, si sui juris finibus matronas contineret pudor, quæ leges hic rogarentur abrogarenturve, curare decuit. Majores nostri, nullam ne privatam quidem rem agere fœminas sine authore voluerunt: in manu esse parentum, fratrum, virorum. nos (si Diis placet) jam etiam Rempubl. capessere eas patimur, & foro quoque, & concionibus, & comitiis immisceri. Quid enim nunc aliud per vias & compita faciunt, quàm quòd aliæ rogationes tribunorum plebis suadent, aliæ legem abrogandam censent? Date fræenos impotenti naturæ, & indomito animali, & sperate ipsas modum licentiæ facturas, nisi vos faciatis. Minimum hoc eorum est, quæ iniquo animo fœminæ sibi, aut moribus aut legibus injunctum patiuntur. omnium rerum libertatem imò licentiam (si vera dicere volumus,) desiderant. Quid enim si hoc expugnaverint, non tentabunt? Recensete omnia muliebria jura, quibus licentiam eorum alligaverint majores nostri, per quæque subjecerint vitis: quibus omnibus constrictas vix tamen continere potestis. Quid si carpere singula & extorquere, & exæquari ad extremum viris patiemini; tolerabi-

rabiles vobis eas fore creditis? extemplo ſimul pares eſſe cœperint, ſuperiores erunt. At, Hercule, nequid novum in eas rogetur, recuſant. non jus, ſed injuriam deprecantur. Imò ut quam accepiſtis, juſſiſtis ſuffragiis veſtris legem, quam uſu tot annorum & experiendo comprobaſtis, hanc ut abrogetis. id eſt, ut unam tollendo legem cæteras infirmetis. Nulla lex ſatis commoda omnibus eſt: id modò quæritur, ſi majori parti, & in ſummam prodeſt. ſi quod cuiquam privatim officiet jus, id deſtruet ac demolietur, quid attinebit univerſos rogare leges, quas mox abrogare, in quos latæ ſunt, poſſint? Volo tamen audire quid ſit, propter quod matronæ conſternatæ procurrant in publicum, ac vix foro ſe & concione abſtineant. Ut captivi ab Annibale redimantur, parentes, viri, liberi, fratres earum? Procul abeſt, abſitque ſemper talis fortuna Reipublicæ: ſed tamen quum fuit, negaſtis hoc piis precibus earum. At non pietas, nec ſolicitudo pro ſuis, ſed religio congregavit eas. Matrem Idæam Peſſinunte ex Phrygia venientem accepturæ ſunt. Quid honeſtum dictu ſaltem ſeditioni prætenditur muliebri? Ut auro & purpura fulgeamus, inquiunt: ut carpentis feſtis profeſtiſq; diebus, velut triumphantes de lege victa & abrogata, & captis & ereptis ſuffragiis veſtris, per urbem vectemur: ne ullus modus ſumptibus, nec luxuriæ ſit. Sæpe me querentem de fœminarum, ſæpe de virorum, nec de privatorum modò ſed

ſed etiam magiſtratuum ſumptibus audiſtis; diverſiſque duobus vitiis, avaritiâ & luxuriâ civitatem laborare: quæ peſtes omnia magna imperia evertunt. Hæc ego quo melior lætiorque in dies fortuna Reipub. eſt, imperiumque creſcit: & jam in Græciam Aſiamque tranſcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas, & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo, ne illæ magis res nos ceperint, quàm nos illas. Infeſta, mihi credite, ſigna ab Syracuſis illata ſunt huic urbi. jam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudanteis miranteiſque & antefixa fictilia Deorum Romanorum ridenteis. Ego hos malo propitios Deos, & ita ſpero futuros, ſi in ſuis manere ſedibus patiemur. Patrum noſtrorum memoria per legatum Cyneam Pyrrhus, non virorum modo, ſed etiam mulierum animos donis tentavit. nondum lex Oppia ad coërcendam luxuriam muliebrem lata erat: tamen nulla accepit. Quam cauſam fuiſſe cenſetis? Eadem fuit, quæ majoribus noſtris, nihil de hac re lege ſanciendi. nulla erat luxuria, quæ coërceretur. SICUT ante morbos neceſſe eſt cognitos eſſe, quàm remedia eorum: ſic cupiditates prius natæ ſunt quàm leges, quæ iis modum facerent. Quid legem Liciniam excitavit de quingentis jugeribus, niſi ingens cupido agros continuandi? Quid legem Cinciam de donis & muneribus, niſi quia vectigalis jam & ſtipendiaria plebs eſſe Senatui cœperat? Itaque

que minime mirum eſt, nec Oppiam, nec aliam ullam tum legem deſideratam eſſe, quæ modum ſumptibus mulierum faceret; quum aurum & purpuram data & oblata ultrò non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cyneas urbem circumiret; ſtantes in publico inveniſſet quæ acciperent Atque ego nonnullarum cupiditatum ne cauſam quidem aut rationem inire poſſum. Nam ut quod alii liceat, tibi non licere, aliquid fortaſſe naturalis aut pudoris, aut indignationis habeat: ſic æquato omnium cultu, quid unaquæque veſtrûm veretur, ne in ſe conſpiciatur? Peſſimus quidem pudor eſt vel parſimoniæ, vel paupertatis: ſed utrumque lex vobis demit, quum id quod habere non licet non habetis. Hanc, inquit, ipſam exæquationem non fero, illa locuples. cur non inſignis auro & purpura conſpicior? cur paupertas aliarum ſub hac legis ſpecie latet, ut quod habere non poſſunt, habituræ, ſi liceret, fuiſſe videantur? Vultis hoc certamen uxoribus veſtris injicere, Quirites, ut divites id habere velint, quod nulla alia poſſit; pauperes, ne ob hoc ipſum contemnantur, ſupra vires ſe extendant? Næ, ſimul pudere, quod non oportet cœperit; quod oportet, non pudebit. quæ de ſuo poterit, parabit: quæ non poterit, virum rogabit. Miſerum illum virum, & qui exoratus & qui non exoratus erit! quum quod ipſe non dederit, datum ab alio videbit. Nunc vulgò alienos viros rogant, & quod majus eſt, le-

gem & suffragia rogant; & à quibusdam impetrant, adversus te & rem tuam & liberos tuos inexorabiles. simul lex modum sumptibus uxoris tuæ facere desierit, tu nunquam facies. Nolite eodem loco existimare, Quirites, futuram rem quo fuit, antequam lex de hoc ferretur. Et hominem improbum non accusari tutius est, quàm absolvi: & luxuria non mota tolerabilior esset, quàm erit nunc; ipsis vinculis, sicut fera bestia, irritata, deinde emissa. Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam censeo. vos quod faxitis, Deos omnes fortunare velim.

ORATIO
L. VALERII TRIBUNI PLEBIS pro mulieribus contra legem Oppiam.

SI privati tantummodo ad suadendum dissuadendumque id quod à nobis rogatur, processissent, ego quoque quum satis dictum pro utraque parte existimarem, tacitus suffragia vestra exspectassem. nunc quum vir gravissimus consul M Porcius, non authoritate solum, quæ tacita satis momenti habuisset, sed oratione etjam longa & accurata insectatus sit rogationem nostram; necesse est paucis respondere: qui tamen plura verba in castigandis matronis, quàm in rogatione nostra dissuadenda consumpsit & quidem ut in dubio poneret, utrùm id quod reprehenderet, matronæ sua sponte, an nobis authoribus fecissent. Rem defendam, non nos: in quos

quos jecit magis hæc consul verbotenus, quàm ut re insimularet. Cœtum & seditiones, & interdum secessionem muliebrem appellavit, quod matronæ in publico vos rogassent, ut legem in se latam per bellum temporibus duris, in pace & florente ac beata Repub. abrogaretis. Verba magna, quæ rei augendæ causa conquirantur, & hæc & alia esse scio: & Catonem oratorem non solùm gravem, sed interdum etiam trucem esse scimus omnes, quum ingenio sit mitis. Nam quid tandē novi matronæ fecerunt, quòd frequentes in causa ad se pertinente in publicum processerunt? Nunquam ante hoc tempus in publico apparuerunt? Tuas adversus te Origines revolvam. Accipe quoties id fecerint, & quidem semper bono publico. Jam à principio, regnante Romulo, quum Capitolio à Sabinis capto, medio in foro signis collatis dimicaretur? nonne intercursu matronarum inter acies duas prælium sedatum est? Quid? regibus exactis, quum Coriolano Martio duce legiones Volscorum castra ad quintum lapidem posuissent; nonne id agmen, quo obruta hęc urbs esset, matronæ averterunt? Jam urbe capta à Gallis aurum, quo redempta urbs est, nempe matronæ consensu omnium in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne & quum pecunia opus fuit, viduarum pecuniæ adjuverunt ærarium, & quum Dii quoque novi ad opem ferendam dubiis rebus arcesserentur, matronæ univer-

sæ ad mare profectæ sunt, ad matrem Idæam, accipiendam? Dissimiles, inquit, causæ sunt. nec mihi causas æquare propositum est. nihil novi factum, purgare satis est. Cæterum, quod in rebus ad omnes pariter viros fœminasque pertinentibus fecisse eas nemo miratus est, in causa propriè ad ipsas pertinente miramur fecisse? Quid autem fecerunt? superbas mediusfidius aures habemus, si quum domini servorum non fastidiant preces, nos rogari ab honestis fœminis indignamur. Venio nunc ad id de quo agitur, in quo duplex consulis oratio fuit. Nam & legem ullam omnino abrogari est indignatus: & eam præcipuè legem quæ luxuriæ muliebris coërcendæ causa lata esset. Et illa communis pro legibus, visa consularis oratio est: & hæc adversus luxuriam, severissimis moribus conveniebat. Itaque periculum est, nisi quid in utraq; re vani sit, docuerimus, ne quis error vobis offundatur. Ego enim, quemadmodum ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causa in æternum latæ sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam aut usus coarguit, aut status aliquis Reipublicæ inutilem fecit; sic quas tempora aliqua desiderarunt leges, mortales (ut ita dicam) & temporibus ipsis mutabiles esse video. Quæ in pace latæ sunt, plerumque bellum abrogat. quæ in bello, pax: ut in navis administratione alia in secunda, alia in adversa tempestate usui sunt. Hæc quum ita natura distin-

cta

cta sint, ex utro tandem genere ea lex esse videtur, quam abrogamus? An vetus regia lex, simul cum ipsa urbe nata? An (quod secundum est) à decemviris ad condenda jura creatis in duodecim tabulis scripta? Sine qua quum majores nostri non existimarint matronale decus servari posse, nobis quoque verendum sit, ne cum ea pudorem sanctitatemque fœminarum abrogemus? Quis igitur nescit, novam istam legem esse, Q. Fabio, T. Sempronio consulibus viginti annis antè latam? sine qua quum per tot annos matronæ optimis moribus vixerint, quod tandem, ne abrogata ea effundantur ad luxuriam, periculum est? Nam si ista lex ideo lata esset, ut finiret libidinem muliebrem; verendum foret, ne abrogata incitaret: cur sit autem lata, ipsum indicavit tempus. Annibal in Italia erat victor ad Cannas: jam Tarentum, jam Arpos, jam Capuam habebat: ad urbem Romam admoturus exercitum videbatur. Defecerant socii, non milites in supplementum, non socios navales ad classem tuendam, non pecuniam in ærario habebamus: servi, quibus arma darentur, ita ut pretium pro iis bello perfecto dominis solveretur, emebantur: In eandem diem pecuniæ, frumentum & cætera quæ belli usus postulabant, præbenda publicani se conducturos professi erant: servos ad remum, numero ex censu constituto, cum stipendio nostro dabamus: aurum & argentum omne, à senatoribus ejus rei initio orto, in pu-

blicum conferebamus: viduæ & pupilli pecunias suas in ærarium deferebant. cautum erat, quò ne plus auri & argenti facti, quò ne plus signati argenti & æris domi haberemus. Tali tempore in luxuria & ornatu matronæ occupatæ erant, ut ad eam coërcendam lex Oppia desiderata sit: quum, quia Cereris sacrificium lugentibus omnibus matronis intermissum erat, senatus finiri luctum triginta diebus jussit. Cui non apparet, inopiam & miseriam civitatis, quia omnium privatorum pecuniæ in usum publicum vertendæ erant, istam legem scripsisse, tamdiu mansuram, quamdiu causa scribendæ legis mansisset? Nam si quæ tunc temporis causa aut decrevit senatus, aut populus jussit, in perpetuum servari oportet, cur pecunias reddimus privatis? cur publica præsenti pecunia locamus? cur servi, qui militent, non emuntur? cur privati non damus remiges, sicut tunc dedimus? Omnes alii ordines, omnes homines mutationem in meliorem statum Reipub. sentient: ad conjuges tantum nostras, pacis & tranquillitatis publicæ fructus non perveniet? Purpura viri utemur, prætextati in magistratibus, in sacerdotiis: liberi nostri prætextis purpura togis utentur, magistratibus in coloniis municipiisque, hic Romæ infimo generi magistris vicorum togæ prætextæ habendæ jus permittemus; nec id ut vivi solum habeant tantum insigne, sed etiam ut cum eo crementur mortui; fœminis duntaxat purpuræ usum

uſum interdicemus, & quum tibi viro liceat purpura in veſte ſtragula uti, matremfamiliæ tuam purpureum amiculum habere non ſines? & equus tuus ſpecioſius inſtratus erit, quam uxor veſtita? Sed in purpura, quæ teritur, abſumitur, injuſtam quidem, ſed aliquam tamen cauſam tenacitatis video: in auro verò, in quo præter manus pretium nihil intertrimenti fit, quæ malignitas eſt? Præſidium potius in eo eſt & ad publicos & ad privatos uſus, ſicuti experti eſtis. Nullam æmulationem inter ſe ſingularem, quando nulla haberet, eſſe ajebat. At, Hercule, univerſis dolor & indignatio eſt, quum ſociorum Latini nominis uxoribus vident ea conceſſa ornamenta, quæ ſibi adempta ſint: quum inſignes eas eſſe auro & purpura, quum illas vehi per urbem, ſe pedibus ſequi: tanquam in illarum civitatibus non in ſua imperium ſit. Virorum hoc animos vulnerare poſſet: quid muliercularum cenſetis, quas etiam parva movent? Non magiſtratus, nec ſacerdotia, nec triumphi, nec inſignia, nec dona aut ſpolia bellica his contingere poſſunt. Mundiciæ & ornatus, & cultus, hæc fœminarum inſignia ſunt: his gaudent & gloriantur, hunc mundum muliebrem appellarunt majores noſtri. Quid aliud in luctu, quàm purpuram atque aurum deponunt? quid quum eluxerunt, ſumunt? quid in gratulationibus ſupplicationibuſque, niſi excellentiorem ornatum adjiciunt? Scilicet ſi legem Oppiam abrogaveri-

tis, non vestri arbitrii erit, si quid ejus vetare volueritis, quod nunc lex vetat. minus filiæ, uxores, sorores etiam quibusdam in manu erunt. Nunquam salvis suis exuitur servitus muliebris, & ipsæ libertatem, quam viduitas & orbitas facit, detestantur. In vestro arbitrio suum ornatum, quàm in legis, malunt esse. & vos in manu & tutela, non in servitio debetis habere eas: & malle patres vos aut viros, quam dominos dici. Invidiosis nominibus utebatur modò consul; seditionem muliebrem & secessionem appellando. Id enim periculum est, ne Sacrum montem; Sicut quondam irata plebs aut Aventinum capiant. Patiendum huic infirmitati est, quodcunque vos censueritis, quo plus potestis, eo moderatius imperio uti debetis.

ORATIO
M. PORCII Catonis consulis ad suos

ARGUMENTUM.

Abrogata lege Oppia, Porcius Cato consul extemplo in Hispaniam cum copiis profectus est. Hic, ut hostium suorumque animos experiretur, milites exercebat agendis prædis ex hostium agro. Quod ubi satis explorasset, convocari omnes jussit: quos in hunc modum ad legitimum certamen adhortari cœpit.

TEMPUS quod sæpe optastis, venit: quo vobis potestas fieret virtutem vestram ostendendi. Adhuc prædonum magis quàm bellantium militastis more: nunc justa pugna hostes cum hostibus conferetis manus. Non agros inde populari, sed urbium opes haurire licebit. Patres nostri, quum in Hispania Cartha-

thaginienſium, & imperatores ibi & exercitus eſſent, ipſi nullum imperatorem, nullos in ea milites haberent; tamen addere hoc in fœdere voluerunt, ut imperii ſui Iberus fluvius eſſet finis. Nunc, quum duo prætores, quum conſul, quum tres exercitus Romani Hiſpaniam obtineant, Carthaginienſium jam prope decem annis nemo in his provinciis ſit; imperium nobis citra Iberum amiſſum eſt. Hoc armis & virtute recuperetis oportet: & nationem rebellantem magis temere, quam conſtanter bellantem, jugum quo ſe exuit, accipere rurſus cogatis.

ORATIO

T. QUINTII in conventu Græciæ.

ARGUMENTUM.

Jam in pace & libertate universa Græcia præter Ætolos erat, quum T. Quintio ſenatusconſultum de ſuſcipiendo bello adverſus Nabin Lacedemoniam, qui Argos occupabat, affertur. Eo itaque lecto, Corinthum in conſtitutum diem conventum omnium ſociorum civitatum Græciæ edicit. Ad diem quum frequentes convenissent, ita de bello adverſus Nabin gerendo retulit.

BELLUM adverſus Philippum non magis communi animo conſilioque Romani & Græci geſſerunt, quam utrique ſuas cauſas belli habuerunt. Nam & Romanorum amicitiam, nunc Carthaginienſes hoſtes eorum juvando, nunc hic ſociis noſtris oopugnandis violaverat; & in vos talis fuit, ut nobis, etiamſi noſtrarum obliviſceremur injuriarum, veſtræ injuriæ ſatis digna cauſa belli fuerint. Hodierna

 con-

consulatio tota ex vobis pendet. Refero enim ad vos, utrum Argos, sicut scitis ipsi, ab Nabide occupatos pati velitis sub ditione ejus esse: an æquum censeatis nobilissimam vetustissimamque civitatem, in media Græcia sitam, repeti in libertatem, & eodem statu, quo cæteras urbes Peloponnesi & Græciæ esse. Hæc consultatio, ut videtis, tota de re pertinente ad vos est. Romanos nihil contingit, nisi quatenus liberatæ Græciæ unius civitatis servitus, non plenam nec integram gloriam esse sinit. Cæterum si vos nec cura ejus civitatis nec exemplum, nec periculum movet, ne serpat latius contagio ejus mali; nos æqui bonique facimus. De hac re vos consulo, staturus eo quod plures censueritis.

ORATIO
ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum de Ætolis & Nabide.

ARGUMENTUM.

Hoc ad proximum pertinet: Ætoli ad concilium Græciæ convenerant, quorum princeps Alexander quum audiret placere Atheniensibus ut Argi recuperarentur, ipse inter alia dixerat, quod ad eam deliberationem attinebat, deportandum esse in Italiam exercitum. Nam ipsum Nabin polliceri aut conditione, aut sua ipsius voluntate præsidium Argis deducturum. Quod nisi faceret, Ætoles vi armisque facile coacturos deduci. Hæc prætor audiebat Achæorum Aristhenus, qui ea vaniloquentia motus, extemplo in hæc verba prorupit.

NE istuc Jupiter optimus maximus siverit, Junoque regina, cujus in tutela Argi sunt, ut illa civitas inter tyrannum Lacedæmonium & latrones Ætolos præmium sit posita in eo discri-

crimine, ut miserius à nobis recipiatur, quam ab illo capta est. Mare interjectum ab istis prædonibus non tuetur nos, T. Quinti. Quid, si in media Peloponneso arcem sibi fecerint, futurum nobis est? Linguam tantum Græcorum habent, sicut speciem hominum. Moribus ritibusque efferatioribus quàm ulli barbari, immanes belluæ vivunt. Itaque vos rogamus, Romani, ut & ab Nabide Argos recuperetis; & ita res Græciæ constituatis, ut ab latrocinio quoque Ætolorum satis pacata hæc relinquatis.

ORATIO
NABIDIS TYRANNI Lacedæmoniorum ad T. Quintium.

ARGUMENTUM.

Nabis tyrannus Lacedæmonius quum maritimas omnes civitates à Romanis receptas primo statim adventu cognovit, cedendum fortunæ ratus, T. Quintium ad colloquium vocari jubet. Ad præstitutum diem prior ipse de tyrannide, aliisque quæ de ipso jactabantur, in hunc modum disseruit.

SI ipse per me T. Quinti, vosque qui adestis, causam excogitare, cur mihi aut indixissetis bellum, aut inferretis, possem; tacitus eventum fortunæ meæ expectassem, nunc imperare animo nequivi, quin priusquam perirem, cur periturus essem scirem. Et, hercule, si tales essetis, quales esse Carthaginienses fama est, apud quos nihil societatis fides sancti haberet; in me quoque vobis quid faceretis, minus pensi esse, non mirarer. Nunc vos quum intueor, Romanos esse video, qui rerum divinarum

fœdera, humanarum fidem socialem sanctissimam habeatis. Quum me ipse respexi, cum esse spero, cui & publice, sicut cæteris Lacedæmoniis, vobiscum vetustissimum fœdus sit: & meo nomine privatim amicitia ac societas, nuper Philippi bello renovata. At enim ego eam violavi & everti, quod Argivorum civitatem teneo. Quomodo hoc tuear? Re, an tempore? Res mihi duplicem defensionem præbet. nam & ipsis vocantibus ac tradentibus urbem eam accepi, non occupavi: & accepi, quum Philippi partium, non in vestra societate esset. Tempus autem eo me liberat, quòd quum jam Argos haberem, societas mihi vobiscum convenit: & ut vobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argis præsidium deducerem, pepigistis. At, hercle, in ea controversia, quæ de Argis est, superior sum; & æquitate rei, quòd non vestram urbem, sed hostium: quòd volentem, non vi coactam accepi: & vestra confessione, quod in conditionibus societatis mihi Argos reliquistis. Cæterum nomen tyranni & facta me præmunt, quòd servos ad libertatem voco, quod in agros inopem plebem deduco. De nomine hoc respondere possum: me qualiscunque sum, eundem esse, qui fui quum tu ipse mecum T. Quinti societatem pepigisti. Tum me regem appellari à vobis memini: nunc tyrannum vocari video. Itaque si ego nomen imperii mutassem, mihi meæ inconstantiæ; quum vos mutetis, vobis vestræ reddenda ra-

tio est. Quod ad multitudinem servis liberandis auctam, & egentibus divisum agrum attinet; possum quidem & in hoc me jure temporis tutari. Jam feceram hæc, qualiacunque sunt, quum societatem mecum pepigistis, & auxilia in bello adversum Philippum accepistis. Sed si nunc ea fecissem, non dico quid in eo vos læsissem, aut vestram amicitiam violassem: sed illud, me more atque instituto majorum fecisse. Nolite ad vestras leges atque instituta exigere ea, quæ Lacedæmone fiunt. Nihil comparare singula necesse est. vos à censu equitem, à censu peditem legitis: & paucos excellere opibus, plebem subjectam esse illis vultis. Noster legumlator non in paucorum manu Rempub. esse voluit, quem vos senatum appellatis: nec excellere unum aut alterum ordinem in civitate: sed per æquationem fortunæ ac dignitatis fore credidit, ut multi essent, qui arma pro patriâ ferrent. Pluribus me peregisse, quam pro patriæ sermone brevitatis, fateor. & breviter peroratum esse potuit, Nihil me, posteaquam vobiscum amicitiam institui, cur ejus vos pœniteret, commisisse.

ORATIO

T. QUINTII, quâ Nabidi respondet.

AMICITIA & societas nobis nulla tecum, sed cum Pelope rege Lacedæmoniorum justo ac legitimo facta est. Cujus jus tyranni quoque, qui postea per vim tenuerunt Lace-

dæmo-

dæmone imperium (quia nos bella nunc Punica, nunc Gallica, nunc alia ex aliis occupaverant) usurparunt; ſiçut tu quoque hoc Macedonico bello feciſti. Nam quid minus conveniret, quam nos qui pro libertate Græciæ adverſus Philippum gereremus bellum, cum tyranno inſtituere amicitiã? & eo tyranno, quam qui unquam fuit, ſæviſſimo & violentiſſimo in ſuos? Nobis verò, etiam ſi Argos nec cepiſſes per fraudem nec teneres; liberantibus omnem Græciam, Lacedæmon quoque vindicanda in antiquam libertatem erat, atque in leges ſuas: quarum modo, tanquam æmulus Lycurgi, mentionem feciſti. An ut ab Jaſo & Bargillis præſidia Philippi deducantur, curæ erit nobis: Argos & Lacedæmonem, duas clariſſimas urbes, lumina quondam Græciæ, ſub pedibus tuis relinquemus, quæ titulum nobis liberatæ Græciæ ſervientes deforment? At enim cum Philippo Argivi ſenſerunt. Remittimus hoc tibi, ne noſtram vicem iraſcaris. Satis compertum habemus, duorum, aut ad ſummum trium in ea re, non civitatis culpam eſſe: tam hercle, quàm in te quoque præſidio arceſſendo accipiendoque in arcem, nihil ſit publico conſilio actum, Theſſalos & Phocenſes, & Locrenſes, conſenſu omnium ſcimus partium Philippi fuiſſe. tamen quum cæteram liberaverimus Græciam, quid tandem cenſes in Argivis, qui inſontes publici conſilii ſint, facturos? Servorum ad libertatem vocatorum, & egentibus hominibus

agri

agri divisi crimina tibi objici dicebas. non quidem nec ipsa mediocria: sed quid ista sunt præ iis quæ à te tuisque quotidie alia super alia facinora eduntur? Exhibe liberam concionem vel Argis, vel Lacedæmone, si audire juvat vera dominationis impotentissimæ crimina. Ut omnia alia vetustiora omittam, quam cædem Argis Pythagoras iste gener tuus penè in oculis meis edidit? quam tu ipse, quum jam propè in finibus Lacedæmoniorum essem? Agedum, quos in concione comprehensos, omnibus audientibus civibus tuis, in custodia te habiturum esse pronuntiasti; jube vinctos produci, ut miseri parentes, quos falso lugent, vivere sciant. At enim ut jam ita sint hæc, quid ad vos Romani? Hoc tu dicas liberantibus Græciam? hoc iis, qui ut liberare possent, mare trajecerunt, terra marique gesserunt bellum? Vos tamen, inquis, vestramque amicitiam ac societatem proprie non violavi. Quoties vis te id arguam fecisse? Sed nolo pluribus: summam rem complectar. Quibus igitur rebus amicitia violatur? Nempe his duabus rebus maxime, si socios meos pro hostibus habeas: si cum hostibus te conjungas. Utrum non à te factum est? nam & Messenem uno atque eodem jure fœderis, quo & Lacedæmonem, in amicitiam nostram acceptam, socius ipse sociam nobis urbem vi atque armis cepisti: & cum Philippo hoste nostro, non societatem solum, sed, si Diis placet, affinitatem etiam

etiam per Philoclem præfectum ejus pepigisti: & bellum adversum nos gerens, mare circa Maleam infestum navibus piraticis fecisti; & plures propè cives Romanos, quàm Philippus, cepisti atque occidisti: tutiorque Macedoniæ ora, quam promontorium Maleæ, commeatus ad exercitus nostros portantibus navibus fuit. Proinde parce sic fidem ac jura societatis jactare: & omissa populari oratione, tanquam tyrannus & hostis loquere.

ORATIO

T. QUINTII, QUA SUOS AD obsidionem Lacedæmonis adhortatur.

ARGUMENTUM.

Hoc cum prioribus duobus concionibus conjunctum est. Quum ita colloquuti essent, Nabis, Aristkeno, ut dum liceret, suis rebus consuleret, orante, postero die se deducturum Argis (quando ita Romanis placeret) præsidium spoponderat, simul & perfugas & captivos redditurum, ac si quid aliud vellent, facturum. Interim ad bellum tantum. Quintius animum intendebat: ac nihil dum eorum, quæ receperat Nabis, apparebat, quum sentientibus omnibus continuandum esse bellum, ipse unus per simulationem difficultatem obsidionis Lacedæmonis, quo se Nabis ex colloquio receperat, causando, etiam tum à bello militum animos avertere conabatur. Ubi simulatione illa indies militum animos (quod unum agebat) magis accendi ac crescere vidit, repente in hac verba ad obsidionem adhortatus est.

BENE veitat! obsideamus Lacedæmonem, quando ita placet. Cæterum quum res tam lenta, quam ipsi scitis: oppugnatio urbium sit, & obsidentibus prius sæpe quàm obsessis tædium afferat; jam nunc hoc ita proponere vos animis oportet; hybernandum circa Lacedæmonis mœnia esse. Quæ mora si laborem tantum

tum ac periculum haberet, ut & animis & corporibus ad sustinenda ea parati essetis, hortarer vos. Nunc impensa quoque magna eget in opera, in machinationes, & tormenta, quibus tanta urbs oppugnanda est; in commeatus nobis vobisque in hyemem expediendos. Itaque ne aut repente trepidetis, aut rem inchoatam turpiter destituatis, scribendum ante vestris civitatibus censeo, explorandumque, quid quæque animi, quid virium habeat. Auxiliorum satis superque habeo: sed quo plures sumus, pluribus rebus egebimus. Nihil jam præter nudum solum ager hostium habet. Ad hoc hyems accedit, ad comportandum ex longinquo difficilis.

Ex tricesimoquinto libro ab urbe condita.

ORATIO

MINIONIS, ad Legatos Romanorum.

ARGUMENTUM.

Legati Romani P. Sulpitius & P. Julius missi ad Eumenem primum deinde ad Antiochum. Ii expositis senatus mandatis Eumeni, Ephesum ad Antiochum veniunt. Fortè per eos dies filii Antiochi morte primum nuntiata factum erat ut clausa regia, omnes in luctu essent. Legatus alter (nam Sulpitius æger Pergami substiterat) eo publico luctu, non fore ratus ut lætis animis audiretur, Pergamum avertit iter. Paucis diebus luctu finito, Antiochus jam satis doctus quid ad se venirent legati, cum uno Minione principe amicorum consilia communicabat. Fugiebat atque detrectabat modis omnibus cum legatis colloquium: ac futurum erat ut nec admitteret legatos, si redirent ultro, nec accerseret diutius commoratos, nisi Minio ipse causam totam susceptam ejus commodo cum legatis se acturum recepisset. Accitis itaque legatis, Minio ipse absente Antiocho ita loquutus est. Legati deinde responderunt.

PRE-

SPECIOSO titulo uti vos, Romani, Græcarum civitatum liberandarum video: sed facta vestra orationi non conveniunt, & aliud Antiocho juris statuistis, alio ipsi utimini. Qui enim magis Smyrnæi, Lampsacenique Græci sunt, quam Neapolitani & Rhegini & Tarentini, à quibus stipendium, à quibus naves ex fœdere exigitis? Cur Syracusas atque in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem quotannis cum imperio & virgis & securibus mittitis? Nihil aliud profectò dicatis, quàm armis superatis vos iis has leges imposuisse. Eandem de Smyrna & Lampsaco, civitatibusque quæ Joniæ aut Æolidis sunt, causam ab Antiocho accipite. Bello superatas à majoribus, & stipendiarias ac vectigales factas, in antiquum jus repetit. Itaque ad hæc ei responderi velim, si ex æquo disceptatur; & non belli causa quæritur.

ORATIO SULPITII LEGATI ROMANORUM, quâ ad præcedentem respondet.

FECIT verecundè Antiochus, qui, si alia pro causa ejus non erant quæ dicerentur, quemlibet ista quàm se dicere maluit. Quid enim simile habet civitatum earum quas comparasti causa? Ab Rheginis, & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in nostram venerunt potestatem, uno & perpetuo tenore juris semper usurpato, nunquam intromisso, quæ ex fœdere debent, exigimus. Potesne tandem dicere, ut ii populi non per se, non per alium quemquam

quam fœdus mutaverint; ſic & Aſiæ civitates, vt ſemel venerunt in majorum Antiochi poteſtatem, in perpetua poſſeſſione regni veſtri permanſiſſe? & non alias earum in Philippi, alias in Ptolomæi fuiſſe poteſtate? alias per multos annos nullo ambigente libertatem uſurpare? Nam ſi, quod aliquando ſervierunt temporum iniquitate preſſi, jus poſt tot ſecula aſſerendi eos in ſervitutem faciet; quid abeſt quin actum nobis nihil ſit, quòd à Philippo liberavimus Græciam, & repetant poſteri ejus Corinthum, Chalcidem, Demetriadem, & Theſſalorum totam gentem? Sed quid ego cauſam civitatum ago, quam ipſis agentibus & nos, & regem ipſum cognoſcere æquius eſt?

ORATIO
ANNIBALIS ad Antiochum, quâ ſe purgat.

ARGUMENTUM.

Pertinet hoc ad conciones ſuperiores duas. His invicem jactis, legati earum ipſarum civitatum de quibus Sulpitius meminerat, quum introducti nunc ſuas quiſque querelas, nunc expoſtulationes interſererent, re infecta dimiſſi ſunt. Exinde conſilium inibat Antiochus belli adverſus Romanos ſuſcipiendi. In id conſilium forte Annibal adhibitus non erat, propter colloquia cum Julio, legato altero Romanorum, ſuſpectus. Percontatus itaque alienationis, & iracundiæ regis in ſe cauſam, quum ex colloquiis id natum acciperet occaſionem modo ſe regi purgandi quærebat. Ac eam tandem nactus, ita ſe regi purgavit.

PATER Amilcar, Antioche, parvùm admodum me, quum ſacrificaret, altaribus admotum jurejurando adegit, nunquam amicum fore populi Romani. Sub hoc ſacramento ſex & triginta annos militavi: hoc me in pace

pace patria mea expulit: hoc patria extorrem in tuam regiam adduxit: hoc duce, si tu spem meam destitueris, ubicunque vires, ubi arma esse sciam, huc veniam toto orbe terrarum quærens aliquos Romanis hostes. Itaque si quibus tuorum meis criminibus apud te crescere libet, aliam materiam crescendi quam ex me quærant. Odi odioque sum Romanis. Id me verum dicere pater Amilcar & Dii testes sunt. Proinde quum de bello Romano cogitabis, inter primos amicos Annibalem habeto. si qua res te ad pacem compellet, in id consilium alium cum quo deliberes quærito.

Ex trigesimosexto libro ab urbe condita.

ORATIO

ANNIBALIS in consilio Antiochi, de totius belli ratione & Macedonibus sententia.

ARGUMENTUM.

Antiochus Annibalem in consilium adhibere non solebat, etiamsi oratio de ea qua se Annibal purgavit, regem sibi reconciliasset. Forte in id adhibitus quo de Thessalis consultabatur, quum aliud alii sentirent, nominatim rogatus sententiam, ita consilium suum de Macedonibus & Philippo in amicitiam deducendis, totiusque belli ratione, exposuit.

SI ex quo trajecimus in Græciam, adhibitus essem in consilium, quum de Eubœa, de Achæis, de Bœotia agebatur; eam sententiam dixissem, quam hodie quum de Thessalis agitur, dicam. Ante omnia Philippum & Macedonas in societatem belli quacunque ratione censeo deducendos esse. Nam quod ad Eubœam Bœotosque & Thessalos attinet, cui dubium est,

est, quin ut quibus nullæ suæ vires sint, præsentibus adulando semper, quem metum in consilio habeant, eodem ad impetrandam veniam utantur, simul ac Romanum exercitum in Græcia viderint, ad consuetum imperium se avertant? nec iis noxæ fururum sit, quod quum Romani procul abessent, vim tuam præsentis exercitusque tui experiri noluerint? Quanto igitur prius potiusque est, Philippum nobis conjungere, quam hos; cui si semel in causam descenderit, nihil integri futurum sit, quique eas vires afferat, quæ non accessio tantùm ad Romanum esse bellum, sed per se ipsæ nuper sustinere potuerint Romanos? Hoc ego adjuncto (absit verbo invidia) qui dubitare de eventu possim? quum, quibus adversus Philippum valuerint Romani, iis nunc fore videam ut ipsi oppugnentur. Ætoli, qui Philippum (quod inter omnes constat) vicerunt, cum Philippo adversus Romanos pugnabunt. Amynander atque Athamanum gens; quorum secundum Ætolos plurima fuit opera in eo bello, nobiscum stabunt: Philippus tum, te quieto, totam molem sustinebat belli: nunc duo maximi reges Asiæ Europæque, viribus adversus unum populum (ut meam utramque fortunam taceam) patrum certe ætate ne uni quidem Epirotarum regi parem, quicquid tandem erit vobiscum comparatus, geretis bellum. Quæ igitur res mihi fiduciam præbet conjungi nobis Philippum posse? Una, communis

nis utilitas, quæ societatis maximum vinculum est: altera, auctores vos Ætoli. Vester enim legatus hic Thoas inter cætera, quæ ad exciendum in Græciam Antiochum dicere est solitus, ante omnia hoc semper affirmavit; fremere Philippum, & ægrè pati, sub specie pacis leges servitutis sibi impositas. Ille quidem ut feræ bestiæ vinctæ aut clausæ, & refringere claustra cupientes, regis iram verbis æquabat. cujus si talis animus est, solvamus nos ejus vincula, & claustra refringamus! ut erumpere diu coërcita ira in hostes communes possit. Quòd si nihil eum legatio nostra moverit: at nos, quoniam nobis eum adjungere non possumus, ne hostibus nostris ille adjungi possit, caveamus. Seleucus filius tuus Lysimachiæ est: qui si eo exercitu, quem secum habet, per Thraciam proxima Macedoniæ cœperit depopulari; facilè ab auxilio ferendo Romanis Philippum ad sua potissimum tuenda avertet. De Philippo meam sententiam habes. De ratione universi belli quid sentirem, jam ab initio non ignorasti. quod si tum auditus forem, non in Eubœa Chalcidem captam, & castellum Euripi expugnatum Romani, sed Etruriam Ligurumque & Galliæ Cisalpinæ oram bello ardere, & qui maximus iis terror est, Annibalem in Italia esse audirent. Nunc quoque arcessas censeo omnes navales terrestresque copias. Sequantur classem onerariæ cum commeatibus. nam hic sicut ad belli munera pauci sumus, sic nimis multi pro
inopia

inopia commeatuum. Quum omnes tuas contraxeris vires; divisam classem partim Corcyræ in statione habebis, ne transitus Romanis liber ac tutus pateat: partim ad littus Italiæ, quod Sardiniam Africamque spectat, trajicies: ipse cum omnibus terrestribus copiis in Billinum agrum procedes. Inde Græciæ præsidebis, & speciem Romanis trajecturum te præbens, & si res poposcerit, trajecturus. Hæc suadeo, qui, ut non omnis peritissimus sim belli; cum Romanis certè bellare bonis malisque meis didici. In quæ consilium dedi, in eadem nec infidelem, nec segnem operam polliceor. Dii approbent eam sententiam, quæ tibi optima visa fuerit.

ORATIO
ATTILII consulis ad suos.

ARGUMENTUM.

Attilius consul depopulatus Hypatensem Heracleensemque agrum, in faucibus ad Thermopylas, ubi rex Antiochus erat, castra locaverat. Quod ubi regi allatum est, veritus ipse ne quam viam per juga imminentia Romani ad transitum invenirent, Ætolis Heracleam mandat, occuparent ea ipsa cacumina, ne qua Romanus transire posset. Ita ut jusserat rex, Ætoli ad occupandum contendunt. Consul ea re cognita, eodem adversus Ætolos missis legionibus, ipse priusquam in hostem copias educeret, ita militum animos confirmavit.

PLEROSQUE omnium ordinum milites inter vos esse video, qui in hac eadem provincia T. Quintii ductu auspicioque militaveritis, Macedonico bello inexsuperabilis magis saltus ad amnem Aoum fuit, quam hic: quippe portæ sunt hæ, & unus inter duo maria clau-

clausis omnibus, velut naturalis transitus est. Munitiones & locis opportunioribus tunc fuerunt, & validiores impositæ: exercitus hostium ille & numero major, & militum genere aliquanto melior. Quippe illic Macedones Thracesque & Illyrii erant, ferocissimæ omnes gentes. hîc & Syri & Asiatici Græci sunt; levissima genera hominum, & servituti nata. Rex ille bellicosissimus, exercitatus jam inde à juventa finitimis Thracum atque Illyriorum & circa omnium accolarum bellis: hic ut aliam omnem vitam sileam, id est, qui quum ad inferendum populo Romano bellum ex Asia in Europam transisset, nihil memorabilius toto tempore hybernorum gesserit, quàm quòd amoris causa, ex domo privata & obscuri etiam inter populares generis uxorem duxit, & novus maritus, velut saginatus nuptialibus cœnis, ad pugnam processit. Summa virium speique ejus in Ætolis fuit; gente vanissima & ingratissima; ut vos prius experti estis, nunc Antiochus experitur. Nam nec convenerunt frequentes, nec contineri in castris potuerunt, & in seditione ipsi inter se sunt: & quum Hypatam tuendam Heracleamque depoposcissent, neutram tutati, refugerunt in juga montium, pars Heracleæ incluserunt sese. Rex ipse confessus, nusquam æquo campo non modò congredi se ad pugnam audere, sed ne castra quidem in aperto ponere, relicta omni ante se regione ea, quam se nobis ac Philippo ademisse

misse gloriabatur, condidit se intra rupes: ne ante fauces quidem saltus, ut quondam Lacedæmonios fama est, sed intra penitus retractis castris. Quod quantum interest, ad timorem ostendendum, an muris alicujus urbis obsidendum sese incluserit? Sed neque Antiochum tuebuntur angustiæ: nec Ætolos vertices illi, quos ceperunt. satis undique provisum atque præcautum est, ne quid adversus vos in pugna præter hostes esset. Illud proponere animo vestro debetis; non vos pro Græciæ libertate tantum dimicare, (quanquam is quoque egregius titulus esset, liberatam à Philippo antè, nunc ab Ætolis & ab Antiocho liberare) neque ea tantum in præmium vestrum cessura quæ nunc in regiis castris sunt? sed illum quoque omnem apparatum, qui in dies ab Epheso exspectatur, prædæ futurum: Asiam deinde Syriamque, & omnia usque ad ortus solis ditissima regna imperio Romano aperturos. Quid deinde aberit, quin ab Gadibus ad mare rubrum oceano fines terminemus, qui orbem terrarum amplexu finit: & omne humanum genus secundum Deos nomen Romanum veneretur? In hæc tanta præmia dignos parate animos, ut crastino die bene juvantibus Diis acie decernamus.

O R A T I O
T. QUINTII ad Achæos de Zacyntho.

ARGUMENTUM.

Zacynthus insula erat, quam Hiero Agrigentinus, Animandri, cujus in possessione erat, præfectus, posteaquam dominum à Phi-

lippo Megalopolitano Athamania pulsum audivit pecunia pactam Achæis tradiderat. T. Quintius hac re cognita concilium Achæorum edicit, ubi de Zacyntho ageretur. Ad diem præstitum Romani insulam ut suam repetebant. Diaphanes contra, prætor Achæorum, suas ditiones esse jureque à se possideri contendebat. Achæi multi eam jam ab initio se aspernatos esse testabantur: quo magis prætoris pertinaciam admirari non desistebant. In tanta opinionum varietate res tota T. Quintii permissa est arbitrio, qui quod velit, nunc exponit.

SI utilem possessionem ejus insulæ censerem Achæis esse, autor essem senatui populoque Romano, ut eam vos habere sinerent. Cæterum sicut testudinem, ubi collecta in suum tegumen est, tutam ad omnes ictus video esse; ubi exerit partes aliquas, quocunque nudavit, obnoxium atque infirmum habere; haud dissimiliter vos Achæi clausos undique mari, quæ intra Peloponnesi sint terminos, ea & jungere vobis, & juncta tueri facilè. simul aviditate plura amplectendi hinc excedatis; nuda vobis omnia, quæ extra sint, & exposita ad omnes ictus esse.

ORATIO QUINTII AD M. ACILIUM consulem pro Ætolis.

ARGUMENTUM.

M. Acilius, quum delatis pacis conditionibus, Ætolos Naupactum ad sustinendam totam belli molem confugisse comperisset, tum demum vi atque armis agendum esse cum iis ratus, urbem ipsam obsidere cæpit. In castra eo ipso tempore T. Quintius ex concilio Achaico redierat: qui quum ex composito muros obambularet, ut ab Ætolis ipsis nosceretur, omnes extemplo nomine eum inclamabant, orabantque ut se servare vellet. Movit ea vox Quintium: qui in castra descendens, ita M. Acilium monuit, ut soluta obsidione alio transferret bellum.

VTRUM fallit te M. Acili, quid agatur? an quum satis provideas, nihil id magnopere

pere ad summam Reipub. pertinere censes? *Erexerat exspectatione consulem.* Et, quin expromis, *inquit Acilius*, quid rei sit? *Tum Quintius*: Ecquid vides te devicto Antiocho in duabus urbibus oppugnandis tempus terere, quum jam prope annus circumactus sit imperii tui. Philippum autem, qui non aciem, non signa hostium vidit, non solum urbes, sed tot jam gentes, Athamaniam, Perræbiam, Aperantiam, Dolapiam sibi adjunxisse? Atqui non tantum interest nostra, Ætolorum opes ac vires minui, quantum, non supra modum Philippum crescere: & victoriæ tuæ præmium te milites que tuos nondum tot urbes, quot Philippum gentes Græciæ habere.

ORATIO

T. QUINTII ad Ætolorum principes de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

Cognitio hujus à superiore petenda oratione. M. Acilius consul verbis T. Quintii motus, totam ipsi rem permiserat. Itaque rursus obambulare circa eandem partem muri, circa quam paulo ante vociferati erant Ætoli, pergit. Ubi quum eum rursus Ætoli animadverterent, impensius orabant ut sui misereretur. Tum egredi aliquot ad se jubet, quibus ad pedes provolutis, quid ipse vellet, ita exposuit.

FORTUNA vestra facit, ut & iræ meæ & orationi temperem. Evenerunt quæ prædixi eventura. & ne hoc quidem reliqui vobis est, ut indignis accidisse ea videantur. Ego tamen sorte quadam nutriendæ Græciæ datus, ne ingratis quidem benefacere absistam. Mittite o-

ratores ad Cos. qui inducias tantum temporis petant, ut mittere legatos Romam possitis, per quos senatui de vobis permittatis. Ego apud Cos. deprecator defensorque vobis adero.

Ex trigesimoseptimo libro ab urbe condita.

ORATIO EUMENIS IN CONCILIO.

ARGUMENTUM.

1. *Æmilio prætori inter provincias decernendas classis Romana decreta erat. Eum quum Samo Eleam, ut regi Eumeni opem ferret, cum classe Romana venisse Antiochus audiret, Publiumque Scipionem consulem jam in Macedonia cum exercitu esse: de pace agendi tempus venisse ratus, caduceatorem ad Æmilium misit, qui de pace se agere velle nuntiaret. Tum concilium hac de re Æmilius edicit in quo quum de re ipsa referret, Rhodii quidem rogati sententiam censebant pacem esse faciendam: cæterum Eumenes contrà sentiebat; quam sententiam ita peregit,*

QUI enim aut honestè inclusi mœnibus, & obsessi, velut leges pacis accipiemus? aut cui rata ista pax erit, quam sine consule, non ex autoritate senatus, non jussu populi Romani peregerimus? Quæro enim, pace per te facta, rediturusne extemplo in Italiam sis, classem exercitumqne deducturus? an expectaturus, quid de ea re consuli placeat, quid senatus censeat, quid populus jubeat? Restat ergo, ut maneas in Asia, & rursus in Hiberna copiæ reductæ, omisso ubi bello, exhauriant commeatibus præbendis socios: deinde (si ita visum sit iis penes quos potestas fuerit) instauremus novum de integro bellum. quod possumus, si ex hoc impetu rerum nihil prolatando remittimur, ante hyemem Diis volentibus perfecisse.

ORA-

ORATIO
SCIPIONIS, qua legatis Antiochi respondet.

ARGUMENTUM.

Heraclides Byzantius ab Antiocho missus de pace legatus, P. Scipioni inter cæteras conditiones eam quoque detulerat, Antiochum paratum esse restituere Romanis quascunque in Asia teneret urbes, dimidiamque partem impensarum in bellum factarum præstare: Eas Romanis non placere videns, privatim Scipionem alloquitur, sicuti mandatum ipsi erat, fore, si conditiones acciperet, ut Antiochus ipsi filium etiam sine pretio redderet, magnum deinde auri pondus pollicitus in societatem regni eum venturum professus est, si pacem fecisset. Nunc Scipio respondet.

QUOD Romanos omneis, quòd me ad quem missus es, ignoras, minus miror, quum te fortunam ejus à quo venis, ignorare cernam. Lysimachia tenenda erat, ne Chersonesum intraremus: aut ad Hellespontum obsistendum, ne in Asiam trajiceremus; si pacem tanquam à solicitis de belli eventu petituri eratis. Concesso verò in Asiam transitu, & non solum frænis, sed etiam jugo accepto, quæ disceptatio ex æquo, quum imperium patiendum sit, relicta est? Ego ex munificentia regia maximum donum filium habebo: alias Deos precor, ne unquam fortuna egeat mea, animus certè non egebit. Pro tanto in me munere gratum me essein se sentiet, si privatam gratiam pro privato beneficio desiderabit: sed publicè nec habebo quicquam ab illo, nec dabo. Quod in præsentia dare possim, fidele consilium est. Abi, nuntia meis verbis, bello absistat: pacis conditionem nullam recuset.

ORATIO
ZEUSIS LEGATI ANTIOCHI ad Romanos de pace.

Argumentum.

Antiochus eo prælio quod adversus Romanos ad Phrygium flumen commisit, fuga sibi salutem quærere coactus erat. Ex ea fuga nocte Sardis primum, deinde Apameam se recepit: ubi, de pace agendum esse, ut in tam adversis rebus, in animum inducens, legatos ad consulem de ea mittit. Dato consilio Zeusis legatorum princeps ita causam egit.

Non tam quid ipsi dicamus, habemus, quàm ut à vobis quæramus Romani, quo piaculo expiare errorem regis, pacem veniamque impetrare à victoribus possimus. Maximo semper animo victis regibus populisque ignovistis. quanto id majore & placatiore animo decet vos facere in hac victoria, quæ vos dominos orbis terrarum fecit; Positis jam adversus omnes mortales certaminibus, haud secus quàm Deos consulere & parcere vos generi humano oportet.

ORATIO
SCIPIONIS ad ea respondentis.

Romani ex iis quæ in Deûm immortalium potestate erant, ea habemus, quæ Dii dederunt: animos qui nostræ mentis sunt, eosdem in omni fortuna gessimus, gerimusque: neque eos secundæ res extulerunt, nec adversæ minuerunt. Ejus rei ut alios omittam; Annibalem vestrum vobis darem testem, nisi vos ipsos dare possem. Posteaquàm Hellespontum trajecimus; priusquam castra regia, priusquam aciem

aciem videremus, quum communis Mars & incertus belli eventus esset, de pace vobis agentibus, quas pares paribus ferebamus conditiones, easdem nunc victores victis ferimus. Europa abstinete, Asiaque omni, quæ cis Taurum montem est, decedite. Pro impensis deinde in bellum factis XV millia talentum Euboicorum dabitis; quingenta præsentia, duo millia & quingenta, quum senatus populusque Romanus pacem comprobaverint. millia deinde talentum per XII. annos. Eumeni quoque reddi XL. talenta, & quod frumenti reliquum ex eo, quod patri debitum est, placet. Hæc quum pepigerimus, facturos vos ut pro certo habeamus, erit quidem aliquod pignus, si obsides viginti nostro arbitratu dabitis: sed nusquam satis liquebit nobis, ibi pacem esse populo Romano, ubi Annibal erit; eum ante omnia deposcimus. Thoantem quoque Ætolum, concitorem Ætolici belli, qui & illorum fiducia vos, & vestra illos in nos armavit, dedetis, & cum eo Mnasimachum Acarnana, & Chalcidenses, Philonem & Eubulidam. In deteriore sua fortuna pacem faciet rex, quia serius facit quàm facere potuit. Si nunc moratus fuerit, sciat, regum majestatem difficilius ab summo fastigio ad medium detrahi, quàm à mediis ad ima præcipitari.

Ex trigesimooctavo libro ab urbe condita.

ORATIO

P. SCIPIONIS Africani rei, ad Quirites.

ARGUMENTUM.

Suprà ostensum est, quum Antiochus pacem cum Scipione Africano atque Romanis pacisci vellet, ab ipso datum legato negotium ut si publice impetrare non posset, privatim cum Scipione ageret; ita regi placere ut filius sine pretio reddatur, ingensque auri pondus detur, si per ipsum pacem impetraret. Inde ambo Q. Plemini Scipionis criminandi occasionem se nactos esse rati, ei diem dicunt. Is vero quum postero die citatus reus magna multitudine amicorum septus in rostra subisset, in hac verba populum Romanum admonebat, ut secum Diis actum gratias irent, quod deorum auspiciis tali die de Carthaginiensibus triumphasset: ne videlicet in ea civitate quam paulo antè ab hostium infestissimorum impetu atque armis vindicaverat, causam diceret.

HOc Die, tribuni plebis, vosque Quirites, cum Annibale & Carthaginiensibus signis collatis in Africa bene ac feliciter pugnavi. Itaque quum hodie litibus & jurgiis supersedere æquum sit, ego hinc extemplo in Capitolium ad Jovem optimum maximum, Junonemque & Minervam, cæterosque Deos, qui Capitolio atque arci præsident, salutandos ibo: hisque gratias agam, quòd mihi & hoc ipso die, & sæpè alias egregiè Reipub. gerendæ mentem facultatemque dederunt! Vestrum quoque, quibus commodum est, ite mecum Quirites; & orate Deos, ut mei similes principes habeatis. Ita, si ab annis septemdecim ad senectutem semper vos ætatem meam honoribus vestris anteistis, ego vestros honores rebus gerendis præcessi.

Ex

Ex trigesimonono libro ab urbe condita.

ORATIO

M. PORCII CATONIS CONSULIS, ad populum, in fœdum Bacchanalium ritum.

ARGUMENTUM.

Sacra Bacchi, quæ Bacchanalia dicuntur, ex Græcia in Etruriam prius, deinde velut contagione quadam ex Etruria Romam invecta erant. Qui sacris iis initiabantur, seu mares seu fœminæ, nocturnos cœtus conciliabulaque faciebant tota urbe: fœminæ faces ardentes præferebant, quas in aquam demissas, magia quadam, flamma integra efferebant: mares velut capta mente, cum jactatione fanatica vaticinabantur. Inde permixti viri fœminis nullum genus libidinis reliquum faciebant, postremo & virorum inter se & fœminarum passim concubitus fiebant. Hinc rixa, hinc conjurationes, hinc cædes, hinc nullum non mali genus serpebat. Sed nihil non revelat dies, quanquam diu celatum atque abstrusum. Tandem indicio cujusdam Ebutiæ primum, deinde Hispalæ, quam Ebutius manumiserat, ad Posthumium consulem res tota defertur. Is primo quoque tempore ad senatum quicquid acceperat defert: cui ob id ipsum habitæ à senatu gratiæ. Patres quæstionem de Bacchanalibus, sacrisque nocturnis, consulibus decernunt. Tum verò & ne qui cœtus nocturni fierent decretum & datum negotium ut sacerdotes qui sacris iis præerant, conquirerentur. Jam suum cuique magistratui officium de iis sacris tollendis injunctum erat, quum M. Porcius Cato consul, in Rostra concione advocata conscendit. Unde comprecatus primum deos, sicuti assolet quoties ad populum magistratus verba facturus est, in hæc verba de tollendis Bacchanalibus disseruit.

NULLI unquam concioni, Quirites, tam non solum apta, sed etiam necessaria hæc solennis Deorum comprecatio fuit, quæ vos admoneret; hos esse Deos, quos colere, venerari, precarique majores vestri instituissent: non illos, qui pravis & externis religionibus captas mentes velut furialibus stimulis, ad omne scelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, invenio; si aliquid ignorabitis, ne locum ne-

negligentiæ dem: si omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quàm pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse. ut ad cavendum satis sit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia tota jampridem Italia, & nunc per urbem etiã multis locis esse, non fama modò accepisse vos, sed crepitibus etiam ululatibusque nocturnis, qui personant tota urbe, certum habeo: cæterum quæ ea res sit, ignorare: alios Deorum aliquem cultum, alios concessum ludum & lasciviam esse credere: & qualecumque sit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, si dixero multa millia hominum esse, illico necesse est exterreamini, nisi adjunxero qui qualesque sint. Primum igitur mulierum magna pars est, & is fons mali hujusce fuit: deinde simillimi fœminis mares, stuprati & constupratores, fanatici vigiles, vino, strepitibns, clamoribusque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires conjuratio, cęterum incrementum ingens virium habet, quod indies pluris fiunt. Majores vestri, ne vos quidem, nisi quum aut vexillo in arce posito comitiorum causa exercitus edictus esset, aut plebi consilium tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, forte temere coire voluerunt & ubicunque multitudo esset, ibi & legitimum rectorem multitudines censebant debere esse. Quales primum nocturnos cœtus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si quibus ætatibus initien-

tur

tur mares sciatis; non misereat vos eorum solum sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos juvenes milites faciendos censetis Quirites? iis ex obscœno sacrario eductis arma committenda? hi cooperti stupris suis alienisque, pro pudicitia conjugum ac liberorum vestrorum ferro decernerent? Minus tamen esset, si flagitiis tantum effœminati forent, (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abstinuissent. Nunquam tantum malum in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid scelere peccatum est, ex illo uno sacrario scitote ortum esse. Necdum omnia in quæ conjuraverunt, edita facinora habent. adhuc privatis noxiis, (quia nondum ad Rempublicam opprimendam satis virium est) conjuratio sese impia tenet: Crescit & serpit quotidie malum. jam majus est, quàm ut capere id privata fortuna possit, ad summam Reipub. spectat. nisi prævavetis, Quirites, Jam huic diurnæ legitimè ab consule vocatæ, par nocturna concio esse poterit. Nunc illi vos singuli universos concionantes timent: jam ubi vos dilapsi domos & in rura vestra eritis, illi coierint; consultabunt de sua salute simul, ac vestra pernicie. tum singulis vobis universi timendi erunt. Optare igitur unusquisque vestrum debet, ut bona mens suis omnibus fuerit: si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum, cum

quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non suum judicet esse. Nequis etiam errore labatur vestrûm quoque, non sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quam prava religio. Ubi Deorum numen prætenditur sceleribus, subit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis, divini juris aliquid immixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum avorumque ætate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent, sacrificulos vatesque foro, circo, urbe prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque, omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Judicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique juris, nihil æquè dissolvendæ religionis esse, quàm ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus sum, ne qua superstitio agitaret animos vestros, quum demolientes nos Bacchanalia, discutientesque nefarios cœtus cerneretis. Omnia Diis propitiis, volentibusque ea faciemus: qui, quia suum numen sceleribus libidinibusque contaminari indigne ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt: nec patefieri, ut impunita essent, sed ut vindicarentur & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæque meo mandavit: nos, quæ ipsis, nobis agenda

da

da ſunt, impigrè exſequemur: vigiliarum noctrurnarum curam, per urbem minoribus magiſtratibus mandavimus. Vos quoque æquum eſt, quæ veſtra munia ſunt, quo quiſque loco poſitus erit, quod imperabitur, impigrè præſtare, & dare operam, nequid fraude noxiorum periculi aut tumultus oriatur.

ORATIO

PHILIPPI MACEDONIS ad legatos Romanorum.

ARGUMENTUM

Philippus Macedo multa oppida Theſſalorum, Perrhæbiorum, Maronitarum, aliorumque populorum, ſuæ ditionis fecerat: quæ quum repetita permiſſu ſe Romanorum occupare diceret, communi voluntate atque uno conſenſu eam rem ii populi ad ſenatum deferunt. Senatuſconſulto legati tres (in quibus Q. Cæcilius Metellus fuit) ad diſceptationem finiendam miſſi: quorum primo ſtatim adventu de ea ipſa re concilium indictum eſt: ad quod etiam Philippus convenit. Cognita cauſa legati decernunt ut præſidia Macedonum ex urbibus Theſſalorum & Perrhæbiorum deducerentur. Inde in Thraciam profecti, de urbibus ejus gentis cognoſcunt. Philippus indignè ferebat, omnia non ex animi ſui ſententia & jure fieri. Itaque injurias ſuas in hanc ſententiam legatis expoſuit.

NON cum Maronitis mihi aut cum Eumene diſceptatio eſt; ſed etiam vobiſcum Romani. à quibus nihil æqui me impetrare jamdiu animadverto. Civitates Macedonum quæ à me inter inducias defecerant, reddi mihi æquum cenſebam; non quia magna acceſſio ea regni futura eſſet (ſunt enim & parva oppida, & in finibus extremis poſita) ſed quia multum ad reliquos Macedonas continendos exemplum pertinebat, negatum eſt mihi. Bello Ætolico Lamiam oppugnare juſſus à conſule

cædemque fecissent eorum qui missi fuerant à Philopœmene, tum Lycortas prætor eorum ita objectis respondit.

DIFFICILIOR nobis Appi Claudi apud vos oratio est, quam Romæ nuper apud senatum fuit. Tunc enim Lacedæmoniis accusantibus respondendum erat: nunc à vobis ipsis accusati sumus, apud quos causa dicenda est. quam iniquitatem conditionis subimus quod illa spe decidimus, judicis animo te auditurum esse, posita contentione, qua paulo antè egisti. Ego certè, quum ea, quæ & hic antea apud Q. Cæcilium, & postea Romæ questi sunt Lacedæmonii, à te paulo antè relata sint, non tibi sed illis me apud te respondere credam. Cædem objicitis eorum, qui à Philopœmene prætore evocati ad causam dicendam, interfecti sunt. Hoc ego crimen non modò à vobis Romani, sed ne apud vos quidem nobis objiciendum fuisse arbitror. Quid ita? quia in vestro fœdere erat, ut maritimis urbibus abstinerent Lacedæmonii. Quo tempore armis captis urbes, à quibus abstinere jussi erant, nocturno impetu occupaverunt; si T. Quintius, si exercitus Romanus, sicut antea in Peloponeso fuisset, eo nimirum capti & oppressi confugissent. quum vos procul essetis, quò aliò, nisi ad nos socios vestros, quos antea Gytheo opem ferenteis, quos Lacedæmonem vobiscum simili de causa oppugnanteis viderant, confugerent? Pro vobis igitur justum piumque bellum suscepimus. Quòd quum alii laudent; reprehendere ne Lace-

Lacedæmonii quidem poſſint, Dii quoque ipſi comprobaverint, qui nobis victoriam dederunt;quonam modo ea quę belli jure acta ſunt, in diſceptationem veniunt? quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos. Noſtrum eſt,quòd evocavimus eos ad cauſam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant, qui expugnaverant maritima oppida, qui diripuerant, qui cædem principum fecerant? Quod verò illi venientes in caſtra interfecti ſunt; veſtrum eſt. Areu & Alcibiade, qui nunc nos, ſi Diis placet, accuſatis, non noſtrum. Exules Lacedæmoniorum, quo in numero ii quoque duo fuerunt, & tunc nobiſcum erant, quod domicilio ſibi delegerant maritima oppida, ſe petitos credentes; in eos quorum opera patria extorres, ne in tuto quidem exilio poſſe conſeneſcere ſe indignabantur, impetum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæmonios, non Achæi interfecerunt; nec jure, an injuria cæſi ſint, argumentari refert. At enim illa certè veſtra ſunt, Achæi, quòd leges diſciplinamque vetuſtiſſimam Lycurgi ſuſtuliſtis, quòd muros diruiſtis. Quæ utraque ab iiſdem objici quidem poſſunt; Quum muri Lacedæmoniis non à Lycurgo, ſed paucos ante annos ad diſſolvendam Lycurgi diſciplinam extructi ſint? Tyranni enim nuper eos arcem & munimentum ſibi, non civitati paraverunt. Et ſi exiſtat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum, & nunc ſe patriam & Spartam antiquam

agno-

agnoſcere dicat. Non Philopœmenem exſpectare, nec Achæos, ſed vos ipſi Lacedæmonii veſtris manibus amoliri & diruere omnia tyrannidis veſtigia. debuiſtis. Veſtræ enim illæ deformes veluti cicatrices ſervitutis erant: & quum ſine muris per octingentos prope annos liberi, aliquando etiam principes Græciæ fuiſſetis, muris velut compedibus circumdatis vincti per centum annos ſerviiſtis. Quod ad leges ademptas attinet: ego antiquas Lacedæmoniis leges tyrannos ademiſſe arbitror. nos non ſuas ademiſſe, quas non habebant, ſed noſtras leges dediſſe: nec male conſuluiſſe civitati, quum concilii noſtri eam fecerimus, & nobis miſcuerimus, ut corpus unum & concilium totius Peloponeſi eſſet. Tunc, opinor, ſi aliis ipſi legibus viveremus, alias iſtis injunxiſſemus, queri ſe iniquo jure eſſe, & indignari poſſent. Scio ego, Appi Claudi, hanc orationem, qua ſum adhuc uſus, neque ſociorum apud ſocios neque liberæ gentis eſſe: ſed ſervorum verius diſceptantium apud dominos. Nam ſi non vana vox illa præconis fuit, qua liberos eſſe omnium primos Achæos juſſiſtis, ſi fœdus ratum eſt, ſi ſocietas & amicitia ex æquo obſervatur; cur ego quid Capua capta feceritis Romani, non quæro, vos rationem repoſcitis, quid Achæi Lacedæmoniis bello victis fecerimus? Interfecti aliqui ſunt, finge à nobis Quid? vos ſenatores Campanos ſecuri non percuſſiſtis? Muros diruimus, vos non muros tan-

tantum, ſed urbem & agros ademiſtis. Specie, inquis, æquum eſt fœdus apud Achæos, re precaria libertas: apud Romanos etiam imperium eſt. Sentio, Appi, & ſi non oportet, non indignor, ſed oro vos, quantumlibet interſit inter Romanos & Achæos, modo ne in æquo hoſtes veſtri noſtrique apud vos ſint, ac nos ſocii: imo ne meliore jure ſint. Nam ut in æquo eſſent, nos fecimus, quum leges iis noſtras dedimus, quum ut Achæi concilii eſſent, effecimus. Parum eſt victis, quod victoribus ſatis eſt. plus poſtulant hoſtes, quàm ſocii habent. Quæ jurejurando, quæ monumentis literarum in lapide inſculptis in æternam memoriam ſancta atque ſacrata ſunt, ea cum perjurio noſtro tollere parant. Veremur quidem vos, Romani, & ſi ita vultis, etiam timemus: ſed plus & veremur & timemus Deos immortales.

Ex quadrageſimo libro ab Urbe condita.

ORATIO
PHILIPPI MACEDONIS de ſua liberorumque infelici conditione.

ARGUMENTUM.

Philippo regi Macedonum filii erant duo, Perſeus & Demetrius, minor Demetrius multitudinis favorem emeruerat, gratus jam ab initio Romanis, legationum, quas pro patre impigre exequutus erat, nomine, aliiſque præclaris rebus quæ in eo prælucebant. Hoc ipſum Perſeus ægrè ferebat, quòd eo pacto imperii ſummam mortuo patre ad eum deferendam eſſe facile appareret. Itaque ſibi adſciſcit Macedonum magnum numerum, qui ſecum patrem regem ſuapte natura in Romanos odio atque ira concitatum, ad bellum incitarent. Nacti ejus rei occaſionem alii alia in Romanos jacie-

jaciebant, etiam præsente Demetrio. Impatiens irarum juvenis, amoris videlicet sui erga Romanos velut igniculis agitatus, quæcunque in Romanos dicebant, extemplo dictis refellebat, ita patri se suspectum faciens. Inde in concilium adhibebatur quoties de Romanis erat consultandum. Ex eo vero colloquio Perseus viam sibi ad augendam eam suspicionem factam esse ratus, nunquam non ejus consilii sui perficiendi opportunitatem quærebat. Forte Basternæ quidam regii sanguinis ejus gentis, in Macedoniam venientes, sororem suam alteri liberorum Philippi se velle dare in matrimonium dixerant: quo nuntio Philippo supra modum lætanti; Quid hæc, inquit Perseus, profutura sunt nobis, quum fraude domestica plus immineat periculi quam præsidii ab externis auxiliis? Præterea post conditum lustrum, quum pro more juvenes regii suis quisque copiis stipati concurrerent, ita tamen ut Persei præsertim furore nihil ad justam prælii speciem præter ferrum deesset, eo certamine tandem longe superior Demetrii acies apparuit. Quod indigne pessus Perseus quum ad convivium à fratre vocaretur, se adfuturum acerrimè negat. Festo deinde die jactatis de ludicro utrinque sermonibus, speculator ex convivio Persei ad audiendum quæ jactarentur, forte Persei jussu egreditur: qui à juvenibus ex triclinio itidem Demetrii egressis, vulneratus abscessit. Ejus rei ignarus Demetrius, mox, Quin commessatum, inquit, ad fratrem imus? & iram, si quæ forte ex certamine residet, nostra hilaritate lenimus? Conclamarunt omnes qui aderant, præter eos qui ausi erant facinus, eundum esse. Ita quum soli abnuerunt, à Demetrio ire coguntur: ac facti sui non obliti, gladios sub veste occultant, quibus se, si qua vis forte oriretur, defenderent. Speculatores in vestibulo ædium Persei stabant, qui extemplo ingressi ad Perseum, nuntiant Demetrium venire inter multos gladiis cinctos. Hoc nuntio permotus Perseus velut in re trepida, claudi quem primum januam jubet. Ita nequicquam pulsatis foribus domum suam totius ejus rei ignarus Demetrius ad convivium redit. Postero die quum primum licuit, in regiam ad patrem Perseus ire pergit: quem quum solito tristiorem Philippus animadverteret, quid ea mæstitia protenderet rogat. Perseus ordine rem totam exponit. Tum pater & Demetrium vocari & amicos aliquot jubet. Quibus miseriam suam & liberorum conditionem ita ut sequitur indicavit. Post patrem Perseus prior Demetrium parricidii accusat: sequuta est deinde rei defensio.

SEDEO miserrimus pater judex inter duos filios, accusatorem parricidii, & reum; aut conficti, aut admissi criminis labem apud meos inventurus. Jampridem quidem hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter

vos

vos minime fraternos cernerem, quum voces quasdam exaudirem. Sed interdum spes animum subibat; deflagrare iras vestras, purgari suspiciones posse. etiam hostes armis positis fœdus icisse, & privatas multorum simultates finitas. subituram vobis aliquando germanitatis memoriam. puerilis quondam simplicitatis consuetudinisque inter vos, meorum denique præceptorum: quæ vereor, ne vana surdis auribus cecinerim. Quoties ego audientibus vobis, detestatus exempla discordiarum fraternarum, horrendos eventus eorum retuli, quibus se stirpemque suam, domos, regna, funditus evertissent? Meliora quoque exempla parte altera posui; sociabilem consortionem inter binos Lacedæmoniorum reges, salutarem per multa secula ipsis patriæque. Eandem civitatem, posteaquam mos sibi cuique rapiendi tyrannidem exortus sit, eversam. Jam hos Eumenem Attalumque fratres, à quàm exiguis rebus, prope ut puderet regii nominis, mihi, Antiocho, & cuilibet regum hujus ætatis, nulla re magis, quàm fraterna unanimitate regnum æquasse. Ne Romanis quidem exemplis abstinui, quæ aut visa, aut audita habeam: T. & L. Quintiorum, qui bellum mecum gesserunt, P. & L. Scipionem, qui Antiochum devicerunt: patris patruique eorum; quorum perpetuam vitæ concordiam mors quoque miscuit. Neque vos illorum scelus, similisque sceleri eventus deterrere à ve-

cordi

cordi discordia potuit: Neque horum bona mens, bona fortuna, ad sanitatem flectere. Vivo, & spirante me hæreditatem meam ambo & spe & cupiditate improba crevistis. Eousque me vivere vultis, donec alterius vestrum superstes, haud ambiguum regem alterum mea morte faciam. Nec fratrem, Nec patrem potestis pati. nihil chari, nihil sancti est: in omnium vicem regni unius insatiabilis amor successit. Agite! conscelerate aures paternas: decernite criminibus, mox ferro decreturi: dicite palam, quicquid aut veri potestis, aut comminisci libet. Referatæ aures sunt, quæ posthac secretis alterius ab altero criminibus claudentur.

ORATIO
PERSEI ACCUSATORIS in Demetrium fratrem parricidii reum.

APERIENDA nimirum nocte janua fuit, & armati commessatores accipiendi, præbendumque ferro jugulum, quando non creditur, nisi perpetratum facinus: & eadem petitus insidiis audio, quæ latro atque insidiator. Non nequicquam isti unum Demetrium filium te habere, me subditum & pellice genitum appellant. nam si gradum, si charitatem filii apud te haberem, non in me querentem deprehensas insidias, sed in eum, qui fecisset, sævires. Nec adeo tibi vilis vita esset nostra, ut nec præterito periculo meo movereris, neque futuro, si insidiantibus sit impune. Itaque si mori tacitum oportet, taceamus, precati tantum

tum

tum Deos, ut à me cœptum ſcelus in me finem habeat, nec per meum latus tu petaris. Sin autem, quod circumventis in ſolitudine natura ipſa ſubjicit, ut hominum quos nunquam viderint, fidem tamen implorent; mihi quoque ferrum in me ſtrictum cernenti, vocem mittere liceat. Per te patriumque nomen, quod utri noſtrum ſanctius ſit, jampridem ſentis, ita me audias, precor; tanquam ſi voce & comploratione nocturna excitus mihi quiritanti interveniſſes, Demetrium cum armatis nocte intempeſta in veſtibulo meo deprehendiſſes. Quod tum vociferarer in re præſenti pavidus, hoc nunc poſtero die queror. Frater, non comeſſantium in vicem jamdiu vivimus inter nos: regnare utique vis: huic ſpei tuæ obſtat ætas mea, obſtat gentium jus, obſtat vetuſtus Macedoniæ mos, obſtat verò etiam patris judicium. Huc tranſcendere, niſi per meum ſanguinem, non potes, omnia moliris, & tentas adhuc ſeu cura mea, ſeu fortuna, reſtitit parricidio tuo. Heſterna die in luſtratione, & decurſu, & ſimulacro ludicro pugnæ, funeſtum prope prælium feciſti: nec me aliud à morte vindicavit, quàm quod me ac meos vinci paſſus ſum. Ab hoſtili prælio, tanquam fraterno luſu, pertrahere me ad cœnam voluiſti. Credis me, pater, inter inermes convivas cœnaturum fuiſſe, ad quem armati comeſſatum venerunt? credis nihil à gladiis nocte periculum fuiſſe, quem ſudibus te in inſpectante

propè

quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non suum judicet esse. Nequis etiam errore labatur vestrûm quoque, non sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quam prava religio. Ubi Deorum numen prætenditur sceleribus, subit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis, divini juris aliquid immixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum avorumque ætate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent, sacrificulos vatesque foro, circo, urbe prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque, omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Judicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique juris, nihil æquè dissolvendæ religionis esse, quàm ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus sum, ne qua superstitio agitaret animos vestros, quum demolientes nos Bacchanalia, discutientesque nefarios cœtus cerneretis. Omnia Diis propitiis, volentibusque ea faciemus: qui, quia suum numen sceleribus libidinibusque contaminari indigne ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt: nec patefieri, ut impunita essent, sed ut vindicarentur & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæque meo mandavit: nos, quæ ipsis, nobis agenda

da sunt, impigrè exsequemur: vigiliarum nocturnarum curam, per urbem minoribus magistratibus mandavimus. Vos quoque æquum est, quæ vestra munia sunt, quo quisque loco positus erit, quod imperabitur, impigrè præstare, & dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi aut tumultus oriatur.

ORATIO.

PHILIPPI MACEDONIS ad legatos Romanorum.

ARGUMENTUM

Philippus Macedo multa oppida Thessalorum, Perrhæbiorum, Maronitarum, aliorumque populorum, suæ ditionis fecerat: quæ quum repetita permissu se Romanorum occupare diceret, communi voluntate atque uno consensu eam rem ii populi ad senatum deferunt. Senatusconsulto legati tres (in quibus Q. Cæcilius Metellus fuit) ad disceptationem finiendam missi: quorum primo statim adventu de ea ipsa re concilium indictum est: ad quod etiam Philippus convenit. Cognita causa legati decernunt ut præsidia Macedonum ex urbibus Thessalorum & Perrhæbiorum deducerentur. Inde in Thraciam profecti, de urbibus ejus gentis cognoscunt. Philippus indignè ferebat, omnia non ex animi sui sententia & jure fieri. Itaque injurias suas in hanc sententiam legatis exposuit.

NON cum Maronitis mihi aut cum Eumene disceptatio est; sed etiam vobiscum Romani. à quibus nihil æqui me impetrare jamdiu animadverto. Civitates Macedonum quæ à me inter inducias defecerant, reddi mihi æquum censebam; non quia magna accessio ea regni futura esset (sunt enim & parva oppida, & in finibus extremis posita) sed quia multum ad reliquos Macedonas continendos exemplum pertinebat, negatum est mihi. Bello Ætolico Lamiam oppugnare jussus à consule

ſule M. Acilio, quum diu fatigatus ibi præliis operibuſque eſſem; tranſcendentem me jàm muros, à capta prope urbe revocavit conſul, & abducere inde copias coëgit. Ad hujus ſolatium injuriæ permiſſum eſt, ut Theſſaliæ Perrhæbiæque & Athamanum, reciperem quædam caſtella magis quàm urbes. ea quoque ipſa vos mihi, Q. Cæcili, paucos ante dies ademiſtis. Pro non dubio paulo ante, ſi Diis placet, legati Eumenis ſumebant, quæ Antiochi fuerunt. Eumenem æquius eſſe quam me habere. id ego aliter longè judico eſſe. Eumenes enim non niſi viciſſent Romani, ſed niſi bellum geſſiſſent, manere in regno ſuo non potuit. Itaque ille veſtrum meritum habet, non vos illius; mei autem regni tantum aberat ut nulla pars in diſcrimine fuerit, ut tria millia talentum, & quinquaginta tectas naves, & omnes Græciæ civitates, quas antea tenuiſſem, pollicentem ultro Antiochum in mercedem ſocietatis, ſim aſpernatus. hoſtemque ei me eſſe prius etiam quam M. Acilius exercitum in Græciam trajiceret, præ me tuli: & cum eo conſule belli partem quamcunque mihi delegavit, geſſi: & inſequenti conſuli, L. Scipioni, quum terra ſtatuiſſet ducere exercitum ad Helleſpontum, non iter tantum per regnum noſtrum dedi, ſed vias etiam munivi, pontes feci, commeatus præbui: nec per Macedoniam tantum, ſed per Thraciam, ubi etiam inter cætera pax quoque præſtanda à barbaris erat. Pro

hoc

hoc ſtudio meo erga vos, ne dicam merito; utrum adjicere vos Romani aliquid, & amplificare & augere regnum meum munificentia veſtra oportebat, an quæ haberem aut meo jure, aut beneficio veſtro, eripere? id quod nunc facitis. Macedonum civitates, quas regni mei fuiſſe fatemini, non reſtituuntur. Eumenes, tanquam ad Antiochum, ad ſpoliandum me venit. &, ſi Diis placet decem legatorum decretum ſpeciem calumniæ impudentiſſimæ prætendit; quo maximè & refelli & coargui poteſt. Diſertiſſimè enim planiſſimeque in eo ſcriptum eſt; Cherſoneſum & Lyſimachiam Eumeni dari. Ubi tandem Æneus, & Maronea, & Thraciæ civitates adſcriptæ ſunt? quod ab illis ne poſtulare quidem eſt auſus, id apud vos tanquam ab illis impetraverit, obtinebit? Quo in numero me apud vos eſſe velitis, referte. Si tanquam inimicum & hoſtem inſectari propoſitum eſt; pergite ut cœpiſtis, facere. Sin aliquis reſpectus eſt mei, ut ſocii atque amici regis, deprecor, ne me tanta injuria dignum judicetis.

ORATIO
LYCORTÆ PRÆTORIS ACHÆORUM, qua legatis Roman. Reſpondet.

ARGUMENTUM.

Lacedæmonii apud Q. Cæcilium legatum primum, deinde Romæ apud ſenatum de injuriis ſuis, quas ab Achæis acceperant, conqueſti ſunt. Inter cætera id quoque criminabantur, mœnia Lacedæmonis ab iis diruta eſſe, abductam plebem venditam, Lycurgi leges ademptas. Legatio deinde decreta, cujus Appius Claudius princeps erat. Is quum dato conſilio expoſuiſſet Achæis, ægrè ferre ſenatum quòd Lacedæmoniis tot tamque graves clades intuliſſent.

eadem

cædemque fecissent eorum qui missi fuerant à Philopœmene, tum Lycortas prætor eorum ita objectis respondit.

DIFFICILIOR nobis Appi Claudi apud vos oratio est, quam Romæ nuper apud senatum fuit. Tunc enim Lacedæmoniis accusantibus respondendum erat: nunc à vobis ipsis accusati sumus, apud quos causa dicenda est. quam iniquitatem conditionis subimus quod illa spe decidimus, judicis animo te auditurum esse, posita contentione, qua paulo antè egisti. Ego certè, quum ea, quæ& hic antea apud Q. Cæcilium,& postea Romæ questi sunt Lacedæmonii,à te paulo antè relata sint,non tibi sed illis me apud te respondere credam. Cædem objicitis eorum, qui à Philopœmene prætore evocati ad causam dicendam, interfecti sunt. Hoc ego crimen non modò à vobis Romani, sed ne apud vos quidem nobis objiciendum fuisse arbitror. Quid ita? quia in vestro fœdere erat, ut maritimis urbibus abstinerent Lacedæmonii. Quo tempore armis captis urbes, à quibus abstinere jussi erant, nocturno impetu occupaverunt; si T. Quintius, si exercitus Romanus, sicut antea in Peloponeso fuisset, eo nimirum capti & oppressi confugissent. quum vos procul essetis, quò aliò, nisi ad nos socios vestros, quos antea Gytheo opem ferenteis, quos Lacedæmonem vobiscum simili de causa oppugnanteis viderant, confugerent? Pro vobis igitur justum piumque bellum suscepimus. Quod quum alii laudent; reprehendere ne

Lace-

Lacedæmonii quidem possint, Dii quoque ipsi comprobaverint, qui nobis victoriam dederunt; quonam modo ea quę belli jure acta sunt, in disceptationem veniunt? quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos. Nostrum est, quòd evocavimus eos ad causam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant, qui expugnaverant maritima oppida, qui diripuerant, qui cædem principum fecerant? Quod verò illi venientes in castra interfecti sunt; vestrum est. Areu & Alcibiade, qui nunc nos, si Diis placet, accusatis, non nostrum. Exules Lacedæmoniorum, quo in numero ii quoque duo fuerunt, & tunc nobiscum erant, quod domicilio sibi delegerant maritima oppida, se petitos credentes; in eos quorum opera patria extorres, ne in tuto quidem exilio posse consenescere se indignabantur, impetum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæmonios, non Achæi interfecerunt, nec jure, an injuria cæsi sint, argumentari refert. At enim illa certè vestra sunt, Achæi, quòd leges disciplinamque vetustissimam Lycurgi sustulistis, quòd muros diruistis. Quæ utraque ab iisdem objici quidem possunt; Quum muri Lacedæmoniis non à Lycurgo, sed paucos ante annos ad dissolvendam Lycurgi disciplinam extructi sint? Tyranni enim nuper eos arcem & munimentum sibi, non civitati paraverunt. Et si existat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum, & nunc se patriam & Spartam antiquam

agno

agnoſcere dicat. Non Philopœmenem exſpectare, nec Achæos, ſed vos ipſi Lacedæmonii veſtris manibus amoliri & diruere omnia tyrannidis veſtigia. debuiſtis. Veſtræ enim illæ deformes veluti cicatrices ſervitutis erant : & quum ſine muris per octingentos prope annos liberi, aliquando etiam principes Græciæ fuiſſetis, muris velut compedibus circumdatis, vincti per centum annos ſerviiſtis. Quod ad leges ademptas attinet: ego antiquas Lacedæmoniis leges tyrannos ademiſſe arbitror. nos non ſuas ademiſſe, quas non habebant, ſed noſtras leges dediſſe: nec male conſuluiſſe civitati, quum concilii noſtri eam fecerimus, & nobis miſcuerimus, ut corpus unum & concilium totius Peloponeſi eſſet. Tunc, opinor, ſi aliis ipſi legibus viveremus, alias iſtis injunxiſſemus, queri ſe iniquo jure eſſe, & indignari poſſent. Scio ego, Appi Claudi, hanc orationem, qua ſum adhuc uſus, neque ſociorum apud ſocios neque liberæ gentis eſſe: ſed ſervorum verius diſceptantium apud dominos. Nam ſi non vana vox illa præconis fuit, qua liberos eſſe omnium primos Achæos juſſiſtis, ſi fœdus ratum eſt, ſi ſocietas & amicitia ex æquo obſervatur; cur ego quid Capua capta feceritis Romani, non quæro, vos rationem repoſcitis, quid Achæi Lacedæmoniis bello victis fecerimus? Interfecti aliqui ſunt, finge à nobis Quid? vos ſenatores Campanos ſecuri non percuſſiſtis? Muros diruimus, vos non muros

tan-

tantum, sed urbem & agros ademistis. Specie, inquis, æquum est fœdus apud Achæos, re precaria libertas: apud Romanos etiam imperium est. Sentio, Appi, & si non oportet, non indignor, sed oro vos, quantumlibet intersit inter Romanos & Achæos, modo ne in æquo hostes vestri nostrique apud vos sint, ac nos socii: imo ne meliore jure sint. Nam ut in æquo essent, nos fecimus, quum leges iis nostras dedimus, quum ut Achæi concilii essent, effecimus. Parum est victis, quod victoribus satis est. plus postulant hostes, quàm socii habent. Quæ jurejurando, quæ monumentis literarum in lapide insculptis in æternam memoriam sancta atque sacrata sunt, ea cum perjurio nostro tollere parant. Veremur quidem vos, Romani, & si ita vultis, etiam timemus: sed plus & veremur & timemus Deos immortales.

Ex quadragesimo libro ab Urbe condita.

ORATIO

PHILIPPI MACEDONIS de sua liberorumque infelici conditione.

ARGUMENTUM.

Philippo regi Macedonum filii erant duo, Perseus & Demetrius, minor Demetrius multitudinis favorem emeruerat, gratus jam ab initio Romanis, legationum, quas pro patre impigre exequutus erat, nomine, aliisque præclaris rebus quæ in eo prælucebant. Hoc ipsum Perseus ægre ferebat, quòd eo pacto imperii summum mortuo patre ad eum deferendam esse facile appareret. Itaque sibi adsciscit Macedonum magnum numerum, qui secum patrem regem suapte natura in Romanos odio atque ira concitatum, ad bellum incitarent. Nacti ejus rei occasionem alii alia in Romanos jaci-

jaciebant, etiam præsente Demetrio. Impatiens irarum juvenis, amoris videlicet sui ergà Romanos velut igniculis agitatus, quæcunque in Romanos dicebant, extemplo dictis refellebat, ita patri se suspectum faciens. Inde in concilium adhibebatur quoties de Romanis erat consultandum, Ex eo vero colloquio Perseus viam sibi ad augendam eam suspicionem factam esse ratus, nunquam non eius consilii sui perficiendi opportunitatem quærebat. Forte Basternæ quidam regii sanguinis ejus gentis, in Macedoniam venientes, sororem suam alteri liberorum Philippi se velle dare in matrimonium dixerant: quo nuntio Philippo supra modum lætanti; Quid hæc, inquit Perseus, profutura sunt nobis, quum fraude domestica plus immineat periculi quam præsidii ab externis auxiliis? Præterea post conditum lustrum, quum pro more juvenes regii suis quisque copiis stipati concurrerent, ita tamen ut Persei præsertim furore nihil ad justam prælii speciem præter ferrum deesset, eo certamine tandem longe superior Demetrii acies apparuit. Quod indignè passus Perseus quum ad convivium à fratre vocaretur, se adfuturum acerrimè negat. Festo deinde die jactatis de ludicro utrinque sermonibus, speculator ex convivio Persei ad audiendum quæ jactarentur, forte Persei jussu egreditur: qui à juvenibus ex triclinio itidem Demetrii egressis, vulneratus abscessit. Ejus rei ignarus Demetrius, mox, Quin commessatum, inquit, ad fratrem imus? & iram, si qua forte ex certamine residet, nostra hilaritate lenimus? Conclamarunt omnes qui aderant, præter eos qui ausi erant facinus, eundum esse. Ita quum soli abnuerunt, à Demetrio ire coguntur: ac facti sui non obliti, gladios sub veste occultant, quibus se, si qua vis forte oriretur, defenderent. Speculatores in vestibulo ædium Persei stabant, qui extemplo ingressi ad Perseum, nuntiant Demetrium venire inter multos gladiis cinctos. Hoc nuntio permotus Perseus velut in re trepida, claudi quam primum januam jubet. Ita nequicquam pulsatis foribus domum suam totius ejus rei ignarus Demetrius ad convivium redit. Postero die quum primum licuit, in regiam ad patrem Perseus ire pergit: quem quum solito tristiorem Philippus animadverteret, quid ea mæstitia protenderet rogat. Perseus ordine rem totam exponit. Tum pater & Demetrium vocari & amicos aliquot jubet. Quibus miseriam suam & liberorum conditionem ita ut sequitur indicavit. Post patrem Perseus prior Demetrium parricidii accusat: sequuta est deinde rei defensio.

SEDEO miserrimus pater judex inter duos filios, accusatorem parricidii, & reum; aut confecti, aut admissi criminis labem apud meos inventurus, Jampridem quidem hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter

vos

vos minime fraternos cernerem, quum voces quasdam exaudirem. Sed interdum spes animum subibat; deflagrare iras vestras, purgari suspiciones posse. etiam hostes armis positis fœdus icisse, & privatas multorum simultates finitas. subituram vobis aliquando germanitatis memoriam. puerilis quondam simplicitatis consuetudinisque inter vos, meorum denique præceptorum: quæ vereor, ne vana surdis auribus cecinerim. Quoties ego audientibus vobis, detestatus exempla discordiarum fraternarum, horrendos eventus eorum retuli, quibus se stirpemque suam, domos, regna, funditus evertissent? Meliora quoque exempla parte altera posui; sociabilem consortionem inter binos Lacedæmoniorum reges, salutarem per multa secula ipsis patriæque. Eandem civitatem, posteaquam mos sibi cuique rapiendi tyrannidem exortus sit, eversam. Jam hos Eumenem Attalumque fratres, à quàm exiguis rebus, prope ut puderet regii nominis, mihi, Antiocho, & cuilibet regum hujus ætatis, nulla re magis, quàm fraterna unanimitate regnum æquasse. Ne Romanis quidem exemplis abstinui, quæ aut visa, aut audita habeam: T. & L. Quintiorum, qui bellum mecum gesserunt, P. & L. Scipionem, qui Antiochum devicerunt: patris patruique eorum; quorum perpetuam vitæ concordiam mors quoque miscuit. Neque vos illorum scelus, similisque sceleri eventus deterrere à ve-

cordi discordia potuit: Neque horum bona mens, bona fortuna, ad sanitatem flectere. Vivo, & spirante me hæreditatem meam ambo & spe & cupiditate improba crevistis. Eousque me vivere vultis, donec alterius vestrum superstes, haud ambiguum regem alterum mea morte faciam. Nec fratrem, Nec patrem potestis pati. nihil chari, nihil sancti est: in omnium vicem regni unius insatiabilis amor successit. Agite! conscelerate aures paternas: decernite criminibus, mox ferro decreturi: dicite palam, quicquid aut veri potestis, aut comminisci libet, Reseratæ aures sunt, quæ posthac secretis alterius ab altero criminibus claudentur.

ORATIO
PERSEI ACCUSATORIS in Demetrium fratrem parricidii reum.

APERIENDA nimirum nocte janua fuit, & armati commessatores accipiendi, præbendumque ferro jugulum, quando non creditur, nisi perpetratum facinus: & eadem petitus insidiis audio, quæ latro atque insidiator. Non nequicquam isti unum Demetrium filium te habere, me subditum & pellice genitum appellant. nam si gradum, si charitatem filii apud te haberem, non in me querentem deprehensas insidias, sed in eum, qui fecisset, sævires. Nec adeo tibi vilis vita esset nostra, ut nec præterito periculo meo movereris, neque futuro, si insidiantibus sit impune. Itaque si mori tacitum oportet, taceamus, precati tantum

tum

tum Deos, ut à me cœptum ſcelus in me finem habeat, nec per meum latus tu petaris. Sin autem, quod circumventis in ſolitudine natura ipſa ſubjicit, ut hominum quos nunquam viderint, fidem tamen implorent; mihi quoque ferrum in me ſtrictum cernenti, vocem mittere liceat. Per te patriumque nomen, quod utri noſtrûm ſanctius ſit, jampridem ſentis, ita me audias, precor; tanquam ſi voce & comploratione nocturna excitus mihi quiritanti intervenisses, Demetrium cum armatis nocte intempeſta in veſtibulo meo deprehendiſſes. Quod tum vociferarer in re præſenti pavidus, hoc nunc poſtero die queror. Frater, non comeſſantium in vicem jamdiu vivimus inter nos: regnare utique vis: huic ſpei tuæ obſtat ætas mea, obſtat gentium jus, obſtat vetuſtus Macedoniæ mos, obſtat verò etiam patris judicium. Huc tranſcendere, niſi per meum ſanguinem, non potes, omnia moliris, & tentas adhuc ſeu cura mea, ſeu fortuna, reſtitit parricidio tuo. Heſterna die in luſtratione, & decurſu, & ſimulacro ludicro pugnæ, funeſtum prope prælium feciſti: nec me aliud à morte vindicavit, quàm quod me ac meos vinci paſſus ſum. Ab hoſtili prælio, tanquam fraterno luſu, pertrahere me ad cœnam voluiſti. Credis me, pater, inter inermes convivas cœnaturum fuiſſe, ad quem armati comeſſatum venerunt? credis nihil à gladiis nocte periculum fuiſſe, quem ſudibus te in inſpectante

propè

prope occiderunt? Quid hoc noctis? quid inimicus ad iratum, quid cum ferro ſuccinctis juvenibus venis? Convivam me tibi committere auſus non ſum, comeſſatorem te cum armatis venientem recipiam? Si aperta janua fuiſſet, funus meum parares hoc tempore, pater, quo querentem audis. Nihil ego, tanquam accuſator criminoſe, nec dubia argumentis colligendo ago. Quid enim? negat ſe cum multitudine veniſſe ad januam meam? an ferro ſuccinctos ſecum fuiſſe? Quos nominavero, accerſe. poſſunt quidem omnia audere, qui hoc auſi ſunt, non tamen audebunt negare. Si deprehenſos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, rem pro manifeſto haberes; fatentes pro deprehenſis habe. Execrare nunc cupiditatem regni, & furias fraternas concita! ſed ne ſint cæcæ pater execrationes tuæ, diſcerne & diſpice inſidiatorem, & petitum inſidiis: noxium huic eſſe caput. Qui occiſurus fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos Deos qui periturus fraterno ſcelere fuit, perfugium in patris miſericordia & juſtitia habeat. Quò enim alio confugiam, cui non ſolemne luſtrale exercitus tui, non decurſus militum, non domus, non epulæ? non nox ad quietem data naturæ beneficio mortalibus, tuta eſt? Si iero ad fratrem invitatus, moriendum eſt: Si recepero intra januam commeſſatum fratrem, moriendum eſt. nec eundo, nec manendo inſidias evito. Quò me conferam? nihil præ-

ter

ter Deos, pater, & te colui. non Romanos habeo, ad quos confugiam: perisse expetunt, quia tuis injuriis doleo: quia tibi ademptas tot urbes, tot gentes, modò Thraciæ maritimam oram, indignor: nec me, nec te incolumi, Macedoniam suam futuram sperant. Si me scelus fratris, te senectus, absumpserit, aut nec ea quidem exspectata fuerit; regem regnumque Macedoniæ sua futura sciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquissent, mihi quoque id relictum crederem receptaculum. At in Macedonibus satis præsidii est. Vidisti hesterno die impetum in me militum. Quid illis defuit, nisi ferrum? quod illis defuit interdiu, convivæ fratris noctu assumpserunt. Quid de magna parte principum loquar, qui in Romanis spem omnem dignitatis & fortunæ posuerunt, & in eo, qui omnia apud Romanos potest: neque hercule istum mihi tantum fratri majori, sed propè est, ut tibi quoque ipsi regi & patri præferant. Iste enim est, cujus beneficio pœnam tibi senatus remisit, qui nunc te ab armis Romanis protegit, qui tuam senectutem obligatam & obnoxiam adolescentiæ suæ esse æquum censet. Pro isto Romani stant, pro isto omnes urbes tuo imperio liberatæ, pro isto Macedones, qui pace Romana gaudent. Mihi præter te, pater, quid usquam aut spei, aut præsidii est? Quo spectare illas literas ad te nunc missas T. Quintii credis, quibus benè te consuluisse rebus tuis ait, quòd Demetrium Romam mi-

feris.& hortatur, ut iterum & cum pluribus legatis, & primoribus quoque Macedonum, remittas eum? T. Quintius, nunc est auctor omnium rerum isti, & magister. Eum sibi, te abdicato patre, in locum tuum substituit: illinc ante omnia clandestina concocta sunt consilia. Quæruntur adjutores consiliis, quum te plures, & principes Macedonum cum isto mittere jubet. qui hinc integri & sinceri Romam eunt, Philippum regem se habere credentes, imbuti illic & infecti Romanis delinimentis redeunt. Demetrius iis unus omnia est: eum jam regem vivo patre appellant. Hæc si indignor, audiendum est statim, non ab aliis solum, sed etiam à te, pater, cupiditatis regni crimen. Ego verò, si in medio ponitur, non agnosco. quem enim suo loco moveo, ut ipse in ejus locum succedam? Unus ante me pater est: & ut diu sit, Deos rogo. Superstes (& ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit) hæreditatem regni, si pater tradet, accipiam. Cupit regnum, & quidem scelerate cupit, qui transcendere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris gentium. Obstat frater major, ad quem jure, voluntate etiam patris, regnum pertinet. Tollatur: non primus regnum fraterna cæde petiero. Pater senex, & filio solus orbatus, de se magis timebit, quàm ut filii necem ulciscatur. Romani lætabuntur, probabunt, defendent factum. Hæ spes incertæ, pater, sed non inanes sunt. Ita enim res se ha-

ſe habet: periculum vitæ propellere à me potes, puniendo eos, qui ad me interficiendum ferrum ſumpſerunt: ſi facinori eorum ſucceſſerit, mortem meam idem tu perſequi non poteris.

ORATIO
DEMETRII, parricidii rei.

OMNIA, quæ reorum antea fuerant auxilia, pater præoccupavit accuſator. Simulatis lacrymis in alterius perniciem, veras meas lacrymas ſuſpectas tibi fecit. quum ipſe, ex quo ab Roma redii, per occulta cum ſuis colloquia dies noctesque inſidietur ultrò mihi; non inſidiatoris modò, ſed latronis manifeſti & percuſſoris ſpeciem induit. Periculo ſuo te exterret, ut innoxio fratri per eundem te maturet perniciem. Perfugium ſibi nuſquam gentium eſſe ait, ut ego ne apud te quidem quicquam ſpei reliquæ habeam. Circumventum, ſolum, inopem, invidia gratiæ externæ, quæ obeſt potius, quàm prodeſt, onerat. Jam illud quàm accuſatoriè, quod noctis hujus crimen miſcuit cum cætera inſectatione vitæ meæ? Ut & hoc, quod jam quale ſit, ſcies, ſuſpectum alio vitæ noſtræ tenore faceret; & illam vanam criminationem ſpei, voluntatis, conſiliorum meorum, nocturno hoc ficto & compoſito argumento fulciret. Simul & illud quæſivit, ut repentina & minimè præparata accuſatio videretur; quippe ex noctis hujus metu & tu-

multu repentino exorta. Oportuit autem Perseu, si proditor ego patris regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis patris inieram consilia, non expectatam fabulam noctis hujus esse, sed proditionis meæ ante me accusatum: si illa separata ab hac vana accusatio erat, invidiamque tuam adversus me magis, quàm crimen meum indicatura, hodie quoque eam aut prætermitti, aut in aliud tempus differri: ut perspiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi novo quidem & singulari genere odii, insidias fecisses. Ego tamen, quantum in hac subita perturbatione potero, separabo ea quæ tu confudisti: & noctis hujus insidias aut tuas aut meas detegam. Occidendi sui consilium me iniisse, videri vult: ut scilicet majore fratre sublato, cujus jure gentium, more Macedonum, tuo etiam, ut ait, judicio regnum est futurum; ego minor in ejus quem occidissem, succederem locum. Quid ergo illa sibi vult pars altera orationis, qua Romanos à me cultos ait, atque eorum fiducia in spem regni me venisse? Nam si & in Romanis tantum momenti esse credebam, ut quem vellent, imponerent Macedoniæ regem, & meæ tantum apud eos gratiæ confidebam; quid opus parricidio fuit? An ut cruentum fratrerna cæde diadema gererem? ut illis ipsis, apud quos aut vera aut certè simulata probitate partam gratiam habeo, si quam fortè habeo, execrabilis & invisus essem? nisi T. Quintium credis, cujus virtute

tute & consiliis me nunc arguis regi, quum & ipse tali pietate vivat cum fratre, mihi fraternæ cædis fuisse auctorem. Idem non Romanorum solum gratiam, sed Macedonum judicia, ac penè omnium Deorum hominumque consensum collegit, per quæ omnia se mihi parem in certamine non futurum crediderit, idem tanquam in aliis omnibus rebus inferior essem, ad sceleris spem ultimam confugisse me insimulat. Vis hanc formulam cognitionis esse, ut uter timuerit, ne alter dignior videretur regno, is consilium opprimendi fratris cepisse judicetur? Exequamur tamen quocunque modo conficti ordinem criminis. Pluribus modis se petitum criminatus est, & omnes insidiarum vias in unum diem contulit. Volui interdiu eum post lustrationem, quum concurrimus, & quidem, si Diis placet, lustrationum die occidere: volui, quum ad cœnam invitavi, veneno scilicet tollere: volui, quum comessatum gladiis accincti me sequuti sunt, ferro interficere. Tempora quidem qualia sint ad parricidium electa, vides; lusus, convivii, comessationis. Quis dies? qualis? quo lustratus exercitus, quo inter divisam victimam prælatis omnium qui unquam fuere Macedoniæ regum armis regiis, duo soli tua tegentes latera, pater prævecti sumus, & sequutum est Macedonum agmen, Hoc ego etiam siquid antè admisissem piaculo dignum, lustratus, & expiatus sacro, tum quum maximè in hostiam itineri nostro

circumdatam intuens, parricidium, venena, gladios, in comessationem præparatos, volutabam in animo. Ut quibus aliis deinde sacris contaminatam omni scelere mentem expiarem? Sed cæcus criminandi cupiditate animus, dum omnia suspecta efficere vult, aliud alio confundit. Nam si veneno te inter cœnam tollere volui, quid minus aptum fuit, quàm pertinaci certamine & concursu iratum te efficere? Ut meritò, sicut fecisti, invitatus ad cœnam abnueres? quum autem iratus negasses, utrum ut placarem te danda opera fuit, ut aliam quærerem occasionem, quoniam semel venenum paraveram: an ab illo consilio velut transiendum ad aliud fuit, ut ferro te, & quidem eo die per speciem comessationis occiderem? Quo deinde modo, si te metu mortis credebam cœnam evitasse meam, non ab eodem metu comessationem quoque evitaturum existimabam? Non est res, qua erubescam, pater, si die festo inter æquales largiore vino sum usus. Tu quoque velim inquiras, qua lætitia, quo lusu apud me celebratum hesternum convivium sit, illo etiam (pravo forsitan) gaudio provehente quod in juvenili armorum certamine pars nostra non inferior fuerat. miseria hæc & metus crapulam facilè excusserunt, quæ si non intervenissent, insidiatores nos sopiti jaceremus. Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfecturus eram, non temperassem vino in unum diem?

non

non milites abstinuissem meos? Et ne ego me solus nimia simplicitate tuear, ipse quoque minimè malus ac suspicax frater, nihil aliud scio, inquit, nihil arguo, nisi quòd cum ferro comessatum venerunt. Si quæram, unde id ipsum scieris; necesse erit te fateri, aut speculatorum tuorum plenam domum fuisse meam, aut illos ita apertè sumpsisse ferrum, ut omnes viderent. Et ne quid ipse aut prius inquisisse, aut nunc criminosè argumentari videretur, te quærere ex iis quos nominasset, jubebat, an ferrum habuissent? ut tanquam in re dubia quum id quæsisses, quod ipsi fatentur, pro convictis haberentur. Quin tu illud quæri jubes, num tui occidendi causa ferrum sumpserint? num me auctore & sciente? Hoc enim videri vis non illud quod fatentur & palam est, & sui se tuendi causa sumpsisse dicunt. Rectè an perperam fecerint, ipsi sui facti rationem reddent. Meam causam, quæ nihil eo facto contingitur, ne miscueris; aut explica, utrum apertè an clam te aggressuri fuerimus. Si aperte, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo præter eos qui tuum speculatorem pulsarunt? si clàm, quis ordo consilii fuit? Convivio soluto, quum comessator ego discessissem, quatuor substitissent, ut sopitum te aggrederentur? quomodo fefellissent, & alieni, & mei, & maximè suspecti, quia paulo ante in rixa fuerant? quomodo autem trucidato te ipsi evasuri fuerint? quatuor gladiis domus tua capi &

 expu-

expugnari potuit. Quin tu omissa ista nocturna fabula, ad id quod doles, quod invidiam urit, reverteris? Cur usquam regni tui mentio fit, Demetri? cur dignior patris fortunæ successor quibusdam videris, quàm ego? cur spem meam, quæ si tu non esses, certa erat, dubiam & solicitam facis? Hæc sentit Perseus, etsi non dicit: hæc istum inimicum, hæc accusatorem faciunt: hæc domum, hæc regnum tuum criminibus & suspicionibus replent. Ego autem, pater, quemadmodum nec nunc sperare regnum, nec ambigere unquam de eo forsitan debeam, quia minor sum, quia tu me majori cedere vis; sic illud nec debui facere, nec debeo, ut indignus te patre, indignus omnibus videar. Id enim vitiis meis, non cedendo cui jus fasque est, hoc modestia consequar. Romanos objicis mihi: & ea quæ gloriæ esse debent, in crimen vertis. Ego nec obses Romanis ut traderer, nec ut legatus mitterer Romam, petii, à te missus, ire non recusavi: utroque tempore ita me gessi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum essem. Itaque mihi cum Romanis amicitiæ causa tu fuisti pater: quoad tecum illis pax manebit, mecum quoque gratia erit; si bellum esse cœperit, qui obses, qui legatus pro patre non inutilis fui; idem hostis illis acerrimus ero. Nec hodie ut prosit mihi gratia Romanorum, postulo: ne obsit, tantum deprecor, nec in bello cœpit, nec ad bellum reservatur. Pacis pignus fui, ad pacem retinen-

tinendam legatus missus sum. neutra res mihi nec gloriæ nec crimini sit. Ego si quid impiè in te, pater, si quid sceleratè in fratrem admisi, nullam deprecor pœnam, si innocens sum, ne invidia conflagrem, quum crimine non possim, deprecor. Non hodie me primum frater accusat: sed hodie primum apertè, nullo meo in se merito. Si mihi pater succenseret, te majorem fratrem pro minori deprecari oportebat, te adolescentiæ, te errori veniam impetrare. In eo ubi præsidium esse oportebat, ibi exitium est. E convivio & comessationibus propè semisomnus raptus sum ad causam parricidii dicendam, sine advocatis, sine patronis, ipse pro me dicere cogor. Si pro alio dicendum esset, tempus ad meditandum & ad componendam orationem sumpsissem, quum quid aliud quàm ingenii fama periclitarer? Ignarus quid arcessitus essem, te iratum & jubentem dicere causam, fratrem accusantem audivi. Ille diu ante præparata, meditata in me oratione est usus: ego id tantum temporis, quo accusatus sum, ad cognoscendum quid ageretur habui. Utrum momento illo horæ accusatorem audirem? an defensionem meditarer? Attonitus repentino atque inopinato malo, vix quid objiceretur, intelligere potui: nedum satis sciam quo modo me tuear. Quid mihi spei esset, nisi patrem judicem haberem? apud quem etiam si charitate à fratre majore vincor, misericordia certè reus vinci non debeo. Ego

enim ut me mihi tibique serves, precor : ille ut me in severitatem suam occidas, postulat. Quid eum quum regnum ei tradideris, facturum credis in me esse, qui jam nunc sanguine meo sibi indulgeri æquum censet.

ORATIO
T. SEMPRONII PRÆTORIS ad L. Minucium legatum.

ARGUMENTUM.

L. Minutius legatus, & duo tribuni militum regressi Romam ex Hispania, nuntiarant senatui quæ prospere ac feliciter illic gesta erant, inter alia duo secunda prælia, Celtiberorum deditionem, confectam provinciam esse. Id tamen postularant, ut Q. Fulvio inde exercitum deducere liceret: milites enim jam ultra in ea provincia retineri non posse, alioqui injussu abituros esse, aut certè seditionem moturos. T. erat Sempronius prætor cui ea provincia decreta erat. Is, nequid faceret quod è Repub. non videretur, jam ex Minutio ipso quærit quidnam sentiat ea in re faciundum.

QUÆRO de te L. Minuti, quum confectam provinciam nunties, existimesne Celtiberos perpetuo in fide mansuros ita ut sine exercitu ea provincia obtineri possit? Si neque de fide barbarorum quisquam recipêre aut affirmare nobis potes, & habendum illic utique exercitum censes; utrum tandẽ auctor senatui sis supplementum in Hispaniam mittendi? ut ii modo, quibus emerita stipendia sint, milites dimittantur veteribus militibus tirones immiscantur? An deductis de provincia veteribus legionibus novas conscribendi & mittendi: quum contemptum tyrocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum possit? Dictu, quàm re facilius sit, provinciam ingenio

nio ferocem rebellatricem confecisse. Paucæ civitates, ut quidem ego audio, quas vicina maxime hyberna premebant, in jus ditionemque venerunt; ulteriores in armis sunt, quæ quum ita sint, ego jam hinc prædico, P. C. me exercitu eo, qui nunc est, Rempub. administraturum: si deducat secum Flaccus legiones, loca pacata me ad hybernacula electurum, neque novum militem ferocissimo hosti objecturum.

ORATIO

Q. CÆCILII METELLI, ad M. Lepidum & M. Fulvium censores declaratos, de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

M. Æmilius Lepidus, pontifex maximus, & M. Fulvius, graves jam sæpe ac diu ante invicem exercuerant inimicitias, quum omnium tribuum consensu creati censores fuere. Declarati quum nihilo magis redirent in gratiam, quam ante communem magistratum: id ægrè passi primores senatorum, ad eos, ad aram Martis dimissis comitiis pro more considentes, veniunt: inter quos Q. Metellus pro omnibus unus in hæc verba ad reconciliationem eos deducere ac revocare conabatur.

NON obliti sumus, censores, vos paulo ante ab universo populo Romano moribus nostris præpositos esse: & nos à vobis & admoneri & regi, non vos à nobis debere. Indicandum tamen est, quid omnes bonos in vobis aut offendat, aut certè mutatum malint. Singulos quum intuemur, M. Æmilii, M. Fulvi, neminem hodie in civitate habemus, quem, si revocemur in suffragium, velimus vobis prælatum esse. Ambo quum simul aspicimus,

 non

non possumus non vereri, ne malè comparati sitis, nec tantum Reipub. prosit, quod omnibus nobis egregiè placetis, quàm quod alter alteri displicetis, noceat. Inimicitias per annos multos vobis ipsis graves & atroces geritis: quæ, periculum est, ne ex hac die nobis & Reipub. quam vobis graviores fiant. De quibus causis hoc timeamus, multa succurrunt quæ dicerentur; nisi fortè implacabiles vestræ iræ implicaverint animos vestros. Has ut hodie, ut in isto templo finiatis simultates, quæsumus vos; universi & quos conjunxit suffragiis suis populus Romanus, hac etiam reconciliatione gratiæ conjungi à nobis sinatis. Uno animo, uno consilio legatis senatum, equites recenseatis, agatis censum, lustrum condatis. quod omnibus ferè precationibus nuncupatis verbis: Ut ea res mihi collegæque meo bene & feliciter eveniat, ita ut vere, ut ex animo velitis evenire: efficiatisque, ut quod Deos precati eritis, id vos velle etiam homines credamus. T. Tatius & Romulus, in cujus urbis medio foro acie hostes concurrerant, ibi concordes regnarunt. Non modo simultates, sed bella quoque finiuntur: ex infestis hostibus plerumque socii fideles, interdum etiam cives fiunt. Albani diruta Alba Romam traducti sunt: Latini Sabini in civitatem accepti. Vulgatum illud quia verum erat, in proverbium venit: *Amicitias immortaleis, inimicitias mortaleis debere esse.*

ORA-

ORATIO

PHILIPPI REGIS MACEDONUM ad Antigonum de regni hæreditate.

ARGUMENTUM.

Perseus, major Philippi liberorum, non æquo animo ferens, audita invicem accusatione ac defensione parricidii, à patre de ea re judicium in aliud tempus dilatum esse, ubi disquisitionibus atque inquisitionibus in vitam & mores utriusque compertum esset, uter culpandus foret: nec die nec nocte quicquam prætermittebat quod ad augendam suspicionem, finiendamque quam primum disceptationem pertineret. Ac ejus (puto) importunitate ac querelis pater rex victus, Romam legatos duos, quos in neutram partem inclinare putabat, re vera Persei fautores, mittit, qui de iis ipsis quæ in Demetrium congesta crimina erant, cognoscerent. Ii erant Philocles & Apelles, qui Roma in Macedoniam regressi, literas falsas adulterino T. Quintii signo notatas, Regi reddiderunt, quibus facile apparebat, crimina Persei in fratrem jacta, vera esse. Tum vero Perseus jam victoriam propè in manibus cernens, rursus fratrem apud patrem accusat: quo quidem judicio nihil palam contra reum pronuntiatum, ut dolo potius interficeretur. Itaque ab Thessalonica Demetriadem profecturus Philippus, Dida quodam prætore, qui Persei partium erat, comite, Demetrium ad Astreum Pæoniæ oppidum mittit. Nec abest suspicio quin ei Didæ digredienti de filio occidendo mandata pater dederit. Profecti ab Astreo Heracleam, cum aliis cœnam illic hilariter celebrant: quo in convivio epoto veneno, non ita multo post & patris crudelitatem, & fratris parricidium, & Didæ scelus conquirens innoxius juvenis absumptus est. Exinde pater rex comperta morte, conscientia scelerum premente, vitam tristem ac miserabilem egit. Iam Antigonus erat Antigoni alterius (Philippi tutor fuerat) nepos, qui amicus Philippi permanserat. Is per invidiam legatorum supra nominatorum, qui literis falsis confirmarant crimina Persei in fratrem Demetrio occiso, animo suo proponens, mortuo quoque patre magnum sibi à Perseo periculum fore, Philippum quotidie sollicitabat ad veritatem criminis explorandam. Ac forte Xychus consilii particeps, quum ipsi obvius egredienti à Philippo foret, ejus indicio ad Philippum ut conscius defertur. Adductus, parvo metu injecto ordinem omnem facinoris exponit. De legatis sumptum supplicium. Detectas esse fraudes audiens Perseus, non temere se patri committere ausus, procul inde absuit. Philippus deinde per occasionem Antigono voluntatem suam de regni hæreditate, quam ad eum se mortuo venturam destinabat, in hæc verba declaravit.

QUAN-

QUANDO in eam fortunam veni Antigone, ut orbitas mihi, quam alii detestantur parentes, optabilis esse debeat; regnum, quod à patruo tuo forti, non solum fideli tutela ejus custoditum & auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo est. Te unum habeo, quem dignum regno judicem si neminem haberem, perire & extingui id mallem, quàm Perseo scelestæ fraudis præmium esse. Demetrium excitatum ab inferis, restitutumque credam mihi, si te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori unus inlachrymasti, in locum ejus substitutum relinquam.

ORATIONES
Ex Corn. Tacito collectæ.

ORATIO VIBULENI.
Ex libro 1. Annal.

Argumentum.

Ineunte Tiberii imperio, Pannonicus Romanorum exercitus gravissimos motus & seditiones concitavit. Tumultuose flagitabat miles missionem ad id tempus quod multitudo definiret: stipendia verò liberaliora, & remissius in se jus centurionum. Pro se quisque tumultum augebat: sed præter cæteros Vibulenus, ex infima face miles gregarius, seditiosas & falsas voces jactavit, quas in oratiunculam hanc conclusit Tacitus. Hic ut ardentem jam imperatoris Blæsi invidiam etiam inflammaret, falsum crimen commentus, in eum debacchatus est adstante militum furiosa multitudine. Cædem fratris sui, & fratrem ipsum ementitus, in eum conjecit.

Vos quidem, *inquit*, his innocentibus & miserrimis lucem & spiritum reddidistis: sed

ſed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima jugulavit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum habet atque armat. Reſponde Blæſe, ubi cadaver abjeceris? ne hoſtes quidem ſepulturam invident. Cum oſculis, cum lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos nullum ob ſcelus, ſed quia utilitati legionum conſulebamus, hi ſepeliant.

ORATIO CLEMENTIS CENTURIONIS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Improviſo Lunæ defectu ſævientis antea & ſeditione æſtuantis exercitus animi ſunt territi. Qua occaſione Druſus ſibi utendum ad reſtinguendam ſeditionem ratus, ſummiſit aliquot ſanioris mentis milites, in his Clementem centurionem ad commonendos, iniectis de induſtria ſermonibus, milites. Hic paſſim quum in cœtus aliques incidiſſet, conciunculam hanc habebat, qua in furorem tumultuantium militum invehebatur.

QUOUSQUE filium imperatoris obſidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno ſacramentum dicturi ſumus? Percennius & Vibulenus ſtipendia militibus, agros emeritis largientur? Denique pro Neronibus & Druſis, imperium populi Romani capeſſent? Quin potius ut noviſſimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam ſumus? Tarda ſunt quæ in commune expoſtulantur: Privatam gratiam ſtatim mereare, ſtatim recipias.

ORA-

ORATIO
GERMANICI CÆSAR. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Præerat Germanicus Cæsar duobus exercitibus, qui in Germania propter Rhenum erant. Eorum inferior qui dicebatur, Pannonicum illum imitatus, graviores etiam motus ciere cœpit: dein ad omnem audaciam & furorem prorupit. Causas seditioni prætexuit easdem quas & Pannonicus ille quem diximus. Sed eadem illa postulabat multo imperiosius multoque ferocius. Manus à centurionibus, tribunis, legatis, qui à senatu missi erant, non abstinuit: sed vix ab ipso Germanico. Qui uxori tum gravidæ & filiolo suo metuens, quos in iis castris secum habebat, decrevit eos in Treviros mittere. Legiones magnam sibi ignominiæ notam inuri, si id fieret, judicarunt. Quamobrem deprecatum ad Germanicum, ne id faceret, venerunt. Hac ille arrepta occasione usus est ad increpandam exercitus amentiam; itaque hac oratione graviter eos objurgat. Facti indignitatem exemplis aliorum, & maleficiorum per seditionem hanc perpetratorum commemoratione, demonstrat Indignos tantis imperatoribus dicit quorum auspiciis militarunt.

NON mihi uxor, aut filius, patre & Republ. chariores sunt: sed illum quidem sua majestas, imperium Romanum cæteri exercitus defendent: Conjugem & liberos meos, quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus summoveo, ut quidquid istuc sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur; neve occisus Augusti pronepos, interfecta Tyberii nurus, nocentiores vos faciat. Quid enim per hos dies inausum, intemeratumve vobis? Quod nomen huic cœtui dabo? Militesne appellem? qui filium imperatoris vestri vallo & armis circumsedistis. an cives? quibus tam projecta senatus authoritas. Hostium quoque jus, & sacra legationis, & fas gentium rupistis. Divus Julius seditionem ex-

ercitus

ercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando, qui sacramentum ejus detrectabant. Divus Augustus vultu & adspectu Actiacas legiones exterruit. Nos, ut nondum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispaniæ Syriæve miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat. Primane, & vicesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tu tot præliorum socia, tot præmiis aucta, egregiam duci vestro gratiam refertis? Hunc ego nuntium patri, læta omnia aliis è provinciis audienti, feram? ipsius tyrones, ipsius veteranos, non missione, non pecunia satiatos: Hic tantùm interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumina: meque precariam animam inter infensos trahere? Cur enim primò concionis die ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, detraxistis? O improvidi amici! melius & amantius ille qui gladium offerebat: Cecidissem certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius: Legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen & trium legionum ulcisceretur. Neque enim Dii sinant ut Belgarum, quanquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populos. Tua, dive Auguste, cœlo recepta mens, tua pater Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque

quoq; quorum alia nunc ora, alia pectora contueor: Si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi conjugem ac filium redditis, discedite à contractu, ac dividite turbidos. Id stabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit.

ORATIO.

SEGESTIS Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Chatti erant populi trans Rhenum, vicinos habebant Ubios. In his populis erant potentissimi duo, Arminius & Segestes: ille gener, hic socer. Sed Segestes in Romanorum fidem se contulerat: Arminius cruentum bellum adversus Romanos gesserat, & tres legiones, quibus præerat Varus, ceciderat. Aliquot post annis redintegrato bello à Germanico Cæsare perstitit in Romanorum fide Segestes: Arminius inveteratas inimicitias eo bello in Romanos exprompsit, & se ducem Germanis præbuit. Obsessus Segestes à suis popularibus, Romanorum auxilium imploravit, liberatus ad eos confugit. Sed filiam habebat secum, quæ gravida erat ex Arminio: & filium qui ancipiti fide erga Romanos fuerat, itaque ad Germanicum quum venisset, deprecator fuit non suæ tantum, sed filii & filiæ suæ salutis: sibique auxilium calamitatis, filio erroris veniam, filiæ scelerati mariti impunitatem postulavit.

NON hic mihi primus erga populum Romanum fidei & constantiæ dies: ex quo à divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus delegi: neque odio patriæ (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, invisi sunt) verùm quia Romanis Germanisque idem conducere; & pacem, quàm bellum probabam. Ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis vestri Arminium; apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci. dilatus segnitia ducis, quia parum præsidii in legibus erat; ut me, & Arminium, & conscios vinciret, flagitavi. testis illa

illa nox, mihi utinam potius novissima! quæ sequuta sunt, defleri magis, quàm defendi possunt. Cæterùm & injeci catenas Arminio, & à factione ejus injectas perpessus sum. Atque ubi primum tui copia; vetera novis, & quieta turbidis antehabeo: neque ob præmium, sed ut me perfidia exsolvam: simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro juventa & errore filii veniam precor: filiam necessitate huc adductam fateor. tuum erit consultare, utrùm prævaleat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita est.

ORATIO
M. HORTALI. Ex libro II. Annal.
ARGUMENTUM.

M. Hortalus erat senator, & nepos Q. Hortensii clarissimi oratoris, ex nobilissima Hortensiorum familia. Sed hic rei familiaris angustia gravissimè premebatur, ut vix per inopiam ordinem suum obtinere posset. Emerserat antea penè ex summa paupertate Augusti Cæsaris liberalitate. Acceperat enim ab eo satis grandem pecuniam, & jussus erat prolem suscipere, ne ea stirps interiret. Verùm quum copiosam sobolem procreasset, non satis se sustentare poterat. Itaque quum senatus haberetur, jussis filiis pro foribus curiæ assistere, ipse Tiberium Cæsarem rogavit ut se suosque nova liberalitate juvare vellet.

P. C. hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul majores mei meruerant, ut posteros haberent. Nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam gentile domus nostræ bonum varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis ha-

habebam, si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. Jussus ab imperatore, uxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum. Nec ad invidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero. Adsequentur florente te Cæsar, quos dederis honores; Interim Q. Hortensii pronepotes, divi Augusti alumnos, ab inopia defende.

RESPONSIO TIBERII CÆSARIS Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondet ad Hortali illius postulationem Tiberius. Nihil se in ejus inopiam quam prædicet erogare posse. Causas quamobrem repudiet rogantem, affert has. Intempestivam esse postulationem beneficii in senatu: largitionibus nimiis exhauriri ærarium: benignitate illa foveri hominum inertiam: multos à principum liberalitate petere suæ paupertatis subsidium; qui si allaborent, non egeant.

SI quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint; singuli nunquam exsatiabuntur. Respublica deficiet. Nec sane ideo à majoribus concessum est egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco sententiæ proferre, ut privata negotia, & res familiares nostras hic augeamus; cum invidia senatus & principum, sive indulserint largitionem, sive abnuerint. Non enim preces sunt istuc, sed efflagitatio intempestiva quidem & improvisa, cum aliis de rebus convenerint patres, consurgere, & numero atque ætate liberûm suorum urgere modestiam senatus, eandem vim in me transmittere, ac velut per-

perfringere ærarium quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. Dedit tibi Hortale divus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec ea lege ut semper daretur. Languescet alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus aut spes; & securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignavi, nobis graves.

ORATIO GERMANICI Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Germanicus Cæsar peragrata Ægypto in morbum incidit: quo levatus alio repente fuit correptus, quo graviter conflictatus est: & suberat suspicio oblati à Pisone præside Syriæ veneni. Desperata valetudine, sic apud amicos qui tum frequentes aderant moribundus loquutus est. Rogat ne impune tantum scelus patiantur esse Pisoni & Plancinæ ejus uxori, quæ particeps sceleris credebatur. Rationem pœnarum persequendarum aperit.

SI fato concederem, justus mihi dolor etiam adversus Deos esset, quòd me parentibus, liberis, patriæ, intra juventam præmaturo exitu raperent. nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumventus, miserrimam vitam pessima morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etjam quos invidia erga viventem movebat; inlacrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munu

munus eſt, proſequi defunctum ignavo queſtu, ſed quæ voluerit meminiſſe, quæ mandaverit exſequi. Flebunt Germanicum etiam ignoti: Vindicabitis vos, ſi me potius quàm fortunam meam fovebatis. Oſtendite pop. Roman. divi Auguſti neptem, eandemque conjugem meam: numerate ſex liberos. Miſericordia cum accuſantibus erit: fingentibuſque ſceleſta mandata, aut non credent homines, aut non ignoſcent.

ORATIO

TIBERII IN SENATU. Ex libro III. Annal.

ARGUMENTUM.

Piſo ille quem diximus in ſuſpicionem veniſſe porrecti Germanico veneni, reus illius criminis ab amicis Germanici factus eſt. Tiberius ejus cauſa diſceptationem à ſe ad ſenatum rejecit. Die conſtituta cauſæ dictionis præſto ſunt accuſatores. Ibi Tiberius, in quem multi aliquam ejus cædis culpam conferebant, eos hortatur ut ad accuſandum ſincerum & vacuum ab omni cupiditate animum afferant. Daturum operam ut ne Piſo, ſi certis criminibus teneatur, impunitatem tanti ſceleris conſequatur, tantum illi æquitatis vindicandæ ſtudio ad cauſam agendam deſcendant.

DIE *ſenatus Cæſar orationem habuit meditato temperamento: Patris ſui legatum atque amicum Piſonem fuiſſe, adjutoremque Germanico datum à ſe, auctore ſenatu, rebus apud Orientem adminiſtrandis. Illic contumacia & certaminibus aſperaſſet juvenem, exituque ejus lætatus eſſet, an ſcelere exſtinxiſſet, integris animis dijudicandum.* Nam ſi legatus officii terminos, obſequium erga imperatorem exuit, ejuſdemque morte, & luctu meo lætatus eſt; odero, ſeponamque à

domo mea, & privatas inimicitias novi Principis ulciſcar: Sin facinus in cujuſcunque mortalium nece vindicandum detegitur; vos verò & liberos Germanici, & nos parentes ju[illegible]ſolatiis adficite, ſimulque illud reputate, turbidè & ſeditioſe tractaverit exercitus Piſo; quæſita ſint per ambitionem ſtudia militum; armis repetita provincia, an falſa hæc in majus vulgaverint accuſatores, quorum ego nimiis ſtudiis jure ſuccenſeo. Nam quo pertinuit nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos, tanquam veneno interceptus eſſet, ſi incerta adhuc iſta & ſcrutanda ſunt? Defleo equidem filium meum, ſemperque deflebo: ſed neque reum prohibeo, quominus cuncta proferat, quibus innocentia ejus ſublevari, aut ſi qua fuit iniquitas Germanici, coargui poſſit: Vosque oro, ne, quia dolori meo cauſa connexa eſt, objecta crimina pro approbatis accipiatis. Si quos propinquus ſanguis, aut fides ſua patronos dedit, quantum quiſque eloquentia & cura valet, juvate periclitantem: ad eundem laborem, eandem conſtantiam accuſatores hortor. Id ſolum Germanico ſuper leges præſtiterimus, quòd in curia potius quàm in foro, apud ſenatum quàm apud judices de morte ejus anquiritur. Cætera pari modeſtiâ tractentur. Nemo Druſi lachrymas, nemo mœſtitiam meam ſpectet, nec ſi qua in nos adverſa finguntur.

ORA.

ORATIO

SEVERI CÆCINÆ, quâ uxores à Provinciis arceri debere statuit.

Argumentum.

Post missum in Asiam Lepidum, de Africa decretum est, ut Cæsar eligeret cui mandanda foret. Hac occasione Severus Cæcina censens, ne quem magistratum, cui Provincia obvenisset, uxor comitaretur, in hunc modum disseruit.

HAUD frustra placitum olim, ne fœminæ in socios aut gentes externas traherentur. Inesse mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convertant. Non imbecillum tantum, & imparem laboribus sexum; sed si licentia adsit, sævum, ambitiosum, potestatis avidum: Incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præsedisse nuper fœminam exercitio cohortium, decursu legionum. Cogitarent ipsi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari. His statim adhærescere deterrimum quemque provincialium: ab his negotia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætoria; pervicacibus magis & impotentibus mulierum jussis, quæ Oppiis quondam aliisque legibus constrictæ, nunc vinclis exsolutis, domos, fora, jam & exercitus regerent.

ORA-

ORATIO
VALERII MESSALINI, quâ Cæcinæ respondet.

ARGUMENTUM.

Verba Cæcinæ paucorum adſenſu audita, plures obturbabant: cum mox Valerius Meſſalinus, cui parens Meſſala, eratque imago paternæ facundiæ, dixit.

MULTA duritie veterum melius & lætius mutata. Neque enim ut olim, obſideri urbem bellis, aut provincias hoſtileis eſſe, & pauca fœminarum neceſſitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem Penates, adeò ſocios non onerent. Cætera promiſcua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella planè accinctis obeunda: ſed revertentibus poſt laborem, quod honeſtius quàm uxorium levamentum? at quaſdam in ambitionem aut avaritiam prolapſas. Quid ipſorum magiſtratuum? nonne pleroſque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideò neminem in provinciam mitti. Corruptos ſæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes cælibes integros? placuiſſe quondam Oppias leges, ſic temporibus Reipub. poſtulantibus: remiſſum aliquid poſtea & mitigatum, quia expedierit. Fruſtra noſtram ignaviam alia ad vocabula transferri: Nam viri in eo culpam, ſi fœmina modum excedat. Porrò ob unius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis conſortia rerum ſecundarum adverſarumque. ſimul ſexum natura invalidum deſeri, & exponi ſuo

luxu, cupidinibus alienis. Vix præsenti custodia manere illæsa conjugia: quid fore, si per plures annos in modum dissidii oblitterentur? sic obviam irent iis quæ alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis meminissent.

ORATIO
M. LEPIDI IN SENATU. Ex eodem libro.
ARGUMENTUM.

Lutorius Priscus eques Romanus, lugubre carmen Germanico cecinerat, sed speciosa tamen quæsito Germanici demortui nomine. Nam compertum est, in Drusum tum decumbentem conscriptum fuisse carmen, quod majore mercede vellet edere, si is excessisset. Dictæ sunt in eum sententiæ frequentes in senatu, ut id ei fraudi capitali esset. Unus & alter mitioris sententiæ autor fuit, quorum hic est unius oratio. Is erat M. Lepidus, qui clementius de eo statuendum censuit, ut bona ejus publicarentur, ipse exilio mulctaretur.

SI P. C. unum id spectamus, quam nefaria voce Lutorius Priscus mentem suam & aures hominum polluerit: neque carcer, neque laqueus, ne serviles quidem cruciatus in eum suffecerint. Sin flagitia & facinora sine modo sunt; suppliciis ac remediis, principis moderatio, majorumque & vestra exempla temperant; & vana à scelestis, dicta à maleficiis differunt: Est locus sententiæ per quam neque huic delictum impune sit, & nos clementiæ simul ac severitatis non pœniteat. Sæpe audivi principem nostrum conquerentem, si quis sumpta morte misericordiam ejus prævenisset. Vita Lutorii in integro est, qui neque servatus in periculum Reipub. neque interfectus in exemplum ibit. Studia illi, ut plena vecordiæ,

ita

ita inania & fluxa sunt: nec quicquam grave ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum animis, sed muliercularum adrepit. Cedat tamen urbe, & bonis amissis, aqua & igni arceatur. Quod perinde censeo, ac si lege majestatis teneretur.

ORATIO

TIBERII AD SENATUM. Ex libro IV. Annal.

ARGUMENTUM.

Drusum Sejanus homo ambitiosus, veneno necavit. Illius mortui liberos patrui fidei primum commisit Tiberius: deinde hac oratione senatui commendavit, rogavitque per Augusti & Drusi memoriam, ut eos complecteretur.

P. C. Hos, *inquit*, orbatos parente, tradidi patruo ipsorum precatusque sum (quanquam esset illi propria soboles) ne secus quàm suum sanguinem foveret ac tolleret, sibique & posteris conformaret. Erepto Druso, preces ad vos converto, Diisque & patria coram, obtestor Augusti pronepotes, clarissimis majoribus genitos, suscipite, regite, vestram meamque vicem explete. Hi vobis Nero & Druse parentum loco Ita nati estis, ut bona malaque vestra ad Rempub. pertineant.

DEFENSIO

CREMUTII IN SENATU. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Cremutius Cordus annales Romanos conscripserat. In iis magnis laudibus ornaverat Brutum & Cassium percussores Iulii Cæsaris, quorum invisa erat memoria Cæsaribus, quibus ille impetum,

 id est

id est oppressam à se civitatem, quasi hereditarium prodiderat. Itaque hoc solo nomine postulatus est ille Majestatis. Causa in senatu disceptata est sedente & cognoscente Tiberio. Is ad causam dicendam quum venisset, tametsi salute desperata, hanc tamen pro se defensionem habuit. Probat tum recentibus, tum ex vetustate repetitis exemplis, nemini fraudi esse capitali in Repub. Romana scribendi licentiam. Aliter coerceri facta, aliter dicta. Quicquid est culpæ, id eo levari quod laus illa sit collata in homines jam è vita egressos.

VERBA mea P. C. arguuntur: adeo factorum innocens sum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex majestatis amplectitur: Brutum & Cassium laudavisse dicor. quorum res gestas, cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius eloquentiæ ác fidei præclarus inprimis, Cn. Pompejum tantis laudibus tulit, ut Pompejanum eûm Augustus appellaret. Neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe ut insignes viros nominat. Asinii Pollionis scripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Messalla Corvinus, imperatorem suum Cassium prædicabat: Et uterque opibus atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cœlo æquavit, quid aliud dictator Cæsar, quàm rescripta oratione, velut apud judices respondit? Antonii epistolæ, Brutii conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent. Carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæsarum leguntur. Sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus, & tulere

tulere iſta & reliquere ; haud facile dixerim , moderatiône magis an ſapientia. Namque ſpreta exoleſcunt : ſi iraſcare , agnita videntur. Non attingo Græcos , quorum non modo libertas , etiam libido impunita : aut ſi quis advertit , dictis dicta ultus eſt. Sed maximè ſolutum, & ſine obtrectatore fuit , prodere de iis quos mors odio aut gratia exemiſſet. Num cum armatis Caſſio & Bruto , ac Philippenſes campos obtinentibus , belli civilis cauſa populum per conciones incendo ? An illi quidem ſeptuageſimum ante annum perempti , quomodo imaginibus ſuis noſcuntur , quas nec victor quidem abolevit , ſic partem memoriæ apud ſcriptores retinent ? Suum cuique decus poſteritas rependit. Nec deerunt , ſi damnatio ingruit , qui non modo Caſſii & Bruti, ſed etjam mei meminerint.

ORATIO
TIBERII IN SENATU. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Oppreſſa libertate , omnes provinciæ in aſſentationem Cæſarum conſenſerant : & certatim eos honoribus quam ampliſſimis afficiebant. Itaque Hiſpania ulterior delubrum Tiberio & matri ejus conſecrare decrevit , & de eo honore legationem Romam miſit. Tiberius etſi alienum non putabat à potentia ſua conſtituenda , ſi honoribus quam maximis circumflueret , tamen ne ſibi majorem conflaret invidiam , hunc honorem repudiavit , cauſamque cur id faceret expoſuit in ſenatu. Neque enim abs re id eum facere mirabantur homines , quippe quum non ita multo antè eundem honorem , offerente Aſia , acceperat. Ejus orationis hæc eſt ferè ſumma. Se, quem in omni vita imitando exprimeret, propoſuiſſe ſibi Auguſtum ; ſcire id illum factitaſſe , mortalem ſortem ſe agno-

ſe agnoſcere: immortalitati non poſſe melius conſecrari quam ſi honeſte actâ à ſe vita in ſenatus memoria hæreret.

SCIO P. C. conſtatiam meam à pleriſque deſideratam, quod Aſiæ civitatibus nuper idem iſtud petentibus, non ſim adverſatus. Ergo & prioris ſilentii defenſionem; & quid in futurum ſtatuerim, ſimul aperiam. Quum divus Auguſtus ſibi atque urbi Romæ templum apud Pergamum ſiſti non prohibuiſſet; qui omnia facta dictaque ejus vice legis obſervem, placitum jam exemplum promptius ſequutus ſum, quia cultui meo veneratio ſenatus adjungebatur. Cæterùm, ut ſemel recepiſſe, veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum ſacrari ambitioſum, ſuperbum: & vaneſcet Auguſti honor, ſi promiſcuis adulationibus vulgatur. Ego me, P. C. mortalem eſſe, & hominum officio fungi ſatiſque habere, ſi locum principem impleam, & vos teſtor, & meminiſſe poſteros volo: qui ſatis ſuperque memoriæ meæ tribuent, ut majoribus meis dignum, rerum veſtrarum providum; conſtantem in periculis; offenſionum pro utilitate publica non pavidum credant. Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ. Nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi judicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur. Proinde ſocios, cives, & Deos & Deas ipſas precor: hos, ut mihi ad finem uſque vitæ, quietam & intelligentem humani divinique juris mentem duint; illos, ut, quan-

quandocunque concessero, cum laude & bonis recordationibus facta atque famam nominis mei prosequantur.

ORATIO

TIBERII. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Ambibat nuptias Liviæ, quæ C. Cæsari, & post eum Druso collocata fuerat, Sejanus, homo equestri loco ortus. Qui; qua magna erat apud Tiberium gratia, per eum confici posse negotium putavit: eumque hac de re rogavit. Tiberius, qui Cæsarem splendore indignum hoc matrimonium judicabat, ei dissuadet: atque in eam sententiam hæc cum eo loquitur. Manet ut invidiam fugiat, quæ haud dubiè erat inde exoritura, si hic in tantum honorum gradum homo obscurus provectus esset. Illud quoque verendum esse, ne Liviæ parum hæc conditio cordi sit. Exemplum Augusti refellit quo erat usus Sejanus.

AD ea Tiberius, laudata pietate Sejani, suisque in eum beneficiis modicè percursis, quum tempus tanquam ad integram consultationem petivisset, adjunxit: Cæteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Ideo se non illuc decurrere, quod promptum rescriptu; posse ipsam Liviam statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum haberet: esse illi matrem & aviam, propiora consilia. Simplicius acturum, de inimicitiis primum Agrippinæ: quas longe acrius arsuras, si matrimonium Liviæ, velut in partes, domum Cæsarum distraxisset. Sic quoque erumpere æmulationem fæminarum, eaque discordia nepotes suos convelli. Quid si intendatur certamen tali conjugio?

Falleris enim Sejane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liviam quæ C. Cæsari, mox Druso nupta fuerit, ea mente acturam, ut cum equite Romano senescat. Ego ut sinam, credisne passuros, qui fratrem ejus, qui patrem majoresque nostros, in summis imperiis videre? Vis tu quidem istum intra locum sistere: sed illi magistratus & primores qui te invito perrumpunt, omnibusque de rebus consulunt, excessisse jam pridem equestre fastigium, longeque antisse patris mei amicitias, non occulti ferunt, perque invidiam tui me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si quum in omneis curas distraheretur, immensumque attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset, C. Proculejum & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti movemur, quanto validius est quod Mar. Agrippæ, mox mihi conlocavit. Atque ego hæc pro amicitia, non occultavi: Cæterum neque tuis neque Liviæ destinatis adversabor. Ipse quid intra animum volutaverim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad præsens referre: Id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istæ, tuusque in me animus mereantur; Datoque tempore, vel in senatu, vel in concione non reticebo.

O RA-

ORATIO
M. TERENTII EQUITIS ROM. Ex libro VI. Annal.

Argumentum.

Ælius Sejanus eques Roman. ex tenui conditione ad magnas opes pervenerat, maxime per Liviæ nuptias: sed abusus erat potentia ad multorum perniciem, & adversus imperatorem insidias. Itaque gravissima accusatione ad vitæ exitum vocatus est. Quo mortuo, multis fraudi fuit illius amicitia, unde factum est ut pro se quisque illam abjuraret, invidiamque à se depelleret. M. Terentius eques Roman. eam, laborantibus & tacentibus multis qui in eadem causa erant ingenuè confessus est, factamque suum, non Sejanum ipsum, defendit. Ejus igitur hoc in senatu oratio fuit, qua docet, caruisse crimine suam primam cum Sejano conjunctionem: quia nulla dum scelerata consilia ejus; aut comperta jam, aut in hominum suspicione, erant.

FORTUNÆ quidem meæ fortasse minus expediat agnoscere crimen, quàm abnuere. Sed utcunque casura res est; fatebor & fuisse me Sejano amicum, & ut essem expetisse; & postquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus; mox urbis & militiæ munia simul obeuntem. Illius propinqui & adfines honoribus augebantur; Ut quisque Sejano intimus, ita ad Cæsaris amicitiam validus: contra quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur Nec quemquam exemplo adsumo: cunctos qui novissimi consilii expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Sejanum Vulsiniensem, sed Claudiæ & Juliæ domus partem, quas adfinitate occupaverat, tuum Cæsar generum, tui consulatus socium, tua officia in Repub. capessentem colebamus. Non est nostrum æstimare, quem supra cæteros, &

quibus de caufis extollas. Tibi fummum rerum judicium Dii dedere: nobis obfequii gloria relicta eft. Spectamus porrò quæ coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima juvandi nocendive potentia, quæ Sejano fuiffe, nemo negaverit. Abditos principis fenfus, & fi quid occultius parat, exquirere inlicitum, anceps: nec ideo affequare. Ne P. C. ultimum Sejani diem, fed fexdecim annos cogitaveritis. Etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac janitoribus ejus notefcere; pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? Indiftincta hæc defenfio & promifcua dabitur? Imò juftis terminis dividatur. Infidiæ in Rempub. confilia cædis adverfum imperatorem, puniantur: de amicitia & officiis idem finis & te Cæfar & nos abfolverit.

ORATIO
NERONIS CÆSARIS IN SENATU.
Ex libro XI. Annal.

ARGUMENTUM.

Relatum eft ad fenatum de explendo fenatorum numero. Ambibant eum honorem, fimul & alios, primarii Galliæ Comatæ viri: de quibus legendis quum ageretur in fenatu, bona pars patrum fummo ftudio reclamavit, & in contrariam fententiam varie differuit. Cæfar Nero refpondit hac oratione, qua conatus eft probare non effe alienum aut ab incolumitate aut à dignitate Reipub. honores civitatis ad peregrinos deferri. Nititur potiffimum exemplis ab antiquitate civitatis repetitis, qui peregrini ad honores afpiraffent, quos enumerat non paucos, tum fingulos homines, tum populos univerfos qui in civitatem adfcripti effent: quos tamen habuiffe cives, & honores in eos contuliffe, populum Rom. non pœniteret. Antiquiffimum quemque patrum fuiffe à vicinis populis oriundum, quin fuiffe ufque ex Hifpania cooptatos. Exempla quoque Græcorum civitatum memorat. Ad extremum refellit

lit quod de ejus rei, si fieret, insolentia objiciebatur. Oratio est suasoria, à jure, consuetudine, utilitate.

MAJORES mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabina, simul in civitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis Rempub. capessam, transferendo huc quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro, Julios Alba, Coruncanos Camerio, Porcios Tusculo: & ne vetera scrutemur, Eutruria Lucaniaque & omni Italia in senatum accitos, postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli viritim, sed terræ gentesque in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & adversus externa floruimus, quum Transpadani in civitatem recepti, quum specie deductarum per orbem terræ legionum, additis provincialium validissimis, fesso imperio subventum est. Num pœnitet Balbos, ex Hispania, nec minus insignes viros è Gallia Narbonensi transivisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit: ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. Advenæ in nos regnaverunt. Libertinorum filiis magistratus mandati, non ut plerique falluntur, recens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus: scilicet

licet Volſci & Æqui, nunquam adverſam nobis aciem ſtruxêre. Capti à Gallis ſumus, ſed & Tuſcis obſides dedimus, & Samnitum jugum ſubivimus. Attamen ſi cuncta bella recenſeas, nullum breviore ſpatio quàm adverſus Gallos confectum. Continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, affinitatibus noſtris miſti, aurum & opes ſuas inferant potius, quàm ſeparati habeant. Omnia P. C. quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, nova fuêre. Plebeji magiſtratus poſt patricios; Latini poſt plebejos; cæterarum Italiæ gentium poſt Latinos. Inveteraſcet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

ORATIO
C. CASSII. Ex libro XIV. Annal.

ARGUMENTUM.

Pedanius Secundus, præfectus urbis, ſervi ſui inſidiis domi oppreſſus eſt. Re comperta non de percuſſore modo, ſed etiam de univerſa familia quæ erat ad quadringentos ſervos, ſupplicium ſumi oportebat. Sic enim more majorum erat comparatum, ut ſi quod ejuſmodi unius inteſtinum facinus extitiſſet, conſervi omnes plecterentur. Miſerta ſervorum plebs Romana voluit eos eripere ſupplicio: ſed bona pars ſenatus acriter reſtitit. Quo in numero fuit C. Caſſius, qui ſententiam rogatus, graviſſimè morem majorum defendit. Ejus eſt hæc oratio, qua & majorum autoritate & ratione ipſa nixus, ſupplicium in totam familiam decernit. Præfatur à conſtantia ſua, in defendendo inſtituto majorum. Docet ſeveritate ſuppliciorum in ſervos, conſulendum eſſe omnium dominorum ſaluti. Eſſe illud hominum genus & ab ſuſcipiendi audacia & à perpetrati ſceleris occultatione deterrendum: vix dominum ita paucorum tecto ſcelere poſſe interimi, quin id aliis innoteſcat. Poſtremo ſatius eſſe oſtendit ut pauci innocenter pœnas luant, quàm ut eorum impunitate ſceleratorum alatur audacia. Suaſio eſt à jure & neceſſitate.

SÆPENUMERO P. C. in hoc ordine interfui, cum contra inſtituta & leges majorum

rum nova senatus decreta postularentur: Neque sum adversatus. Non quia dubitarem, super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum, & quæ converterentur, in deterius mutari, sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer, simul quicquid hoc in nobis autoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando Respub. consiliis eguisset. Quod hodie evenit, consulari viro domi suæ interfecto, per insidias serviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cum præfectura urbis non profuerit? Quem numerus servorum tuebitur, quum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra avertit? An, (ut quidam fingere non erubescunt,) injurias suas ultus est interfector? quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus ultrò, dominum jure cæsum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum est? Sed etsi nunc primum statuendum haberemus, creditisne servum interficiendi domini animum sumpsisse, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane consilium occuluit, telum inter ignaros paravit.

id est oppressam à se civitatem, quasi hereditarium prodiderat. Itaque ne hoc solo nomine postulatus est ille Majestatis. Causa in senatu disceptata est sedente & cognoscente Tiberio. Is ad causam dicendam quum venisset, tametsi salute desperata, hanc tamen pro se defensionem habuit. Probat tum recentibus, tum ex vetustate repetitis exemplis, nemini fraudi esse capitali in Repub. Romana scribendi licentiam. Aliter coerceri facta, aliter dicta. Quicquid est culpæ, id eo levari quod laus illa sit collata in homines jam è vita egressos.

VERBA mea P. C. arguuntur: adeo factorum innocens sum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex majestatis amplectitur: Brutum & Cassium laudavisse dicor. quorum res gestas, cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius eloquentiæ ac fidei præclarus inprimis, Cn. Pompejum tantis laudibus tulit, ut Pompejanum eum Augustus appellaret. Neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe ut insignes viros nominat. Asinii Pollionis scripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Messalla Corvinus, imperatorem suum Cassium prædicabat: Et uterque opibus atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cœlo æquavit, quid aliud dictator Cæsar, quàm rescripta oratione, velut apud judices respondit? Antonii epistolæ, Brutii conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent. Carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæsarum leguntur. Sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus, & tulere

tulere ista & reliquere; haud facile dixerim, moderatione magis an sapientia. Namque spreta exolescunt: si irascare, agnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut si quis advertit, dictis dicta ultus est. Sed maximè solutum, & sine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratia exemisset. Num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obtinentibus, belli civilis causa populum per conciones incendo? An illi quidem septuagesimum ante annum perempti, quomodo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit, sic partem memoriæ apud scriptores retinent? Suum cuique decus posteritas rependit. Nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modo Cassii & Bruti, sed etjam mei meminerint.

ORATIO

TIBERII IN SENATU. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Oppressa libertate, omnes provinciæ in assentationem Cæsarum consenserant: & certatim eos honoribus quam amplissimis afficiebant. Itaque Hispania ulterior delubrum Tiberio & matri ejus consecrare decrevit, & de eo honore legationem Romam misit. Tiberius etsi alienum non putabat à potentia sua constituenda, si honoribus quam maximis circumflueret, tamen ne sibi majorem conflaret invidiam, hunc honorem repudiavit, causamque cur id faceret exposuit in senatu. Neque enim abs re id eum facere mirabantur homines, quippe quum non ita multo antè eundem honorem, offerente Asia, acceperat. Ejus orationis hæc est ferè summa. Se, quem in omni vita imitando exprimeret, propofuisse sibi Augustum; scire id illum factitasse, mortalem sortem se agno-

se agnoscere: immortalitati non posse melius consecrari quam si honeste acta à se vita in senatus memoria hæreret.

SCIO P. C. constantiam meam à plerisque desideratam, quod Asiæ civitatibus nuper idem istud petentibus, non sim adversatus. Ergo & prioris silentii defensionem; & quid in futurum statuerim, simul aperiam. Quum divus Augustus sibi atque urbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset; qui omnia facta dictaque ejus vice legis observem, placitum jam exemplum promptius sequutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adjungebatur. Cæterùm, ut semel recepisse, veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum sacrari ambitiosum, superbum: & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur. Ego me, P.C. mortalem esse, & hominum officio fungi satisque habere, si locum principem impleam, & vos testor, & meminisse posteros volo: qui satis superque memoriæ meæ tribuent, ut majoribus meis dignum, rerum vestrarum providum; constantem in periculis; offensionum pro utilitate publica non pavidum credant. Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & mansuræ. Nam quæ saxo struuntur, si judicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, cives, & Deos & Deas ipsas precor: hos, ut mihi ad finem usque vitæ, quietam & intelligentem humani divinique juris mentem duint; illos, ut, quan-

quandocunque concessero, cum laude & bonis recordationibus facta atque famam nominis mei prosequantur.

ORATIO

TIBERII. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Ambibat nuptias Liviæ, quæ C. Cæsari, & post eum Druso collocata fuerat, Sejanus, homo equestri loco ortus. Qui, qua magna erat apud Tiberium gratia, per eum confici posse negotium putavit: eumque hac de re rogavit. Tiberius, qui Cæsarem splendore indignum hoc matrimonium judicabat, ei dissuadet: atque in eam sententiam hæc cum eo loquitur. Manet ut invidiam fugiat, quæ haud dubiè erat inde exoritura, si hic in tantum honorum gradum homo obscurus provectus esset. Illud quoque verendum esse, ne Liviæ parum hæc conditio cordi sit. Exemplum Augusti refellit quo erat usus Sejanus.

AD ea Tiberius, laudata pietate Sejani, suisque in eum beneficiis modicè percursis, quum tempus tanquam ad integram consultationem petivisset, adjunxit: Cæteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Ideo se non illuc decurrere, quod promptum rescriptu; posse ipsam Liviam statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum haberet: esse illi matrem & aviam, propiora consilia. Simplicius acturum, de inimicitiis primum Agrippinæ: quas longe acrius arsuras, si matrimonium Liviæ, velut in partes, domum Cæsarum distraxisset. Sic quoque erumpere æmulationem fœminarum, eaque discordia nepotes suos convelli. Quid si intendatur certamen tali conjugio?

 Falle-

Falleris enim Sejane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liviam quæ C. Cæsari, mox Druso nupta fuerit, ea mente acturam, ut cum equite Romano senescat. Ego ut sinam, credisne passuros, qui fratrem ejus, qui patrem majoresque nostros, in summis imperiis videre? Vis tu quidem istum intra locum sistere: sed illi magistratus & primores qui te invito perrumpunt, omnibusque de rebus consulunt, excessisse jam pridem equestre fastigium, longeque antisse patris mei amicitias, non occulti ferunt, perque invidiam tui me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si quum in omneis curas distraheretur, immensumque attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset, C. Proculejum & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti movemur, quanto validius est quod Mar. Agrippæ, mox mihi conlocavit. Atque ego hæc pro amicitia, non occultavi: Cæterum neque tuis neque Liviæ destinatis adversabor. Ipse quid intra animum volutaverim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad præsens referre: Id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istæ, tuusque in me animus mereantur; Datoque tempore, vel in senatu, vel in concione non reticebo.

O RA-

ORATIO
M. TERENTII EQUITIS ROM. Ex libro VI. Annal.

Argumentum.

Ælius Sejanus eques Roman. ex tenui conditione ad magnas opes pervenerat, maxime per Liviæ nuptias: sed abusus erat potentia ad multorum perniciem, & adversus imperatorem insidias. Itaque gravissima accusatione ad vitæ exitum vocatus est. Quo mortuo, multis fraudi fuit illius amicitia, unde factum est ut pro se quisque illam abjuraret, invidiamque à se depelleret. M. Terentius eques Roman. eam, laborantibus & tacentibus multis qui in eadem causa erant ingenuè confessus est, factumque suum, non Sejanum ipsum, defendit. Ejus igitur hoc in senatu oratio fuit, qua docet, caruisse crimine suam primam cum Sejano conjunctionem: quia nulla dum scelerata consilia ejus; aut comperta jam, aut in hominum suspicione, erant.

Fortunæ quidem meæ fortasse minus expediat agnoscere crimen, quàm abnuere. Sed utcunque casura res est; fatebor & fuisse me Sejano amicum, & ut essem expetisse; & postquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus; mox urbis & militiæ munia simul obeuntem. Illius propinqui & adfines honoribus augebantur; Ut quisque Sejano intimus, ita ad Cæsaris amicitiam validus: contra quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur Nec quemquam exemplo adsumo: cunctos qui novissimi consilii expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Sejanum Vulsiniensem, sed Claudiæ & Juliæ domus partem, quas adfinitate occupaverat, tuum Cæsar generum, tui consulatus socium, tua officia in Repub. capessentem colebamus. Non est nostrum æstimare, quem supra cæteros, &

quibus de caufis extollas. Tibi fummum rerum judicium Dii dedere: nobis obfequii gloria relicta eft. Spectamus porrò quæ coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima juvandi nocendive potentia, quæ Sejano fuiffe, nemo negaverit. Abditos principis fenfus, & fi quid occultius parat, exquirere inlicitum, anceps: nec ideo affequare. Ne P. C. ultimum Sejani diem, fed fexdecim annos cogitaveritis. Etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac janitoribus ejus notefcere; pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? Indiftincta hæc defenfio & promifcua dabitur? Imò juftis terminis dividatur. Infidiæ in Rempub. confilia cædis adverfum imperatorem, puniantur: de amicitia & officiis idem finis & te Cæfar & nos abfolverit.

ORATIO
NERONIS CÆSARIS IN SENATU.
Ex libro XI. Annal.

ARGUMENTUM.

Relatum eft ad fenatum de explendo fenatorum numero. Ambibant eum honorem, fimul & alios, primarii Galliæ Comatæ viri: de quibus legendis quum ageretur in fenatu, bona pars patrum fummo ftudio reclamavit, & in contrariam fententiam varie differuit. Cæfar Nero refpondit hac oratione, qua conatus eft probare non effe alienum aut ab incolumitate aut à dignitate Reipub. honores civitatis ad peregrinos deferri. Nititur potiffimum exemplis ab antiquitate civitatis repetitis, qui peregrini ad honores afpiraffent, quos enumerat non paucos, tum fingulos homines, tum populos univerfos qui in civitatem adfcripti effent: quos tamen habuiffe cives, & honores in eos contuliffe, populum Rom. non pœniteret. Antiquiffimum quemque patrum fuiffe à vicinis populis oriundum, quin fuiffe ufque ex Hifpania cooptatos. Exempla quoque Græcorum civitatum memorat. Ad extremum refellit

lit quod de ejus rei, si fieret, insolentia objiciebatur. Oratio est suasoria, à jure, consuetudine, utilitate.

MAJORES mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabina, simul in civitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis Rempub. capessam, transferendo huc quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro, Julios Alba, Coruncanos Camerio, Porcios Tusculo: & ne vetera scrutemur, Eutruria Lucaniaque & omni Italia in senatum accitos, postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli viritim, sed terræ gentesque in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & adversus externa floruimus, quum Transpadani in civitatem recepti, quum specie deductarum per orbem terræ legionum, additis provincialium validissimis, fesso imperio subventum est. Num pœnitet Balbos, ex Hispania, nec minus insignes viros è Gallia Narbonensi transivisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit: ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. Advenæ in nos regnaverunt. Libertinorum filiis magistratus mandati, non ut plerique falluntur, recens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus: scilicet

rum nova ſenatus decreta poſtularentur: Neque ſum adverſatus. Non quia dubitarem, ſuper omnibus negotiis melius atque rectius olim proviſum, & quæ converterentur, in deterius mutari, ſed ne nimio amore antiqui moris ſtudium meum extollere viderer, ſimul quicquid hoc in nobis aútoritatis eſt, crebris contradictionibus deſtruendum non exiſtimabam, ut maneret integrum, ſi quando Reſpub. conſiliis eguiſſet. Quod hodie evenit, conſulari viro domi ſuæ interfecto, per inſidias ſerviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concuſſo ſenatuſconſulto, quod ſupplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas ſua defendet, cum præfectura urbis non profuerit? Quem numerus ſervorum tuebitur, quum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra avertit? An, (ut quidam fingere non erubeſcunt,) injurias ſuas ultus eſt interfector? quia de paterna pecunia tranſegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus ultrò, dominum jure cæſum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod ſapientioribus deliberatum eſt? Sed etſi nunc primum ſtatuendum haberemus, creditiſne ſervum interficiendi domini animum ſumpſiſſe, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane conſilium occuluit, telum inter ignaros paravit.

licet Volsci & Æqui, nunquam adversam nobis aciem struxêre. Capti à Gallis sumus, sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitum jugum subivimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breviore spatio quàm adversus Gallos confectum. Continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, affinitatibus nostris misti, aurum & opes suas inferant potius, quàm separati habeant. Omnia P. C. quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuêre. Plebeji magistratus post patricios; Latini post plebejos; cæterarum Italiæ gentium post Latinos. Inveterascet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

ORATIO

C. CASSII. Ex libro XIV. Annal.

ARGUMENTUM.

Pedanius Secundus, præfectus urbis, servi sui insidiis domi oppressus est. Re comperta non de percussore modo, sed etiam de universa famila quæ erat ad quadringentos servos, supplicium sumi oportebat. Sic enim more majorum erat comparatum, ut si quod ejusmodi unius intestinum facinus extitisset, conservi omnes plecterentur. Miserta servorum plebs Romana voluit eos eripere supplicio: sed bona pars senatus acriter restitit. Quo in numero fuit C. Cassius, qui sententiam rogatus, gravissime morem majorum defendit. Ejus est hæc oratio, qua & majorum autoritate & ratione ipsa nixus, supplicium in totam familiam decernit. Præfatur à constantia sua, in defendendo instituto majorum. Docet severitate suppliciorum in servos, consulendum esse omnium dominorum saluti. Esse illud hominum genus & ab suscipiendi audacia & à perpetrati sceleris occultatione deterrendum: vix dominum ita paucorum tecto scelere posse interimi, quin id aliis innotescat. Postremo satius esse ostendit ut pauci innocenter pœnas luant, quàm ut eorum impunitate sceleratorum alatur audacia. Suasio est à jure & necessitate.

SÆPENUMERO P. C. in hoc ordine interfui, cum contra instituta & leges majorum

rum nova ſenatus decreta poſtularentur: Neque ſum adverſatus. Non quia dubitarem, ſuper omnibus negotiis melius atque rectius olim proviſum, & quæ converterentur, in deterius mutari, ſed ne nimio amore antiqui moris ſtudium meum extollere viderer, ſimul quicquid hoc in nobis autoritatis eſt, crebris contradictionibus deſtruendum non exiſtimabam, ut maneret integrum, ſi quando Reſpub. conſiliis eguiſſet. Quod hodie evenit, conſulari viro domi ſuæ interfecto, per inſidias ſerviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concuſſo ſenatuſconſulto, quod ſupplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas ſua defendet, cum præfectura urbis non profuerit? Quem numerus ſervorum tuebitur, quum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula noſtra avertit? An, (ut quidam fingere non erubeſcunt,) injurias ſuas ultus eſt interfector? quia de paterna pecunia tranſegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus ultrò, dominum jure cæſum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod ſapientioribus deliberatum eſt? Sed etſi nunc primum ſtatuendum haberemus, creditiſne ſervum interficiendi domini animum ſumpſiſſe, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane conſilium occuluit, telum inter ignaros paravit.

licet Volsci & Æqui, nunquam adversam nobis aciem struxêre. Capti à Gallis sumus, sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitum jugum subivimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breviore spatio quàm adversus Gallos confectum. Continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, affinitatibus nostris misti, aurum & opes suas inferant potius, quàm separati habeant. Omnia P. C. quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuêre. Plebeji magistratus post patricios; Latini post plebejos; cæterarum Italiæ gentium post Latinos. Inveterascet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

ORATIO

C. CASSII. Ex libro XIV. Annal.

ARGUMENTUM.

Pedanius Secundus, præfectus urbis, servi sui insidiis domi oppressus est. Re comperta non de percussore modo, sed etiam de universa famila quæ erat ad quadringentos servos, supplicium sumi oportebat. Sic enim more majorum erat comparatum, ut si quod ejusmodi unius intestinum facinus extitisset, conservi omnes plecterentur. Misertа servorum plebs Romana voluit eos eripere supplicio: sed bona pars senatus acriter restitit. Quo in numero fuit C. Cassius, qui sententiam rogatus, gravissime morem majorum defendit. Ejus est hæc oratio, qua & majorum autoritate & ratione ipsa nixus, supplicium in totam familiam decernit. Præfatur à constantia sua, in defendendo instituto majorum. Docet severitate suppliciorum in servos, consulendum esse omnium dominorum saluti. Esse illud hominum genus & ab suscipiendi audacia & à perpetrati sceleris occultatione deterrendum: vix dominum ita paucorum tecto scelere posse interimi, quin id aliis innotescat. Postremo satius esse ostendit ut pauci innocenter pœnas luant, quàm ut eorum impunitate sceleratorum alatur audacia. Suasio est à jure & necessitate.

SÆPENUMERO P. C. in hoc ordine interfui, cum contra instituta & leges majorum

rum nova senatus decreta postularentur: Neque sum adversatus. Non quia dubitarem, super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum, & quæ converterentur, in deterius mutari, sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer, simul quicquid hoc in nobis autoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando Respub. consiliis eguisset. Quod hodie evenit, consulari viro domi suæ interfecto, per insidias serviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cum præfectura urbis non profuerit? Quem numerus servorum tuebitur, quum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra avertit? An, (ut quidam fingere non erubescunt,) injurias suas ultus est interfector? quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus ultrò, dominum jure cæsum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum est? Sed etsi nunc primum statuendum haberemus, creditisne servum interficiendi domini animum sumpsisse, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane consilium occuluit, telum inter ignaros paravit.

ravit. Num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus nesciis? Multa sceleris indicia præveniunt servi. si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios; postremo si pereundum sit, non inulti inter nocentes, agere. Suspecta majoribus nostris fuere ingenia servorum, etiam cum in agris aut domibus iisdem nascerentur, charitatemqne dominorum statim acciperent. Postquam vero nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, externa sacra, aut nulla sunt, colluviem istam non nisi metu coërcueris. At quidam insontes peribunt. Nam & ex fuso exercitu, cum dicimus quisque fuste feritur, etiam strenui non sortiuntur? Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos, utilitate publica rependitur.

ORATIO

SENECÆ AD CÆSAREM NERONEM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Cæsar Nero fuerat educatus & institutus à Seneca, homine bonis artibus erudito: eumque ipso eo nomine observabat. Sed, ut sunt ineuntis ætatis avidæ cupiditates, nec unquam deficiunt principes pestiferi assentatores, habebat suarum libidinum ministros Nero: in his Tigillinum quendam, qui rei suæ augendæ gratia voluptuarium hominem vehementius etiam incendebat, Assentatores, quia videbant obstare suis conatibus, tum à Nerone perceptæ disciplinæ reliquias, tum ipsius Senecæ severitatem, hunc sibi ab imperatore summovendum putant. Itaque eum criminontur apud Neronem. Opes ejus immodicas ostendunt, autoritatem carpunt, dotes animi (ut eloquentiam) in deteriorem partem trahunt: præsidia esse potentia interpretantur: gravem esse dicunt Neroni magistri severitatem. Senecam nihil horum fugiebat: Neronem convenit, & hac

& hac oratione omnes conjectas calumnias diluit. Beneficia imperatoris & præmia accepta commemorat: iis se usum ad vitæ mediocritatem, non ad fastum, ostendit. Dedisse operam ut Neronem suæ disciplinæ alumnum quam optimis præceptis imbueret. Opes nullas quæsisse. Quia nulla sua culpa, sed invidorum malevolentia malè audiat, rogat ut bona sua alicui tradantur administranda: sibi verò nihil nisi quod ad honestè degendam vitam requiratur, fruendum concedatur.

QUARTUSDECIMUS annus est Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum, octavus ut imperium obtines: Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio ejus. Utar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ. Atavus tuus Augustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum; C. Mæcenati, urbe in ipsa, velut peregrinum otium permisit: Quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus jactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis premia acceperant Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm studia, ut sic dixerim, in umbra educata? è quibus claritudo venit, quod juventæ tuæ rudimentis affuisse videor, grande hujus rei pretium At tu gratiam immensam, innumeram pecuniam circumdedisti, adeo ut plerumque intra meipsum volvam: Egone equestri & provinciali loco ortus, proceribus civitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, novitas mea enituit? Ubi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorum spatiis, tam lato fœnore exuberat? Una defen-

fenſio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed uterque menſuram implevimus, & tu quantum princeps tribuere amico poſſet, & ego quantum amicus à principe accipere. Cætera invidiam augent. quæ quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacent; ſed mihi incumbunt: mihi ſubveniendum eſt. Quo modo in militia aut via feſſus adminiculum orarem; ita in hoc itinere vitæ, ſenex, & leviſſimis quoque curis impar, cum opes meas ultrà ſuſtinere non poſſim, præſidium peto. Jube eas per procuratores tuos adminiſtrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipſe detrudam, ſed traditis quorum fulgore perſtringor: quod temporis hortorum aut villarum curæ ſeponitur, in animum revocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum faſtigii regimen: poſſumus ſeniores amici, quiete reſpondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad ſumma vexiſſe, qui & modica tolerarent.

RESPONSIO

NERONIS AD SENECAM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Reſpondet præceptoris defenſioni Nero, ſingula ab illo propoſita capita perſequens. Inſtitutionis gratam memoriam teſtatur. Illius cauſas affert, & conſequuta commoda prædicat: beneficentiam ſuam erga illum extenuat. Invidiæ cauſas, quæ captabantur, removet. Parcius etiam donatum illum à ſe quam pro meritis. Ut vero ipſi bonorum adminiſtratione interdicatur, neutri honeſtum eſſe oſtendit: ſibi multo etiam ignominioſius. Pro eo enim habitum iri ac ſi beneficia collata repoſceret.

AVUS

AVus meus Auguſtus Agrippæ & Mæcenati uſurpare otium poſt labores conceſſit; ſed in ea ipſa ætate, cujus autoritas tueretur, quicquid illud & qualecunque tribuiſſet. Attamen neutrum datis à ſe præmiis exuit. Bello & periculis meruerant! in his enim juventa Auguſti verſata eſt. Nec mihi tela & manus tuæ defuiſſent, in armis agenti: ſed quod præſens conditio poſcebat, ratione, conſilio, præceptis pueritiam, dein juventam meam fovisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita ſuppetet, æterna erunt: Quæ à me habes, horti, & fœnus, & villæ, caſibus obnoxia ſunt; ac licet multa videantur, plerique haudquaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores ſpectantur. Unde etiam rubori mihi eſt, quòd præcipuos charitate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum & tibi valida ætas, rebuſque & fructui rerum ſufficiens, & nos prima imperii ſpatia ingredimus: niſi forte aut te Vitellio ter conſuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Voluſio longa parſimonia quæſivit, tantum in te mea liberalitas explere non poteſt. Quin ſi qua in parte lubricum adoleſcentiæ noſtræ declinas, revocas; ornatumque robur ſubſidio impenſius regis. Non tua moderatio, ſi reddideris pecuniam; nec quies, ſi reliqueris principem; ſed mea avaritia; meæ crudelitatis metus in ore omnium verſabitur. Quod ſi maximè continentia tua laudetur; non tamen ſa-

pienti

pienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam parat, inde gloriam sibi recipere.

ORATIO
PÆTI THRASEÆ. Ex libro xv. Annal.

ARGUMENTUM.

Funestus fuit immensis suppliciis Neronis principatus: quippe tyrannidem nisi per crudelitatem retineri posse diffidebat. Per ea tempora reus factus est injuriarum Claudius Timarchus Cretensis. Cui invidiam conflavit apud populares præstantia quædam dignitatis, & paulo major potentia: apud senatum vero Romanum dictum quiddam ab eo confidentius (sic enim ipsi interpretabantur) in autoritatem Romanorum. Constabat, dixisse eum, in sua esse potestate ut nullæ agerentur de more gratiæ Cretensi proconsuli. Eum Thrasea hic damnavit sua sententia exilii: dixitque de eadem re deinde copiosius & acerbius, censuitque ut autoritas non senatus modo, sed etiam singulorum qui ad obtinendas provincias mittuntur severitate constitueretur & retineretur. Peregrinorum licentiam esse coërcendam, ut jus imperii sacrosanctum conservetur.

VSu probatum est, P.C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Ciciam rogationem; candidatorum ambitus, Julias leges: Magistratuum avaritia, Calpurnia scita, pepererunt. Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare posterius est. Ergo adversus novam provinciarum superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in civium judicio esse. Olim quidem non modo prætor aut consul, sed privati etiam mittebantur, qui provincias viserent, & quid de cujusque obsequio videretur, referrent, trepidabantque gentes de æstimatione singulorum. At nunc colimus externos

& adul-

& adulamur, & quomodo ad nutum alicujus grates, ita promptius accusatio decernitur: Decernaturque, & maneat provincialibus, potentiam suam tali modo ostentandi: sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur, quam malitia, quàm crudelitas. Plura sæpe peccantur dum demeremur, quam dum offendimus. Quædam imò virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversus gratiam animus. Inde initia magistratuum nostrorum meliora fermè, & finis inclinat, dum in modum candidatorum suffragia conquirimus, quæ si arceantur, æqualius atque constantius provinciæ regentur. Nam ut metu repetundarum infracta avaritia est, ita vetita gratiarum actione ambitio cohibetur.

ORATIO

CAPITONIS COSSUTIANI. ad Neronem Cæsarem. Ex lib. XVI. Annal.

ARGUMENTUM.

Nero, qua erat crudelitate imbutus, cædem optimi cujusque anhelabat, & illustrissimis de medio sublatis sævire in duos singulari virtute spectatos decreverat Thraseam, Baream Soranum. Habebat administros suarum cupiditatum pestiferos homines, paratos ad illius scelera exequenda: in his Capitonem quendam Cossutianum, qui suo etiam nomine infensus erat Thraseæ. Is commodum sibi ad ulciscendum inimicum, & ad augendam suam apud Neronem gratiam, offerri ratus, sua sponte incensum animum Neronis in hominem innocentem incitavit, multis invidiose commemoratis, quæ à Thrasea fortiter & severe fiebant in improbanda Neronis libidine & importunitate. Criminatur eum callidus tyranni assentator, quod, per speciem libertatis defendendæ, Cæsari esset inimicus, ejusque autoritatem atque adeo majestatem minueret.

VT quondam C. Cæsarem, *inquit*, & M. Catonem, ita nunc te Nero & Thraseam avida

avida discordiarum civitas loquitur. Et habet sectatores, vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque ejus sectantur rigidi & tristes, qui tibi lasciviam exprobrent. Huic uni incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas principis res spernit: etiam ne luctibus & doloribus non satiatur? Ejusdem animi est, Poppæam divam non credere, cujus in acta divi Augusti & divi Julii non jurare. Spernit religiones, abrogat leges: Diurna populi Romani per Provincias, per exercitus, accuratius leguntur, ut noscatur quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut nova cupientibus auferatur dux & auctor. Ista secta Tuberones & Favonios, veteri quoque Reipub. ingrata nomina genuit. Ut imperium evertant, libertatem præferunt: si perverterint, libertatem ipsam aggredientur. Frustra Cassium amovisti, si gliscere & vigere Brutorum æmulos passurus es. Denique nihil ipse de Thrasea scripseris, disceptatorem senatum nobis relinque.

ORATIO

GALBÆ IMP. AD PISONEM. Ex primo libro Historiarum.

ARGUMENTUM.

Sergius Galba cæso Nerone imperium occupavit: sed affecta jam erat ætate, & liberos habebat nullos. Ea res despicatui erat non invidis tantum, sed etiam vulgo. Itaque statuit vendicare se ab hoc hominum contemptu, adoptato nobili aliquo & honesto adolescente in spem imperii. Placuit autem illi Piso Licinianus cognomento Frugi, adolescens ab omni laude perfectus. Hunc sibi adoptione adscivit: exposuitque adolescenti beneficium suum, & de eo judicium.

Cu-

Cujus sermonis summam complectitur hac oratione Tacitus: qua Pisoni jus omne & causas adoptionis, rationem & consilium suum exponit. Galba beneficii magnitudinem ostendit: & quid vicissim ab eo ipse postulet & exspectet. Hortatur ut hanc de se expectationem virtute & honestate omni sustineat atque expleat. Illecebras desciscendi ab officio, quæ sæpe offerantur, ei aperit. Monet ut se adversus eas muniat, integrumque ab omni labe præstet.

SI te privatus, lege Curiata apud Pontifices, ut moris est, adoptarem; & mihi egregium erat tunc, Pompeji & M. Crassi sobolem in penates meos adsciscere; & tibi insigne, Sulpitiæ ac Luctatiæ decora, nobilitati tuæ adjecisse. Nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatum, de quo majores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram, exemplo divi Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberium Neronem privignum, in proximo sibi fastigio collocavit. Sed Augustus in domo successorem quæsivit; ego, in Repub. non quia propinquos aut socios belli non habeam: Sed neque ipse imperium ambitione accepi, ut judicii mei documentum sit, non meæ tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ. Est tibi frater pari nobilitate, natu major, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea ætas tua, quæ cupiditates adolescentiæ jam effugerit: ea vita, in qua nihil præteritum excusandum habeas. Fortunā adhuc tantum adversam tulisti. Secundę res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate

avida diſcordiarum civitas loquitur. Et habet ſectatores, vel potius ſatellites, qui nondum contumaciam ſententiarum, ſed habitum vultumque ejus ſectantur rigidi & triſtes, qui tibi laſciviam exprobrent. Huic uni incolumitas tua ſine arte, ſine honore. Proſperas principis res ſpernit: etiam ne luctibus & doloribus non ſatiatur? Ejuſdem animi eſt, Poppæam divam non credere, cujus in acta divi Auguſti & divi Julii non jurare. Spernit religiones, abrogat leges: Diurna populi Romani per Provincias, per exercitus, accuratius leguntur, ut noſcatur quid Thraſea non fecerit. Aut tranſeamus ad illa inſtituta, ſi potiora ſunt: aut nova cupientibus auferatur dux & auctor. Iſta ſecta Tuberones & Favonios, veteri quoque Reipub. ingrata nomina genuit. Ut imperium evertant, libertatem prçferunt: ſi perverterint, libertatem ipſam aggredientur. Fruſtra Caſſium amoviſti, ſi gliſcere & vigere Brutorum æmulos paſſurus es. Denique nihil ipſe de Thraſea ſcripſeris, diſceptatorem ſenatum nobis relinque.

ORATIO

GALBÆ IMP. AD PISONEM. Ex primo libro Hiſtoriarum.

ARGUMENTUM.

Sergius Galba ceſo Nerone imperium occupavit: ſed affecta jam erat ætate, & liberos habebat nullos. Ea res deſpicatui erat non invidis tantum, ſed etiam vulgo. Itaque ſtatuit vendicare ſe ab hoc hominum contemptu, adoptato nobili aliquo & honeſto adoleſcente in ſpem imperii. Placuit autem illi Piſo Licinianus cognomento Frugi, adoleſcens ab omni laude perfectus. Hunc ſibi adoptione adſcivit: expoſuitque adoleſcenti beneficium ſuum, & de eo judicium.

Cu-

Cujus sermonis summam complectitur hac oratione Tacitus: qua Pisoni jus omne & causas adoptionis, rationem & consilium suum exponit. Galba beneficii magnitudinem ostendit: & quid vicissim ab eo ipse postulet & exspectet. Hortatur ut hanc de se expectationem virtute & honestate omni sustineat atque expleat. Illecebras desciscendi ab officio, quæ sæpe offerantur, ei aperit. Monet ut se adversus eas muniat, integrumque ab omni labe præstet.

SI te privatus, lege Curiata apud Pontifices, ut moris est, adoptarem; & mihi egregium erat tunc, Pompeji & M. Crassi sobolem in penates meos adsciscere; & tibi insigne, Sulpitiæ ac Luctatiæ decora, nobilitati tuæ adjecisse. Nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatum, de quo majores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram, exemplo divi Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberium Neronem privignum, in proximo sibi fastigio collocavit. Sed Augustus in domo successorem quæsivit; ego, in Repub. non quia propinquos aut socios belli non habeam: Sed neque ipse imperium ambitione accepi, ut judicii mei documentum sit, non meæ tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ. Est tibi frater pari nobilitate, natu major, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea ætas tua, quæ cupiditates adolescentiæ jam effugerit: ea vita, in qua nihil præteritum excusandum habeas. Fortunā adhuc tantum adversām tulisti. Secundę res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicita-

te

te corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebis; sed alii per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio, blanditiæ (pessimum veri affectus venenum) sua cuique utilitas. Etiam ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur; cæteri libentius cum fortuna nostra, quàm nobiscum. Nam suadere principi quod oporteat, multi laboris: Assentatio erga principem quemcumque, sine affectu peragitur. Si immensum imperii corpus stare ac liberari sine rectore posset, dignus eram à quo Respub. inciperet. Nunc eò necessitatis jampridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quam bonum successorem, nec tua plus juventa quàm bonum principem. Sub Tiberio, & Cajo & Claudio, unius familiæ quasi hæreditas fuimus: Loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finita Juliorum Claudiorumque domo, optimum quenque adoptio inveniet. Nam generari & nasci à principibus fortuitum, nec ultrà æstimatur: adoptandi judicium integrum; & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem longa Cæsarum serie tumentum, non vindex cum inermi provincia, aut ego cum una legione, sed sua immanitas, sua luxuria cervicibus publicis depulêre. Neque erat adhuc damnati principis exemplum. Nos bello, & ab æstimantibus adsciti, cum invidia, quamvis egregii erimus. Ne ta-

men

men territus fueris, ſi duæ legiones in hoc concuſſi orbis motu nondum quieſcunt. Ne ipſe quidem ad ſecuras res acceſſi: & audita adoptione, deſinam videri ſenex, quod nunc mihi unum objicitur. Nero à peſſimo quoque ſemper deſiderabitur : mihi ac tibi providendum eſt, ne etiam à bonis deſideretur. Monere diutius neque temporis hujus, & impletum eſt omne conſilium, ſi te bene elegi Utiliſſimus quidem ac breviſſimus bonarum malarumque rerum delectus eſt, cogitare quid aut volueris ſub alio principe, aut nolueris. Neque enim hic, ut in cæteris gentibus quæ regnantur certa dominorum domus, & cæteri ſervi: ſed imperaturus ex hominibus qui nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem.

ORATIO PISONIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Quum indies invaleſceret Othonis factio, qui Galbæ adverſabatur, & occupare imperium cogitabat: Galba vera ſe gratia & potentia infringeret, ut jam apertè ab eo populus Romanus deſiceret, & ejus adverſario imperium traderet, & ut imperatorem crearet, in caſtra eum raperet, omniaque in civitate tumultuoſa gererentur: Piſo, quem in ſpem imperii Galba adoptaverat, ſtationariam cohortem, quæ in palatio erat præſidii cauſa collocata, ſibi conciliandam & confirmandam putavit, & de conſilii ſententia hac oratione eam eſt affatus. Hic militem demulcere & retinere conatur: idcirco imperatoris & ſuam dignitatem affert in medium. Cui opponit ſordes & intemperantiam Othonis. Agi ipſorum quoque militum ſalutem, & plurimum eorum intereſſe quo principe utantur: nec florere eos poſſe in tanta importunitate adverſariorum.

SEXTUS dies agitur commilitones, ex quo ignarus futuri, & ſive optandum hoc nomen

men ſive timendum erat, Cæſar aſcitus ſum: quo domus noſtræ aut Reipub. fato in veſtra manu poſitum eſt, non quia, meo nomine, triſtiorem caſum paveam, ut qui adverſa expertus cum maximè, ducam ne ſecunda quidem minus diſcriminis habere: Patris, & ſenatus, & ipſius imperii vicem doleo, ſi nobis aut perire hodie neceſſe eſt; aut, quod æque apud bonos miſerum eſt, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam urbem & res ſine diſcordia tranſlatas. Proviſum adoptione videbatur, ut ne poſt Galbam quidem bello locus eſſet Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modeſtiæ. Neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis opus eſt. Vitia, quibus ſolis gloriatur, evertere imperium; etiam quum amicum imperatoris ageret. Habitune & inceſſu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. Perdere iſte ſciet, donare neſciet. Stupra nunc, & comeſſationes & fœminarum cœtus, volvit animo. Hæc principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipſum ſit; rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim unquam imperium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit, Galbam conſenſus generis humani? me Galba, conſentientibus vobis, Cæſarem dixit. Si Reſpub. & ſenatus, & populus, vana nomina ſunt: veſtra, commilitones, intereſt, ne imperatorem peſſimi faciant, Legionum ſeditio

ditio adversus duces suos audita est aliquando: vestra fides famaque, illæsa ad hunc diem mansit. Et Nero quoque vos destituit, non vos Neronem. Minus xxx. transfugæ & desertores, quos Centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? Admittitis exemplum? & quiescendo commune crimen facitis? Transcendet hæc licentia in provincias: & ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec est plus quod pro cæde principis, quàm quod innocentibus datur. Sed proinde à nobis donativum ob fidem, quàm ab aliis pro facinore accipietis.

ORATIO

OTHONIS AD MILITES. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Mortuo Nerone Cæsare duæ erant Romæ factiones de imperatore subrogando: Galbam alii, alii Othonem nominabant. Galba potitus est imperio, stante adhuc in integro adversario Othone, quem exercitus erat complexus, & ad eum imperium detulerat. Itaque res in summam contentionem est adducta. Sed quum aliquando falsus nuntius interfectum Othonem Romam attulisset, exceptusque esset summo plausu & gratulatione multitudinis & tetius populi, qui Galbam tuebatur, cœpit vehementius sibi timere Otho. Itaque ut sibi exercitum conciliaret & fidem illius confirmáret, hanc habuit orationem, qua primum commemorat voluntatem & autoritatem exercitus, qua fuerat ab eo creatus & nominatus imperator. Deinde conqueritur injurias, audaciam, crudelitatem, superbiam adversarii. Invehitur in illius fautores. Commune esse periculum, & in eadem eos esse navi ostendit. Postremo ad autoritatem suam retinendam & salutem vindicandam hortatur, & in hostes acuit.

QUIS ad vos processerim, commilitones, dicere non possum: quia nec privatum me vocari sustineo, princeps à vobis nominatus,

Q

tus, nec principem, alio imperante. Vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur, imperatorem populi Romani in castris, an hostem habeatis. Auditisne, ut pœna mea, & supplicium vestrum simul postulentur? adeo manifestum est, neque perire nos, neque salvos esse, nisi unà, posse. Et cujus levitatis est Galba, jam fortasse promisit: ut qui nullo exposcente, tot millia innocentissimorum militum trucidaverit. Horror animum subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ victoriam, cum in oculis urbis decumari deditos juberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspiciis orbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit, nisi occisi Obultronii Sabini, & Cornelii Marcelli in Hispania, Vettii Chilonis in Gallia, Fonteii Capitonis in Germania, Clodii Macri in Africa, Cingonii in via, Turpiliani in urbe, Nymphidii in castris? Quæ usquam provincia, quæ castra sunt, nisi aut cruenta & maculata? aut, ut ipse prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alii scelera, hic remedia vocat, dum falsis nominibus, severitatem pro sævitia, parsimoniam pro avaritia, supplicia & contumelias vestras, disciplinam appellat. Septem à Neronis fine menses sunt, & jam plus rapuit Icelus, quàm quod Polycleti, & Vatinii & Elii, paraverunt. Minore avaritia ac licentia grassatus esset T. Vinius, si ipse imperasset. Nunc & subjectos nos habuit tanquam suos; & viles ut alienos. Una illa domus

mus ſufficit donativo, quod vobis nunquam datur, & quotidie exprobratur. Ac ne qua ſaltem in ſucceſſore Galbæ ſpes eſſet, accerſit ab exilio, quem triſtitia & avaritia ſui ſimillimum judicabat. Vidiſtis, commilitones, notabili tempeſtate, etiam Deos infauſtam adoptionem adverſantes. Idem ſenatus, idem populi Romani animus eſt. Veſtra virtus exſpectatur, apud quos omne honeſtis conſiliis robur, & ſine quibus, quamvis egregia, invalida ſunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiſcum ſunt: nec una cohors togata defendit nunc Galbam, ſed detinet. Quum vos aſpexerit, quum ſignum meum acceperit, hoc ſolum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari niſi peractum.

ORATIO

OTHONIS AD MILITES. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Paucis diebus quam rerum potitus erat in Romano imperio Otho Sylvius, paucorum militum errore, quos inanis ſuſpicio inſidiarum terruerat, atrociſſima erat in urbe conflata de nocte ſeditio. Quæ vis, ut re ipſa pro ſalute imperatoris ſuſcepta erat, cujus vitæ illi metuebant, ita in ſenatum, à quo vim timebant, intendi putabatur: vel maximè quod armati impetum fecerant in palatium, ubi Otho cum clariſſimis ſenatoribus epulabatur. Qui plurimum ſua intereſſe judicans, ut abeſſet ab omni injuriâ omnique metu ſenatus, ſeditionem & in præſentia ſedare, & poſtridie ſeverius coërcere conatus eſt, quum nondum ille ardor penitus deferbuiſſet. Convocatam igitur multitudinem increpat, ſed lenius, quod intelligebat non ad ſuam perniciem ſed ad incolumitatem capta eſſe ab il-

ab illis arma. Docet igitur, quanta ſit culpa in illo militari motu leviſſima de cauſa concitato. Eſſe enim id hominum qui omnium eorum quæ fiunt velint cauſas noſſe, & ad ſe revocare. Jura militum oſtendit, & quanta ab illis requiratur modeſtia. Sanctitatem ſenatus inculcat, quæ hoc furore militari attentata eſt. Docet, illius incolumitate imperii ſtabilitatem contineri. Paucos ad pœnam depoſcit, quorum præcipue fuerat in eo motu audacia.

NEQUE ut affectus veſtros in amorem mei accenderem, commilitones; neque ut animum ad virtutem cohortarer (utraque enim egregiè ſuperſunt) ſed veni poſtulaturus à vobis temperamentum veſtræ fortitudinis, & erga me modum charitatis. Tumultus proximi initium, non cupidine vel odio (quæ multos exercitus in diſcordiam egere) ac ne detractatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas veſtra acrius quàm conſideratius excitavit. Nam ſæpe honeſtas rerum cauſas, ni judicium adhibeas, perniciosi exitus conſequuntur. Imus ad bellum. Non omnes nuntios palàm audiri, omnia conſilia cunctis præſentibus tractari, ratio rerum, aut occaſionum velocitas patitur: Tam neſcire quædam milites, quàm ſcire oportet. Ita ſe ducum autoritas, ſic rigor diſciplinæ habet, ut multa etiam per centuriones tribunoſq; tantùm juberi expediat. Si ubi jubeantur, quærere ſingulis liceat; pereunte obſequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempeſta rapientur arma? Unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures conſternatione proxima inſaniſſe crediderim) centurionis ac tribuni ſanguine manus imbuet?

imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istud pro me. Sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confusione, patefieri occasio etiam adversus me potest. Si Vitellio & satellitibus ejus eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur: quid aliud quàm seditionem & discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur. hinc confusi pedites equitesque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quam imperia ducum sciscitando, res militares continentur. Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & animus sit: mihi consilium, & virtutis vestræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. cæteri abolete memoriam fœdissimæ noctis, nec illas adversus senatum voces ullus unquam exercitus audiat. Caput imperii, & decora omnium provinciarum ad pœnam vocare, non hercle illi, quos nunc maximè Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Ulline Italiæ alumni, & Romana verè juventus, ad sanguinem & cædem deposcerent ordinem, cujus splendore & gloria, sordes & obscuritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupavit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: senatus nobiscum est. Sic fit, ut hinc Resp. inde hostes Reip. constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc urbem, domibus & tectis & congestu lapidum stare

creditis? Mutá iſta & inania intercidere ac reparari promiſcuè poſſunt: Æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum veſtra ſalus, incolumitate ſenatus firmatur. Hunc auſpicato à parente & conditore urbis noſtræ inſtitutum, & à regibus uſque ad principes continuum & immortalem, ſicut à majoribus accepimus ſic poſteris tradamus. Nam ut ex vobis ſenatores, ita ex ſenatoribus principes naſcuntur.

ORATIO OTHONIS. Ex libro II. Hiſt.

ARGUMENTUM.

Certabant de imperio Otho & Vitellius, ille de retinendo, hic de occupando. Ad manus ventum eſt. Victoria penes Vitellium fuit, ſed ea minime incruenta. Magnam enim cladem eo prælio acceperat. Itaque rogant Othonem ſui, ne frangatur animo, nec in rebus adverſis contrahatur, ſed bellum reparet. Non deeſſe vires; recentes venire legiones: animos vero nuſquam alacriores, modo ne ipſe deſpondeat. Otho qui jam de morte conſciſcenda cogitaſſet, recuſat: & cauſas, cur nolit uti ad hoc eorum obſequio, affert duas. Unam, quod imperium deſperet ſibi fore diuturnũ: alterum, quod, ne ſi retineri quidem poſſe ſperet, tamen velit civili ſanguine & tam fœdis cædibus partium habere. Itaq; cedere adverſario velle perſeverat.

HUNC, *inquit*, animum, hanc virtutem veſtram ultro periculis objicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus ſpei oſtenditis, ſi vivere placeret, tanto pulchrior mors erit. Experti invicem ſumus, ego ac fortuna, ne tempus computaveritis. Difficilius eſt temperare felicitati, qua te non putes diu uſurum. Civile bellum à Vitellio cœpit; & ut de principatu certaremus armis, initium illic fuit: ne plus quam ſemel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem poſteritas æſtimet. Fruetur Vitellius fratre, conjuge, liberis:

ris: mihi non ultione, neque ſolatiis opus eſt. Alii diutius imperium tenuerint; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, ſterni rurſus, & Reipub. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tanquam perituri pro me fueritis. Sed eſte ſuperſtites, nec diu moremur, ego incolumitatem veſtram, vos conſtantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignaviæ eſt. Præcipuum deſtinationis meæ documentum habete, quod de nemine queror; Nam incuſare Deos vel homines, ejus eſt, qui vivere velit.

ORATIO
MUTIANI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Imperabat oppreſſo Othone Vitellius. Ejus imperium indignè ferebant nobiliſſimi homines, & ad alium transferri cupiebant: maxime vero Mutianus, magni vir nominis, impulit Veſpaſianum ad deturbandum Vitellium, & invadendum dominatum. Ejus conſilii ſumma hac oratione eſt concluſa. Autor eſt, ei ne tantam labem patiatur imperio Romano inuri, ut illud ab homine indigniſſimo & impuriſſimo teneatur. Tota oratio conſiſtit in cauſis ſuſcipiendis, & in adjumentis rei perficiendæ. Cauſas ſuſcipiendi affert: turpitudinem qua contaminatum eſſet imperium ab homine fœdiſſimo: nobilitatem generis, ſplendorem, virtutem in Veſpaſiano, illuſtres ejus liberos. Imperium Vitellii non tantum ignominioſum eſſe, ſed etiam illis periculoſum. Facultates vero perficiendi affert, ſtudium multorum in eum, robur legionum firmiſſimarum.

OMNES, qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt, æſtimare debent; an quod inchoatur, Reipub. utile, ipſis glorioſum aut promptum effectu, aut certe non arduum ſit. Simul ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt, adjiciatne conſilio periculum ſuum: & ſi fortuna cœptis affuerit, cui ſummum decus acquiratur.

Ego te Vespasiane ad imperium voco, tàm salutare Reipub. quàm tibi magnificum, juxta Deos, in tua manu positum est. Nec speciem adulantis expaveris, à contumelia quàm à laude propius fuerit, post Vitellium eligi. Non adversus divi Augusti acerrimam mentem, nec adversus cautissimam Tiberii senectutem; nec contra Caji quidem, aut Claudii, vel Neronis, fundatam longo imperio domum exsurgimus? Cessisti etiam Galbæ imaginibus: Torpere ultrà, & polluendam perdendamque Rempub. relinquere, sopor & ignavia videretur, etiamsi tibi, quàm inhonesta, tàm tuta servitus esset. Abiit jam & transvectum est tempus, quo posses videri concupisse. Confugiendum est ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? Splendidior origine quàm nos sumus, fateor: Sed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus est apud timentem, quisquis timetur. Et posse ab exercitu principem fieri; sibi ipse Vitellius documento est, nullis stipendiis, nulla militari fama, Galbæ odio provectus. Ne Othonem quidem ducis arte aut exercitus vi, sed præpropera ipsius desperatione victum, jam desiderabilem & magnum principem fecit. Cum interim spargit legiones; exarmat cohortes, nova quotidie bello semina ministrat. Siquid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comessationibus, & principis imitatione, deteritur. Tibi è Judæa & Syria & Ægypto novem legiones integræ; nulla acie exhau-

exhaustæ, non discordia corruptæ : sed firmatus usu miles, & belli domitor externi. Classium, alarum, cohortium robora ; & fidissimi reges, & tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultra arrogabo, quam ne post Valentem ac Cæcinnam numeremur. Ne tamen Mucianum socium spreveris, quia æmulum non experiris: Me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphalè nomen, duo juvenes, capax jam imperii alter ; & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Absurdum fuerit, non cedere imperio ei cujus filium adoptaturus essem, si ipse imperarem. Cæterum inter nos non idem prosperarum adversarumque rerum ordo erit. Nam si vincimus, honorem quem dederis habebo: discrimen, ac periculum, ex æquo partiemur. Imò ut melius est, tu hos exercitus rege ; mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie disciplina victi, quam victores agunt : Hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit ; illi per fastidium & contumaciam hebescunt. Aperiet & recludet, contecta & tumescentia victricium partium vulnera, bellum ipsum. Nec mihi major in tua vigilantia, parsimonia, sapientia, fiducia est, quàm in Vitellii torpore, inscitia, sævitia. Sed & meliorem in bello causam, quàm in pace habemus. Nam qui deliberant, desciverunt.

ORATIO
CURTII MONTANI. Ex libro IV. Hist.

ARGUMENTUM.

Aquilius Regulus Neroni se ministrum in crudelitate præbuerat, & per eum fuerat eversa Crassorum & Orphiti, clarorum hominum, domus, quum is crimen illorum, cujus tamen particeps fuerat, detulisset. Inde magna erat ei conflata invidia. Et quum in alios qui ejusdem crudelitatis fuerant, animadversum esset, hic quoque reus est factus ab uxore & liberis Crassi. Sed pro eo dicebat frater Vipsanus Messala: & invidiam deprecando jam quodammodo restinxerat. Ibi Curtius Montanus exarsit, & in reum hac oratione vehementissime est invectus, præstitam tyranno operam exaggerans, crudelitatem, rapinas, libidinem, vexationem innocentum, truculentam & funestam vocem ad incitandam tyranni sævitiam objiciens. Pestes esse Reipub. & semina tyrannidis id genus homines: ad quæ extirpanda senatum impellit.

OCCURRIT *truci oratione Curtius Montanus, eo usque progressus, ut, post cædem Galbæ, datam interfectori Pisonis pecuniam à Regulo, appetitumque morsu Pisonis caput objectaret.* Hæc certè, *inquit,* Nero non coëgit, nec dignitatem aut ista salutem sævitia redemisti. Sane toleremus istorum defensiones: qui perdere alios quàm periclitari ipsi maluerunt. Te securum reliquerat exul pater, & divisa inter creditores bona: nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupisceret Nero, nihil quod timeret. Libidine sanguinis & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium & nullis defensionibus expertum, cæde nobili imbuisti. cum ex funere Reipublicæ, raptis consularibus spoliis, septuagies sestertio saginatus, & sacerdotio fulgens, innoxios pueros, illustres senes, conspicuas fœminas eadem ruina pro-

prosterneres: quum segnitiam Neronis incusares, quòd per singulas domos seque & delatores fatigaret: posse universum senatum una voce subverti. Retinete Patres conscripti, & reservate hominem tam expediti consilii, ut omnis ætas instructa sit & quomodo senes nostri, Marcellum Crispum; juvenes, Regulum imitentur. Invenit etiam æmulos infelix nequitia. Quid si floreat vigeatque? Et quem adhuc quæstorium offendere non audemus, prætorium & consularem visuri sumus? An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Cajo superstites fuerunt: quum interim intestabilior & sævior exortus est. Non timemus Vespasianum: ea principis ætas, ea moderatio. Sed diutius, P. C. nec jam ille senatus sumus, qui occiso Nerone, delatores & ministros, more majorum puniendos flagitabat. Optimus est post malum principem dies primus.

ORATIO

LEGATI TENCTERORUM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Deleto Romanorum exercitu à Germanis, & depulso eorum jugo initum est consilium à Germanis de Agrippinensi colonia, quæ in Romanorum imperio permanebat, Excindi eam placebat nonnullis: mitius agendum alii censuerunt, satisque habuerunt eam ad societatem Germanorum revocare. Ea re missa est ab iis legatio, cujus princeps hanc orationem in illius coloniæ concilio habuit. Gratulatus est illis libertatem: mandata exposuit Germanorum de mœnibus diruendis, Romanorum reliquiis tollendis, & eorum bonis publicandis, vectigalibus abrogandis, quæ pensitabant Romanis, de commerciis secum communicandis, de institutis Germaniæ restituendis.

REDISSE vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus Deis, sed præcipuo Deorum Marti grates agimus; Vobisque gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis. nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cœlum quodammodo ipsum, clauserant Romani: ut colloquia congressusque nostros arcerent; vel, quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi, sub custode & pretio coiremus. Sed ut amicitia societasque nostra in æternum rata sint: postulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta servitii, detrahatis. Etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur. Romanos omnes, in finibus vestris trucidetis. Haud facile libertas, & domini miscentur. Bona interfectorum, in medium cedant; ne quis occulere quidquam, aut segregare causam suam possit. Liceat nobis vobisque utramque ripam colere, ut olim majoribus nostris. Quomodo lucem diemque omnibus hominibus; ita omnes terras fortibus viris, natura aperuit. Instituta cultumque patrium resumite, abruptis voluptatibus quibus Romani plus adversus subjectos quam armis valent. Sincerus & integer, & servitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut aliis imperitabitis.

ORATIO
AGRIPPINENSIUM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondent legatis Romanorum Agrippinenses, ancipiti sententia inter metum Germanorum & Romanorum. Itaque eorum quæ illi

illi edixerant, nonnulla concedunt, alia excusant. In muris opponunt securitatem: in Romanorum cædibus faciendis, conjunctionem & vetustatem, & jus consanguinitatis. De vectigalibus, commerciis & institutis legatis, quæ proposuerant, assentiuntur.

QUÆ prima libertatis facultas data est, avidius quàm cautius sumpsimus, ut vobis cæterisque Germanis consanguineis nostris jungeremus. Muros civitatis, congregantibus se cum maximè Romanorum exercitibus, augere nobis quàm diruere tutius est. Si qui ex Italia aut provinciis alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellum absumpsit: vel in suas quisque sedes refugere. Deductis olim, & nobiscum per connubium sociatis, quique mox provenere, hæc patria est. Nec vos adeo iniquos existimamus, ut interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros velitis. Vectigal & onera commerciorum, resolvimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes: donec nova & recentia jura, in vetustatem & consuetudinem vertantur. Arbitrum habebimus Civilem & Velledam, apud quos pacta sancientur.

ORATIO CERIALIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Bellum gerebat adversus Germanos exercitus Romanus nomine & auspiciis Vespasiani Cæsaris. Hujus belli summa penes Petilium Cerialem erat. Desciverant autem ab imperatore legiones aliquot ex Gallis conscriptæ, seque ad hostes contulerant, quorum erant duces Civilis Classicus, & Tutor. Re bene è Ceriali gesta, quamvis debellatum nondum erat, male tamen agebatur cum hostibus. In perfidos & desertores ut animadverteretur plerique urgebant.

Lenius tamen Treviros, qui ab hostibus fuerant, accepit Cerialis. Accitæ deinde sunt legiones illæ. Eas magnus supplicii terror invaserat, sed nihil in eas statuendum sibi gravius putavit. Cerialis, deditque facti impunitatem. Verum hac oratione cohortatus est eas ad fidem in Cæsarem constantius inposterum colendam. Belli causas repetiit, ostendit justas, necessarias, summa æquitate nixas. Æquitatem & clementiam imperii inculcavit. Officii commonefecit, ut parerent imperio Romano, quod salutare sibi esse intelligerent, quippe in fide essent & tutela Romanorum.

NEQUE ego unquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem armis affirmavi. Sed quia apud vos verba plurimum valent, bonaque ac mala non sua natura, sed vocibus seditiosorum æstimantur; statui pauca disserere, quæ profligato bello, utilius sit vobis audisse, quàm nobis dixisse. Terram vestram cæterorumque Gallorum ingressi sunt duces imperatoresque Romani nulla cupidine, sed majoribus vestris invocantibus, quos discordiæ usque ad exitium fatigabant. & acciti auxilio Germani sociis pariter atque hostibus servitutem imposuerant. Quot præliis adversus Cymbros Teutonesque, quantis exercituum nostrorum laboribus, quove eventu Germanica bella tractaverimus, satis clarum. Nec ideo Rhenum insedimus, ut Italiam tueremur: sed ne quis alius Arioyistus regno Galliarum poteretur. An vos chariores Civili Batavisque & Transrhenanis gentibus creditis, quàm majoribus eorum patres avique vestri fuerunt? Eadem semper causa Germanis transcendendi in Gallias, libido atque avaritia & mutandæ sedis amor: ut relictis paludibus & solitudinibus

bus ſuis, fœcundiſſimum hoc ſolum voſque ipſos poſſiderent. Cæterum libertas & ſpecioſa nomina prætexuntur. Nec quiſquam alienum ſervitium & dominationem ſibi concupivit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet; Regna bellaque per Gallias ſemper fuere, donec in noſtrum jus concederetis. Nos quanquam totiens laceſſiti, jure victoriæ id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium ſine armis; neque arma ſine ſtipendiis; neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt. Cætera in communi ſita ſunt: Ipſi plerumque legionibus noſtris præſidetis: Ipſi has aliaſque provincias regitis. nihil ſeparatum, clauſumve. Et laudatorum principum uſus ex æquo, quamvis procul agentibus: Sævi proximis ingruunt. Quomodo ſterilitatem, aut nimios imbres & cætera naturæ mala, ita luxum vel avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines: Sed neque hæc continua, & meliorum interventu penſentur. niſi forte Tutore & Claſſico regnantibus, moderatius imperium ſperatis, aut minoribus quàm nunc tributis parabuntur exercitus, quibus Germani Britannique arceantur. Nam pulſis (quod Dii prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter ſe gentium exiſtent? Octingentorum annorum fortuna diſciplinaque, compages hæc coaluit: quæ convelli ſine exitio convellentium non poteſt. Sed vobis maximum diſcrimen, penes quos aurum

&

& opes, præcipuæ bellorum causæ. Proinde pacem & urbem, quam victi victoresque eodem jure obtinemus, amate, colite. Moneant vos utriusque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quam obsequium cum securitate malitis.

ORATIO
CIVILIS, SED MUTILATA. Ex lib. v. Histor.

ARGUMENTUM.

Civilis perfuga à Romanis ducem se Batavis adversus Romanos præbuerat. Bellum diuturnum vario eventu gesserat, tamen multo pluribus acceptis cladibus quam illatis. Itaque attritis Batavorum viribus, Certalis Romanus dux, flectendos sibi potius ad ditionem subeundam monendo, quam diutius urgendo, duxit. Tentavit, & rem confecit. Convenit inter Batavos ut colloquio dies diceretur. Ad quod quum esset ventum, habuit hanc pro se orationem Civilis, cujus tamen bona pars injuria temporum intercidit. Hic purgandi sui causa, aliqua saltem ex parte, repetit altius causas belli à se primum suscepti, ut omnes turpis proditionis avertat à se suspiciones.

SI apud Vitellii legatum defenderer, neque facto meo venia neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Vespasianum vetus mihi observantia: & quum privatus esset, amici vocabamur. Hoc primo Antonio notum, cujus epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gallica juventus Alpes transcenderent. Quæ Antonius absens, Hordeonius Flaccus præsens monebat, arma in Germania movi, quæ Mucianus in Syria, Aponius in Mœsia, Favianus in Pannonia.

Ex

Ex vita Agricolæ à CORN. TACITO prodita.

GALGACI ORATIO

ARGUMENTUM.

Intulit bellum Britannis Iulius Agricola nomine Romani imperatoris. Illi lacessiti ad restinguendum belli incendium magnis animis concurrerunt, ducemque habuerunt nomine Galgacum. Is contractis copiis, eum hoste confligendum censuit: sed prius animos multitudinis oratione esse firmandos. Itaque convocatam suorum concionem hortatus est ut strenuè bellum compescerent. Ejus tota oratio in eo posita est, ut eos & posse & debere hostem propulsare ostendat: defensionem & facilem esse & necessariam. Idcirco belli æquitatem & necessitatem docet. Invehitur in hostium aviditatem. Sua nisi flagitiose deseri ab ipsis non posse probat. A servitute voluntaria subeunda deterret, idque à dominorum superbia & innata genti illi libertate. Comparatione & exemplis multo infirmiorum quorundam probat, libertatem eos posse à servitute & jugo hostium defendere. Romanorum vires extenuat & contemnit. Avita fortitudine proposita, eos dimittit.

QUOTIES causas belli & necessitatem nostram intueor, magnus mihi animus est, hodiernum diem, consensumque vestrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & universi servitutis expertes: & nullæ ultra terræ, ac ne mare quidem securum, imminente nobis classe Romana. Ita prælium atque arma quæ fortibus honesta, eadem etiam ignavis tutissima sunt. Priores pugnæ quibus adversus Romanos varia fortuna certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant: quia nobilissimi totius Britanniæ, eoque in ipsis penetralibus siti, nec servientium littora aspicientes, oculos quoque à contactu domina-

minationis inviolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos recessus, ipse ac sinus famæ in hunc diem defendit. Nunc terminus Britanniæ patet, atque omne ignotum pro magnifico est. Sed nulla jam ultra gens, nihil nisi fluctus & saxa: Et interiores Romani, quorum superbiam frustra per obsequium & modestiam effugeris: raptores orbis; postquam cuncta vastantibus defuere terræ, & mare scrutantur: Si locuples hostis est, avari: si pauper, ambitiosi; quos non oriens, non occidens satiaverit: Soli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiscunt. auferre, trucidare, rapere falsis nominibus, imperium; Atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse voluit; hi per delectus alibi servituri auferuntur. Conjuges sororesque, etsi hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hospitum polluuntur. Bona fortunasque, in tributum egerunt; in annonam, frumentum, corpora ipsa ac manus, silvas ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata servituti mancipia semel veneunt, atque ultro à dominis aluntur? Britannia servitutem suam quotidie emit; quotidie pascit. Ac sicut in familia recentissimus quisq; servorum & conservis ludibrio est: sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, novi nos & viles in excidium petimur. Neque enim arva nobis, aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reserve-

ſervemur. Virtus porrò ac ferocia ſubjectorum ingrata imperantibus. Et longinquitas ac ſecretum ipſum quo tutius, eo ſuſpectius. Ita ſublata ſpe veniæ, tandem ſumite animum, tam quibus ſalus, quàm quibus gloria chariſſima eſt. Brigantes, fœmina duce, exurere coloniam, expugnare caſtra; ac niſi felicitas in ſocordiam vertiſſet, exuere jugum potuere: nos integri & indomiti, & libertatem non in præſentia laturi, primo ſtatim congreſſu non oſtendemus quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit? An eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace laſciviam adeſſe creditis? Noſtris illi diſſenſionibus ac diſcordiis clari, vitia hoſtium in gloriam exercitus ſui vertunt: quem contractum ex diverſiſſimis gentibus, ut ſecundæ res tenent, ita adverſæ diſſolvent, niſi ſi Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum pleroſque dominationi alienæ ſanguinem commodantes, diutius tamen hoſtes quàm ſervos, fide & affectu teneri putatis: Metus & terror eſt, infirma vincula charitatis, quæ ubi removeris, qui timere deſierint, odiſſe incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis ſunt: Nullæ Romanos conjuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi ſunt: aut nulla pleriſque patria, aut alia eſt: Paucos numero circum trepidos ignorantia, cœlum ipſum ac mare & ſilvas, ignota omnia, circumſpectantes, clauſos quodammodo ac vinctos alii nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aſpectus, & auri fulgor

fulgor atque argenti, quod neque tegit neque vulnerat. In ipsa hostium acie inveniemus nostras manus. Agnoscent Britanni suam causam: recordabuntur Galli priorem libertatem: deserent illos cæteri Germani, tanquam nuper Usipii reliquerunt. Nec quicquam ultra formidinis, vacua castella, senum coloniæ, inter male parentes & injuste imperantes, ægra municipia & discordantia. Hic dux, hic exercitus: ibi tributa & metalla, & cæteræ servientium pœnæ: quas in æternum proferre, aut statim ulcisci, in hoc campo est. Proinde ituri in aciem, & majoreis vestros, & posteros cogitate.

ORATIO AGRICOLÆ. Ibidem..

ARGUMENTUM.

Vt suos cohortatione ad pugnam incenderat Galgacus, sic Iulius Agricola, dux Romanarum copiarum, metum & cunctationem omnem eripere suis cohortando conatur. De belli æquitate hoc tantum dicit fuisse aliquot ante annis commotum & gestum ab iisdem illis militibus: nunc idem redintegratum geri. Lubet igitur eos parem animorum præsentiam concipere, quam superioribus prælis adversus eosdem hostes attulerint. Admonet pristinæ gloriæ, quæ sit illustranda virtute, non obruenda ignavia. Reliqua est oratio in despiciendis hostibus, quorum infirmas vires ostendit: unde exacuendorum animorum facultatem sumit.

OCTAVUS annus est; commilitones, ex quo virtute & auspiciis imperii Romani, fide atque opera vestra Britanniam vicistis. Tot expeditionibus, tot præliis seu fortitudine adversus hostes, seu patientia ac labore penè adversus ipsam rerum naturam opus fuit: neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egressi, ego veterum legatorum, vos priorum exer-

exercituum terminos, finem Britanniæ non fama nec rumore, sed castris & armis tenemus. Inventa Britannia, & subacta. Equidem in agmine, quum vos paludes montesve & flumina fatigarent, fortissimi cujusque vocem audiebam, Quando dabitur hostis? Quando acies? Veniant à latebris suis extrusi. Et vota virtusque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eadem victis adversa. Nam ut superasse tantum itineris, silvas evasisse, transisse æstuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculosissima quæ hodie prosperrima sunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem abundantia, sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, jampridem mihi decretum est, neque exercitus neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vita potior; & incolumitas ac decus eodem loco sita sunt. Nec inglorium fuerit, in ipso terrarum ac naturæ fine recidisse. Si novæ gentes atque ignota acies constitissent, aliorum exercituum exemplis vos hortarer, nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. Ii sunt quos proximo anno unam legionem furto noctis aggressos, clamore debellastis: ii cæterorum Britannorum fugacissimi, ideoque tamdiu superstites. Quomodo silvas saltusque penetrantibus, fortissimum quodq; animal robore, pavida & inertia ipso agminis sono pelluntur: sic acerrimi Britannorum jampridem ceciderunt,

runt, reliquus est numerus ignavorum & metuentium. Quosquos tandem invenistis, non restiterunt, sed deprehensi sunt novissimi, ideo extremo metu corpora defixere in his vestigiis, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis. Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem. Approbate Reipub. nunquam exercitui imputari potuisse, aut moras belli, aut causas rebellandi.

ORATIONES
Ex Q. CURTIO collectæ.

ORATIO CHARIDEMI.
Ex libro III.

Charidemus Atheniensis, exulans apud Darium Persarum Regem, contracto ab eo numeroso exercitu adversus Alexandrum Macedonum regem, sententiam de apparatu universo rogatus, liberius quam felicius respondet, sibi exercitum illum, etsi numero superiorem, tamen virtute longe inferiorem videri.

VERUM, *inquit*, & tu forsan audire nolis, & ego, nisi nunc dixero, aliàs nequaquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, hæc tot gentium & totius orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis: Nitet purpura, aurumque fulget armis & opulentia, quantam qui oculis non subjecerint, animis concipere non possunt. Sed Macedonum acies torva sanè & inculta, clypeis hastisque immobiles cuneos, & conserta robora virorum

teget. Ipsi phalangen vocant peditum stabile agmen. Vir viro, armis arma conserta sunt: ad nutum momentis intenti, sequi signa, ordines servare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt: obsistere, circuire, discurrere in cornu, mutare pugnam, non duces magis quam milites callent. Et ne auri argentique studio teneri putes, adhuc illa disciplina paupertate magistra stetit. Fatigatis humus cubile est: cibus, quem occupant, satiat. tempora somni arctiora quàm noctis sunt. Jam Thessali equites, & Acarnanes Ætolique, invicta bello manus, fundis, credo, & hastis igne duratis, repellentur. Pari robore opus est. In illa terra, quæ hos genuit, auxilia quærenda sunt. Argentum istud atque aurum, ad conducendum militem mitte.

ORATIO
LEGATORUM DARII, ad Alexandrum.
Ex lib. IV.

ARGUMENTUM.

Darius, & armis jam duobus præliis ab Alexandro victus, & admiratione virtutis commotus, nuntiata illius humanitate, & lenitate erga captivas mulieres, inprimis vero erga uxorem, cui ille mortuæ non secus ac conjugi illacrymarat. Legatos ad eum de pace mittit, qui æquis conditionibus, si ad eas adduci possit, cum eo transigant. Ii ad eum quum venissent, ad exponendam legationem hac oratione sunt usi, qua eum, & blande prolixeque pollicendo, & graviter commonefaciendo, ad pacem flectere sunt conati.

DARIUM, *inquit*, ut pacem à te jam hoc tertio peteret, nulla vis subegit; sed justitia & continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus, nisi quòd sine illo sunt, captos

captos esse non sensit. Pudicitiæ earum, quæ supersunt, curam, haud secus quàm parens agens, reginas appellas, speciem pristinæ fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit quum dimitteremur ab eo: & ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulturæ ejus moraretur. Ecquid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? Quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt? Antea imperio tuo finem destinabat Halym amnem, qui Lydiam terminat. Nunc, quicquid inter Hellespontum & Euphratem est, in dotem filiæ offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obsidem retine. Matrem, & duas virgines filias redde. Pro tribus corporibus xxx. millia talentum auri precatur, accipias. Nisi moderationem animi tui notam haberem, non dicerem hoc esse tempus, quo pacem non dare solum, sed etiam occupare deberes. Respice, quantum post te reliqueris, intuere quantum petas. Periculosum est prægrave imperium: difficile est continere quod capere non possis. Videsne ut navigia quæ modum excedunt, regi nequeant? Nescio an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt. Facilius est quædam vincere, quàm tueri. Quàm, hercule, expeditius manus nostræ rapiunt, quàm continent! Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest, minus jam misericordiæ tuæ licere, quam licuit.

ORA-

ORATIO PARMENIONIS AD ALEXANDRUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Parmenio magna apud regem gratia constitutus, adhibitus ad regis deliberationem, de legatorum Darii postulatione sententiam dicit, qua Alexandro author est, ut ad eas pacis conditiones, quas ferebat Darius descendat: pacem bello anteponat: & malit certa præmia à Dario accipere, quam bello majora, ac minus certa quærere.

ANTE suasissem, *ait*, ut captivos apud Damascum redimentibus redderes; *Ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis, qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus.* Et nunc magnopere censerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, triginta millibus talentis auri permutes. *Opimum regnum occupari posse conditione, non bello: nec quemquã aliũ inter Istrum & Euphratem possedisse terras, ingenti spatio intervalloque discretas. Macedoniam quoque respiceret potius, quàm Bactra & Indos intueretur.*

ORATIO ALEXANDRI AD LEGATOS DARII.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Refutato Parmenione, respondet legatis Darii Alexander, qui pacis præmia, si pace uti vellet, obtulerant. Ea Alexander omnia & pacis conditiones repudiat duabus de caussis: quod Darii insidiis appetitus sit, & quod sua jam, & à se occupata, sibi offerantur. Se ita ab armis discessurum dicit, si ille se suaque omnia victoris arbitrio dedat.

NUNTIATE Dario gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse. & me, quæ fecerim clementer & liberaliter, non amicitiæ ejus tribuisse, sed naturæ meæ: nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires

contendere. Bellum cum captivis & fœminis gerere non soleo ; armatus sit oportet , quem oderim. Quod si saltem pacem bona fide peteret , deliberarem forsitan an darem. Verum enimvero , cum modò milites meos literis ad proditionem , modò amicos ad perniciem meam pecunia sollicitet, ad internecionem mihi persequendus est , non ut justus hostis , sed ut percussor veneficus. Conditiones vero pacis quas fertis, si accepero, victorem eum faciunt. Quæ post Euphratē sunt, liberaliter donat. Ubi igitur me affamini? nempe obiliti estis. Nam ultra Euphratem sum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum castra mea transeunt. Hinc me depellite , ut sciam vestrum esse quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam suam , nempe quam scio alicui servorum ejus nupturam. Multum verò mihi præstat, si me Mazæo generum præponit. Ite , nuntiate regi vestro, & quæ amisit, & quæ adhuc habet, præmia esse belli. Hoc repente utriusque terminos regni , ad quemque habiturum , quod proximæ lucis assignatura fortuna est; & me in Asiam non venisse , ut ab aliis acciperem , sed ut aliis darem. Si secundus, & non par mihi vellet haberi , facerem forsitan quæ petit. Cæterum nec mundus duobus solibus potest regi, nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditionem hodie , aut in crastinum bellum paret : nec aliam sibi, quàm expertus est, polliceatur fortunam.

ORA-

ORATIO
DARII AD MILITES. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Dimicaturus acie jam tertium adversus Macedonas Darius, suos ad prælium præsenti animo capessendum hortatur, propositis iis quæ in deliberando gravissima sunt, salutis conjugum, liberorum, libertatis defensione: de quibus omnibus aut amittendis aut recuperandis hoc prælio decernant. Clades acceptas commemorat, quo illis res redierit ostendit. Et ne superiorum cladium recordatio debilitet animos, extenuat ac despicit virtutem, res gestas, vires Alexandri. Denique mixtis cohortatione precibus eos animat.

TERRARUM, *inquit*, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Hellespontus, paulo antè domini; jam non de gloria, sed de salute, & quod saluti præponitis, de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus. In Cilicia victos Syria poterat excipere. Magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eo, unde pulsis ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt. Non incolas suos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem, parata hostibus præda, nisi pro carissimis pignoribus corpora opponitis. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem pene immensa planities vix caperet, comparavi. equos, arma distribui. commeatus, ne tantæ multitudini deessent, providi. locum, in quo acies explicari posset, elegi. Cætera in ve-

ſtra poteſtate ſunt : audete modò vincere, famamque, (infirmiſſimum adverſus fortes viros telum) contemnite. Temeritas eſt quam adhuc pro virtute timuiſtis: quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amiſſo aculeo, torpet. Hi verò campi deprehendêre paucitatem, quam Ciliciæ montes abſcondebant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhauſtam. Nam ultimi, quos locavit averſos, terga jam præbent. Obteri mehercule equorum ungulis poſſunt, etiamſi nil præter falcatos currus emiſero. & bello vicerimus, ſi vincimus prælio. Nam ne illis quidem ad fugam locus eſt. Hinc Euphrates, illinc Tigris prohibet incluſos: & quæ antea pro illis erant, in contrarium converſa ſunt. Noſtrum mobile & expeditum agmen eſt, illud præda grave. Implicatos ergo ſpoliis noſtris trucidabimus : eademque res & cauſa victoriæ erit, & fructus. Quòd ſi quem è vobis nomen gentis movet, cogitet Macedonum illic arma eſſe, non corpora. Multum enim ſanguinis invicem hauſimus, & ſemper gravior in paucitate jactura eſt. Nam Alexander quantuſcunque ignavis & timidis videri poteſt, unum animal eſt, &, ſi quid mihi creditis, temerarium & vecors; adhuc noſtro pavore, quàm ſua virtute felicius. Nihil autem poteſt eſſe diuturnum, cui non ſubeſt ratio. Licet felicitas adſpirare videatur, tamen ad ultimum temeritati non ſufficit. Præterea breves

breves & mutabiles vices rerum ſunt, & fortuna nunquam ſimpliciter indulget. Forſitan ita Deorum fata ordinaverunt, ut Perſarum imperium, quod ſecundo curſu per CCXXX. annos ad ſummum faſtigium evexerant, magno motu concurrerent magis, quàm affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in proſperis rebus oblivio eſt. Modò Græcis ultrò bellum inferebamus: nunc in ſedibus noſtris propulſamus illatum. Jactamur invicem varietate fortunæ. Videlicet imperium, quia mutuò affectamus, una gens non capit. Cæterùm etiamſi ſpes non ſubeſſet, neceſſitas tamen ſtimulare deberet. Ad extrema perventum eſt. Matrem meam, duas filias, Ochum in ſpem hujus imperii genitum, illos principes, illam ſobolem regiæ ſtirpis, duces veſtros, regum inſtar vinctos habet; niſi, quod in vobis eſt, ipſe ego majore parte captivus ſum. Eripite viſcera mea ex vinculis, reſtituite mihi pignora, pro quibus ipſe mori non recuſo. Parentem, liberos (nam conjugem in illo carcere amiſi) credite nunc omnes, extendere ad vos manus, implorare patrios Deos, opem veſtram, miſericordiam, fidem expoſcere, ut ſervitute, ut compedibus, ut precario victu ipſos liberetis. An creditis æquo animo iis ſervire, quorum reges eſſe faſtidiunt? Video admoveri hoſtium aciem: ſed quo propius diſcrimen accedo, hoc minus iis quæ dixi, poſſum eſſe contentus. Precor vos

per Deos patrios, æternumque ignem, qui præfertur altaribus, fulgoremque solis intra fines regni mei Orientis, per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydisque imperium primus in Persidem intulit, vindicate ab ultimo dedecore nomen gentemque Persarum. Ite alacres & spe pleni; ut quam gloriam accepistis à majoribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris jam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contempserit: timidissimum quemque consequitur. Ipse non patrio more solum, sed etiam, ut conspici possim, curru vehor. Nec recuso, quo minus imitemini me, sive fortitudinis exemplum, sive ignaviæ fuero.

ORATIO
EUCTEMONIS CYNÆI. Ex libro v.

ARGUMENTUM.

Graeci captivi ad quater mille, quum crudelissimè essent à Persis accepti, & fœda corporum laceratione deturbati, se in Alexandri fidem qui tum eas partes vincendo peragrabat, contulerunt, dubii tamen quid potissimum ab eo contenderent. Qua de re quum anceps esset consilium, aut in iis locis considendi, aut patriæ repetendæ, dictæ sunt in utramque partem sententiæ. Euctemoni huic placet, in iis regionibus habitandi domicilium ab Alexandro postulare, tum quia imbecillitas corporum jactationem viæ ferre non posset, tum quia ita deformati ne honeste quidem in suorum conspectum prodire possent.

NOs, qui modo ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc simplicitas nostra est, supplicia quorum nos pudeat magis, an pœniteat, incertum est, ostentare Græciæ velut lætum spectaculum cupi-

cupimus. At ii optimè miserias ferunt, qui abscondunt: nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quàm solitudo, & status prioris oblivio. Nam qui multum in suorum misericordia ponunt, ignorant quàm celeriter lacrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit: nam & calamitas querula est, & superba felicitas. Ita suam quisque fortunam in consilio habet, cum de aliena deliberat: & nisi mutuò essemus miseri, olim alius alii potuissemus esse fastidio. Quid mirum est, fortunatos semper parem quærere? Obsecro vos, olim vita defuncti, quæramus locum, in quo hæc semesa membra obruamus, ubi horribiles cicatrices celet exilium. Ingrati prorsus conjugibus, quas juvenes duximus, revertemur. Liberi in flore & ætatis & rerum, & fratres, agnoscent ergastuli detrimenta: Et quota pars nostri tot obire terras potest? Procul Europa in ultima Orientis relegati, senes, debiles, majore membrorum parte mutilati, tolerabimus scilicet quæ armatos & victores fatigaverunt? Conjuges deinde, quas capitis sors & necessitas unicum solatium applicuit, parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus? Cum his venientes nemo agnoscere volet. Relinquemus ergo extemplo præsentium pignora, cum incertum sit, an visuri simus ea quæ petimus? Inter hos latendum est, qui nos miseros nosse cœperunt.

ORATIO THEATI ATHENIENSIS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Vltro citroque, ut diximus, res est inter Græcos agitata, manerent, an patriam reviserent. Contrariæ sententiæ illi superiori autor est Theatus Atheniensis. Profectionem enim suadet posthabita deformitatis illius verecundia, itineris verò laboribus præ desiderio patriæ neglectis, & locorum in quibus essent, feritate proposita. Quamvis autem hæc oratio obliqua sit, quia tamen est ἀντιλογικὴ respondens videlicet superiori, non visa est prætereunda.

NEMINEM *pium habitu corporis suos æstimaturum, utique sævitia hostis, non natura calamitosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortunæ: tristem enim de mortalitate ferre sententiam, & desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit. Deos (quod ipsi nunquam ausi optare forent) offerre patriam, conjuges, liberos, & quicquid homines vel vita æstimant, vel morte redimunt, quin illi ex hoc carcere erumperent. Alium domi esse cæli haustum, alium lucis aspectum. mores, sacra, linguæ commercium etiam à barbaris expeti, quæ ingentia ipsi omissuri sint sua sponte, non ob aliud tam calamitosi, quàm quod illis carere coacti essent. Se certè rediturum ad penates, & in patriam, tantoque beneficio regis usurum. Si quos contuberni, liberorumque, quos servitus coëgisset agnoscere, amor detineret, relinquerent, quibus nil patria charius est.*

ORATIO DARII. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Darius quum jam ter adverso Marte pugnasset, exiguas hebere tantarum cladium reliquias, sed ne satis quidem eas exploratæ fidei,

fidei, tæderetque eum diuturnæ fugæ, quod in summa rerum desperatione fieri assolet, statuit postremo prælio de rerum summa decernere. Verum quia id non ante poterat, quàm suorum animos partim tentasset, partim confirmasset, hac oratione est usus; qua labantes aliorum animos retinere & conciliare, aliorum ægros consolari, omnium infirmos corroborare conatur. Suadet igitur ut tot calamitates uno vel secundo vel adverso prælio finiant. Sibi quidem certum esse ostendit hoc uno certamine aut emori aut clades acceptas sarcire.

SI me cum ignavis, *inquit*, & pluris qualemcunque vitam morte honesta æstimantibus fortuna junxisset, tacerem potius, quam frustra verba consumerem. sed majore quam vellem documento, & virtutem vestram & fidem expertus, magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis sim, quam dubitare an vestri similes adhuc sitis. Ex tot millibus, quæ sub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem persequuti estis. Fides vestra & constantia, ut regem me esse credam, facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant, non hercule qui tanto honore digni habeantur, sed ut præmiis eorum vestri solicitentur animi. Meam tamen fortunam quàm victoris maluistis sequi: dignissimi, quibus, si ego non possim, Dii pro me gratiam referant; & mehercule referent. Nulla erit tam surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cœlum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamsi consilium fugæ, à qua multum abhorret animus, agitassem, vestra tamen virtute fretus, obviam issem hosti. Quousque enim in regno exulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem, cum liceat experto

belli fortunam aut reparare quæ amisi, aut honesta morte defungi? Nisi fortè satius est expectare victoris arbitrium, & Mazæi, & Mithrenis exemplo, precarium accipere regnum nationis unius, ut jam malit ille gloriæ suæ, quam iræ obsequi. Nec Dii siverint, ut hoc decus mei capitis, aut demere mihi quisquam, aut condonare possit, nec hoc imperium vivus amittam. Idemque erit regni mei, qui & spiritus finis. Si hic animus, si hæc lex, nulli non parta libertas est: nemo è vobis fastidium Macedonum, nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem quam versatilis fortuna sit, documentum ipse sum. Nec immeritò mitiores vices ejus expecto. Sed si justa ac pia bella Dii aversantur, fortibus tamen viris licebit honeste mori. Per ego vos decora majorum, qui totius Orientis regna cũ memorabili laude tenuerunt, per illos viros quibus stipendium Macedonia quondam tulit, per tot navium classes in Græciam missas, per tot trophæa regum, oro & obtestor, ut nobilitate vestra gentisq; dignos spiritus capiatis, ut eadem constantia animorum, qua præterita tolerastis, experiamini quidquid deinde sors tulerit. Me certè in perpetuum, aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

ORATIO
NABARZANIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Darii orationi qua se in aciem descendere velle dixit, ab uno Nabarzane, qui inter purpuratos erat, reclamatum est. Is enim, ut qui primum

primum regem in vinculis habere, deinde imperii reliquias invadere cum participe ejusdem sceleris Besso moliretur, hac autem dimicatione conatus suos averti videret, regem ab eo conflictu deterrere voluit. Autor igitur est Dario perfidiosus suasor ut tantisper se imperio abdicet, dum alter susceptis gubernaculis feliciter rem gerat, & inclinatam restituat. Cæterum ad Bessum, conscium sceleris satrapen, sua sententia summam rerum defert.

SCio me, *inquit*, sententiam esse dicturum prima specie haudquaquam auribus tuis gratam. sed medici quoque graviores morbos asperis remediis curant: & gubernator, ubi naufragium timet, jactura, quidquid servari potest, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias, suadeo; sed ut te, ac regnum tuum, salubri ratione conserves. Diis adversis bellum inimus, & pertinax fortuna Persas urgere non desinit. Novis initiis & hominibus opus est. Auspicium & imperium alii trade interim, qui tam diu rex appelletur, donec Asia decedat hostis. Victor deinde regnum tibi reddat: hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta sunt. Indi & Sagæ in tua potestate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent, ut major belli moles supersit, quàm exhausta sit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non necessariam? Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quàm odisse vitam. Sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigrè ire satis est. Proinde si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus, præfectum regionis

ejus Bessum, regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus justo regi tibi fiduciarum restituet imperium.

ORATIO ALEXANDRI. Ex libro VI.

ARGUMENTUM.

Inclinatis jam animis multitudinis ad requietem laboriosa militia optandam, accesserat sparsus sine autore quidem, sed ex diuturniorum stativorum occasione excitatus missionis rumor. Qui etsi temere percrebuerat, tamen tanta fuerat omnium aviditate acceptus, ut jam totis castris à gregariis militibus reditus compararetur. Quæ res non mediocriter Alexandrum vix ea ingressum quæ animo & spe praceperat, perculit. Itaque proceribus per errorem incusatis, illis ipsis autoribus vulgus ab eo errore & cupiditate deducere hac oratione statuit. Qua leniter objurgat milites quod immaturum suarum victoriarum fructum velint percipere. Duas exponit consilii sui causas, cur nondum inceptis desistat. Neque quæ parta sint, retineri posse, nisi subactis hostibus qui supersint: & his domitis, multo uberiores victoriæ fructus ostendi, & sese offerre. Hæc nisi pacata teneri non posse: pacata vero secum multo his plura esse allatura. Eos prætereà ad persequendas de percussoribus Darii pœnas impellit.

MAGNITUDINEM rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minimè mirum est, & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurrere; ut omittam Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponnesum, quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioq; perdomui. Ecce orsi bellum ad Hellespontum, Jonas, Æolidem servitio Barbariæ impotentis exemimus. Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Pisides, Ciliciam, Syriam, Phœnicem, Armeniam, Persidem, Medos, Parthienem habemus in potestate. Plures provincias complexus sum, quàm alii urbes ceperunt. & nescio an enume-

numeranti mihi quasdam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque, si crederem satis certam esse possessionem terrarum quas tanta velocitate domuimus, ego verò, milites, ad penates meos, ad parentem sororesque & cæteros cives, vel renitentibus vobis erumperem, ut ibi potissimum parta vobiscū laude & gloria fruerer, ubi nos uberrima victoriæ præmia exspectant, liberorum, conjugum, parentumque lætitia, pax, quies: rerum, per virtutem partarum, secura possessio. Sed in novo, & (si verum fateri volumus) precario imperio, adhuc jugum ejus rigida cervice subeuntibus barbaris, tempore, milite opus est, dum mitioribus ingeniis imbuuntur; & efferatos mollior consuetudo permulcet. Fruges quoq; maturitatem statuto tempore exspectant. adeo etiam illa sensus omnis expertia, tamen sua lege mitescunt. Quid? creditis, tot gentes alterius imperio ac nomine assuetas, non sacris, non moribus, non commercio linguæ nobiscum cohærentes, eodem prælio domitas esse, quo victæ sunt? Vestris armis continentur, non suis moribus: & qui præsentes metuunt, in absentia hostes erunt. Cum feris bestiis res est, quas captas sed inclusas, quia ipsarum natura non potest, longior dies mitigat. Et adhuc sic ago, tanquam omnia subacta sint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit. Bactra non possidet solum parricida Bassus; sed etiam minatur. Sogdiani, Dahæ, Massagetæ, Sacæ, Indi, sui juris sunt.

Omnes

Omnes hi ſimul, ſi terga noſtra viderint, ſequentur. Illi enim ejuſdem nationis ſunt, nos alienigenæ & externi. Suis autem quique parent placidius, etiam cum is præeſt, qui magis timeri poteſt. Proinde aut quæ cœpimus, omittenda ſunt, aut quæ non habemus, occupanda. Sicut in corporibus ægris, milites, nihil quod nociturum eſt, medici relinquunt; ſic nos, quicquid obſtat imperio, recidamus. Parva ſæpe ſcintilla contempta, magnum excitavit incendium. Nil tutò in hoſte deſpicitur: quem ſi ſpreveris, valentiorem negligentia facias. Ne Darius quidem hæreditarium Perſarum accepit imperium, ſed in ſedem Cyri beneficio Bagohæ caſtrati hominis admiſſus: ne vos magno labore credatis Beſſum vacuum regnum occupaturum. Nos vero peccavimus, milites, ſi Darium ob hoc vicimus, ut ſervo ejus traderemus imperium: qui ultimum auſus ſcelus, regem ſuum, etiam externæ opis egentem, certe cui nos victores peperciſſemus, quaſi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, ne à nobis conſervari poſſet, occidit. Hinc vos regnare patiemini? quem equidem cruci affixum videre feſtino, omnibus regibus gentibuſque fidei, quam violavit, meritas pœnas ſolventem. At hercule, ſi mox eundem Græcorum urbes, aut Helleſpontum vaſtare nuntiatum erit vobis, quo dolore afficiemini, Beſſum præmia veſtræ occupaſſe victoriæ? Tunc ad repetendas res feſtinabitis: tunc arma capietis. Quanto autem

præ-

præstaret territum adhuc, & vix mentis suæ compotem, opprimere? Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus nives, tot amnes superavimus, tot montium juga transcurrimus: non mare illud, quod exæstuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur: non Ciciliæ fauces, & angustiæ includunt. plana omnia & prona sunt. In ipso limine victoriæ stamus. Pauci nobis fugitivi, & domini sui interfectores supersunt. Egregium mehercule opus, & inter præmia gloriæ vestræ numerandum, posteritati famæque tradetis: Darii quoque hostes, finito post mortem ejus odio, parricidas esse vos ultos: neminem impium effugisse manus vestras. Hoc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, cum intellexerint, vos pia bella suscipere, & Bessi sceleri, non nomini suo irasci?

ORATIO
CRATERI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Macedones aliquot inierant regis sui de medio tollendi consilium. Sed re per indices patefacta, comprehensi sunt, & oppressa conjuratio. Verum quia erant in ea conjuratione aliquot clari & nobiles, noluit Alexander quicquam in eos nisi ex amicorum sententia statuere. Ad eos igitur convocatos rem detulit. Ex quibus Craterus, in paucis regi charus sententiam rogatus, censuit more majorum in eos esse animadvertendum. Nec quia illustres essent, idcirco dignitati potius eorum quàm capiti regis esse parcendum. Magnitudinem periculi proponit, & audaciam parricidarum, quæ licentia contagione serpet longius nisi in his cohibeatur.

VTINAM, *inquit*, in principio quoque hujus rei nobiscum deliberasses. Suasissemus, si Philotæ velles ignoscere, paterere potius igno-

ignorare eum, quantum deberet tibi, quam usque ad mortis metum adductum, cogeres potius de periculo suo, quàm de tuo cogitare beneficio. Ille enim semper insidiari tibi poterit: tu non semper Philotæ poteris ignoscere. Nec est quòd existimes eum, qui tantum facinus ausus est, venia posse mutari. Scit eos, qui misericordiam consumpserunt, amplius sperare non posse. At ego, etiamsi ipse, vel pœnitentia, vel beneficio tuo victus, quiescere volet, patrem ejus Parmenionem, tanti ducem exercitus, & inveterata apud milites tuos autoritate haud multum infra magnitudinis tuæ fastigium positum, scio non æquo animo salutem filii sui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus. Meruisse mortem, confiteri pudet. Superest, ut malit videri injuriam accepisse, quàm vitam. Proinde scio, tibi cum illis de salute esse pugnandum. Satis hostium superest, ad quos persequendos ituri sumus. Latus à domesticis hostibus muni. Hos si submoveas, nihil metuo ab externo. *Hæc Craterus. Nec cæteri dubitabant, quin conjurationis indicium suppressurus non fuisset, nisi autor, aut particeps.* Quem enim pium, & bonæ mentis, non amicum modo, sed ex ultima plebe, auditis quæ ad eum delata erant, non protinus ad regem fuisse cursurum? nec Ceballini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipsi nuntiasset, Parmenionis filium, præfectum equitatus, omnium arcanorum regis arbitrum simulasse, etiam non vacasse ser-

moni

moni ſuo regem, ne index alium internuntium quæreret. Nicomachum religione quoque Deum adſtrictum, conſcientiam ſuam exonerare properaſſe. Philotam conſumpto per ludum jocumque penè toto die gravatum eſſe, pauca verba ad caput regis pertinentia, tam longo & forſitan ſupervacuo inſerere ſermoni. At enim ſi non credidiſſet talia deferentibus pueris, cur igitur extraxiſſet biduum, tanquam indicio haberet fidem? Dimittendum fuiſſe Ceballinum, ſi dilationẽ ejus damnabat. In ſuo quemcunque periculo magnum animum habere; cum de ſalute regis timeretur, credulos eſſe debere: vana quoque deferenteis admittere. *Omnes igitur quæſtionem de eo, ut participes ſceleris indicare cogeretur, habendam eſſe decernunt.*

ORATIO ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex amicorum ſententia compertum ſcelus inteſtinum, quo penè oppreſſus fuerat, ad concionem defert, tum ut ſecunda multitudinis voluntate quæſtio in conjuratos exerceatur, tum etiam quia illuſtres ſunt: ut illis apud exercitum invidiam conflet, à ſe vero avertat: ſi in eos acerbe animadverteret. Hæc igitur oratio primum querelam habet indigniſſimi facinoris comparati à reis conjurationis. Poſt invehitur præcipue in eum qui ſibi patefactum ſcelus ſilentio texerat & foverat: eumque ejuſdem inſimulat criminis.

PENE, *inquit*, milites, paucorum hominum ſcelere vobis ereptus ſum Deûm providentia & miſericordia vivo: conſpectuſque veſter venerabilis coëgit, ut vehementius parricidis iraſcerer: quoniam ſpiritus, imò unius vitæ meæ fructus eſt, tot fortiſſimis viris & de

me

me optimè meritis referre adhuc gratiam posse. *Interrupit orationem militum gemitus, obortaque sunt omnibus lacrymæ. Tum rex:* Quanto, *inquit,* majorem in animis vestris motum excitabo, cum tanti sceleris autores ostendero, quorum mentionem adhuc reformido, & tanquam salvi esse possint, nominibus abstineo? Sed vincenda est memoria pristinæ charitatis, & conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas sileam? Parmenio, illa ætate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetustissimus, ducem tanto sceleri se præbuit. Minister ejus Philotas, Leucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus aspicitis, cæterosq; ejusdem amentiæ comites in caput meum subornavit. *Fremitus undique indignantium querentiumque tota concione obstrepebat, qualis solet esse multitudinis, & maxime militaris, ubi aut studio agitur, aut ira. Nicomachus deinde, & Metron, & Ceballinus producti, quæ quisque detulerat, exponunt: Nullius eorum indicio Philotas in participes sceleris destinabatur. Itaq; indignatione pressa, vox indicium silentio excepta est. Tum rex:* Qualis, *inquit,* ergo animi vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium id ipsum suppressit? quod non fuisse vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens, tormenta non timuit. Ceballinus ne momentum quidem temporis distulit exonerare se, ut eò, ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus nihil timuit, nihil credidit.

dit. O magni animi virum! Iste regis periculo cum moneretur, vultum non mutaret? Indicem tantæ rei solicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, & avida spes regni præcipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediæ præest: ipse apud multos copiarum duces meis præpotens viribus, majora, quàm capit, sperat. Orbitas quoque mea, quòd sine liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas: In vobis liberos, parentes, consanguineos habeo: vobis salvis orbus esse non possum. *Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem & Philotam scripserat, recitat, haud sane indicium gravioris consilii præferentem. Namque summa ejus hæc erat. Primùm vestri curam agite, deinde vestrorum: sic enim quæ destinavimus, efficiemus. Adjecitque rex. Sic esse scriptam, ut, sive ad filios pervenisset, à consciis posset intelligi; sive intercepta esset, falleret ignaros.* At enim Dymnus, cum cæteros participes sceleris indicaret, Philotam non nominavit. Hoc quidem illius non innocentiæ, sed potentiæ indicium est, quòd sic ab iis timetur etiam à quibus prodi potest, ut cum de se fateantur, illum tamen celent. Cæterum Philotam ipsius indicat vita. Hic Amyntæ, qui mihi consobrinus fuit, & in Macedonia capiti meo impias comparavit insidias, socium se & conscium, adjunxit. Hic Attalo, quo graviorem inimicum non habui, sororem suam in matrimonium dedit. Hic, cum scripsissem ei pro jure

jure tam familiaris usus atque amicitiæ, qualis sors edita esset Jovis Ammonis oraculo; sustinuit rescribere mihi, se quidem gratulari, quòd in numerumDeorum receptus essem: cæterùm misereri eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui modum hominis excederet. Hæc sunt etjam animi, pridem alienati à me, & invidentis gloriæ meæ, indicia: quæ quidem, milites, quamdiu licuit, in animo meo pressi. Videbar enim mihi partem viscerum meorum abrumpere, si, in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda sunt, linguæ temeritas pervenit ad gladios. Hos (si mihi creditis) Philotas in me acuit. si ipsum dimisero, quo me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimæ exercitus parti, principibus nobilissimæ juventutis unum præfeci; salutem, spem, victoriam meam, fidei ejus tutelæque commisi; patrem in idem fastigium, in quo me ipsi posuistis, admovi. Mediam, qua nulla opulentior regio est, tot civium sociorumque millia, imperio ejus ditionique subjeci. Unde præsidium petieram, periculum existit. Quàm feliciter in acie occidissem, potius hostis præda, quàm civis victima? Nunc servatus ex periculis, quæ sola timui, in hæc incidi, quæ timere non debui. Soletis identidem à me, milites, petere, ut saluti meæ parcam. Ipsi mihi præstare potestis, quod suadetis ut faciã. Ad vestras manus, ad vestra arma confugio: invitis vobis salvus esse nolo: volentibus, non possum, nisi vindicor.

ORA-

ORATIO

PHILOTÆ. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Philotas erat clarissimi Macedonis Parmenionis filius. Is non conjuverat quidem cum conjuratis illis, ut vim regi omnes afferrent: sed rem ad se delatam per indicem, ut modo attigimus silentia præteriit, pollicitus ad regem perlaturum: admonentemque illum & urgentem ut ad regem deferret, eludebat. & aliud ex alio excusabat. Admonebatur autem hic insidiarum potissimum, quod ex coherte regia erat; & præter cæteros clarus, magnaque apud Regem gratia. Re igitur per alios patefacta, primum ad causam dicendam est accersitus ad regem solutus: post consultis à rege amicis, in vincula est conjectus & ad concionem productus, gravius etiam quàm cæteri est ab eo accusatus: & ex silentio conjurationis reus peractus. Admissus tamen est etiam ad causam pro concione dicendam: verum aberat rex cum is pro se diceret. Hanc igitur tum pro se orationem habuit, qua inficiatur intentum à rege crimen: suspiciones diluit: argumenta conatur refellere: multa quæ in eum erant invidiose conjecta rejicit. Purgat se crimine appetiti dominatus, quo insimulatus fuerat, & cogitati parricidii in regem. Patrem, qui eadem laborabat invidia, & crimine eodem premebatur, sed absens etiam defendit. Vicem illius non minus ac suam deflet: quod reus sit atrocissimi criminis, & particeps acerbissimi casus filii sui.

VERBA, *inquit*, innocenti reperire facile est, modum verborum misero tenere difficile. Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunam destitutus, ignoro quomodo & animo meo & tempori paream. Abest quidem optimus causæ meæ judex: qui cur me ipse audire noluerit, non me hercule excogito, cum illi utique, cognita causa, tam damnare me liceat, quam absolvere; non cognita verò, liberari ab absente non possum, qui à præsente damnatus sum. Sed quamquam vincti hominis non supervacua solum, sed etiam invisa defensio est, quæ judicem non docere videtur,

sed

ſed arguere: tamen, utcunque licet dicere, memet ipſe non deſeram, nec committam ut damnatus etiam mea ſententia videar. Equidem, cujus criminis reus ſim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit. Ceballinus plus quàm audierat, ſcire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuiſſe credit rex. Potuit ergo Dymnus eum præterire, quem ſequebatur? præſertim cum quærenti ſocios vel falſo fuerim nominandus, quò facilius qui tentabatur poſſet impelli. Non enim detecto facinore nomen meum præteriit, ut poſſet videri ſocio pepercisse. Nicomachus, quem taciturum arcana de ſemet ipſo credebat, confeſſus, aliis nominatis, me unum ſubtrahebat. Quæſo, commilitones, ſi Ceballinus me non adiſſet, nihil me de conjuratis ſcire voluiſſet: num hodie dicerem cauſam nullo me nominante? Dymnus ſanè & vivat adhuc, & velit mihi parcere: quid cæteri, qui de ſe confitebuntur? me videlicet ſubtrahent? Maligna eſt calamitas, & vere noxia quum quis ſuo ſupplicio acquieſcit pro alio cruciatus. Tot conſcii ne in equuleum quidem impoſiti verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro, nec cuiquam moriturus, ut opinor. At verum crimen & ad unum revertendum mihi eſt. Cur rem delatam ad te tacuiſti? cur tam ſecurus audiſti? Hoc qualecunque eſt, confeſſo mihi, ubicunque es, Alexander, remiſiſti: dexteram tuam amplexus, reconciliati pignus

pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum: si pepercisti, dimissus. Vel judicium tuum serva. Quid hac proxima nocte, qua digressus sum à mensa tua, feci? Quod novum facinus delatum ad te mutavit animum tuum? Gravi sopore acquiescebam, cum me malis indormientem meis, inimici vinciendo excitarunt. Unde & parricidæ & proditori tam alti quies somni? Scelerati conscientia obstrepente cum dormire non possint, agitant eos furiæ, non consummato modo, sed & cogitato parricidio. At mihi securitatem primum innocentia mea, deinde dextera tua obtulerat. Non timui ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quàm clementiæ tuæ. Sed ne te mihi credidisse pœniteat, res ad me deferebatur à puero, qui non testē, non pignus indicii exhibere poterat, impléturus omnes metu, si cœpisset audiri. Amatoris & scorti jurgio interponi aures meas, credidi infelix, & fidem ejus suspectam habui, quòd non ipse deferret, sed fratrem potius subornaret. Timui ne negaret mandasse se Ceballino, & ego viderer multis amicorum regis fuisse periculi causa. sic quoque cum læserim neminem, inveni, qui mallet perire me, quàm incolumem esse. Quid inimicitiarum creditis excepturum fuisse, si insontes lacessissem? At enim Dymnus se occidit. Num igitur facturum eum divinare potui? Minimè. Ita quod solum indicio fidem fecit, id me quum à Ceballino intetpellatus sum, movere non

potuit.

potuit. At hercule, si conscius Dymno tanti sceleris fuissem, biduo illo proditos esse nos, dissimulare non debui. Ceballinus ipse tolli de medio nullo negotio potuit. deniq; post delatum indicium quid opperiturus eram, cubiculum regis solus intravi, ferro quidem cinctus. Cur distuli facinus? An sine Dymno non sum ausus? Ille igitur princeps conjurationis fuit: Sub illius umbra Philotas latebam, qui regnum Macedonum affecto. Ecquis è vobis corruptus est donis quem ducem, quem præfectum impensius colui? Mihi quidem objicitur, quòd societatem patrii sermonis asperner, quòd Macedonum mores fastidiam. Sic ego imperio quod dedignor immineo? Jam pridem nativus ille sermo commercio aliarum gentium exolevit: tam victoribus quàm victis peregrina lingua discenda est. Non mehercule ista me magis lædunt, quàm quòd Amyntas Perdiccæ filius insidiatus est regi: cum quo quod amicitia fuerit mihi, non recuso defendere, si fratrem regis non oportuit diligi à nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu positum etiam venerari necesse erat, utrum, quæso, quod non divinavi, reus sum? An impiorum amicis insontibus quoque moriendum est? Quod si æquum est, cur tamdiu vivo? si injustum, cur nunc demum occidor? At enim scripsi misereri me eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui se Jovis filium crederet. Fides amicitiæ, veri consilii periculosa libertas, vos me decepistis: vos quæ sentie-
bam,

bam, ne reticerem, impulistis. Scripsisse me hoc fateor regi, non de rege. non enim faciebam invidiam, sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis stirpem tacitus agnoscere, quàm qui prædicatione jactaret. Sed quoniam oraculi fides certa est, sit Deus causæ meæ testis. Retinete me in vinculis, dum consulitur Hammon. interim qui regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum, qui stirpi suæ insidiati sunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis esse tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes Duos fratres ego nuper amisi: patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo, cum & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim tot modo liberorum parentem, in unico filio acquiescentem, eo quoque orbari, ni ipse in rogum meum imponitur. Ergo, charissime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam exstinguo. Quid enim me procreabas infelicem adversantibus Diis? An ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Nescio, adolescentia mea miserior sit, an senectus tua. Ego in ipso robore ætatis eripior: tibi carnifex spiritum adimet, quem, si fortuna expectare voluisset, natura reposcebat. Admonuit me patris mei mentio, quàm timidè & cunctanter, quæ Ceballinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim cum

S audis-

audiſſet venenum à Philippo medico regi parari, deterrere eum voluit epiſtola ſcripta, quò minus medicamentum biberet, quod medicus dare conſtituerat. Num creditum eſt patri meo? num ullam autoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipſe quoties, quæ audieram, detuli, cum ludibrio credulitatis repulſus ſum. Si, & cum indicamus inviſi; & cum tacemus, ſuſpecti ſumus, quid facere nos oportet? *Cumque unus è circumſtantium turba exclamaſſet, Benemeritis non inſidiari*: *Philotas*, Rectè, *inquit*, quiſquis es, dicis. Itaque ſi inſidiatus ſum, pœnam non deprecor: & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia ſunt viſa auribus veſtris.

ORATIO
AMYNTÆ. Ex libro XII.

ARGUMENTUM.

Amyntas Macedo non fuerat quidem nominatus inter conjuratos neque ab indice neque à reis quum in tormentis eſſent, ſed ſuſpicione urgebatur ob nimiam cum Philota conjunctionem, & quod frater ejus profugerat. Itaque ab rege vinciri juſſus, necato Philota, productus ſtatim in concionem fuit. Crimini data eſt cum Philota arcta neceſſitudo & recens cum eo congreſſus, aliquot dictorum procacitas, equi ſcribæ imperanti ferocius denegati, matris Alexandri ipſius literæ, quibus ut ſibi ab hoc caveret filium monebat. Admiſſus ad cauſam dicendam Amyntas, diluit ea crimina omnia, ſed præpoſterè, orſus à graviſſimo, de iis quæ in regem intemperanter eſſet debachatus. Defenſionis hæc eſt ſumma: Procacitatem purgat, excuſatu impotentia animi & linguæ quam duriſſimi labores militibus crebrius afferant: conjunctionem cum Philota non excuſat, ſed ſiquid eſt culpæ, eam omnem ab rege dicit ſuſtineri, qui hunc ornando, feciſſet ut ejus amicitiam omnes appeterent. Recuſationem equorum confert in penuriam. Suſpiciones matris derivat in illius ſimultatem, quam ipſe officioſe in regem faciendo in ſe concitaſſet. Fugam fratris purgat illius ipſius interventu.

QUA-

QUALISCUNQUE, *inquit*, exitus nos manet, rex, confitemur, prosperum tibi debituros, tristiorem fortunæ imputaturos. Sine præjudicio dicimus causam; liberis corporibus animisque habitum etiam, in quo te comitari solemus, reddidisti. Causam non possumus, fortunam timere desinemus. Te quæso, permittas mihi id primum defendere, quòd à te ultimum objectum est. Nos, rex, sermonis adversus majestatem tuam habiti nullius conscii sumus nobis. Dicerem, jampridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset, ne alia malignè dicta crederes blanda oratione purgari. Cæterum, etiamsi militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri & vulnera curantis aliqua vox asperior esset accepta, merueramus fortibus factis, ut malles ea tempori nostro imputare, quàm animo. Cum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quæ utique non odimus, infestas admovemus manus. Parentes liberis si occurrant, & ingrati & invisi sunt. Contra, cum donis honoramur, cum præmiis onusti revertimur, quæ ferre non potest? Quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec lætitia moderata est. Ad omnes affectus impetu rapimur; Vituperamus, laudamus, miseremur, irascimur. Utcunque præsens movit affectio, modò Indiam adire & Oceanum libet, modo conjugum & liberorum patriæque memoria

occurrit. Sed has cogitationes, has inter ſe colloquentium voces, ſignum tuba datum finit. In ſuos ordines quiſque currimus, & quicquid irarum in tabernaculo conceptum eſt, in hoſtium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccaſſet. Proinde ad id revertar, propter quod rei ſumus. Amicitiam, quæ nobis cum Philota fuit, adeo non inficior, ut expetiſſe quoque nos, magnoſque ex ea fructus percepiſſe confitear. An vero Parmenionis quem tibi proximum eſſe voluiſti, filium, omnes penè amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis eſſe miraris? Tu hercule, (ſi verum audire vis) rex, hujus nobis periculi cauſa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ aſcendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere poſſemus, Annon propemodum in tua verba tui omnes te præeunte juravimus, eoſdem nos inimicos amicoſque habituros eſſe, quos tu haberes? Hoc ſacramento pietatis obſtricti adverſaremur ſcilicet, quem tu omnibus præferebas? Igitur ſi hoc crimen eſt, tu paucos innocentes habes, imò hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici eſſe voluerunt: ſed totidem, quot volebant, eſſe non poterant. Ita ſi à conſciis amicos non dividis, nec ab amicis quidem ſeparabis illos qui idem eſſe voluerint. Quod igitur conſcientiæ affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter,

ter, & sine arbitris loquutus est nobiscum. At ego purgare non possem, si pridie quicquam ex vetere vita ac more mutassem. Nunc verò, si ut omnibus diebus, illo quoque qui suspectus est, fecimus; consuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus, & pridie quàm Philotas detectus est, hæc mihi cum Antiphane res erat. Qui si nos suspectos facere vult, quòd illo die equos non dedimus, semetipsum, quod eos desideraverat, purgare non poterit. Anceps enim crimen est inter retinentem & exigentem, nisi quòd melior est causa suum non tradentis, quàm poscentis alienum. Cæterùm, rex, equos decem habui è queis Antiphanes octo jam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos cum vellet abducere homo superbissimus, certè iniquissimus, nisi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo, liberi hominis animo loquutum esse me cum ignavissimo, & hoc unum militiæ suæ usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuat: Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excusem, & Antiphani. At hercule mater de nobis inimicis tuis scripsit. Utinam prudentius esset solicita pro filio, & non inanes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim non adscribit metus sui causam? Denique non ostendit autorem, quo facto dictove nostro mota, tam trepidas tibi literas scripsit? O miseram conditionem meam,

cui forsitan non periculosius est tacere quàm dicere. Sed utcunque cessura res est, malo tibi defensionem meam displicere, quàm causam. Agnosces autem quæ dicturus sum: quippe meministi, cum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse te, multos integros juvenes in domo tuæ matris abscondi. Præcepisti igitur mihi, ne quem præter te intuerer, sed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci, & liberius, quàm expediebat mihi, exequutus sum imperium tuum, Gorgiam, & Hecatæum, & Gorgatam, quorum bona opera uteris, inde perduxi. Quid igitur iniquius est, quàm me, qui, si tibi non paruissem, jure daturus fui pœnas, nunc perire quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ persequendi nos causa est, quàm quòd utilitatem tuam muliebri præposuimus gratiæ. VI. millia Macedonum peditum, & DC. equites adduxi: quorū pars sequutura me non erat, si militiam detrectantibus indulgere voluissem. Sequitur ergo; ut, quia illa propter hanc causam irascitur nobis, tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos obtulisti.

ORATIO COBARIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Bessus Darii percussor deliberat inter scyphos cum Familiaribus, quemadmodum Alexandro persequenti resistant. Ipse sententiam suam aperit, at fuga salutem quærant, seque in remotas Asiæ partes & profundorum fluminum divortiis divisas abdant, ubi se illis naturæ munimentis tueantur. Eunt in hanc sententiam alii: unus

Coba-

Cobares, saniore mente hoc consilium improbat, & Besso autor est ut se Alexandro dedat & ejus arbitrio permittat. Hoc pacto spem affulgere aliquam incolumitatis, quæ in fuga nulla relicta sit.

NATURA, *inquit*, mortalium, hoc quoque nomine prava & sinistra duci potest, quod in suo quisque negotio hebetior est quàm in alieno. Turbida facta sunt consilia eorum, qui sibi suadent. Obstat aliis metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor. nam in te superbia non cadit. Expertus es, unumquemque quod ipse repererit, aut solum, aut optimum ducere. Magnum onus sustines capite, regium insigne. Hoc aut moderatè perferendum est, aut (quod abominor) in te ruet. Consilio, non impetu opus est. *Adjicit deinde, quod apud Bactrianos vulgo usurpabant, Canem timidum vehementius latrare quàm mordere. Altissima quæque flumina minimo sono labi. Quæ inserui, ut qualiscunque inter barbaros potuit esse prudentia, traderetur. In his audientium suspensam dederat expectationem sui. Tum consilium aperit, utilius Besso, quàm gratius.* In vestibulo, *inquit*, regiæ tuæ velocissimus consistit rex. Antè ille agmen, quàm tu mensam istam movebis. Nunc ab Tanai exercitum accerses, & armis flumina oppones. Scilicet, quà tu fugiturus es, hostis sequi non potest? Iter utrique commune est, victori tutius. Licet strenuum metum putes esse, velocior tamen spes est. Quin validioris occupas gratiam, dedisque te? Utcunque cesserit, meliorem fortunam deditus, quàm hostis, habiturus. Alienum habes regnum, quo

facilius eo careas. Incipiet forſitan juſtus eſſe rex, cum ipſe fecerit, qui tibi & dare poteſt regnum, & eripere. Conſilium habes fidele, quod diutius exequi ſupervacaneũ eſt. Nobilis equus umbra quoque virgæ regitur; ignavus ne calcari quidem concitari poteſt.

ORATIO
ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander parabat expeditionem in Scythas, & Tanaim trajicere cogitabat: ſed verebatur ut hoc conſilium ſatis in vulgus militum probaretur. Invitis autem militibus id tentare ne expedire quidem putabat. Cauſæ cur illi renuerent erant hæ: quod magna ſanè moles negotii ſuſciperetur in Scytharum oppugnatione, & quod verebantur ut ne rex ſatis illam expeditionem obire ipſe per infirmam valetudinem poſſet: quippe vixdum emerſerat ex graviſſimi vulneris periculo. Agit igitur ipſe cum ducibus: quibus in ſuam ſententiam pertractis, non dubitat quin conſilium ſuum militibus quoque probet. Rationem conſilii ſui exponit, non ad imperii tantum amplificationem, ſed etiam ad eorum quæ ſubegerit defenſionem, ſibi eſſe Sythas tentandos.

DISCRIMEN, *inquit*, me occupavit, meliore hoſtium, quàm meo tempore. Sed neceſſitas ante rationem eſt; maximè in bello, quo rarò permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus ſtamus, & quantum in nobis animi ſit, alieno marte experiuntur Haud dubiè ſi omiſerimus Scythas ultrò arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si vero Tanaim tranſierimus, & ubique invictos eſſe nos Scytharum pernicie ac ſanguine oſtenderimus; quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriæ noſtræ metitur

ſpatio,

ſpatio, quod tranſituri ſumus. Unus amnis interfluit: quem ſi trajicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti æſtimandum eſt, dum Aſiam ſubigimus, in alio quodammodo orbe trophæa ſtatuere, & quæ tam longo intervallo natura videtur diremiſſe, una victoria ſubitò committere? At hercule ſi paululum ceſſaverimus, in tergis noſtris Scythæ hærebunt. An ſoli ſumus qui flumina tranare poſſumus? Multa in noſmet ipſos recident quibus adhuc vicimus. fortuna belli artem victos quoque docet. Utribus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper. Hoc ut Scythæ imitari neſciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus venit, cæteri exſpectantur. Ita bellum vitando alemus, & quod inferre poſſemus, accipere cogemur. Manifeſta eſt conſilii mei ratio. Sed an permiſſuri ſint Macedones animo uti meo, dubito: quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus ſum, non pedibus ingreſſus. Sed ſi me ſequi vultis, valeo, amici. Satis virium eſt ad toleranda iſta. Aut ſi jam adeſt vitæ meæ finis, in quo tandem opere melius exſtinguar?

ORATIO
SCYTHÆ LEGATI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander habebat in animo, uti diximus, Scythis bellum inferre. Illi non erant neſcii: ſed colloquio & compoſitione prius quam armis bellum propulſare voluerant. Itaque legationem ad Macedonem miſerunt, quæ belli illati cauſas quæreret. Cujus hæc fuit oratio, tota collata ad Alexandrum commonendum, & à temeritate

tate ad moderationem & prudentiam revocandum. Docent igitur legati, Scythas & pacis & belli artes optime callere. Itaque, hos ut sibi benevolentia adjungat potius, quàm ad vim & ad arma vocet, admonet. Imbecillam felicitatem & casus ancipite inculcant. multaque in hanc sententiam dicunt. Si debellentur, suam cladem sine ullo regis commodo esse posse, victoriã non sine maximo eius detrimento.

SI Dii habitum corporis tui, aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet. Altera manu orientem, altera occidentem contingeres. Et hoc assequutus, scire velles ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis quæ non capis. Ab Europa petis Asiam; ex Asia transis in Europam. Deinde, si humanum genus omne superaveris, cum silvis, & nivibus, & fluminibus, ferisque bestiis gesturus es bellum. Quid tu? ignoras, arbores magnas diu crescere, una hora extirpari? Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Vide, ne, dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fit: & ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit, etiam ab invalido. Quid nobis tecum est? nunquam terram tuam attigimus. Qui sis, unde venias, licetne ignorare in vastis silvis viventibus? Nec servire ulli possumus, nec imperare desideramus. Dona à nobis data sunt, ne Scytharum gentem ignores, jugum boum, aratrum, & sagitta, & patera. His utimur & cum amicis, & adversus inimicos. Fruges amicis damus, boum labore quæsitas: patera cum iisdem vinum Diis libamus:

bamus: inimicos ſagitta eminus, haſta cominus petimus. Sic Scythiæ regem, & poſtea Perſarum Medorumque ſuperavimus, patuitque nobis iter uſque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones perſequendos venire; omnium gentium, quas adiſti, latro es. Lydiam cœpiſti, Syriam occupaſti, Perſidem tenes; Bactrianos habes in poteſtate, Indos petiſti. Jam etiam ad pecora noſtra avaras & inſatiabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus eſt, quę te eſurire cogunt? Primus omnium ſatietate paraſti famem, ut, quo plura haberes, acrius, quæ non habes, cuperes. Non ſuccurrit tibi, quàm diu circum Bactra hæreas? Dum illos ſubigis, Sogdiani bellare cœperunt. Bellum tibi ex victoria naſcitur. Nam ut major fortiorque ſis quàm quiſquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Tranſi modò Tanaim, ſcies quàm late pateant, nunquam tamen conſequeris Sythas. Paupertas noſtra velocior erit quàm exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rurſus, cum procul abeſſe nos credes, videbis in tuis caſtris. Eadem enim velocitate & ſequimur, & fugimus. Scytharum ſolitudines, Græcis etiam proverbiis audio eludi. Nos deſerta & humano cultu vacua, magis quàm urbes & opulentos agros ſequimur. Proinde fortunam tuam preſſis manibus tene: Lubrica eſt, nec invita teneri poteſt: Salubre conſilium ſequens, quo præſens tempus oſtendit melius, impone felicitati tuæ fræ-

nos; facilius illam reges. Nostri sine pedibus dicunt esse fortunam, quæ manus & pinnas tantùm habet. Cum manus porrigit, pinnas quoque comprehendere non finit. Denique si Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere. sin autem homo es: id quod es, semper esse te cogita. Stultum est eorum meminisse propter quæ tui oblivisceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. Nam & firmissima est inter pares amicitia: & videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse cave credas. Inter dominum & servum nulla amicitia est: etiam in pace, belli tamen jura servantur. Jurando gratiam Scythas sancire ne credideris: Colendo fidem jurant. Græcorum ista cautio est, qui acta consignant, & Deos invocant: nos religionem in ipsa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus est, de cujus benevolentia dubites. Cæterum nos & Asiæ & Europæ custodes habebis. Bactra, nisi dividat Tanais, contingimus. Ultra Tanaim, usque ad Thraciam colimus. Thraciæ Macedoniam conjunctam esse fama est. Utrique imperio tuo finitimos hostes an amicos velis esse, considera.

ORATIO ALEXANDRI, ad trecentos milites. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

In Sogdianis petra erat expugnatu difficillima. Patebat enim in altitudinem stadio 30. in orbem vero 160. undequaque ardua & prærupta, ne callibus quidem ullis pervia. Vnus qui ad cacumen duce-

ducebat aditus & angustus limes, ab hostibus tenebatur. Insederant enim petram triginta hominum millia. Alexander adversus impedimenta omnia & naturæ & artificii enitens, ne huic quidem difficultati cedere voluit, & quoniam vis non valuisset; dolo statuit aggredi. Hoc igitur commentus est ad eludendos hostes stratagema. Negotium dat ducibus ut trecentos expeditos juvenes conquirant exercitatæ pernicitatis, qui rem pecuariam in montibus exercuerint, ac proinde assueverint in præcipitiis & locis deviis insistere. His terrorem incutere hostibus parabat. Qui ut convenerunt, hac oratione quid fieri velit exponit. Rationem illis ad cacumen perveniendi aperit. Hortatur ut strenuè rem aggrediantur, & adversus omnes difficultates luctentur. Denique addit animos propositis præmiis amplissimis: itaque eos dimittit:

VOBISCUM, *inquit*, ô juvenes, & mei æquales, urbium invictarum antè munimenta superavi: montium juga perenni nive obruta emensus sum: angustias Ciliciæ intravi: Indiæ sine lassitudine vim frigoris sum perpessus. Et mei documenta vobis dedi, & vestra habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obsident, cætera negligunt. Nullæ vigiliæ sunt, nisi quæ castra nostra spectant. Invenietis viam, si solerter rimati fueritis aditus ferenteis ad cacumen. Nihil tam altè natura constituit, quo virtus non possit eniti. Experiendo, quæ cæteri desperaverunt, Asiam habemus in potestate. Evadite in cacumen: quod cùm cœperitis, candidis velis signum mihi dabitis: ego, copiis admotis, hostem in nos à vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta x. uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad x. homines servabitur portio. Certum habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quàm voluntatem.

ORA-

ORATIO CALISTHENIS. Ex libro VIII.

ARGUMENTUM.

Cleo assentator Alexandri in convivio sermonem captato opportuno tempore intulit, non eum quidem præsente rege, sed cupiente & omnia exaudiente è loco abdito. Ibi ex composito ut à rege majorem iniret gratiam, eum laudibus in cælum cæpit tollere, & divinos honores meritis ejus inter cænam decernere, obscureque libertatis defensores, & nimio regis fastui infensos, perstringere. Eorum facile erat princeps Olynthius Calisthenes, nobilis, & idem philosophus, qui tum assentatoris levitatem & procacitatem dissimulare non potuit. Itaque hanc habuit in procerum convivio orationem, qua adulatoris illam cupiditatem notat. Regem nullo modo carpit, sed tantæ ambitionis suspicione prudenter liberat, quam illi sua oratione Cleo affingebat.

SI rex, *inquit*, sermoni tuo affuisset, nullius profectò vox responsuri tibi desideraretur: Ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu rebus felicissimè gestis invidiam tali adulatione contraheres. Sed quoniam abest, ego tibi pro illo respondeo, nullum esse eundem & diuturnum & præcocem fructum: cœlestesque honores, non dare te regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur Deus, semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor, regi ut vita diuturna sit, & æterna majestas. Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Herculem modò & patrem Liberum, consecratæ immortalitatis exempla, referebas. Credisne illos unius convivii decreto Deos factos? Prius ab oculis mortalium amolita natura est, quàm in cœlum

fama

fama perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, Deos facimus? A nobis divinitatis suæ autoritatem accepturus est rex? Potentiam tuam experiri libet. Fac aliquem regem, si Deum potes facere. facilius est imperium dare, quàm cœlum. Dii propitii sine invidia, quæ Cleo dixit, audierint, eodemque cursu, quo fluxere res, ire patiantur. Nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patriæ, nec desidero, ad quem modum rex mihi colendus sit, discere Quos equidem victores esse confiteor, si ab illis leges, queis vivamus, accipiamus.

ORATIO HERMOLAI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Hermolaus nobilis adolescens ex cohorte regia acerbiore regis animadversione irritatus, impulsore Sostrato consilium regis per insidias opprimendi cum aliquot consciis iniit. Statuit dolorem ulcisci suum, Res ab indice prolata est. Conscii sceleris capti, verberibus torti & necati sunt præter eum qui indicium fecerat. Solus Hermolaus causam dixit audiente militum corona. Ejus est hac oratio, qua non inficiatur factum, sed facti æquitatem defendit. Sibi enim constitutum fuisse de medio tollere non regem, sed crudelem & multorum jam cæde contaminatum tyrannum, fastidiosum, superbum, suorum sanguine & vulneribus gloriam sibi quærentem, denique indignum, qui ingenuis imperet. & liberorum hominum utatur opera.

NOs verò, *inquit*, quoniam, quasi nescias quæris, occidendi te consilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare cœpisti, sed quasi in mancipia dominaris. *Primus ex omnibus pater ipsius, Sopolis, parricidam etiam parentis sui clamitans esse, consurgit, & ad os manu objecta,*

jecta, scelere & malis insanientem, ultra negat audiendum. Rex, inhibito patre, dicere Hermolaum jubet; quæ ex magistro didicisset Calisthene. Et Hermolaus. Utor, *inquit*, beneficio tuo, & dico quæ nostris malis didici. Quota pars Macedonum sævitiæ tuæ superest? quotus quisque non è vilissimo sanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lyncestes Alexander, & Clytus, quantum ad hostes pertinet, vivunt; stant in acie, te clypeis suis protegunt, & pro gloria tua, pro victoria, vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti. Alius mensam tuam sanguine suo aspersit. alius ne simplici quidem morte defunctus est. Duces exercituum tuorum in equuleum impositi, Persis, quos vicerant, fuere spectaculo. Parmenio, indicta causâ, trucidatus est, per quem Attalum occideras. Invicem enim miserè miserorum uteris manibus ad expetenda supplicia. Et quos paulo antè ministros cædis habuisti, subitò ab aliis jubes trucidari. *Obstrepunt subinde cuncti Hermolao. Pater supremum strinxerat ferrum, percussurus haud dubiè, ni inhibitus esset à rege quippe Hermolaum dicere jussit; petiitque ut causas supplicii augentem, patienter audirent. Ægre ergo coërcitis, rursus Hermolaus;* Quàm liberaliter, *inquit*, pueris rudibus ad dicendum agere permittis! at Calisthenis vox carcere inclusa est, quia solus potest dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confessi audiuntur? nempe quia liberam vocem innocentis audire

dire

dire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum fecisse contendo. Sunt hic qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt. Nemo est, qui conscium fuisse nobis Calisthenem dicat, cum morti olim destinatus sit à justissimo & patientissimo rege. Hæc ergo sunt Macedonum præmia, quorum ut supervacuo & sordido abuteris sanguine. At tibi x x x. millia mulorum captivum aurum vehunt, quum milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi sint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo more victores sub jugum mitteres. Persarum te vestis & disciplina delectat, patrios mores exosus es. Persarum ergo, non Macedonum regem occidere voluimus: & te transfugam, belli jure, persequimur. Tu Macedonas voluisti genua tibi ponere, venerarique te ut Deum. tu Philippum patrem aversaris, & si quis Deorum ante Jovem haberetur, fastidires etiam Jovem. Miraris si liberi homines superbiam tuam ferre non possumus? Quid speramus ex te, quibus aut insontibus moriendum est, aut, quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes. ex me enim scire cœpisti, quid ingenui homines ferre non possunt. De cætero parce: quorum orbam senectutem suppliciis ne oneraveris. Nos jube duci, ut quod ex tua morte petieramus, consequamur ex nostra.

ORA-

ORATIO
ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Patefacta Hermolai conjuratione in Alexandrum, sequebatur ut is perduellionis pœnam subiret & plecteretur. Sed ne indicta causa periret, produci eum ad concionem Alexander voluit. Productus causas suscepti facinoris protulit has: sævitiam regis & supplicia illustrium virorum: sordes atque avaritiam in militibus remunerandis, fastidium ejus & despicatum suorum ad alios ornandos. Objecta hæc partim vitia partim crimina diluit hac oratione Alexander, & ad singula sigillatim respondet. Ad primum, exempla suppliciorum in facinorosos, & eos convictos rerum capitalium, fuisse edita: ad secundum, se suæ liberalitatis locupletes habere testes omnes Macedones, quorum tenuitas in summam opulentiam munificentia sua sit mutata: in tertium, se divinos honores esse aucupatum, ut majorem metum inferret gentibus suo nomine. Quod vero exteras nationes amplexetur, pertinere id ad imperii stabilitatem. Esse enim stabiliora quæ benevolentia continentur, quàm quæ metu.

QUAM falsa sint, *inquit*, quæ iste tradita à magistro suo dixit, patientia mea ostendet. Confessum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non solùm ipse, audiretis, expressi non imprudens, cum permisissem huic latroni dicere, usurum eum rabie, qua compulsus est, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper cum procacius se in venatione gessisset, more patrio, & ab antiquissimis Macedoniæ regibus usurpato, castigari eum jussi. Hoc & oportet fieri, & ut à tutoribus pupilli, à maritis uxores, servis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc est sævitia in ipsum mea, quam impia cæde voluit ulcisci. Nam in cæteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non ignoratis, & com-

commemorare supervacuum est. Hermolao parricidarum supplicia non probari, cum eadem ipse meruerit, minimè hercule admiror. Nam cum Parmenionem & Philotam laudat, suæ servit causæ. Lyncestem verò Alexandrum bis insidiatum capiti meo, à duobus judiciis liberavi. Rursum convictum, per biennium tamen distuli, donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Attalum, antequam rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clytus utinam non coëgisset me sibi irasci: cujus temerariam linguam, probra dicentem mihi, & vobis, diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tulisset. Regum ducumque clementia non in ipsorum modò, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniis sita est. Obsequio mitigantur imperia. ubi verò reverentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est ut vim repellamus. Sed quid ego mirer, istum crudelitatem mihi objecisse, qui avaritiam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestrum excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum aspicite, qui paulo antè nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis. Mensas auro onerant, greges servorum ducunt, spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persæ, quos vicimus, in magno honore sunt. Apud me quidem, moderationis meæ certissimum indicium est, quòd ne victis quidem superbè impero. Veni enim

in

in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum solitudinem facerem: sed ut illos quoque, quos bello subegissem, victoriæ meæ non pœniteret. Itaque militant vobiscum, pro imperio vestro sanguinem fundunt, qui superbè habiti, rebellassent. Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur. Beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asiam, non transire volumus, cum his communicanda est nostra clementia. Horum fides stabile & æternum faciet imperium: Et sanè plus habemus quàm cupimus. Insatiabilis autem avaritia est, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Veruntamen eorum mores in Macedonas transfundo. In multis enim gentibus esse video quæ non erubescamus imitari. nec aliter tantum imperium aptè regi potest, quàm ut quædam & tradamus illis, & ab iisdem discamus. Illud penè dignum risu fuit, quod Hermolaus postulabat à me, ut aversarer Jovem, cujus oraculo agnoscor. An etiam quid Dii respondeant, in mea potestate est? Obtulit nomen filii mihi: recipere, ipsis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum esse me credant. Fama enim bella constant, & sæpe etiam quod falsò creditum est, veri vicem obtinuit. An me luxuriæ indulgentem, putatis arma vestra auro argentoque adornasse? Assuetis nihil vilius hac videri materia volui; Macedonas invictos cæteris, nec auro quidem vinci. Oculos

ergo primum eorum sordida omnia & humilia spectantium capiam: & docebo nos non auri aut argenti cupidos, sed orbem terrarum subacturos venisse. Quam gloriam tu parricida intercipere voluisti, & Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam. Non oportebat quidem vos scire, quid de his statuissem, quò tristiores periretis, si qua vobis parentum memoria & cura est. Sed olim istum morem occidendi cum scelestis insontes, propinquos parentesque solvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Calisthenem, cui uni vir videris, quia latro es, scio cur produci velis, ut coram his probra, quæ modò in me jecisti, modò audisti, illius quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum. nunc Olynthio non idem juris est.

ORATIO
ALEXANDRI AD MILITES. Ex libro IX.

ARGUMENTUM.

Alexander longa jam terrarum spatia vincendo emensus, nondum tamen ad metam aspiraverat quam laboribus suis proposuerat, & plura animo erat complexus. Habebat enim in animo non prius conquiescere quàm ad Oceanum Indicum victor pervenisset, ut idem limes suas victorias, & orbem terrarum definiret. Sed sciebat non esse eundem animum suis: neque id illi obscure ferebant. Non ignorabat quin eos tædium laboriosæ & tam diuturnæ militiæ cepisset. Itaque relanguescentes animos conatur hac oratione instaurare & revocare. Commemorat res gestas: & præ his reliquias quæ supersunt, nihili esse faciendas ostendit. Vix aliud restare, nisi ut reliquias suarum victoriarum persequantur. Labores qui adeun-

adeundi relinquantur, esse leves & breves: præmia vero amplissima & perpetua. Ad extremum quum videret eos penitus despondisse animos, nec ullam vocem mittere testem suæ comprobationis, vehementi utitur querela, qua suorum ignaviam incusat.

NON ignoro, milites, multa, quæ terrere vos possent, ab incolis Indiæ per hos dies de industria esse jactata. Sed non est improvisa nobis mentientium vanitas. Sic Ciliciæ fauces, sic Mesopotamiæ campos, Tigrim & Euphratem, quorum alterum vado transivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Persæ. Nunquam ad liquidum fama Perducitur: omnia illa tradente, majora sunt vero. Nostra quoque gloria cum sit ex solido, plus tamen habet nominis quàm operis. Modò quis belluas offerentes mœnium speciem, quis Hydaspen amnem, quis cætera auditu majora quàm vero, sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asia, si nos fabulæ debellare potuissent. Creditisne elephantórum greges majores esse quàm usquam armentorum sunt: cum & rarum sit animal, nec facilè capiatur, multoque difficilius mitigetur? Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Nam flumen quò latius fusum est, hoc placidius stagnat; quippe angustis ripis coërcita, & in angustiorem alveum elisa, torrentes aquas invehunt: contrà spatio alvei segnior cursus est. Præterea in ripa omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis expectat. Ita quantumcunque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed o-

mnia

mnia ista vera esse fingamus. Utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, præsens habemus exemplum: in suos vehementius quam in nos incurrerunt. Tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest, totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia, cum uno aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque incommodè regunt: congregata verò tot millia ipsa se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsi, ut cum haberem, ipse non opposuerim: satis gnarus, plus suis quam hostibus periculi inferre. At enim equitum peditumq; multitudo vos commovet. Cum paucis enim pugnare soliti estis, & nunc primùm inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis & Cilicia inundata cruore Persarum, & Arbella, cujus campi devictorum à nobis ossibus strati sunt. Serò hostium legiones numerare cœpistis, posteaquam solitudinem in Asia vincendo fecistis. Cum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogitandum fuit. Nunc nos Scythæ sequuntur, Bactriana auxilia præstò sunt. Dahæ, Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido. Vestras manus intueor; vestram virtutem, rerum, quas gesturus sum, vadem, præsidemque habeo.

Quan-

Quandiu vobiſcum in acie ſtabo, nec mei nec hoſtium exercitus meminero. Vos modò animos mihi plenos alacritatis ac fiduciæ adhibete. Non in limine operum laborumque noſtrorum, ſed in exitu ſtamus. Pervenimus ad Solis ortum, & oceanum, niſi obſtat ignavia inde victores perdomito fine terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora ſunt periculis præmia. dives eadem & imbellis eſt regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco quàm ad prædam. Digni eſtis, qui opes, quas illud mare littoribus invehit, referatis in patriam: digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omiſſum relinquatis. Per vos, gloriamque veſtram, qua humanum faſtigium creditis, perque & mea in vos, & in me veſtra merita, quibus invicti contendimus oro, quæſoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem, alumnum commilitonemque veſtrum; ne dicam regem, deſeratis. Cætera vobis imperavi, hoc unum debiturus ſum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui ſæpe aciem clypeo meo texi, non infringeretis in manibus meis palmam, qua Herculem Liberumque patrem, ſi invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, & tandem obſtinatum ſilentium rumpite. Ubi eſt ille clamor, alacritatis veſtræ index? Ubi eſt ille meorum Macedonum vultus? non agnoſco vos milites, nec agnoſci

gnosci videor à vobis. Surdas jamdudum aures pulso, aversos animos & infractos excitare conor. *Cumque illi in terram dimissis capitibus tacere perseverarent:* Nescio quid; *inquit*, imprudens in vos deliqui, quòd me ne intueri quidem vultis. In solitudine mihi videor esse. Nemo respondet, nemo saltem negat quos alloquor. Quid autem postulo? vestram gloriam, & magnitudinem vindicamus. Ubi sunt illi, quorum certamen paulo antè vidi contendentium, qui potissimum vulnerati regis corpus exciperent? Desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quoque ire perseverabo. Objicite me fluminibus & belluis, & illis gentibus, quarum nomina horretis. Inveniam qui desertum à vobis sequantur. Scythæ Bactrianique erunt mecum, hostes paulo antè, nunc milites nostri. Mori præstat, quàm precariò imperatorem esse. Ite reduces domos, ite deserto rege ovantes, Ego hic à vobis desperatæ victoriæ, aut honestæ morti, locum inveniam.

ORATIO

COENI AD ALEXANDRUM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Consternata concione ad proximam Alexandri orationem, & pertinaciter tacente, quod nec assentiri regi vellent, nec pracise denegare auderent, nec ullus communem causam publicè susciperet, Cœnus unus ducum processit in medium, & regem omnium verbis rogavit, ut parceret defatigationi & imbecillitati omnium suorum, qui tot laboribus exhausti non possent militiæ molestias tolerare, præsertim cum se infinitus ostenderet labor si ea loca peteret. Servire illum suæ gloriæ non posse incolumi exercitu quem tot annorum difficultates attrivissent.

DII prohibeant, *inquit*, à nobis impias mentes & profectò prohibent. Idem animus est tuis qui fuit semper, ire quo jusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque, & nudi, & exangues, utcunque tibi cordi est, sequimur, vel antecedimus. Sed si audire vis non fictas tuorum militum voces, rerum necessitate ultima expressas, præbe, quæso, propitias aures, imperium atque auspicium tuum constantissime sequutis, & quocunque pergis sequuturis. Vicisti, rex, magnitudine rerum, non hostes modò, sed etiam milites. Quidquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emensis maria terrasque, melius nobis, quàm incolis, omnia nota sunt. Penè in ultimo mundi fine consistimus: in alium orbem paras ire, & Indiam quæris; Indis quoque ignotam. Inter feras serpentesque degentes eruere ex latebris & cubilibus suis expetis, ut plura quàm sol videt, victoria lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo, sed altior nostro. Virtus enim tua semper in incremento erit, nostra vis in fine jam est. Intuere corpora exanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus putrida. Jam tela hebetia sunt, jam arma deficiunt. Vestem Persicam induimus, quia domestica subvehi non potest. in externum degeneravimus cultum. Quoto cuique lorica est? quis equum habet? Jube quæri, quàm multos servi ipsorum prosequuti sunt, quid cuique supersit

ex

ex præda. Omnium victores, omnium inopes ſumus. nec luxuria laboramus, ſed bello. Inſtrumenta belli conſumpſimus. hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies belluis? Quarum ut multitudinem augeant de induſtria barbari: magnum tamen eſſe numerum etiam ex mendacio intelligo. Quòd ſi adhuc penetrare in Indiam certum eſt, regio à meridie minus vaſta eſt. Qua ſubacta, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit eſſe natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum poſita eſt? Hic quoque occurrit Oceanus; niſi mavis errare, pervenimus, quò tua fortuna ducit. Hæc tecum, quàm ſine te cum his, loqui malui: non ut inirem circumſtantis exercitus gratiam, ſed ut vocem loquentium potius quàm ut gemitum murmurantium audires.

ORATIO
CRATERI AD ALEXANDRUM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex graviſſimo vulnere & propè lethali in Oxidracarum oppugnatione accepto, convaluerat. Sed quum eſſet infirmior, nec per imbecillitatem uſitata munia tutò obire poſſet, & tamen conaretur, neque omnino valetudini indulgeret, magnumque eſſet ab ea audacia periculum, amici quibus de more ſtatio pro prætorio erat, rogandi regis has partes tribuerant Cratero, ut is ſibi parceret. Qui cum illis ingreſſus, regi expoſuit quam omnes eſſent de ejus ſalute ſoliciti. Ea anxietate ita ſe levari poſſe, ſi rex ſe ipſe reſpiceret, nec ita præſentia pericula ſubiret, præſertim tenuioribus victoriæ præmiis propoſitis. Pollicetur ab omnibus paratam & ſtrenuam operam Omnia enim omnes, ne ille in apertum diſcrimen abducatur, eſſe facturos.

CREDISNE, *inquit*, adventu magis hoſtium, ut jam in vallo conſiſterent, quàm cura ſalutis tuæ, ut nunc eſt tibi vilis, nos eſſe

T 2 ſoli-

ſolicitos ? Quantalibet vis omnium gentium conſpiret in nos, impleat armis viriſque totum orbem, claſſibus maria conſternat, inuſitatas belluas inducat, tu nos præſtabis invictos. Sed quis Deorum hoc Macedoniæ columen ac ſidus diuturnum fore polliceri poteſt? cum tam avidè manifeſtis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in caſum? Quis enim tibi ſuperſtes aut optat eſſe, aut poteſt? Eo Pervenimus, auſpicium atque imperium ſequuti tuum, unde niſi te reduce, nulli ad penates ſuos iter eſt. Qui ſi adhuc de Perſidis regno cum Dario dimicares, etſi nemo vellet, tamen ne admirari quidem poſſet tam promptæ eſſe te ad omne diſcrimen audaciæ. Nam ubi paria ſunt periculum ac præmium, & ſecundis rebus amplior fructus eſt, & adverſis ſolatium majus. Tum verò capite ignobilem vicum emi, quis ferat, non tuorum modò militum, ſed ullius etiam gentis barbaræ, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei, quam paulò antè vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis ſpoliis inertiſſimas manus fuiſſe injecturas, niſi te interceptum miſericors in nos fortuna ſervaſſet. Totidem proditores, totidem deſertores ſumus, quod te non potuimus perſequi. Univerſos licet milites ignominia notes, nemo recuſabit luere id, quod ne admitteret, præſtare non potuit. Patere, nos, quæſo, alio modo eſſe viles tibi. Quocunque juſſeris, ibimus; Obſcura bella,

bella, & ignobiles pugnas nobis depoſcimus. Temet ipſum ad ea ſerva pericula quæ magnitudinem tuam capiunt. Citò gloria obſoleſcit in ſordidis hoſtibus: nec quidquam indignius eſt, quàm conſumi eam, ubi non poſſit oſtendi.

ORATIO
ALEXANDRI AD AMICOS. Ex eodem libro.
ARGUMENTUM.

Reſpondet ad amicorum poſtulationem Alexander. Voluntatem plenam pietatis, obſequii ac benevolentiæ, amplexatur. Eum ſibi eſſe vitæ fructum docet, quòd tam benevolis & fidelibus comitibus uti ſibi contingat. Quod verò de periculis vitandis dixiſſent, ita ſe interpretari, & de eo ita cogitare, ut quùm gloriam imprimis adamarit, ut præ ea cætera nihili pendat, certum ſibi ſit, pro ea retinenda atque augenda, nullos labores, nulla pericula ſubterfugere. Quos habeat ſtimulos ad eam appetendam, exponit. Proinde ſe gloriæ, non autem valetudinis & vitæ rationem habere velle. Monet ut ii ſuam illam ſolicitudinem ad inteſtinarum inſidiarum propulſationem convertant. Hanc ſibi eſſe antiquiorem cautionem, & ipſis eſſe debere. Ad extremum aliquid de matris apotheoſi mandat.

VOBIS quidem, *inquit*, ô fidiſſimi, piiſſimique civium, atque amicorum, grates ago, habeoque, non ſolùm eo nomine, quòd hodie ſalutem meam veſtræ præponitis, ſed quòd à primordiis belli, nullum erga me benevolentiæ pignus atque indicium omiſiſtis: adeo ut confitendum ſit, nunquam mihi vitam meam fuiſſe tam charam, quàm eſſe cœpit, ut vobis diu frui poſſim. Cæterùm non eadem eſt cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea; qui quidem hanc benevolentiam veſtram virtute meruiſſe me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forſitan etiam perpetuum, percipere cupitis. Ego me metior non ætatis ſpa-

tio, ſed gloria. Licuit paternis opibus contento, intra Macedoniæ terminos per otium corporis exſpectare obſcuram & ignobilem ſenectutem. Quamquam ne pigri quidem ſibi fata diſponunt, ſed unicum bonum diuturnam vitam æſtimantes, ſæpe acerba mors occupat. Verum ego, qui non annos meos ſed victorias numero, ſi munera fortunæ bene computo, diu vixi. Orſus à Macedonia imperium, Græciam teneo: Thraciam, & Illyricos ſubegi: Triballis, Mediſque imperito: Aſiam, quâ Helleſponto, quâ rubro mari alluitur, poſſideo. Jamque haud procul abſum à fine mundi. Quem egreſſus, aliam naturam, alium orbem aperire mihi ſtatui. Ex Aſia in Europæ terminos momento unius horæ tranſivi. Victor utriuſq; regionis poſt nonum regni mei, poſt viceſimum atque octavum ætatis annum, videorne vobis in excolenda gloria, cui me uni devovi, poſſe ceſſare? Ego verò non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis eſſe me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis. Aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longè ſubmoverat. In his operibus extingui mihi (ſi fors ita feret) pulchrum eſt. Ea ſtirpe ſum genitus, ut multam prius quàm longam vitam debeam optare. Obſecro vos, cogitate nos perveniſſe in terras, quibus fœminæ ob virtutem celeberrimum nomē eſt. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in poteſtatem? quanta opera molita eſt? Nondum fœminam æquavimus gloria, & jam

jam nos laudis ſatietas cepit? Dii faveant, majora adhuc reſtant. Sed ita noſtra erunt quæ nondum attigimus, ſi nihil parvum duxerimus in quo magnæ gloriæ locus eſt. Vos modò me ab inteſtina fraude, & domeſticorum inſidiis præſtate ſecurum. Belli Martiſque diſcrimen impavidus ſubibo. Philippus in acie tutior quàm in theatro fuit. Hoſtium manus ſæpe vitavit, ſuorum effugere non valuit. Aliorum quoque regum exitus ſi reputaveritis, plures à ſuis quam ab hoſte interemptos, numerabitis. Cæterum quoniam olim rei agitatæ in animo meo, nunc promendæ occaſio oblata eſt: mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, ſi Olympias mater immortalitati conſecretur, quandocunque exceſſerit vita. Hoc ſi licuerit, ipſe præſtabo, ſi me præceperit fatum, vobis mandaſſe mementote.

ORATIO
ALEXANDRI AD MILITES. Ex libro x.

ARGOENTUM.

Alexander miſſionem daturus erat militibus, qui per ætatem emeriti eſſent, aut qui omnino per infirmitatem corporum militiæ labores ſuſtinere non poſſent: eam ſperabant univerſi. Et quia tum longe in orientem proceſſerat, veriti ne ſedem imperii in Aſia conſtitueret, quæ res optatam illis in patriam reverſionem eriperet, miſſionem omnes audacius & tumultuoſius flagitare cœperunt, & jam apertè impoſitos militiæ labores detrectare. Alexander eorum motuum inſolens, ut qui alacri eorum ſemper opera & parata uſus eſſet, tum commotus eſt. Augebat indignationem oblivio recentis ſuæ erga eos liberalitatis. Nam magnam vim auri ad eos ære alieno liberandos effuderat. Hac igitur oratione coërcere illorum ferociam conatur. Commemorat ſua erga eos beneficia, quorum eos oblivio ceperat. Quantum obſequium à militibus requiratur, oſtendit. Indignos eſſe opibus & gloria quam ſecum habent communem. Ad extremum exardeſcit ira, & eorum operam repudiat.

QUID hæc, *inquit*, repens consternatio, & tam procax atque effusa licentia denuntiat? Eloqui timeo: palam certe rupistis imperium, & precariò rex sum, cui non alloquendi, non noscendi monendique, aut intuendi vos jus reliquistis. Equidem cum alios dimittere in patriam, alios mecum paulo post deportare statuerim: tam illos acclamantes video qui abituri sunt, quam hos cum quibus præmissos subsequi statui. Quid hoc est rei? Dispari in causa idem omnium clamor est. Pervelim scire, utrum qui discedunt, an qui retinentur, de me querantur. *Crederes uno ore omnes sustulisse clamorem. Ita pariter ex tota concione responsum est, Omnes queri. Tum ille.* Non hercule, *inquit*, potest fieri, ut adducar, querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis, in qua major pars exercitus non est, utpote cum plures dimiserim, quàm retenturus sum. Subest nimirum, altius malum, quod omnes avertit à me. Quando enim regem universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos: sed est quidam in illis pudor, à cæteris destitutos relinquendi. Verùm ego tam furiosæ consternationis oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem hercule spem, quam ex vobis conceperam, damno, nec ut cum militibus meis (jam enim esse desistitis) sed ut cum ingratissimis oportet, agere decrevi. Secundis rebus quæ circumfluunt vos, insanire cœpistis: obliti status ejus, quem be-

neficio

neficio exuiſtis meo. Digni hercule qui in eodem conſeneſcatis: quoniam facilius eſt vobis adverſam quam ſecundam regere fortunam. En tandem Illyriorum paulo antè & Perſarum tributariis, Aſia & tot gentium ſpolia faſtidio ſunt. Modò ſub Philippo ſeminudis, amicula ex purpura ſordent. Aurum & argentum oculi ferre non poſſunt. Lignea enim vaſa deſiderant, & ex cratibus ſcuta, rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta æris alieni, cum omnis regia ſupellex haud amplius quàm ſexaginta talentorum eſſet, meorum operum fundamenta; quibus tamen (abſit invidia) imperium maximæ terrarum partis impoſui. Aſiæne pertæſum eſt, quæ vos gloria rerum geſtarum Diis pares fecit? In Europam ire properatis, rege deſerto, cum pluribus veſtrum defuturum viaticum fuerit; ni æs alienum luiſſem! nempe in Aſiatica prædà. Nec pudet profundo ventre devictarum gentium ſpolia circumferentes reverti velle ad liberos conjugeſque, quibus pauci præmia victoriæ poteſtis oſtendere. Nam cæterorum, dum etiam ſpei veſtræ obviam iſtis, arma quoque pignori ſunt. Bonis verò militibus cariturus ſum, pellicum ſuarum concubinis quibus hoc ſolum ex tantis opibus ſupereſt, quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites: faceſſite hinc ocius. Ego cum Perſis adeuntium terga tutabor. Niminem teneo: liberate oculos meos, ingratiſſimi cives. Læti vos ex-

cipient parentes liberique, ſine veſtro rege redeuntes? obviam ibunt deſertoribus transfugiſque? Triumphabo mehercule de fuga veſtra, & ubicunque ero, expetam pœnas, hos, cum quibus me relinquitis, colendo, præferendoque vobis. Jam autem ſcietis, & quantum ſine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno ſit.

ORATIO ALEXANDRI, ad Peregrinos milites.

Ex eodem libro.

Argumentum.

Alexander ſtomacho & indignatione ardens, quod ſuperior oratio docuit, repudiatis Macedonibus, peregrinos milites ſibi aſcivit ad honores iis mandandos. Eos ut beneficentia ſibi adjunxerat, ſic liberali hac oratione magis ac magis conciliat. Perſarum laudat in reges ſuos obſequium & obedientiam. Neque eam tum primum compertam ſibi eſſe dicit, ſed teſtimonium ſe ſui judicii dare. Decreviſſe autem res maximas eis credere. Ad laudationem adjicit liberalitatis erga eos ſuæ commemorationem, quam ſit novorum beneficiorum & honorum ſplendidorum acceſſione cumulaturus.

QUUM ex Europa trajicerem in Aſiam, multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum eſſe ſperabam. Nec deceptus ſum, quòd de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoque acceſſit, quod video fortes viros erga reges ſuos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere credideram, & nimia felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiæ hoc animorum corporumque robore impigre toleratis: & cum fortes viri ſitis, non fortitudinem magis quàm fidem colitis. Hoc ego non nunc primum profiteor, ſed olim ſcio. Itaque & delectum è vobis juniorum habui, & vos meorum militum corpori immiſcui. Idem habitus,

eadem

eadem arma sunt vobis. obsequium verò & patientia imperii longè præstantior est quàm cæteris. Ergo ipse Oxiatris Persæ filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatus ex captiva liberos tollere. Mox deinde cum stirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorem Darii filiam duxi: proximisque amicorum autor fui, ex captivis generandi liberos, ut hoc sacro fœdere omne discrimen victi & victoris excluderem. Proinde genitos esse vos mihi, non ascitos, milites, credite. Asiæ & Europæ unum atque idem regnum est. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem: & cives mei estis, & milites. Omnia eundem ducunt colorem, Nec Persis Macedonum mores adumbrare, nec Macedonibus Persarum imitari indecorum est. Ejusdem juris esse debent, qui sub eodem rege victuri sunt.

ORATIO
PERDICCÆ IN CONCIONE MILITUM.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Mortuo Alexandro primùm discordia inter principes est coorta: post gravissimi motus efferbuerunt. Cum enim de successore regni creando convenissent, diu variatum est sententiis, cum idoneus nemo & par tanto oneri inveniretur, ad quem gubernacula amplissimi imperii deferrent. Neque enim Alexander sobolem reliquerat: quanquam uterum gerebat Roxane uxor ejus quam ex Persis duxerat: sed incertam prolem expectare alienum videbatur. Magnus negotiorum tumor impendebat, qui non erat nisi probato alicui committendus. Ad sententiam igitur dicendam admissus Perdicca, censet primùm ut justa & divini honores persolvantur Alexandro, deinde ut partus Roxanes expectetur, qui ad trimestre sperabatur. Successorem illum posthumum futurum regi legitimum.

EGo quidem, *inquit*, annulum, quo ille regni atque imperii vires obsignare erat soli-

tus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Cæterum quanquam nulla clades huic, qua affecti sumus, par ab iratis Diis excogitari potest: tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus, credere licet, tantum virum Deos accommodasse rebus humanis: quarum sorte completa: citò repeterent eum suæ stirpi. Proinde quoniam nihil aliud ex eo superest, quàm quod semper ab immortalitate subducitur, corpori nominique quamprimum justa solvamus, haud obliti in qua urbe, inter quos simus, quali rege ac præside spoliati. Tractandum est, commilitones, cogitandumque, ut victoriam partam inter hos, de quibus parta est, obtinere possimus. Capite opus est. Hocne uno, an pluribus; in vestra potestate est. Illud scire debetis, militarem sine duce turbam, corpus esse sine spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane prægnans est. Optamus ut marem enitatur: cujus regnum Diis approbantibus futurum, quandoque adoleverit. Interim à quibus regi velitis, destinate.

ORATIO PTOLOMÆI.

ARGUMENTUM.

Ptolomæus procerum unus, in eo consilio principum sententiam hanc dixit, se ab aliis dissentire qui dixissent. Hoc vero optimum sibi factu videri, ut senatus instituatur ex principibus, quorum decretis administretur imperium.

DIGNA prorsus est soboles, *inquit*, quæ Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barsines filius, cujus nomen quoque in Europa dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Persas

ſas vicerimus, ut ſtirpi eorum ſerviamus? quod juſti illi reges Darius & Xerxes tot millium agminibus tantiſque claſſibus nequicquam petiverunt. Mea ſententia hæc eſt, ut ſede Alexandri in regia poſita, qui conſiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune conſulto opus fuerit: eoque quod major pars eorum decreverit, ſtetur: duces præfectique copiarum his pareant.

ORATIO MELEAGRI.

ARGUMENTUM.

In eodem principum conceſſu Meleager, ſeditioſus homo, turbulentam & invidiæ in Perdiccam plenam ſententiam dixit. Invidebat enim homo levis Perdiccæ dignitati, quàm Ariſtonus quidam in eodem conſilio evexerat, quum Perdiccæ principatum decreverat. Hic igitur illam Ariſtoni ſententiam labefactat, & multitudinem ad vim vocat. Denique popularem ſe præbet, ne quiſquam principum dignitate antecellat.

NEc Dii ſiverint, *inquit*, ut Alexandri fortuna, tantique regni faſtigium in iſtos humeros ruat: homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus quàm hic eſt, ſed de viris tantùm, quibus invitis nihil perpeti neceſſe eſt. Nec verò intereſt, Roxanes filium, quandocunque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis, cum iſte ſub tutelæ ſpecie regnum occupaturus ſit. Itaque nemo ei rex placet, niſi qui nondum natus eſt. Et in tanta omnium feſtinatione, non juſta modò, ſed etiam neceſſaria, exactos menſes ſolus expectat, & jam divinat marem eſſe conceptum, quem vos dubitatis paratum eſſe, vel ſubdere. Si medius

fidius

fidius Alexander hunc nobis regem pro se reliquisset, id solum ex his, quæ imperasset; non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurritis? harum enim opum regiarum utique populus est hæres.

F I N I S.

I N D E X

Omnium Orationum, eo ordine digestus, quo ea hîc excusa sunt. Numerus paginam indicat.

Ex Salustii bello Catilinario.

Oratio Catilinæ, quâ sui de conjuratione consilii participes cohortatur. 13
Oratio alia ejusdem Catilinæ, qua suos milites adhortatur. 15
Oratio Legatorum C. Manlii ad Q. Martium regem. 17
Oratio C. Cæsaris suam sententiam senatui exponentis de conjurationis Catilinæ sociis qui in custodiis tenebantur. 18
Oratio M. Porcii Catonis proximè præcedenti orationi C. Cæsaris respondens. 23

Ex bello Jugurthino.

Oratio Micipsæ regis ad Iugurtham, quâ eum officii sui admonet, finem vitæ sibi adesse intelligens. 28
Oratio Adherbalis ad senatum Rom. qua se à Iugurtha regno fortunisque omnibus expulsum queritur. 29
Oratio C. Memmii ad Quirites, qua eos ad vindicandum in Iugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in socios ejus sceleris, hortatur 34
Oratio Marii ad Quirites, de se & de ea quam parabat in Africam, expeditione. 38
Oratio Syllæ ad Bocchum regem. 44

Oratio

Oratio Bacchi ad Syllam, qua suum erga illum studium exponit, & se bellum pop. Rom. facere voluisse negat. 45

Ex libris Hist. Saluſt.

Orat. Lepidi Conſ. ad pop. Rom. 96
Oratio C. Cottæ conſulis ad pop. 51

Orationes ex Livio collectæ.

Ex libro primo ab urbe condita.

PRecatio Romuli ad Iovem Statorem, ut Romanis adverſus Sabinos ferat opem. 53
Verba Proculi Iulii ad pop. Rom. conſolationis plena. 54
Oratio Metii Suffetii ad Tullum Hostilium regem Rom. de pace componenda inter Romanos & Albanos. ibid.
Oratio P. Horatii ad pop. pro filio perduellionis reo. 55
Oratio Tulli Rom. regis de proditione Metii Suffetii Albanorum ducis, ad milites. 56
Verba seu exhortatio Tanaquil ad Servium generum, de regno. 58
Exhortatio Tulliæ ad L. Tarquinium maritum ſuum, de regni affectatione. 59
Lucretiæ querelæ ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione. ibid.

Ex ſecundo libro ab urbe condita.

Oratio P. Valer. Publicolæ ad populum de crimine ſibi objecto. 60
Oratio Mutii Scævolæ ad Porſenam Cluſinum regem. 61
Oratio Martii Coriol. ad patres contra plebem & trib. 62
Oratio Actii Tullii Volſcorum principis ad Conſules, ut ludis non adeſſent Volſci. 63
Oratio Actii Tullii ad ſuos qua eos in Rom. concitat. 64

Ex tertio libro ab urbe condita.

Oratio Q. Fabii ad tribunos pleb. alios omnes præter Terentillum. 65
Oratio Auli Virg. trib. pleb. ad plebem de Cæſonis arrogantia. ibid.
Oratio P. Valer. Publicolæ conſulis ad tribunos omnemque plebem. 66
Oratio L. Quintii Cincinnati ad populum adverſus A. Virginium. 67

Oratio

Oratio L. Quintii Cincinnati ejusdem adversus patrum licentiam. 69
Oratio Icilii adversus Appii decretum, ut sponsa extra domum paternam maneret. 70
Oratio Virg. patris adversus Appium. 71
Oratio Virg. ad milites, qua honorem sibi delatum recusavit. ibid.
Oratio Seniorum patrum ad patres & decemviros de decemviratus abdicatione, & tribunatus pleb. instauratione. 72
Oratio Legatorum Valer. & Horat. ad postulata pleb. in Sacro monte. 73
Oratio App. cum magistratu se abdicare vellet. 74
Oratio Legat. ad plebem, ut in urbem rediret. ibid.
Oratio A. Virg. adversus Appium reum. 75
Oratio Duill. tribuni pleb. quum potestati tribunitiæ modum fecisset. ibid.
Oratio Valer. Consulis, qua equites ad fortiter pugnandum hortatur. 76
Oratio Horat. Consulis qua suos cohortatur. ibid.
Oratio T. Q. Capitolini quartum consulis ad pop. Rom. 77

Ex quarto libro ab urbe condita.

Oratio C. Canul. tribuni pleb. ad plebem pro rogationibus promulgatis. 81
Oratio Vectii Mess. Volscor. regis qua suos adhortatur. 87
Oratio Mamerci Æmil. dictatoris, qua suos inusitato certamine exterritos adhortatur. ibid.
Oratio Sexti Tempanii decurionis qua milites in re comploratа adhortatur. 88
Oratio L. Dec. tribuni pleb. ad populum adversus Posthumium tribunum militum. 89

Ex quinto libro ab urbe condita.

Oratio Appii Claud. tribun. militum ad populum contra tribunos pleb. pro bello continuando. 89
Oratio P. Licin. Calvi ad populum, ut filio, sibi delatum honorem, mandaret. 97
Oratio Camilli ad Pædagogum Faliscorum in castris deprehensum cum pueris. 98
Oratio Legator. Faliscos Romanis dedentium in senatu. 99

Oratio Camill.exulis, qua Ardeates, ut arma capiant ad-adversus Gallos, adhortatur. ibid.
Oratio M.Fur. Camilli ad populum de non transmigrando Vejos. 101

Ex sexto libro ab urbe condita.

Oratio M. Furii Camilli Dictatoris, qua suos perterritos hostium numero adhortatur. 108
Oratio A. Cornel.Cossi dictatoris ad suos. 109
Oratio Cornel. Cossi dictatoris in M.Manlium. 110
Oratio M. Manlii Capitolini, qua dictatori & patribus respondet. 111
Oratio M. Manlii Capitol. post vincula ad plebem adversus patres concitandam. 112
Oratio Camilli ad senatores Tusculanorum de mittendis Romam de pace legatis 114
Oratio Legat.Tusculan.in senatu, qua se purgant. ibid.
Oratio Q. Cincinn. dictatoris ad A.Sempron.magistrum equitum de belli ratione. 115
Oratio Camilli dictatoris ad Quirites de intercess. 116
Oratio App. Claudii contra tribunos pleb.legumlatores, & leges ipsas. 117

Ex septimo libro ab urbe condita.

Oratio Servii Tull. ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret potestatem. 122
Oratio M.Pop.consulis, qua suos milites adhortatur. 124
Oratio Legator. Campanor. in senatu, quo auxilium adversus Samnites petunt. 125
Oratio Roman. qua praecedenti Campanorum Legat. orationi respondent. 128
Oratio Legat. Campanorum, qua praecedenti Romanorum orationi respondent. ibid.
Oratio M.Valer.Corvini, qua suos adhortatur. 129
Oratio exhortatoria P. Decii trib.militum ad A. Cornelium consulum, quum spes elabendi non videretur. 130
Oratio ejusdem P. Decii qua suos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur. ibid.
Oratio M.Valer.Corvini dictat ad conjuratores & seditiosos milit.qua dehortatur à pugna contra patriam. 133
Oratio T. Quintii ducis seditiosorum qua eos ad concordiam exhortatur. 135

Ex octavo libro ab urbe condita.

Oratio Ann.Setini pratoris Latinorum,ad suos. 135
Orat. Ann. ejusdem ad P. C. Roman. ut alter consul ex Latinis fieret. 137
Orat. T.Manlii Consulis ad legatos Latinor. 138
Orat. T. Manl. Consulis ad T. Manlium filium, qua eum accusat quòd in hostem ipsius injussu pugnavisset. 139
Orat. Furii Camill.Cons.ad patres de Lat.referentis. 140
Orat. L.Papyr. dictatoris, qua Fab. Maximum accusat quod adversus edictum pugnasset. 141
Oratio M. Fab. Max. pro filio ad populum provocantis à dictatore. 142
Oratio Papyr. dictat. ad populum de absolutione Q. Fab. magistri equitum. 143

Ex libro nono ab urbe condita.

Oratio Claud. Pontii Samnitum imperat. postquam legatione nihil factum esse vidit. 144
Oratio L.Lentuli princ. Legator. Rom. ad exercitum & consules,qua suam de deditione sententiam exponit. 145
Oratio Sp. Posthum.Consulis, qui sub jugum missus erat, in senatu de pace ad Caudium facta. 147
Oratio ejusdem Sp. Posthum.contra tribunos pleb.qui deditionem impediebant. 149
Oratio Corn. Arvina Fecialis ad Samnites in deditione sponsorum pacis. 151
Oratio Cl.Pontii Samnit. regis qua feciali respondet. 152
Oratio Q. Fab. dictator. qua suos ad eruptionem hortatur. 154
Oratio C.Menenii dictatoris,quando in eum ambitus crimen jactum est à nobilibus. 155
Oratio P.Sempron.tribun. pleb.adversus Ap. Claudium, qui se intra legitimum tempus censura abdicare nolebat. 156

Ex decimo libro ab urbe condita.

Oratio P. Decii Muris consulis ad populum,qua suadet ut ex plebe augures & pontifices fiant. 159
Verba Q.Fab.Max.consulis designati ad populum. 162
Verba Virginia in dedicat. ara Pudicitia pleb. ibid.

Ex vicesimo primo libro ab urbe condita.

Oratio Hannonis ad Carthag. contra Annibalem de fœdere rupto. 163
Oratio Alorci Hispan. ad Saguntinos, quæ pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit. 165
Oratio cujusdem Carthag. qua legatis Roman. de consilio oppugnationis Sagunti respondet. 167
Oratio Volscianorum qua legatis Rom. respondent. 168
Oratio Annibalis ad Hispanos milites. 169
Oratio P. Scipionis suos adhortantis. 170
Oratio Annib. suos adhortantis. 174

Ex tricesimo secundo libro ab urbe condita.

Oratio M. Minut. Ruffi magistri equitum, qua in Q. Fab. Max. dictat. cunctationem acriter invehitur. 177
Aceducis Hispan. ad Bostarem pro obsidibus verba. 180
Fab. Dictat. de temeritate Minut. verba. ibid.
Oratio Minut. magistri equitum, qua suos ad conjungenda cum Fab. castra adhortatur. 181
Minut. verba ad Fab. dictatorem. 182
Oratio Fab. Max. ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoste. ibid.
Oratio P. Sempron. Tuditani trib. militum, qua suos ad erumpendum adhortatur. 185
Oratio Captivorum Canensi clade Rom. ad patres. 186
Oratio T. Maul. Torquati, ne captivi redimerentur. 189

Ex vicesimo tertio libro ab urbe condita.

Orat. Pacuvii Calav. Campani ad populum Campan. 193
Oratio Varr. consulis, qua legatis Campan. respondet. 194
Oratio Perollæ ad Pacuvium Calav. patrem de interficiendo Annibale. 196
Oratio Pacuvii Calav. filium à facinore dehortantis. 197
Oratio Perollæ qua Pacuvio patri respondet. 198
Verba Magii Dec. ad circumfusam multitudinem. 199
Oratio Himilc. Barchinæ factionis viri adversus Hann. ibid.
Oratio Hannon. Himilconi respondentis. 200
Oratio Samnitum Legat. ad Annibalem qua petunt ut opem adversus Romanos ferat. 202

Ex

Ex vicesimo quarto libro ab urbe condita.

Oratio Fab. Max. ad populum de deligendo imperat. 204
Orat. T. Gracchi ad milites. 207
Orat. L. Pinar. Praefecti praesid. Rom. Ennea qua suos exhortatur. 208

Ex vicesimo quinto libro ab urbe condita.

Orat. relegator. militum ad M. Marcellum de mutatione condit. 209
Orat. Syracusan. ad Mercellum de dedit. 213
Orat. L Mart. qua suos milites exhortatur. 214

Ex vicesimo sexto libro ab urbe condita.

Oratio Vib. Virii Campani ad Campanos, qua ne se dedant Roman. dissuadet. 217
Oratio M. Marcelli ad P. C. se adversus Syracus. oratores defendentis. 219
Oratio P. Scipion. ad veteres milites. 222
Oratio P. Scipion. ad milites. 225
Oratio P. Scipion. ad Lucejum Celtiberor. principem, cum ei sponsam reddidit. 227

Ex vicesimo septimo libro ab urbe condita.

Oratio M. Marcelli ad suos. 228
Oratio Annibal. ad suos. 229

Ex vicesimo octavo libro ab urbe condita.

Oratio P. Scipion. ad milites: ibid.
Oratio Sagunt. ad P. C. in senatu. 235
Oratio Q. Fab. Max. quâ Scipioni Africam provinciam decerni dissuadet. 238
Oratio P. Cornel. Scipionis, orationi praecedenti Q. Fab. respondens. 245

Ex trigesimo libro ab urbe condita.

Oratio Sophronisba uxoris Syphacis ad Masinissam. 250
Oratio P. Scipion. ad Masinissam. 251
Oratio Annib. ad P. Scipionem de pace. 253
Oratio Scipion. ad Annibalem. 257
Oratio Annibal. ad Carthag. qui reprehendebant quod risisset in communi fletu. 258

Ex tricesimo secundo libro ab urbe condita.

Oratio Aristh. praetoris Achaeorum qua eos objurgat. 259

Ex

Ex tricesimo quarto libro ab urbe condita.

Oratio M. Catonis consulis pro lege Oppia contra mulierum luxuriam. 260
Oratio L. Valer. trib. pleb. pro mulieribus contra legem Oppiam. 266
Oratio M. Porc. Catonis consulis ad suos. 272
Oratio T. Quint. in conventu Graciæ. 273
Oratio Aristh. Pratoris Achaor. de Ætolis & Nab. 274
Oratio Nabid. tyranni Lacedæmon. ad T. Quintium. 275
Oratio T. Quint. qua Nabidi respondet. 277
Oratio T. Quint. qua suos ad obsidionem Lacedæmonis adhortatur. 280

Ex tricesimo quinto libro ab urbe condita.

Oratio Minion ad Legatos Romanorum. 281
Oratio Sulpit Legati Roman. qua ad præcedentem respondet. 282
Oratio Annibal. ad Antiochum qua se purgat. 283

Ex tricesimo sexto libro ab urbe condita.

Oratio Annibal. in Concilio Antiochi de totius belli ratione & Macedon. sententia. 284
Oratio Attil. Consulis ad suos. 287
Oratio T. Quint. ad Achæos de Zacyntho. 289
Oratio Quint. ad M. Acilium consulem pro Ætolis. 290
Oratio T. Quint. ad Ætolor. principes de reconcil. 291

Ex tricesimo septimo libro ab urbe condita.

Oratio Eumen. in concilio. 292
Oratio Scipion. qua legatis Antioch. respondet. 293
Oratio Zeusis legat. Antiochi ad Rom. de pace. 294
Oratio Scipion. ad ea respond. ibid.

Ex tricesimo octavo libro ab urbe condita.

Oratio P. Scipion. African. rei, ad Quirites. 296

Ex tricesimo nono libro ab urbe condita.

Oratio M. Porcii Caton. consulis, ad populum, in fœdum Bacchan. ritum. 297
Oratio Philipp. Maced. ad legatos Rom. 301

Oratio

Oratio Lycortæ prætor. Achæorum, qua legatis Roman. respondet, 303

Ex quadrageſimo libro ab urbe condita.

Oratio Phil. Macedonis de ſua liberorumque infelici conditione. 307
Oratio Perſei accuſator. in Demetrium fratrem parricid. reum. 310
Oratio Demetr. parricid. rei. 315
Oratio T. Sempron. prætoris ad L. Minutium legat. 322
Oratio Q. Cæcil. Metelli ad M. Lepidum & M. Fulv. cenſores declaratos, de reconcil. 323
Oratio Phil. regis Maced. ad Antigonum de regni hæred. 325

Orationes ex Corn. Tacito collectæ.

Ex lib. I. Annal.

Vibuleni orat. 326
Clementis Centurionis orat. 327
German. Cæſaris orat. 328
Segeſtis orat. 330

Ex lib. II. Annal.

M. Hortali orat. 331
Tib. Cæſaris reſponſio. 332
Germanici orat. 333

Ex lib. III. Annal.

Tiber. oratio in ſenatu. 334
Oratio Sever. Cæcinæ, qua uxores à provinciis arceri debere ſtatuit. 336
Oratio Valer. Meſſalini, qua Cæcinæ reſpondet. 337
M. Lepid. orat. in ſenatu. 338

Ex lib. IV. Annal.

Tiber. ad ſenatum orat. 339
Cremutii defenſio in ſenatu. ibid.
Tiber. oratio in ſenatu. 341
Oratio Tiberii 343

Ex lib. VI. Annal.

M. Terent. Equitis Rom. orat. 345

Ex

Ex lib. XI. Annal.

Neron. Cæsaris oratio in senatu. 346

Ex lib. XIV. Annal.

C. Cassii orat. 348
Senecæ oratio ad Cæsarem Neronem. 350
Neronis ad Senec. responsio. 352

Ex lib. XV. Annal.

Pæti Thraseæ orat. 354

Ex lib. XVI. Annal.

Capitonis Cossutiani ad Neronem Cæsar, orat. 355

Ex lib. I. Hist.

Galbæ imperat. oratio ad Pisonem. 356
Pisonis orat. 359
Othonis oratio ad milites. 361
Othonis oratio ad milites. 363

Ex lib. II. Hist.

Othonis oratio. 366
Mutiani orat. 367

Ex lib. IV. Hist.

Curtii Montani orat. 370
Legati Tencterorum orat. 371
Agrippinensium orat. 372
Cerialis orat. 373

Ex lib. V. Hist.

Civilis oratio sed mutilata. 376

Ex vita Agricolæ à Corn. Tacit. prodita.

Galgaci orat. 377
Agricolæ orat. 380

Orationes ex Q. Curtio Collectæ.

Ex lib. III.

Charidemi oratio 382

Ex lib. IV.

Legatorum Darii oratio ad Alexandrum. 383
Parmenion. oratio ad Alexandrum. 385

Alexan-

Alexandri oratio ad legatos Darii. ibi
Darii oratio ad milites. 3

Ex lib. V.

Euctemonis Cynaei orat. 39
Theati Atheniensis orat. 39
Darii orat. ibid
Nabarzanis orat. 39

Ex lib. VI.

Alexandri orat. 39
Crateri orat. 39
Alexandri orat. 40
Philotae orat. 405
Amyntae orat. 410
Cobari orat. 414
Alexandri orat. 416
Scythae legati orat. 417
Alexandri orat. ad trecentos milites. 420

Ex lib. VIII.

Calisthenis orat. 422
Hermolai orat. 423
Alexandri orat. 426

Ex lib. IX.

Alexandri ad milites orat. 429
Coeni orat. ad Alexandrum. 433
Crateri ad Alexandrum orat. 435
Alexandri ad amicos orat. 437

Ex lib. X.

Alexandri ad milites orat. 439
Alexandri ad peregrinos milites orat. 442
Perdiccae in concione militum orat. 443
Ptolomaei orat. 444
Meleagri orat. 445

FINIS.

